

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σχολή Επιστημών της Αγωγής

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Γλώσσα και Γραμματισμός στην πρώιμη παιδική ηλικία

Διπλωματική Εργασία

«Η εμφάνιση του υποκορισμού σε σύγχρονα προφορικά και γραπτά
δεδομένα της ελληνικής: Η περίπτωση της γενικής»

Δερζέκου Χρυσανγή

1η Επιβλέπουσα: Τζακώστα Μαρίνα

2η Επιβλέπουσα: Συνώδη Ευανθία

3η Επιβλέπουσα: Καραΐσκου Μαρία

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες

Εισαγωγή.....σελ.1

Θεωρητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 1^ο Γενικά στοιχεία για τη γλώσσα

1.1 Γλώσσα και Γλωσσολογία.....σελ.3

1.2 Σημαντικοί σταθμοί στη μελέτη της Γλώσσας.....σελ.4

1.3 Γλώσσα και εγκέφαλος.....σελ.6

1.4 Τα στάδια της γλωσσικής ανάπτυξης από τη βρεφική έως την προσχολική ηλικία.....σελ.7

Κεφάλαιο 2^ο Μορφολογία

2.1. Τι είναι η Μορφολογία.....σελ.9

2.2 Η κατάκτηση της Μορφολογίας από τα παιδιά.....σελ.10

2.3 Μορφήματα και αλλόμορφα.....σελ.11

2.4 Είδη μορφημάτων.....σελ.12

2.4.1 Προθήματα.....σελ.13

2.4.2 Παραγωγικά επιθήματα.....σελ.14

2.4.3 Κλιτικά επιθήματα.....σελ.17

2.5 Τα μέρη του λόγου.....σελ.18

2.5.1 Τα ουσιαστικά.....σελ.18

2.5.2 Τα επίθετα.....σελ.21

2.6 Η Κλίση στη νέα ελληνική γλώσσα.....σελ.25

2.6.1 Οι κλιτικές τάξεις των ουσιαστικών και των επιθέτων.....σελ.26

2.6.2 Οι πτώσεις στα νέα ελληνικά.....σελ.30

2.6.3 Η γενική πτώση των ονομάτων.....σελ.32

2.7 Η Παραγωγή στη νέα ελληνική γλώσσα.....σελ.41

2.7.1 Παραγωγή, παράγωγες και πρωτότυπες λέξεις.....	σελ.42
2.7.2 Παραγωγή χωρίς προσφύματοποίηση.....	σελ.46
2.7.3 Παραγωγή με προσφύματοποίηση.....	σελ.47
2.7.3.1 Προθηματοποίηση.....	σελ.47
2.7.3.2 Επιθηματοποίηση.....	σελ.48
2.8 Ο τόνος στη νέα ελληνική.....	σελ.54
2.9 Το λόγιο στοιχείο στη νέα ελληνική.....	σελ.57
Κεφάλαιο 3^ο Τα Υποκοριστικά	
3.1 Ο σχηματισμός των υποκοριστικών	σελ.60
3.2 Υποκοριστικά επιθήματα.....	σελ.61
3.3 Περιστάσεις χρήσης των υποκοριστικών.....	σελ.65
3.4 Σημασιολογία και πραγματολογία των υποκοριστικών.....	σελ.67
3.5 Λεξικοποιημένα υποκοριστικά.....	σελ.69
3.6 Η θέση των υποκοριστικών στη Μορφολογία.....	σελ.70
3.7 Υποκοριστικά και Αξιολογική Μορφολογία.....	σελ.72
3.8 Έρευνες σχετικά με τον Υποκορισμό.....	σελ.73
Κεφάλαιο 4^ο Τα υποκοριστικά σε –<i>aci</i> και –<i>uli</i>	
4.1 Η υποκοριστική κατάληξη – <i>aci</i>	σελ.78
4.2 Η υποκοριστική κατάληξη – <i>uli</i>	σελ.79
4.3 Ο σχηματισμός της γενικής των υποκοριστικών σε – <i>aci</i>	σελ.80
4.4 Πιθανές αιτίες για το κενό της γενικής.....	σελ.84
<u>Ερευνητικό μέρος</u>	
Κεφάλαιο 5^ο Η έρευνα	
5.1 Μεθοδολογία της έρευνας.....	σελ.87
5.1.1 Σκοπός της έρευνας.....	σελ.87

5.1.2 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις.....σελ.87	σελ.87
5.1.3 Το Εργαλείο της έρευνας.....σελ.90	σελ.90
5.1.4 Η Διαδικασία της έρευνας.....σελ.91	σελ.91
5.1.5 Το δείγμα της έρευνας.....σελ.92	σελ.92
5.2 Αποτελέσματα.....σελ.93	σελ.93
5.2.1 Ασκήσεις 1 και 2.....σελ.93	σελ.93
5.2.2 Ασκήσεις 2 και 3σελ.102	σελ.102
5.3 Συζήτηση- Συμπεράσματα.....σελ.112	σελ.112
5.4 Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....σελ.115	σελ.115
Επίλογος.....σελ.116	σελ.116
Βιβλιογραφία.....σελ.119	σελ.119
Παράρτημα.....σελ.127	σελ.127

Ευχαριστίες

Έχοντας ολοκληρώσει τη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους ανθρώπους οι οποίοι με βοήθησαν και με στήριξαν, όχι μόνο κατά την περίοδο συγγραφής της αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια σπουδών μου.

Ευχαριστώ λοιπόν από καρδιάς την οικογένεια μου για την αγάπη, τη στήριξη και την υπομονή τους, αλλά και το φιλικό μου περιβάλλον για την αδιάκοπη (συμπαράστασή τους), την ενθάρρυνσή και την κατανόησή τους. Θα ήθελα επιπλέον να τονίσω την αρωγή των νηπιαγωγών στα τρία νηπιαγωγεία του Ρεθύμνου που επισκέφθηκα και υλοποίησα την παρούσα έρευνα, οι οποίες παρά το πιεσμένο πρόγραμμά τους, δέχτηκαν με πολύ καλή διάθεση να με βοηθήσουν και να μου διαθέσουν χρόνο, τόσο για τη συμμετοχή των παιδιών, όσο και των ίδιων στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε. Επίσης, ευχαριστώ θερμά τον διευθυντή του δημοτικού σχολείου στην περιοχή του Κιάτου, όπου επίσης υλοποιήθηκε σημαντικό μέρος της έρευνας, για την αμέριστη βοήθειά του και την άψογη συνεργασία μας. Ακόμη, οφείλω να αναγνωρίσω τη συμβολή των καθηγητών μου, οι οποίοι συνεισέφεραν ο καθένας ξεχωριστά, κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών και των μεταπτυχιακών μου σπουδών, στην απόκτηση γνώσεων σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών πεδίων και στη διαμόρφωση μου ως άτομο και εκπαιδευτικό.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια μου και επιβλέπουσα της εργασίας, Τζακώστα Μαρίνα, η οποία αποτελεί για μένα πρότυπο καθηγήτριας και ανθρώπου. Με αγάπη και πάθος μας παρέδωσε μαθήματα γλωσσολογίας και μαθήματα ζωής, καλλιεργώντας την κριτική μας σκέψη, δημιουργώντας ερωτήματα, διεγείροντας την περιέργειά μας. Την ευχαριστώ που με μύησε στην επιστήμη της γλωσσολογίας και άνοιξε για μένα νέους ορίζοντες σκέψης και αναζήτησης.

Εισαγωγή

Η χρήση υποκοριστικών τύπων κατά την προφορική κυρίως επικοινωνία αποτελεί χαρακτηριστικό φαινόμενο της νέας ελληνικής. Οι χρήστες της γλώσσας σε μεγάλη συχνότητα εντάσσουν στο λόγο τους υποκοριστικούς τύπους, κατά την επικοινωνία τους με οικεία και μη πρόσωπα, είτε θέλοντας να δείξουν τρυφερότητα και εγγύτητα, είτε να δημιουργήσουν ένα οικείο κλίμα με κάποιον άγνωστο, να μετριάσουν ένα αίτημα, ή ακόμα και να “πειράξουν”, να αστευτούν με τον αποδέκτη του μηνύματος. Ιδιαίτερα, όταν αναφερόμαστε στην επικοινωνία ενηλίκων με παιδιά ή παιδιών μεταξύ τους, η χρήση υποκοριστικών παρουσιάζεται συχνότερη.

Οι περιστάσεις κατά τις οποίες επιλέγουμε να χρησιμοποιούμε υποκοριστικά στην καθημερινότητά μας, όπως γίνεται κατανοητό, είναι αναρίθμητες και εξυπηρετούν πολλούς και διαφορετικούς σκοπούς. Έτσι, η χρήση ενός υποκοριστικού κατά τη συνομιλία με ένα αγαπημένο πρόσωπο μπορεί να φανερώνει οικειότητα, στοργή, ενώ απέναντι σε κάποιον άγνωστο να αποτελεί δείγμα ευγένειας. Η συχνότητα χρήσης τους μάλιστα από τους ομιλητές μιας γλώσσας, αντανακλά στοιχεία πολιτισμού και αποκαλύπτει χαρακτηριστικά του τρόπου με τον οποίο επικοινωνούν και προσεγγίζουν τους συνομιλητές τους.

Η ελληνική γλώσσα περιέχει μεγάλο πλούτο υποκοριστικών καταλήξεων, καλύπτοντας τις ανάγκες για κάθε τύπο λέξης, προσφέροντας παράλληλα τη δυνατότητα για τη χρήση εναλλακτικών υποκοριστικών καταλήξεων για αρκετές λέξεις, καθώς και τη δυνατότητα για συνδυασμό τους. Υψηλή θέση στις προτιμήσεις ενηλίκων και παιδιών κατέχουν καταλήξεις όπως: *-áci, -ùli, -ítsa*, ενώ συναντάμε καθημερινά και πολλές ακόμη καταλήξεις, όπως: *-àkos, -ùtsikos, -ìna* και ακόμη περισσότερες, συμπεριλαμβανομένων των υποκοριστικών καταλήξεων που παρατηρούμε στις διαφορετικές διαλέκτους. Η μελέτη τους έχει απασχολήσει αρκετούς γλωσσολόγους, οι οποίοι έχουν ασχοληθεί με την ηλικία κατά την οποία πρωτοεμφανίζονται τα υποκοριστικά στο λόγο των παιδιών, τις τάσεις των προτιμήσεων παιδιών και ενηλίκων ως προς τις υποκοριστικές καταλήξεις και τα αίτια των προτιμήσεων αυτών, καθώς και συγκρίσεις με αντίστοιχα στοιχεία άλλων γλωσσών.

Παρά τη συχνή χρήση υποκοριστικών από τους ομιλητές της νέας ελληνικής, παρατηρείται, επίσης συχνά ένας δισταγμός, όταν απαιτείται η χρήση τους σε πτώσεις πέραν της ονομαστικής ή της αιτιατικής. Ειδικότερα, αναφερόμενη στα υποκοριστικά που λήγουν σε *-áci* και *-ùli*, υποκοριστικές καταλήξεις, οι οποίες εμφανίζουν πολύ υψηλά ποσοστά προτίμησης σύμφωνα με έρευνες, η χρήση της γενικής τόσο του ενικού, όσο και του πληθυντικού αριθμού θεωρείται απαγορευτική. Η κλίση των υποκοριστικών αυτών στη γενική πτώση, αποτελεί ένα είδος «ταμπού» θα έλεγα. Τόσο μεταξύ γλωσσολόγων και φιλόλογων, αλλά και μη εξειδικευμένων στον τομέα της γλώσσας φυσικών ομιλητών της ελληνικής, οι απόψεις δίστανται σχετικά με τη δυνατότητα ή μη κλίσης των τύπων αυτών στη γενική, αλλά και σχετικά με την ύπαρξη ενός ενδεχομένως «πιο αποδεκτού» τύπου της γενικής. Αυτό είναι και το

θέμα το οποίο απασχολεί την παρούσα εργασία. Παρακάτω θα παρουσιαστούν θεωρητικά και ερευνητικά στοιχεία, στην προσπάθεια να εξεταστεί το ζήτημα όσο το δυνατόν πληρέστερα, δεδομένης της περιορισμένης βιβλιογραφίας επί του θέματος.

Αναλυτικότερα, ξεκινώντας στο πρώτο κεφάλαιο με ένα σύντομο θεωρητικό υπόβαθρο σχετικά με τη σημασία του όρου «γλώσσα», τα στάδια της γλωσσικής ανάπτυξης, το ρόλο του εγκεφάλου στην κατάκτηση της γλώσσας και κάποιους από τους σημαντικότερους σταθμούς στη μελέτη της, θα προχωρήσουμε στο δεύτερο κεφάλαιο, όπου θα επικεντρωθούμε στον τομέα της μορφολογίας. Η μορφολογία, ως ένα από τα βασικότερα επίπεδα γραμματικής ανάλυσης, αλλά και ως ο τομέας που αφορά την κλίση και την παραγωγή λέξεων, συμπεριλαμβάνει κατ' επέκταση και τη διαδικασία παραγωγής των υποκοριστικών, αποτελεί κεντρικό άξονα για την εκπλήρωση του θεωρητικού υποβάθρου της εργασίας. Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν αρχικά κάποιοι βασικοί ορισμοί, στοιχεία για την έννοια της μορφολογίας, την κατάκτησή της από τα παιδιά και τα είδη των μορφημάτων. Έπειτα, θα εμβαθύνουμε στις διαδικασίες της κλίσης, της παραγωγής και τα μέρη του λόγου. Ειδικότερα θα ασχοληθούμε με τα ουσιαστικά και τα επίθετα της νέας ελληνικής, τα βασικά στοιχεία που τα χαρακτηρίζουν, την ταξινόμηση τους σε κατηγορίες και τη μεταξύ τους σχέση. Θα προχωρήσουμε σε μια αναλυτική αναφορά της διαδικασίας της κλίσης, τις κλιτικές τάξεις, τις πτώσεις της νέας ελληνικής, δίνοντας βέβαια ιδιαίτερη έμφαση στη γενική πτώση και στη διαδικασία της παραγωγής και τους τρόπους σχηματισμού νέων λέξεων, με προσφυματοποίηση και χωρίς προσφυματοποίηση. Τέλος, γίνεται μία ειδική αναφορά στον τομέα του τόνου και τις λόγιες λέξεις της νέας ελληνικής, στοιχεία τα οποία σχετίζονται με το ερευνητικό μέρος της εργασίας.

Το επόμενο κεφάλαιο της εργασίας, είναι αφιερωμένο στα υποκοριστικά. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν το σχηματισμό των υποκοριστικών, τη θέση τους στη μορφολογία, σημασιολογικά και πραγματολογικά στοιχεία σχετικά με τη χρήση τους, καθώς και δεδομένα ερευνών με επίκεντρο τα υποκοριστικά. Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας, εμβαθύνοντας περισσότερο στο κεντρικό ζήτημα που μελετάται, επικεντρωνόμαστε στα υποκοριστικά με καταλήξεις *-áci*, και *-úli*, το σχηματισμό της γενικής ενικού και πληθυντικού των υποκοριστικών αυτών και τα πιθανά αίτια του κενού, που παρουσιάζεται κατά την κλίση τους.

Ακολουθεί το ερευνητικό μέρος, όπου παρατίθενται όλα τα στοιχεία που συλλέχθηκαν κατά την έρευνα που διεξήχθη στο πλαίσιο της εργασίας. Αρχικά, παρουσιάζονται ο σκοπός της έρευνας, τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος, το εργαλείο, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις της έρευνας. Εν συνέχεια, παρουσιάζονται με πίνακες και γραφήματα τα αποτελέσματα με βάση τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν, τα οποία περιγράφονται και επεξηγούνται αναλυτικά. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη το θεωρητικό υπόβαθρο και τα αποτελέσματα της έρευνας, καταγράφονται τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουμε, οι περιορισμοί της έρευνας, αλλά και οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1^ο

1.1 Γλώσσα και Γλωσσολογία

Ξεκινώντας την εργασία αυτή, θεωρώ σκόπιμο να αποσαφηνιστούν ορισμένες έννοιες, όπως είναι αυτή της γλώσσας για την οποία οι ορισμοί ποικίλουν, αλλά και να δοθούν ορισμένα στοιχεία για την επιστήμη που ασχολείται με αυτή, τη γλωσσολογία.

Συχνά η γλώσσα ορίζεται απλώς ως ένα σύστημα επικοινωνίας, συμπεριλαμβάνοντας έτσι, όχι μόνο τις φυσικές γλώσσες, αλλά και τις γλώσσες που αποτελούν δημιούργημα ανθρώπινο, τις λεγόμενες τεχνητές γλώσσες όπως είναι ο κώδικας μορς, τα μαθηματικά σύμβολα και άλλα (Φιλιππάκη-Warburton, 1992). Άλλοι ορισμοί ωστόσο, στηρίζονται στη βάση της γλώσσας, που είναι ο ήχος. Σύμφωνα με τη Φιλιππάκη- Warburton (1992, σελ. 37) «γλώσσα είναι η μορφή που παίρνει η φωνητική ύλη προκειμένου μέσα από αυτή να βρουν έκφραση οι έννοιες και να μπορούν έτσι να περάσουν από τον ένα ομιλητή στον άλλο». Η ανθρώπινη γλώσσα βασίζεται σε ήχους για να σημάνει έννοιες. Μια τεράστια ποικιλία ήχων καταφέρνει να συμβολίσει μια τεράστια ποικιλία εννοιών, χωρίς όμως η γλώσσα να είναι ένας τεράστιος κατάλογος από αντιστοιχίες ήχων και εννοιών. Η γλώσσα αντιθέτως, είναι ένας μηχανισμός παραγωγής άπειρων εκφράσεων, που δηλώνουν έννοιες με βάση τη συστηματική χρήση των ήχων (Κατή, 2000).

Αναφορικά με την επιστήμη της γλωσσολογίας, η οποία είναι «η επιστημονική μελέτη της γλώσσας» (Φιλιππάκη-Warburton, 1992, σελ.13), θα πρέπει να διευκρινίσουμε, πως μελετά τις φυσικές γλώσσες, αυτές που υπάρχουν και μαθαίνονται φυσικά και δεν έχουν κατασκευαστεί από τον άνθρωπο. Παραπάνω δόθηκε ο ορισμός της γλώσσας ως «ένα σύστημα επικοινωνίας» και αναφέρθηκε πως έτσι συμπεριλαμβάνουμε και τις τεχνητές γλώσσες, όταν όμως αναφερόμαστε στη γλώσσα ως αντικείμενο της γλωσσολογίας, θα πρέπει να υπάρχει ένας διαχωρισμός. Η γλωσσολογία μπορεί να διαφωτίζει κάπως τη μελέτη των συστημάτων αυτών, αλλά η ίδια δε μελετά όλα τα συστήματα που χρησιμοποιούνται για επικοινωνία (Φιλιππάκη-Warburton, 1992). Ακόμη, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν και άλλα φυσικά συστήματα επικοινωνίας, όπως αυτά των ζώων, ούτε αυτά συμπεριλαμβάνονται στο αντικείμενο μελέτης της γλωσσολογίας. Έτσι, όταν ο όρος γλώσσα αναφέρεται στο αντικείμενο της γλωσσολογίας, εννοείται ως: «το φυσικό εκείνο σύστημα επικοινωνίας, που χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο και που έχει ως βάση του τον έναρθρο λόγο» (Φιλιππάκη- Warburton, 1992, σελ.14-15).

Παρά την αναφορά στον έναρθρο λόγο, η γλωσσολογία δεν παραμερίζει το γραπτό λόγο ή τις γλώσσες των κωφάλαλων, δίνει όμως μεγαλύτερη προσοχή στον

προφορικό λόγο, ο οποίος αποτελεί την πιο φυσική έκφραση της γλώσσας. Τέλος, η γλωσσολογία μελετά τη γλώσσα ως φαινόμενο και σκοπός της είναι, να καθορίσει αν υπάρχουν και ποια είναι τα γενικά καθολικά χαρακτηριστικά του φαινομένου αυτού (Φιλιππάκη- Warburton, 1992).

1.2 Σημαντικοί σταθμοί στη μελέτη της Γλώσσας

Η μελέτη της γλώσσας ξεκινά ήδη από την αρχαιότητα, από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, οι οποίοι έδωσαν το έναυσμα και την έμπνευση για την ανάπτυξη νέων ιδεών, ερευνών και γνώσεων για αυτή. Τόσο ο Πλάτωνας, αλλά και ο Αριστοτέλης, είχαν διατυπώσει ορισμένα ερωτήματα αναφορικά με τη γλώσσα. Οι σκέψεις του Πλάτωνα αφορούσαν τη σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και τη φύση των πραγμάτων, ενώ ο Αριστοτέλης επικεντρώθηκε στη σχέση της γλώσσας με τη σκέψη και τη λογική. Έτσι, η προσέγγιση του Πλάτωνα, μας οδήγησε στη μελέτη της φωνολογίας και της μορφολογίας, ενώ ο Αριστοτέλης στη μελέτη των γραμματικών κατηγοριών και της σύνταξης (Φιλιππάκη- Warburton, 1992).

Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο, κυριαρχούν οι απόψεις των Ελλήνων φιλοσόφων, τις οποίες μιμούνται οι Λατίνοι γραμματικοί, καθώς μαθαίνουν και οι ίδιοι και διδάσκουν ελληνικά. Την περίοδο του Μεσαίωνα, παρόλο που οι σχολαστικοί φιλόσοφοι της εποχής εμμένουν στις θεωρίες των Ελλήνων φιλοσόφων, κυριαρχεί η διδασκαλία της λατινικής (Φιλιππάκη- Warburton, 1992). Κατά την Αναγέννηση συνεχίζεται η επικράτηση της διδασκαλίας της λατινικής, ωστόσο η μελέτη των Ελλήνων και Ρωμαίων φιλοσόφων έρχεται ξανά στο προσκήνιο και καλλιεργείται η γραμματική με σκοπό την κατανόηση των αρχαίων κειμένων. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του Διαφωτισμού γίνονται μελέτες και ντόπιων, μη κλασικών γλωσσών (Φιλιππάκη- Warburton, 1992). Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα, μετά την ανακάλυψη των σανσκριτικών και των μελετών του Panini, παρατηρούνται μεγάλες ομοιότητες ανάμεσα σε γλώσσες, όπως τα Γοτθικά, τα Σανσκριτικά, τα Αρχαία Ελληνικά και τα Λατινικά από τους φιλόλογους, οι οποίες δεν αποδίδονται σε σύμπτωση ή σε δανεισμό από τη μια γλώσσα στην άλλη, αλλά σε συγγένεια των γλωσσών αυτών, οι οποίες κατάγονται από την Πρώτο-ινδοευρωπαϊκή γλώσσα (Φιλιππάκη- Warburton, 1992).

Όσον αφορά τη νεότερη γλωσσολογία, σημαντικές μεταβολές επέφερε το βιβλίο του Ferdinand de Saussure, το οποίο δημοσίευσαν οι μαθητές του μετά το θάνατό του στηριζόμενοι στις σημειώσεις τους. Ο Saussure εξέφρασε την άποψη ότι, η γλώσσα είναι ένα όργανο επικοινωνίας, αποτελεί ένα σύστημα και έχει δομή. Τόνισε μάλιστα, πως σκοπός της γλωσσολογίας είναι ο καθορισμός της φύσης και η ανακάλυψη της δομής του ανθρώπινου φαινομένου της γλώσσας (Φιλιππάκη- Warburton, 1992). Υποστήριζε ακόμη, την προτεραιότητα του προφορικού λόγου έναντι του γραπτού, εξαιτίας της ευρύτερης διάδοσής του, της προγενέστερης ύπαρξής του σε σχέση με το γραπτό, καθώς και της κατάκτησής του από τα παιδιά χωρίς διδασκαλία, παρά μόνο

με την έκθεσή τους σε ένα γλωσσικό περιβάλλον (Φιλιππάκη- Warburton, 1992). Σύμφωνα με το Saussure, ο προφορικός λόγος είναι δυναμικός, εξελίσσεται συνεχώς, σε αντίθεση με το γραπτό, με τον οποίο ασχολούνταν μέχρι τότε οι περισσότεροι γλωσσολόγοι, βασιζόμενοι στη διαχρονική μελέτη της γλώσσας, στη μελέτη δηλαδή των στοιχείων της γλώσσας ιστορικά, με βάση τις μεταβολές τους στο χρόνο. Η άποψη του Saussure, όπως αναφέρεται στο Μπασλή (2006), ήταν πως η γλώσσα θα έπρεπε να μελετάται και στις δύο διαστάσεις, τη συγχρονική και τη διαχρονική. Η συγχρονική μελέτη της γλώσσας εξετάζει τα στοιχεία που ανήκουν στο ίδιο γλωσσικό περιβάλλον, αλλά και στην ίδια χρονικά εποχή συσχετίζοντάς τα (Μπασλής, 2006).

Ένας ακόμη επιστήμονας, ο οποίος ασχολήθηκε με τη γλώσσα, ανέτρεψε τα δεδομένα της εποχής του και εισήγαγε μια νέα θεωρία η οποία αποτελεί μέχρι σήμερα το βασικό μοντέλο στη μελέτη της γλώσσας, είναι ο Noam Chomsky. Η θεωρία του, η οποία είναι γνωστή ως η θεωρία της «γενετικής μετασχηματιστικής γραμματικής», αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1950 και προκάλεσε το ενδιαφέρον αναφορικά με την ανάπτυξη της γλωσσικής επικοινωνίας στο παιδί. Σύμφωνα με τη θεωρία του Chomsky, όπως παρουσιάζεται στην Ανδρέου (2012), η ικανότητα της γλωσσικής κατάκτησης είναι βιολογικά-γενετικά προκαθορισμένη στον άνθρωπο, γεγονός που εξηγεί γιατί αυτός μπορεί να αντιλαμβάνεται τη συστηματική φύση της γλώσσας και να οδηγείται στη βαθμιαία εσωτερικευση και αναδημιουργία του γλωσσικού συστήματος. Ο μηχανισμός της γλωσσικής κατάκτησης, τον οποίο περιγράφει ο Chomsky, τονίζει πως κάθε παιδί ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή οποιεσδήποτε κοινωνικές, πολιτικές συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει, καταφέρνει με φυσικό τρόπο, με ευκολία και σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα να κατακτήσει τη μητρική του γλώσσα και να προσαρμοστεί στο αντίστοιχο γλωσσικό περιβάλλον. Ο μηχανισμός αυτός αποτελείται από ορισμένα καθολικά χαρακτηριστικά, ομοιότητες δηλαδή που παρατηρούμε σε όλες τις γλώσσες του κόσμου και κάνουν δυνατή την κατάκτηση της γλώσσας (Ανδρέου, 2012). Με βάση τη θεωρία του Chomsky, το γραμματικό σύστημα περιγράφεται με μια διάκριση ανάμεσα στη βαθιά και την επιφανειακή δομή της πρότασης. Η επιφανειακή δομή της πρότασης, αφορά την οργάνωση της πρότασης ως φυσικού φαινομένου, ενώ η βαθιά δομή αφορά το αφηρημένο δομικό υπόστρωμα, που καθορίζει το σημασιολογικό περιεχόμενο του εκφωνήματος και είναι παρόν στο πνεύμα όταν παράγεται ή κατανοείται η φράση (Τομπαΐδης, 1995, σελ.68). Τέλος, η θεωρία του Chomsky συνέβαλε, ώστε να γίνει κατανοητό το γεγονός, ότι η γλωσσική εξέλιξη του παιδιού περνά από διαδοχικά στάδια κατά τα οποία το παιδί κάνει υποθέσεις, τις οποίες εφαρμόζει και ελέγχει, προκειμένου να φτάσει τελικά να κατακτήσει το γλωσσικό κώδικα των ενηλίκων (Ανδρέου, 2012).

1.3 Γλώσσα και εγκέφαλος

Στην εποχή μας, είναι ευρέως γνωστή η σχέση της γλωσσικής ανάπτυξης του παιδιού με τη λειτουργία του εγκεφάλου, καθώς ο εγκέφαλος καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την πορεία της κατάκτησης της γλώσσας από το παιδί. Ο εγκέφαλος χωρίζεται σε διάφορα μέρη και σε δύο βασικές μεγάλες δομές, τα εγκεφαλικά ημισφαίρια, το αριστερό και το δεξί ημισφαίριο. Κάποιες από τις περιοχές που υπάρχουν στο αριστερό ημισφαίριο του εγκεφάλου, δεν υπάρχουν σε κανένα άλλο ανώτερο ζώο και μία από αυτές είναι η περιοχή Broca, την οποία ανακάλυψε ο P.P.Broca το 1861. Εκεί, γίνεται ο προγραμματισμός και βρίσκονται τα κινητικά πρότυπα για την άρθρωση των λέξεων. Η καταστροφή της περιοχής αυτής προκαλεί διαταραχή του λόγου, η οποία ονομάζεται αφασία Broca. Οι ασθενείς που πάσχουν από αυτού του είδους την αφασία, παρουσιάζουν διαταραχή της εκφοράς του λόγου, αλλά όχι της κατανόησης του. Επίσης, σοβαρή διαταραχή του λόγου μπορεί να προκαλέσει η καταστροφή της περιοχής του Wernicke, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την κατανόηση του λόγου και βρίσκεται επίσης στο αριστερό ημισφαίριο του εγκεφάλου. Τη διαπίστωση αυτή έκανε ο Wernicke το 1874, και παρατήρησε, πως η πλέον ονομαζόμενη αφασία Wernicke, προκαλεί διαταραχή της κατανόησης, αλλά όχι της εκφοράς του λόγου (Ανδρέου, 2012).

Μετά τις κλινικές παρατηρήσεις των δύο επιστημόνων, πολλοί οδηγήθηκαν στην πεποίθηση ότι, εφόσον οι ασθενείς με αφασία φαίνεται να είχαν πάντα κάποια βλάβη στο αριστερό ημισφαίριο, αυτό αποκλειστικά ελέγχει την ανάπτυξη της γλώσσας. Ωστόσο, έρευνες πολλών ετών απέδειξαν, πως για μια τόσο σύνθετη νοητική λειτουργία, όπως η γλωσσική, απαιτείται η συνεργασία και των δύο ημισφαιρίων. Παρατηρείται μάλιστα πως, αν και το δεξί ημισφαίριο υστερεί σε λεκτική έκφραση, έχει σημαντική ικανότητα αντίληψης της ομιλίας. Σήμερα επικρατεί η άποψη, ότι υπάρχει μια γενετικά προκαθορισμένη ασυμμετρία στον ανθρώπινο εγκέφαλο, η οποία αντανακλάται από την ύπαρξη κάποιων γλωσσικών ικανοτήτων, που αναπτύσσονται αποκλειστικά στο αριστερό ημισφαίριο, η οποία μάλιστα, αρχίζει να αναπτύσσεται στο μέσον κιάλας της εμβρυϊκής ζωής (Ανδρέου, 2012).

Τα παιδιά εισάγονται στη γλώσσα από τη στιγμή που γεννιούνται και αρκεί η έκθεσή τους σε αυτή, προκειμένου να την κατακτήσουν. Ωστόσο, αν τα παιδιά δεν εκτεθούν σε ένα συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον κατά την περίοδο της γλωσσικής τους διαμόρφωσης, δε θα μπορέσουν να αποκτήσουν τη γραμματική ικανότητα ενός φυσικού ομιλητή. Σύμφωνα λοιπόν με την υπόθεση της κρίσιμης ηλικίας, γίνεται κατανοητό, πως υπάρχει ένα συγκεκριμένο χρονικό περιθώριο, ώστε το παιδί να μπορέσει να κατακτήσει τη γλώσσα, καθώς με το πέρασμα του χρόνου χάνεται σημαντικό μέρος της πλαστικότητας του εγκεφάλου. Αυτό το χρονικό περιθώριο αποτελεί την κρίσιμη περίοδο, κατά την οποία το παιδί μπορεί εύκολα και γρήγορα να κατακτήσει τη μητρική του γλώσσα, καθώς δεν έχει πραγματοποιηθεί η πλευρίωση του εγκεφάλου (Fromkin, Rodman & Hyams, 2012).

Υπάρχουν πολλές αναφορές «άγριων παιδιών», παιδιών δηλαδή εγκαταλελειμμένων, απομονωμένων, τα οποία έχοντας περάσει την κρίσιμη ηλικία όταν βρέθηκαν, δεν κατάφεραν ποτέ, να κατακτήσουν τη γλώσσα στο επίπεδο ενός φυσικού ομιλητή. Τέτοια, είναι η περίπτωση ενός αγοριού που ανακαλύφθηκε από ένα Γάλλο γιατρό κατά τον 18^ο αιώνα, εγκαταλελειμμένο σε ένα δάσος. Το αγόρι ήταν ήδη στην αρχή τη εφηβείας του όταν βρέθηκε και δεν μπόρεσε να μάθει παρά μόνο δύο λέξεις (Ανδρέου, 2012). Ακόμη μία τέτοια περίπτωση, είναι αυτή των δύο κοριτσιών, Amala και Kamala, οι οποίες βρέθηκαν στην Ινδία το 1920 και υποτίθεται πως είχαν μεγαλώσει δίπλα σε λύκους. Άλλη μία ιδιαίτερα ακραία περίπτωση, είναι αυτή της Genie, την οποία οι γονείς της είχαν σε πλήρη απομόνωση μέχρι τα 14 της χρόνια, ώσπου ανακαλύφθηκε το 1970. Η Genie κατάφερε να κατακτήσει ένα σύνολο λέξεων, αλλά δεν κατάφερε να αναπτύξει τη συντακτική και μορφολογική της γνώση, καθώς, όταν άρχισε να μαθαίνει τη γλώσσα, είχε ήδη παρέλθει η κρίσιμη περίοδος (Fromkin, Rodman & Hyams, 2012)

Επιπλέον, περιπτώσεις παιδιών, που έχουν υποστεί εγκεφαλικά τραύματα στο γλωσσικά κυρίαρχο ημισφαίριο και δε ξεπερνούν την κρίσιμη ηλικία, επανακτούν γρηγορότερα και ευκολότερα τις λειτουργίες της γλώσσας, καθώς τις αναλαμβάνει το μη κυρίαρχο ημισφαίριο του εγκεφάλου, αφού δεν έχει χαθεί πλήρως η πλαστικότητά του, σε αντίθεση με την αποκατάσταση αντίστοιχων προβλημάτων σε ασθενείς μεγαλύτερης ηλικίας, όπου είναι δυσκολότερη έως και αδύνατη (Ανδρέου, 2012). Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στην ύπαρξη της κρίσιμης ηλικίας και επιβεβαιώνουν τη σπουδαιότητά της.

1.4 Τα στάδια της γλωσσικής ανάπτυξης από τη βρεφική έως την προσχολική ηλικία

Η κατάκτηση της γλώσσας από τα παιδιά περνά από ορισμένα στάδια, τα οποία είναι κοινά σε περιεχόμενο και σειρά στο σύνολο των παιδιών, ανεξάρτητα από τη γλώσσα που καλούνται να κατακτήσουν. Ωστόσο, τα στάδια αυτά διαφοροποιούνται για κάθε παιδί, όσον αφορά τη διάρκεια, η οποία εξαρτάται από τους προσωπικούς ρυθμούς ανάπτυξης του κάθε παιδιού.

Τα στάδια κατάκτησης της γλώσσας από τα παιδιά είναι τα εξής:

α) Το προομιλητικό στάδιο ή στάδιο φωνολογικής ανάπτυξης (από 0 μέχρι 10-12 μηνών).

Σε αυτό το στάδιο αναπτύσσεται σχεδόν αποκλειστικά ο φωνολογικός τομέας, ενώ διακρίνουμε τρεις φάσεις. Στην πρώτη φάση (από 0 έως 3 μηνών), το παιδί παράγει άναρθρες κραυγές και ήχους που μπορεί να μην υπάρχουν στο γλωσσικό του περιβάλλον. Στη δεύτερη φάση, το παιδί προσπαθεί να επικοινωνήσει με το περιβάλλον του με βαβίσματα και γουργουρίσματα (από 3 έως 6-8 μηνών). Στην τρίτη φάση (από 6-8 έως 10-12 μηνών), παρατηρείται συστηματική παραγωγή

ιδιόμορφων φωνολογικών συνόλων, που εμπεριέχουν στοιχεία τονισμού και ρυθμού και πάντοτε σημαίνουν κάτι, όπως χαρά, δυσαρέσκεια, ικανοποίηση (Ανδρέου, 2012).

β) Το ολοφραστικό στάδιο ή στάδιο της μίας λέξης (από 10-12 έως 18-20 μηνών).

Στο στάδιο αυτό, το παιδί παράγει την πρώτη του λέξη. Οι λέξεις που δημιουργεί το παιδί δεν έχουν την ίδια λειτουργία με τις λέξεις που χρησιμοποιούν οι ενήλικες, ενώ αντιπροσωπεύουν προτάσεις, που μπορεί να εκφράζουν ένα συναίσθημα, να σημαίνουν μια διαπίστωση. Δεν υπάρχει λοιπόν στο στάδιο αυτό, αντιστοιχία στη μορφή και το περιεχόμενο της γλώσσας του παιδιού (Ανδρέου, 2012).

γ) Το στάδιο των προτάσεων με δύο λέξεις ή στάδιο τηλεγραφικού λόγου (από 18-20 μηνών έως 2 ετών).

Σε αυτό το στάδιο το παιδί αρχίζει να παράγει προτάσεις με δύο λέξεις, οι οποίες μπορεί να είναι ρήματα, ουσιαστικά, επίθετα και επιρρήματα, ενώ απουσιάζουν τα υπόλοιπα μέρη του λόγου. Οι συνδυασμοί των λέξεων, που κάνει το παιδί, δεν είναι τυχαίοι. Τα γλωσσικά στοιχεία που διαθέτει το παιδί δεν λειτουργούν μεμονωμένα, αλλά οργανώνονται σε ένα πρώτο σύστημα και δημιουργούν μια υποτυπώδη γραμματική (Ανδρέου, 2012).

δ) Το στάδιο προτάσεων με τρεις λέξεις (2-3 ετών).

Οι προτάσεις, που παράγει το παιδί σε αυτό το στάδιο, αποτελούνται συνήθως από τρεις λέξεις, η επιλογή και η θέση των οποίων μέσα στην πρόταση δεν είναι τυχαίες. Οι συνηθέστερες δομές των προτάσεων που παράγει το παιδί είναι: 1) υποκείμενο-ρήμα- αντικείμενο, 2) υποκείμενο- ρήμα- τοπικός προσδιορισμός, 3) υποκείμενο-τοπικός προσδιορισμός-άρνηση. Κατά την περίοδο αυτή, προέχει η δομή των προτάσεων και η τοποθέτηση των λέξεων μέσα σε αυτές και όχι τόσο η μορφολογία (Ανδρέου, 2012).

ε) Στάδιο πλήρους συντακτικής και μορφολογικής ανάπτυξης (3-6 ετών).

Στο τελευταίο στάδιο της διαδικασίας κατάκτησης των βασικών δομών της μητρικής γλώσσας, παρατηρείται ταχύτερη εξέλιξη της γλωσσικής ικανότητας, αλλά και της γλωσσικής παραγωγής. Ολοκληρώνεται βαθμιαία η κατάκτηση των βασικών συστατικών και των μορφολογικών δομών. Στο τέλος του σταδίου, η γλώσσα του παιδιού προσεγγίζει αισθητά, μερικές φορές μάλιστα ταυτίζεται, με τη γλώσσα των ενηλίκων (Ανδρέου, 2012).

Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί πως το παιδί καθ' όλα τα στάδια της γλωσσικής του ανάπτυξης, δε μιμείται και δε μαθαίνει απλώς λέξεις που ακούει από τους ενήλικους, αλλά αποκωδικοποιεί τους κανόνες και τις δομές, που διέπουν τη λειτουργία της γλώσσας, τους εφαρμόζει και τους ελέγχει με την καθημερινή του επικοινωνία με το περιβάλλον του (Μπασλής, 2006).

Κεφάλαιο 2^ο Μορφολογία

Στο κεφάλαιο αυτό, θα ασχοληθούμε εκτενώς με τον τομέα της μορφολογίας, ο οποίος ανήκει στο γενικότερο φαινόμενο της γραμματικής. Σύμφωνα με την Κατσιμάλη (2007) κάποιιοι ορισμοί που αποδίδονται στην έννοια της γραμματικής στη σύγχρονη γλωσσολογία είναι: «α) η συστηματική περιγραφή μιας γλώσσας, β) οι τρόποι με τους οποίους οι λέξεις και τα άμεσα συστατικά συνδυάζονται, ώστε να σχηματίσουν προτάσεις και γ) ο μηχανισμός για την παραγωγή πεπερασμένου αριθμού φραστικών κανόνων, που καλύπτουν τις γραμματικές προτάσεις μιας γλώσσας. Ο Μπαμπινιώτης (1998) αναφέρεται στη γραμματική, ως το οργανωμένο σύνολο αρχών, το οποίο αποτελεί τη βάση για τη λειτουργία και την παραγωγή της γλώσσας, ενώ και ο Μήτσης (2015) αναφερόμενος στη γραμματική, κάνει λόγο για ένα εσωτερικευμένο συστηματικό μηχανισμό, που παρέχει τη δυνατότητα για παραγωγή και κατανόηση, μη πεπερασμένου αριθμού προτάσεων της γλώσσας αναφοράς και αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα ύπαρξης σταθερών, κανόνων και αρχών, ώστε να είναι δυνατή, η κατάκτηση και η διδασκαλία της γλώσσας. Τα επίπεδα ανάλυσης της γραμματικής είναι πέντε: η φωνολογία, η μορφολογία και η σύνταξη, οι οποίες «πραγματώνουν τη σημασία των γλωσσικών στοιχείων» (Κατσιμάλη, 2007, σελ. 24) η σημασιολογία, με βασικότερο στόχο την αναφορική σύνδεση και η πραγματολογία, η οποία «εντάσσει το εκφώνημα στο περιβάλλον» (Κατσιμάλη, 2007,σελ. 24). Ο τομέας της μορφολογίας είναι αυτός, που θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα στο παρόν κεφάλαιο.

2.1 Τι είναι η μορφολογία;

Η μορφολογία αποτελεί ένα επίπεδο γλωσσικής ανάλυσης, το οποίο μελετά τη δομή των λέξεων, τα επιμέρους συστατικά τους, αλλά και τις σχέσεις μεταξύ των συστατικών αυτών. Προτείνει δε, κανόνες και αρχές για την ανάλυση, αλλά και το σχηματισμό νέων λέξεων (Fromkin, Rodman & Hyams, 2012· Ράλλη, 2018). Σύμφωνα με τον Anderson (1992, σελ.71) «η Μορφολογία κάθε γλώσσας, αποτελείται από ένα σύνολο Κανόνων Λεξικού Σχηματισμού, οι οποίοι λειτουργούν σε λεξικά θέματα για την παραγωγή άλλων λεξικών θεμάτων». Επιπλέον, συνδέεται με τα άλλα επίπεδα ανάλυσης της γραμματικής, κυρίως με τη σημασιολογία και σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό με τη φωνολογία και τη σύνταξη, κάτι το οποίο εξαρτάται από τη γλώσσα την οποία μελετάμε. Τέλος μελετά τη μορφή, που παίρνουν οι λέξεις με την κλίση, την παραγωγή και τη σύνθεση (Χατζησαββίδης, 2009). Στην ελληνική γλώσσα η μορφολογία στηρίζεται κυρίως στα θέματα, οι περισσότερες λέξεις δηλαδή, σχηματίζονται με την προσθήκη προσφυμάτων, προθημάτων ή επιθημάτων σε ένα θέμα, είτε με την προσθήκη ενός θέματος σε ένα άλλο θέμα ή λέξη (Ralli, 2016).

Η μορφολογία της νέας ελληνικής διακρίνεται στην κλιτική και την παραγωγική μορφολογία. Η κλιτική μορφολογία αποτελεί το σύστημα των διαφορετικών μορφών των λέξεων, οι οποίες σχετίζονται μεταξύ τους και προκύπτουν κυρίως από τις καταλήξεις, οι οποίες προστίθενται στο θέμα της λέξης, ώστε να επιτελέσουν τις γραμματικές λειτουργίες, που απαιτούνται από κάποιο συγκεκριμένο περιβάλλον. Η κατάκτηση του συστήματος αυτού είναι απαραίτητη για την επαρκή χρήση της γλώσσας. Η παραγωγική μορφολογία από την άλλη, ασχολείται με το σχηματισμό νέων λέξεων μέσα από τις μορφολογικές διαδικασίες της παραγωγής και της σύνθεσης (Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton, 2013).

2.2 Η κατάκτηση της Μορφολογίας από τα παιδιά

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα παιδιά μέχρι την ηλικία των έξι ετών έχουν ήδη κατακτήσει τη μορφολογία της μητρικής τους γλώσσας. Αυτό που θα μας απασχολήσει όμως εδώ, είναι πώς τα παιδιά κατακτούν τη μορφολογία. Σύμφωνα με έρευνες επικρατεί η άποψη ότι, παρά τη συνθετότητα της μορφολογίας ορισμένων γλωσσών, όπως η Ελληνική, εξ αρχής στις λέξεις που χρησιμοποιούν τα παιδιά εμπεριέχονται προθήματα, καταλήξεις και όλα τα γραμματικά μορφήματα. Για την κατάκτηση των μορφολογικών κατηγοριών φαίνεται να ακολουθούνται αρχές, οι οποίες δικαιολογούν την καθολικότητα των κατηγοριών αυτών στις διάφορες γλώσσες του κόσμου. Επιπλέον, τα παιδιά φαίνεται να γνωρίζουν τους παραγωγικούς κανόνες της γλώσσας τους και τους χρησιμοποιούν για τη δημιουργία νέων λέξεων (Ανδρέου, 2012).

Παρά το γεγονός ότι τα παιδιά παράγουν ολόκληρους και περίπλοκους μορφολογικούς τύπους, δε θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε, πως έχουν κατακτήσει όλες τις απαραίτητες γνώσεις. Αρχικά παρατηρείται, ότι τα παιδιά κάνουν κάποια 'λάθη'. Τείνουν να ομαλοποιούν ανώμαλους γραμματικούς τύπους, κυρίως στις καταλήξεις ή στα προθέματα των ρημάτων που δηλώνουν το χρόνο. Για παράδειγμα, τα ανώμαλα ρήματα: /iθele/ (ήθελε), /iksere/ (ήξερε) γίνονται /éthele/ (έθελε) και /éksere/ (έξερε) αντίστοιχα, κατά τα /étroje/ (έτρωγε), /éleje/ (έλεγε). Συχνή όμως, είναι και η ομαλοποίηση ρημάτων με ανώμαλο θέμα όπως: /céne/ (καίνε)-/kàvune/(κάβουνε) και /dìno/(δίνω)-/dòno/(δώνω). Τέτοια λάθη παρατηρούνται και στην κλίση των ουσιαστικών. Εκεί, το πρόβλημα έγκειται κυρίως στα γραμματικά μορφήματα της ονομαστικής πτώσης του πληθυντικού αριθμού, τα οποία δηλώνονται με την ίδια κατάληξη, που παίρνει όμως διαφορετική μορφή ανάλογα με το γένος και την κλίση. Τα παιδιά εντοπίζουν νωρίς τη συχνότερη κατάληξη της ονομαστικής του πληθυντικού για αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά, η οποία είναι η κατάληξη /-es/ και τη χρησιμοποιούν γενικευμένα, για παράδειγμα λένε /i cípes/(οι κήπες) αντί /i cípi/(οι κήποι), κατά το /i ciría/(η κυρία)- /i ciríes/(οι κυρίες) (Ανδρέου, 2012). Γίνεται έτσι κατανοητό, πως τα παιδιά εντοπίζουν τους ομαλούς κανόνες της γραμματικής και τους υπεργενικεύουν, χρησιμοποιώντας τους σε ρήματα και ονόματα, τα οποία όμως, δεν είναι ομαλά (Fromkin et al, 2012). Τα 'λάθη' των παιδιών και η εφευρετικότητά

τους για το σχηματισμό νέων τύπων, μας αποδεικνύουν ότι, η κατάκτηση της γλώσσας είναι μια δημιουργική διαδικασία και μας βοηθούν στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο μαθαίνουμε τη γλώσσα (Fromkin et al, 2012).

2.3 Μορφήματα και Αλλόμορφα

Προκειμένου να προχωρήσουμε στο κυρίως ζήτημα της εργασίας, την παραγωγή λέξεων, θα πρέπει πρώτα να διασαφηνίσουμε ορισμένες βασικές έννοιες. Η μορφολογία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια του μορφήματος (Σακελλαριάδης, 1997). Τα μορφήματα είναι οι μικρότερες μονάδες της γλώσσας που είναι φορείς σημασίας (Anderson, 1992· Σακελλαριάδης, 1997· Χατζησαββίδης, 2009· Ράλλη, 2018). Όπως αναφέρει ο Σακελλαριάδης (1997, σελ.14) το μόρφημα «αποτελεί την ελάχιστη διαφοροποιητική μονάδα της γραμματικής, που έχει σταθερή σημασία σε όλα τα περιβάλλοντα στα οποία εμφανίζεται». Τα μορφήματα μπορεί να αναπαρίστανται από έναν, δύο ή και τρεις φθόγγους, παραδείγματος χάρι: *-a, -os, tòra* (Fromkin et al, 2012).

Ιδιαίτερα σημαντική έννοια για τη μορφολογία, αλλά και για την παραγωγή, με την οποία θα ασχοληθούμε παρακάτω, είναι η έννοια του αλλόμορφου. Αλλόμορφα ονομάζονται οι μορφές του ίδιου μορφήματος, που διαφοροποιούνται ανάλογα με το μορφολογικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται (Μελισσαροπούλου, 2006). Τα αλλόμορφα ενός μορφήματος βρίσκονται σε *συμπληρωματική κατανομή* και αυτό συμβαίνει, γιατί το περιβάλλον που επιλέγει το ένα αλλόμορφο αποκλείει το άλλο. Ας δούμε ένα σχετικό παράδειγμα. Έχουμε το ριζικό μόρφημα του ρήματος */ravo/* (ράβω), το οποίο εμφανίζει τρία αλλόμορφα */rav-/* (*/ràvo/, /èrava/*), */rap-/* (*/ràpso/, /èrapsa/*) και */raf/* (*/ràfto/, /raftikà/*). Όπως γίνεται φανερό κάθε αλλόμορφο χρησιμοποιείται στο ανάλογο περιβάλλον, δηλαδή, έχουμε:

/rav-/ (ραβ-) όταν ακολουθεί φωνήεν,

/rap-/ (ραπ-) όταν ακολουθεί το συριστικό */s/*,

/raf/ (ραφ-) όταν ακολουθεί μη ηχηρό, μη διαρκές σύμφωνο (Φιλιππάκη-Warburton, 1992).

Ωστόσο, τα μορφήματα μπορεί να βρίσκονται σε σχέση *ελεύθερης εναλλαγής*. Κατά την περίπτωση αυτή, οι διάφορες μορφές των μορφημάτων έχουν τη δυνατότητα να εναλλάσσονται ελεύθερα στο ίδιο γλωσσικό περιβάλλον, χωρίς να βρίσκονται μεταξύ τους σε αντίθεση. Για παράδειγμα, δίνεται η επιλογή στον ομιλητή να χρησιμοποιήσει, χωρίς περιορισμούς και σε οποιοδήποτε γλωσσικό περιβάλλον, έναν από τους εξής ελεύθερα εναλλασσόμενους τύπους: *plèkun*(πλέκουν) ή *plèkune*(πλέκουνε) (Μήτσης, Παραδιά & Μήτση, 2012).

2.4 Είδη Μορφημάτων

Τα μορφήματα, στα οποία αναλύονται οι λέξεις, με βάση τα χαρακτηριστικά τους χωρίζονται σε κατηγορίες. Ως προς την αυτοδυναμία τους, δηλαδή την ικανότητα να σταθούν μόνα τους στο λόγο, διακρίνονται σε: δεσμευμένα ή εξαρτημένα και ελεύθερα ή ανεξάρτητα. Δεσμευμένα ονομάζονται τα μορφήματα, τα οποία δεν απαντούν ελεύθερα στη γλώσσα, αλλά συνδυάζονται με άλλα για να σχηματίσουν μια λέξη (Χατζησαββίδης, 2009). Αντίθετα ελεύθερα αποκαλούνται τα μορφήματα αυτά, που συνήθως εμφανίζονται μόνα τους στο λόγο και δεν είναι απαραίτητο να συνδυαστούν με άλλα, για να συγκροτήσουν μία λέξη. Ωστόσο, συνδυάζονται σε ορισμένες περιπτώσεις με άλλα μορφήματα, δεσμευμένα, για το σχηματισμό σύνθετων λέξεων (Χατζησαββίδης, 2009).

Ως προς τη λειτουργία τους, διακρίνονται σε λεξικά και γραμματικά μορφήματα (Χατζησαββίδης, 2009). Τα λεξικά και τα γραμματικά μορφήματα μπορούν να είναι είτε δεσμευμένα, είτε αδέσμευτα (Μήτσης κ.α., 2012). Στα λεξικά μορφήματα ανήκουν τα θέματα των κλιτών λέξεων και πολλές άκλιτες λέξεις, όπως: /ley/(λεγ), /port/(πορτ), /spit/(σπιτ), /pàno/(πάνω), /kàto/(κάτω), /mèsa/(μέσα), /èkso/(έξω) και άλλα. Τα λεξικά μορφήματα μας δίνουν τη βασική και σταθερή σημασία της λέξης. Η παραδοσιακή Γλωσσολογία χρησιμοποιεί για τα λεξικά μορφήματα τους όρους ρίζα και θέμα, όπου ρίζα είναι η βάση της λέξης, το λεξικό μόρφημα, που μας δίνει τη βασική σημασία της λέξης (Λιαπής, 1984· Χατζησαββίδης, 2009) και εμφανίζεται ως το σταθερό στοιχείο στις ετυμολογικά συγγενείς λέξεις (Λιαπής, 1984), ενώ το θέμα είναι ένας πιο σύνθετος γλωσσικός τύπος, ο οποίος είτε ταυτίζεται με τη ρίζα, είτε διαφοροποιείται από αυτή για να δώσει μια διαφοροποιημένη σημασία της ρίζας ή ακόμα αποτελείται από δύο ή και περισσότερες ρίζες (Χατζησαββίδης, 2009) και εντοπίζεται με την αφαίρεση από τη λέξη του κλιτικού της επιθήματος (Anderson, 1992). Τα γραμματικά μορφήματα δηλώνουν τη γραμματική κατηγορία στην οποία ανήκουν οι λέξεις, τη γραμματική σχέση με τα άλλα μορφήματα, αλλά και το συντακτικό ρόλο του λεξικού μορφήματος μέσα στη λέξη (Χατζησαββίδης, 2009). Σε αυτά υπάγονται κυρίως οι καταλήξεις των κλιτών μερών του λόγου (Σακελλαριάδης, 1997). Ας δούμε για παράδειγμα τη λέξη /plèko/(πλέκω):

plek- (πλεκ-), λεξικό μόρφημα, εμπεριέχει τη σημασία που δηλώνεται με το ρήμα «plèko»

-is (-εις), γραμματικό μόρφημα, περιέχει γραμματικές πληροφορίες (Μήτσης, Παραδιά & Μήτση, 2012)

Ο αριθμός των γραμματικών μορφημάτων είναι περιορισμένος σε σχέση με αυτόν των λεξικών μορφημάτων. Επίσης, τα γραμματικά μορφήματα ονομάζονται και προσφύματα, και ανάλογα με τη θέση που καταλαμβάνουν μέσα στη λέξη, εάν βρίσκονται στην αρχή ή μετά το θέμα ή ρίζα της λέξης, ονομάζονται προθήματα ή επιθήματα, αντίστοιχα. Σε άλλες γλώσσες, όχι όμως στην ελληνική, παρατηρούμε και

άλλες κατηγορίες προσφύματων, όπως ενθήματα, διενθήματα και υπερθήματα (Χατζησαββίδης, 2009). Τα προσφύματα, σύμφωνα με τη Ralli (2016), μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις επιμέρους κατηγορίες σχετικά με την προέλευσή τους. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται τα προσφύματα, που προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα και χρησιμοποιούνται έως και σήμερα, όπως είναι το: /-osini/(-οσύνη), στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν αυτά, τα οποία είναι αποτέλεσμα γραμματικοποίησης, έχουν παραχθεί δηλαδή από άλλα προσφύματα ή λέξεις, όπως είναι το: /-kse/(-ξε) και τέλος, στην τρίτη κατηγορία τοποθετούνται τα προσφύματα, τα οποία είναι δάνεια άλλων γλωσσών, όπως τα Ιταλικά και τα Τουρκικά, για παράδειγμα έχουμε τα εξής: /-aro/(-αρω)(voltaro) και /-dzi(s)/(-ντζης) (xalvadzis) αντίστοιχα (Ralli, 2016).

2.4.1 Προθήματα

Τα προθήματα ή αλλιώς αχώριστα μόρια είναι μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες λέξεις, που δεν χρησιμοποιούνται μόνες τους στο λόγο, κάποιες από αυτές είναι δημιουργήματα της νέας ελληνικής, οι περισσότερες όμως αποτελούν άκλιτες λέξεις της αρχαίας ελληνικής ή προέρχονται από προθέσεις (Χατζησαββίδης, 2012). Συνδυάζονται τόσο με θέματα αλλά και λέξεις. Στην περίπτωση της προσθήκης ενός προθήματος σε μια λέξη δεν παρατηρούνται αλλαγές στη δομή και στη σημασία της λέξης, σε αντίθεση με την περίπτωση κατά την οποία συνδυάζεται με ένα θέμα και τέτοιες αλλαγές είναι αρκετά πιθανό να προκύψουν (Ralli, 2016). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα 1:

1α) αρò + έχο → αρέχο

από + έχω → απέχω

1β) παrà + έχο → παραέχο

παρά + έχω → παραέχω

(Ralli, 2016)

Στο 1α) παρατηρούμε απαλοιφή φωνήεντος, καθώς και αλλαγή στη σημασία, ενώ στο 1β) δεν παρήλθαν αλλαγές στη δομή και τη σημασία της βάσης (Ralli, 2016).

Τα περισσότερα προθήματα της νέας ελληνικής προέρχονται από τα αρχαία ελληνικά, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κάποια από αυτά είναι: /a-/(-α-), /dis-/(-δυσ-), /ev-/(-εν-), ενώ και τα: /anà-/(-ανά-), /andì-/(-αντί-), /arò-/(-από-), /dià-/(-διά-), /is-/(-εισ-), /en-/(-εν-), /ek-/(-εκ-), /epì-/(-επί-), /katà-/(-κατά-), /metà-/(-μετά-), /parà-/(-παρα-), /perì-/(-περί-), /pro-/(-προ-), /pros-/(-προσ-), /sin-/(-συν-), /ipèr-/(-υπερ-), /ipò-/(-υπό-), τα οποία, συμπεριφέρονται στη νέα ελληνική ως προθήματα, παρά το γεγονός ότι στην αρχαία ελληνική ήταν ελεύθερα μορφήματα της κατηγορίας των προθέσεων. Τέλος, το /kse/(-ξε-) ανήκει επίσης στην κατηγορία των προθημάτων και είναι δημιουργήμα της νέας ελληνικής (Ράλλη, 2018). Ο Mackridge (2011) αναφέρει επίσης τα: /arxi-/(-αρχι-), /afto-/(-αυτο-), /èkso-/(-έξω-), /Evro-/(-Εύρο-), /imi-/(-ημι-), /pan-/(-παν-), /tile-/(-τηλε-),

προθήματα τα οποία, όπως σημειώνει, θεωρούνται ιδιαίτερα παραγωγικά στη νέα ελληνική.

Τα προθήματα χαρακτηρίζονται από περιορισμούς σχετικά με το συνδυασμό τους με τις βάσεις, με την προέλευση των προθημάτων να παίζει σημαντικό ρόλο κατά την επιλογή τους. Τα αρχαιοπρεπή προθήματα για παράδειγμα, δεν είναι δυνατό να συνδυαστούν με λέξεις λαϊκής προέλευσης, καθώς ο σχηματισμός που προκύπτει είναι αντιγραμματικός, όπως βλέπουμε και στα παραδείγματα 2α) και 2β). Αντίστοιχα, οι βάσεις αρχαιοπρεπούς προέλευσης δεν μπορούν να συνδυαστούν με το πρόθημα /kse-/(ξε-), το οποίο είναι νεοελληνικής προέλευσης (2γ, 2δ)

2α) iporipto αλλά iporèfto

υποπίπτω υποπέφτω

2β) anakòrto anakòno

ανακόπτω ανακόβω

2γ) ksepèfto ksepìrto

ξεπέφτω ξεπίπτω

2δ) ksekòno ksekòrto

ξεκόβω ξεκόπτω

Επιπλέον παρατηρείται, πως ο συνδυασμός προθημάτων με ονοματικά θέματα επιφέρει αλλαγή στη θέση του τόνου της βάσης (παράδειγμα 3).

(3) mìra àmiros

μοίρα άμοιρος

tìçi òistìxos

τύχη δύστυχος

stòxos èfstoxos

στόχος εύστοχος

(Ράλλη, 2018)

Τέλος, στην ελληνική γλώσσα, σε αντίθεση με άλλες γλώσσες, δεν συναντάμε προθήματα κλιτικού χαρακτήρα. Τα προθήματα δηλαδή της νέας ελληνικής δε φέρουν μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά, στην αρχαία ελληνική ωστόσο, παρατηρείται η ύπαρξη του κλιτικού προθηματος της αύξησης των παρωχημένων χρόνων, το οποίο δήλωνε την έννοια του παρελθόντος (Ράλλη, 2018).

2.4.2 Παραγωγικά Επιθήματα

Παραγωγικά είναι τα επιθήματα τα οποία, όταν προστεθούν σε ένα μόρφωμα ρίζας ή θέματος, παράγεται μία νέα λέξη με διαφορετική σημασία (Fromkin, Rodman & Hyams, 2012). Μάλιστα μπορούν να μετατρέψουν τη γραμματική κατηγορία της βάσης, χωρίς όμως αυτό να συμβαίνει πάντα (βλ. παράδειγμα 4) (Ράλλη, 2018).

(4) Βάση + Επίθημα ⇒ Παράγωγο

nòmos	-ik(os)	nomik(ò)s
νόμος	-ικός	νομικός
ìpokin(ò)	-tì(s)	ìpokiniti(s)
υποκιν(ώ)	-τη(ς)	υποκινητής
pedì	-àci	ped-àci
παιδί	-άκι	παιδάκι

Τα παραγωγικά επιθήματα περιέχουν από μία έως τρεις συλλαβές, τα τρισύλλαβα παραγωγικά επιθήματα είναι τονισμένα, ενώ τα μονοσύλλαβα και δισύλλαβα, μπορούν να είναι τονισμένα ή άτονα, παρατηρούνται ωστόσο παραλλαγές στη θέση του τόνου των επιθημάτων. Δίνουν τη δυνατότητα για επέκταση ή ειδίκευση του λεξιλογίου και προσφέρουν μεγαλύτερη εκφραστικότητα στο λεξιλόγιο, με τη χρήση περισσότερων από ένα παραγωγικών επιθημάτων για την έκφραση μίας έννοιας, ενώ και το ίδιο επίθημα μπορεί να πάρει πολλές αξίες, δηλώνοντας σε μία περίπτωση την ποιότητα και σε μία άλλη το αποτέλεσμα μιας ενέργειας (Mirambel, 1978). Τα παραγωγικά επιθήματα υπόκεινται σε αρκετούς περιορισμούς, οι οποίοι καθιστούν το συνδυασμό τους με τις βάσεις λιγότερο παραγωγική, σε σχέση με αυτή της κλίσης (Ράλλη, 2018). Για παράδειγμα, αναφορικά με το σχηματισμό ρηματικών ονομάτων, δε δημιουργούνται από οποιοδήποτε ρήμα λέξεις σε /-ma/ (-μα), /-mos/ (-μος), /-si/ (-ση), /-simo/ (-σιμο). Ας παρατηρήσουμε το παράδειγμα 5 για την καλύτερη κατανόηση των παραπάνω:

(5) lino/ λύνω

lìsi, lìsimo, *lìma, *lìmòs

λύση, λύσιμο *λύμα, *λυμός

xàno/χάνω

xàsi, xàsimo, *xàma, *xamòs

χάση, χάσιμο, *χάμα, *χαμός

pìno/πίνω

pòsi, *pòsimo, *pòma, *pomòs, potò

πόση, *πόσιμο, *πόμα *πομός, ποτό

(Ράλλη, 2018)

Ο Aronoff, όπως αναφέρεται στη Ράλλη (2018), έχει διατυπώσει την υπόθεση της μοναδικής βάσης, όπου αναφέρει πως για τη δημιουργία παράγωγων λέξεων προϋποτίθεται η επιλογή συγκεκριμένης βάσης, ωστόσο δεν είναι πλήρως αποδεκτή, καθώς είναι εφαρμόσιμη στη διάκριση ρημάτων και ονομάτων (ουσιαστικών και επιθέτων), αλλά όχι στη διάκριση ουσιαστικών και επιθέτων. Το υποκοριστικό

επίθημα /-àci/ (-άκι), το οποίο επιλέγει βάσεις ουσιαστικών, αλλά και επιθέτων αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα.

(6) ped-àci < ped-_ο-àci_ο

παιδ-άκι < παιδ-_ο-άκι_ο

mikr-àci < mikr-_ε-àci_ο

μικρ-άκι < μικρ-_ε-άκι_ο

(Ράλλη, 2018)

Ο αριθμός των παραγωγικών επιθημάτων, ξεπερνά αυτόν των προθημάτων στη νέα ελληνική και η χρήση τους επηρεάζει, τόσο τη γραμματική κατηγορία της βάσης, όσο και τη σημασία της. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, συντρέχουν διάφοροι περιορισμοί κατά το συνδυασμό των επιθημάτων με τις βάσεις, συγκεκριμένα τα επιθήματα επιλέγουν τη γραμματική κατηγορία και την κατηγορία της βάσης, στην οποία προστίθενται (Ralli, 2016, 2018). Για παράδειγμα, το παραγωγικό επίθημα /-aro/(-αρω), συνδυάζεται με ονοματικές βάσεις ξένης προέλευσης (7α), το παραγωγικό επίθημα /-ma/ (-μα) επιλέγει βάσεις με περισσότερες από μια συλλαβές (7β), σε αντίθεση με το /-simo/ (-σιμο), που επιλέγει μονοσύλλαβες βάσεις (7γ).

7α) sulats-áro ← suláts(ο) + -ar(ο)

σουλατσ-άρω ← σουλάτσ(ο) + αρω

7β) ániγ-ma ← aníγ(ο) + -ma

άνοιγ-μα ← ανοίγ(ω) + -μα

7γ) lí-simo ← lín(ο) + -simo

λύ-σιμο ← λύνω + -σιμο

(Ralli, 2016)

Έχουμε έτσι επιθήματα ρηματικής κατηγορίας, επιθήματα ουσιαστικών, επιθήματα επιθέτων και επιθήματα επιρρημάτων (Mirambel, 1978 · Χατζησαββίδης, 2012·Ράλλη, 2018). Τα επιθήματα των ουσιαστικών και των επιθέτων διακρίνονται σε επιμέρους κατηγορίες τις οποίες θα αναφέρουμε συνοπτικά:

Επιθήματα Ουσιαστικών

α. Υποκοριστικά

β. Μεγεθυντικά

γ. Εθνικά/πατριδωνυμικά

δ. Επαγγελματικά

ε. Επιθήματα παραγωγής θηλυκού γένους

Επιθήματα Επιθέτων

α. Υποκοριστικά

(Ράλλη, 2018)

Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα για τη χρήση πολλαπλών παραγωγικών επιθημάτων κατά το σχηματισμό μίας λέξης, υπακούοντας βέβαια στους κανόνες και στους περιορισμούς σχετικά με τη θέση και τη σειρά τους σε αυτή. Παρατηρώντας για παράδειγμα τη λέξη */ekpedeftikós/(εκπαιδευτικός)*, έχουμε το πρόθημα */ek/(εκ)*, το θέμα */-ped/(παιδ-)* από τη λέξη */pedí/(παιδί)*, το ρηματικό επίθημα */-en/(-εν)*, το ονοματικό επίθημα */-ti/(-τι)*, το επιθετικό επίθημα */-ik/(-ικ)* και το κλιτικό επίθημα */-os/(-ος)* (Ralli, 2016). Επίσης, τα παραγωγικά επιθήματα πάντα προηγούνται των κλιτικών, ενώ τα παραγωγικά προθήματα έπονται των κλιτικών επιθημάτων (Anderson, 1992).

2.4.3 Κλιτικά επιθήματα

Τα κλιτικά μορφήματα καταλαμβάνουν την τελευταία θέση στη λέξη και η ύπαρξή τους είναι υποχρεωτική σε οποιοδήποτε λεξικό μόρφημα, με ή χωρίς παραγωγικά γραμματικά μορφήματα ή άλλα λεξικά μορφήματα, ώστε να έχουμε το σχηματισμό λέξης, καθώς συμπληρώνουν τα χαρακτηριστικά των λέξεων (Μπακάκου- Ορφανού, 2005· Μελισσαροπούλου, 2006· Ράλλη, 2018). Ωστόσο, δε δημιουργούν νέα λεξήματα, καθώς δε μεταβάλλουν τη συντακτική κατηγορία των βάσεων στις οποίες προστίθενται, βοηθούν όμως, στη δημιουργία διάφορων μορφών της ίδιας βάσης, αλλάζοντας τη συντακτική λειτουργία τους. Αυτός είναι και ο βασικός τους ρόλος, η εξειδίκευση του νοήματος της λέξης, ως προς τα μορφοσυντακτικά τους χαρακτηριστικά (Ράλλη, 2018). Ας παρατηρήσουμε το παράδειγμα 8:

(8) trèx-o	β) dròm-os
τρέχ-ω	δρόμ-ος
trèç-is	dròm-u
τρέχ-εις	δρόμ-ου
trèç -i	dròm-i
τρέχ-ει	δρόμ-οι

(Ράλλη, 2018)

Ο ρηματικός τύπος */trèxo/(τρέχω)* εκφράζει το πρώτο πρόσωπο, ενώ ο τύπος */trèçis/(τρέχεις)* το δεύτερο, και οι δύο τύποι όμως, αποτελούν μορφές με διαφορετικές συντακτικές λειτουργίες του ίδιου λεξήματος, το οποίο αντιπροσωπεύει όλους τους διαφορετικούς γραμματικούς (κλιτούς) τύπους μιας λέξης, που εμφανίζονται ανάλογα με το γραμματικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται, αλλά εκφράζει παράλληλα τη βασική λεξική της σημασία. (Ράλλη, 2018) Έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να διαφοροποιούν, εφόσον πρόκειται για κλιτά μέρη του λόγου, το γένος, την πτώση και τον αριθμό, όταν πρόκειται για ουσιαστικά, επίθετα και άρθρα και το πρόσωπο, τον

αριθμό, το χρόνο, το ποιόν ενέργειας, τη φωνή, την έγκλιση και την κλιτική ομάδα (συζυγία) για τα ρήματα (Χατζησαββίδης, 2012).

Τα κλιτικά επιθήματα προστίθενται με σχετική ελευθερία στις βάσεις, με προϋπόθεση την ύπαρξη ταύτισης των τιμών των χαρακτηριστικών της κλιτικής τάξης, ανάμεσα στο θέμα και στο κλιτικό επίθημα. Το χαρακτηριστικό της κλιτικής τάξης αναφέρεται στις έννοιες, της κλίσης, για τα ονόματα και της συζυγίας στα ρήματα, ενώ χαρακτηρίζει, τόσο τα θέματα όσο και τα κλιτικά επιθήματα (Ράλλη, 2018). Τέλος, τα κλιτικά, όπως και τα παραγωγικά επιθήματα, επιλέγουν συγκεκριμένες κατηγορίες βάσεων. Το κλιτικό επίθημα ενός ρηματικού τύπου για παράδειγμα, δεν είναι δυνατό να συνδυαστεί ποτέ, με μια ονοματική βάση, και αντιστρόφως (βλ.παράδειγμα 9) (Ράλλη, 2018)

(9) trèç -i	* trèç-os
τρέχ-ει	τρέχ-ος
δρόm-os	* δρόm-i
δρόm-ος	δρόm-ει

(Ράλλη, 2018).

2.5 Τα μέρη του λόγου

Σύμφωνα με τον Τσοπανάκη (2013), ως μέρη του λόγου ορίζονται: οι κατηγορίες, στις οποίες εντάσσονται οι λέξεις, με βάση τη σημασία τους. Τα μέρη του λόγου της ελληνικής είναι δέκα: το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, το αριθμητικό, η αντωνυμία, το ρήμα, το επίρρημα, η πρόθεση, ο σύνδεσμος και το επιφώνημα (Τσοπανάκης, 2013). Λόγω του αντικειμένου της εργασίας στο κεφάλαιο αυτό θα εστιάσουμε σε δύο κατηγορίες, τα ουσιαστικά και τα επίθετα.

2.5.1 Ουσιαστικά της νέας ελληνικής

Τα ουσιαστικά αναφέρονται κατά βάση σε πρόσωπα, ζώα, πράγματα, τόπους και έννοιες, οι οποίες δηλώνουν ιδιότητα, ενέργεια και κατάσταση (Τριανταφυλλίδης, 2004, ·Holton et al, 2013· Μπαμπινιώτης, 2017). Περιβάλλουν και εξειδικεύουν την ενέργεια/κατάσταση που δηλώνει το ρήμα και λειτουργούν ως υποκείμενο του ρήματος, ή ολοκληρώνουν τη σημασία και τη λειτουργία του ως συμπλήρωμα (αντικείμενο) (Μπαμπινιώτης, 2017). Αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για τη γλώσσα, καθώς μπορούν από κοινού με τα επίθετα να σχηματίσουν αυτοτελείς προτάσεις, τις επονομαζόμενες ονοματικές προτάσεις, των οποίων θεωρούνται πυρήνας (Χατζησαββίδης, 2012·Μπαμπινιώτης, 2017) Τα ουσιαστικά ταξινομούνται σε κατηγορίες ανάλογα με το τι δηλώνουν. Οι κατηγορίες αυτές είναι:

α. Κύρια και κοινά ουσιαστικά. Τα κύρια ουσιαστικά δηλώνουν κάποιο πρόσωπο ή ζώο (Τριανταφυλλίδης, 2004, ·Μπαμπινιώτης, 2017). Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και τα ονόματα των ημερών της εβδομάδας, των μηνών, των εορτών,

των χωρών και των κατοίκων τους, των πλοίων, των έργων τέχνης κ.α. Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι το γεγονός, ότι στο γραπτό λόγο το αρχικό τους γράμμα είναι κεφαλαίο (Μπαμπινιώτης, 2017). Κοινά από την άλλη, είναι τα ουσιαστικά που δηλώνουν όλα τα πρόσωπα, ζώα, πράγματα, τα οποία ανήκουν στο ίδιο είδος, ή μία ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα (παράδειγμα 10) (Τριανταφυλλίδης, 2004, Τσολάκης, 1981· Χατζησαββίδης, 2012· Μπαμπινιώτης, 2017).

(10) δρόμος, àndras, γάτα

δρόμος, άνδρας, γάτα

(Χατζησαββίδης, 2012)

β. Συγκεκριμένα και αφηρημένα. Ως συγκεκριμένα ορίζονται τα κοινά ουσιαστικά τα οποία δηλώνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα τα οποία γίνονται αντιληπτά από τις αισθήσεις (11α), αντίθετα ως αφηρημένα θεωρούνται τα κοινά ουσιαστικά τα οποία δηλώνουν ενέργεια, ιδιότητα ή κατάσταση και γίνονται αντιληπτά μόνο με τη σκέψη(11β) (Τσολάκης, 1981· Χατζησαββίδης, 2012· Μπαμπινιώτης, 2017).

11α) to δένδρο, to vivlio

το δέντρο, το βιβλίο

11β) i diceosini, i xarà

η δικαιοσύνη, η χαρά

(Χατζησαββίδης, 2012)

Ωστόσο συχνά συναντάμε στο λόγο κοινά ονόματα τα οποία λειτουργούν και ως συγκεκριμένα (11γ) και ως αφηρημένα (11δ)

1γ) Mazèftikan polà **sinefa** ston uranò. (συγκεκριμένο)

Μαζεύτηκαν πολλά σύννεφα στον ουρανό.

11δ) Àrxisan na parusiàzonde **sinefa** sti sçèsi tus. (αφηρημένο)

Αρχισαν να παρουσιάζονται σύννεφα στη σχέση τους.

(Χατζησαββίδης, 2012)

Ακόμη, υπάρχουν ουσιαστικά, τα οποία εκφράζουν σύνολο προσώπων, ζώων ή πραγμάτων και ονομάζονται *περιληπτικά* (11ε) (Τσολάκης, 1981· Χατζησαββίδης, 2012).

(11ε) plìthos, ajèli, eleònas

πλήθος, αγέλη, ελαιώνας

(Τσολάκης, 1981)

Τα ουσιαστικά της ελληνικής έχουν ένα εγγενές γένος, αρσενικό, θηλυκό ή ουδέτερο, η γνώση του οποίου, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιλογή του άρθρου, την ορθή τους κλίση, αλλά και τον προσδιορισμό τους από τα επίθετα (Holton et al, 2013). Το γένος των ουσιαστικών μπορούμε να το διαχωρίσουμε από την κατάληξη της ονομαστικής του ενικού και το άρθρο που το συνοδεύει (Τριανταφυλλίδης, 2004· Holton et al, 2013). Το φυσικό γένος των ουσιαστικών, δε συνάδει πάντα με το γένος στο οποίο ανήκουν, υπάρχουν ωστόσο κάποια σημασιολογικά χαρακτηριστικά με τα οποία μπορεί να συσχετίζεται. Παραδείγματος χάρη, όταν τα ουσιαστικά δηλώνουν ανθρώπινα όντα, το γένος του ουσιαστικού ακολουθεί το γένος του προσώπου που αντιπροσωπεύει (12α), ενώ συνήθως όλα τα γένη των ουσιαστικών που αναφέρονται σε ζώα εκφράζονται με μία λέξη (12β) (Χατζησαββίδης, 2012).

(12α) *àndras, jinèka*

άνδρας, γυναίκα

(12β) *i alepù – i arsenicì alepù*

η αλεπού- η αρσενική αλεπού

(Χατζησαββίδης, 2012)

Υπάρχουν περιπτώσεις ουσιαστικών που παρουσιάζονται σε δύο γένη, με διαφορετική κατάληξη και τονισμό (13α), ανάμεσα στα οποία συχνά παρατηρείται διαφοροποίηση στη σημασία των δύο λέξεων (13β).

13α) *o scilos to scilì*

ο σκύλος το σκυλί

ο *pèfkos* το *pèfko*

ο *peúkos* το *peúko*

13β) *mèsi mèsò*

μέση μέσο

perìvolos perivòli

περίβολος περιβόλι

skàfi skáfos

σκάφη σκάφος

(Τριανταφυλλίδης, 2004)

Επιπλέον τα ουσιαστικά έχουν τυπικά δύο αριθμούς, ενικό και πληθυντικό, παρατηρείται ωστόσο, πως κάποια ουσιαστικά συναντώνται μόνο στον έναν από τους δύο αριθμούς (Τομπαΐδης, 1995·Τριανταφυλλίδης, 2004, ·Χατζησαββίδης, 2012· Τσοπανάκης, 2013). Για παράδειγμα, ορισμένα ουσιαστικά που δηλώνουν έννοιες, που δεν αριθμούνται (*chàos/cháos, kùrasi/kούραση*), μοναδικές οντότητες (*i Anajènisi/η Αναγέννηση*) ή έννοιες που σχετίζονται με την επιστήμη (*i Filolojìa/η Φιλολογία*), γεωγραφικά ονόματα και τοπωνύμια (*i Kifisià/η Κηφισιά, to Càto/το Κιάτο*), ονόματα εορτών (*to Pàsxa/το Πάσχα, i Pendikosti/η Πεντηκοστή*), μέταλλα και χημικά στοιχεία (*to àzoto/το άζωτο, to idrogòno/το υδρογόνο*), συναντώνται κατά κύριο λόγο στον ενικό αριθμό. Ενώ, άλλα ουσιαστικά, που δηλώνουν γλώσσα (*aglicà/αγγλικά,*

galikà/γαλλικά), διπλά αντικείμενα (*jalà/γυαλιά, càla/κιάλια*), γιορτές (*ta Xristùjēna/τα Χριστούγεννα, ta Fòta/τα Φώτα*), γεωγραφικά ονόματα και τοπωνύμια (*ta Eptànisa/τα Επτάνησα, ta Ierosòlima/τα Ιεροσόλυμα*) ακόμη, παρατακτικά σύνθετα (*jinaikòreda/γυναικόπαιδα*) και κάποια περιληπτικά ουσιαστικά (*asimikà/ασημικά, zimarikà/ζυμαρικά*) χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον στον πληθυντικό αριθμό (Τριανταφυλλίδης, 2004, Χατζησαββίδης, 2012·Τσοπανάκης, 2013). Ο Τσοπανάκης (2013), κατά τους λατινικούς όρους *singularia tantum* και *pluralia tantum*, ονομάζει τα ουσιαστικά αυτά ενικόληκτα και πληθυντικόληκτα αντίστοιχα.

Η διάκριση των ουσιαστικών συνεχίζεται και με άλλα κριτήρια. Ήδη αναφέρθηκε, πως κάθε ουσιαστικό ανήκει σε ένα γένος, θηλυκό, αρσενικό ή ουδέτερο, τα οποία συμπίπτουν με τις τρεις κλίσεις, στις οποίες κατανέμονται τα ουσιαστικά με βάση τα συστήματα των καταλήξεων που παρουσιάζουν (Χατζησαββίδης, 2012). Επιπλέον, ταξινομούνται περαιτέρω σε ισοσύλλαβα και ανισοσύλλαβα, ανάλογα με τον αριθμό των συλλαβών τους στις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού. Τα ισοσύλλαβα ουσιαστικά διατηρούν τον ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού, ενώ ο αριθμός των συλλαβών δε διατηρείται ίδιος σε όλες τις πτώσεις για τα ανισοσύλλαβα (Τριανταφυλλίδης, 2004, Χατζησαββίδης, 2012). Συγκεκριμένα τα αρσενικά και τα θηλυκά ουσιαστικά εμφανίζουν σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού αριθμού μία παραπάνω συλλαβή, ενώ τα ουδέτερα παρουσιάζουν μία παραπάνω συλλαβή στις πτώσεις του πληθυντικού, αλλά και στη γενική του ενικού (Τριανταφυλλίδης, 2004). Κάποιοι διακρίνουν επιπλέον τα ουσιαστικά σε δικατάληκτα, αυτά δηλαδή που παρουσιάζουν δύο καταλήξεις στον ενικό και στον πληθυντικό και τρικατάληκτα, αυτά που παρουσιάζουν τρεις καταλήξεις και στους δύο αριθμούς (Χατζησαββίδης, 2012). Τέλος με βάση τη θέση του τόνου, τα ουσιαστικά διακρίνονται σε οξύτονα, τα οποία τονίζονται στη λήγουσα, παροξύτονα, τα οποία τονίζονται στην παραλήγουσα και προπαροξύτονα ουσιαστικά, ο τόνος των οποίων πέφτει στην προπαραλήγουσα (Χατζησαββίδης, 2012· Holton et al, 2013).

2.5.2 Επίθετα της νέας ελληνικής

Τα επίθετα παρουσιάζουν ιδιαίτερα στενή σχέση με τα ουσιαστικά σε μορφολογικό και συντακτικό επίπεδο, για το λόγο αυτό είναι εύκολη η ουσιαστικοποίησή τους (Mackridge, 2011). Τα επίθετα προσδίδουν ένα χαρακτηριστικό, μια ιδιότητα ή ποιότητα στο ουσιαστικό που συνοδεύουν (Τριανταφυλλίδης, 2004, Τσολάκης, 1981·Χατζησαββίδης, 2012·Τσοπανάκης, 2013· Holton et al, 2013), με το οποίο συμφωνούν ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση (Τσολάκης, 1981·Χατζησαββίδης, 2012· Τσοπανάκης, 2013· Holton et al, 2013). Τα επίθετα παρουσιάζουν κυρίως τρία γένη, αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο, τα οποία προέρχονται από το ίδιο θέμα (παράδειγμα 14).

(14) αγαθ- òs

αγαθός

αγαθ- ì

αγαθή

αγαθ- ò

αγαθό

(Τσοπανάκης, 2013)

Αν και συνήθως προηγούνται των ουσιαστικών στο λόγο, (15α) τοποθετούνται και μετά από αυτά (15β), όπως συμβαίνει και όταν μεσολαβεί μεταξύ τους το ρήμα *είμαι* (15γ).

15α) I fititès ce i fititries sifedròthikan se mia meγάλì èthusa.

Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες συγκεντρώθηκαν σε μια μεγάλη αίθουσα.

15β) I fititès ce i fititries sifedròthikan se mia èthusa meγάλì.

Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες συγκεντρώθηκαν σε μια αίθουσα μεγάλη.

15γ) I thàlasa ìne γαlàzja /Γαlàzja ìne i thàlasa.

Η θάλασσα είναι γαλάζια/ Γαλάζια είναι η θάλασσα.

(Χατζησαββίδης, 2012)

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2017), τα επίθετα ταξινομούνται στις εξής κατηγορίες, με βάση τη λειτουργία του χαρακτηριστικού που προσδίδουν: 1) περιγραφικά ή ποιοτικά (16α), 2) ταξινομικά (16β), 3) χρώματος (16γ), 4) ύλης (16δ) και 5) ποσού (16ε). Τα περιγραφικά επίθετα προσδίδουν στα ουσιαστικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, τα ταξινομικά, κατατάσσουν σε κατηγορίες τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν, τα επίθετα χρώματος, όπως είναι αναμενόμενο προσδίδουν το χαρακτηριστικό του χρώματος, ταξινομώντας και περιγράφοντας έτσι παράλληλα, τα ουσιαστικά τα οποία προσδιορίζουν. Τα επίθετα ύλης, όπως και τα επίθετα χρώματος ταξινομούν και περιγράφουν την ίδια στιγμή τα ουσιαστικά με τη δήλωση του υλικού, τα επίθετα ποσού τέλος, δηλώνουν ποσότητα ή αριθμό, ενώ η λειτουργία τους θεωρείται ταξινομική, αλλά και περιγραφική.

(16) (α) Ìne kalò pedì, èksipno ce sibaθitìkò.

Είναι καλό παιδί, έξυπνο και συμπαθητικό.

(β) O asθenìs emfanìzi stadiacì, alà stathèrì veltìosi.

Ο ασθενής εμφανίζει σταδιακή, αλλά σταθερή βελτίωση.

(γ) Xrisimopiì polì to portokalì xróma sta èrga tu.

Χρησιμοποιεί πολύ το πορτοκαλί χρώμα στα έργα του.

(δ) To aftocìnito prosèkruse se tsimedèna kolòna.

Το αυτοκίνητο προσέκρουσε σε τιμεντένια κολόνα.

(ε) Tròme polà frùta ce laxanìkà.

Τρώμε πολλά φρούτα και λαχανικά.

(Μπαμπινιώτης, 2017)

Οι Holton et al (2013) διακρίνουν δύο βασικές λειτουργίες των επιθέτων, όταν συνοδεύουν ένα ουσιαστικό, την προσδιοριστική και την κατηγορηματική λειτουργία. Το επίθετο συμφωνεί με το ουσιαστικό ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση και ακολουθεί το ουσιαστικό στην προσδιοριστική λειτουργία (17α). Για λόγους έμφασης ωστόσο, μπορεί να έπεται του ουσιαστικού (17β).

17α) *mia kòcini karèkla*

μία κόκκινη καρέκλα

17β) *mia karèkla kòcini*

μία καρέκλα κόκκινη

(Holton et al, 2013)

Στην κατηγορηματική λειτουργία το επίθετο λειτουργεί ως κατηγορούμενο του υποκειμένου (18α), είτε ως κατηγορούμενο του αντικειμένου (18β). Και στις δύο περιπτώσεις συμφωνεί με το στοιχείο που προσδιορίζει (Holton et al, 2013).

18α) *Aftì i karèkla ìne kòcini.*

Αυτή η καρέκλα είναι κόκκινη.

18β) *Έvapsan tin karèkla kòcini.*

Έβαψαν την καρέκλα κόκκινη.

(Holton et al, 2013)

Η κλίση των επιθέτων είναι όμοια με αυτή των ουσιαστικών, που έχουν τις ίδιες καταλήξεις (Τριανταφυλίδης, 2004, Χατζησαββίδης, 2012, Τσοπανάκης, 2013). Τα επίθετα ωστόσο, τα οποία στο αρσενικό γένος λήγουν σε *-ύς* (βαθύς) και *-ής* (θαλασσίας) ακολουθούν δική τους κλίση (Τριανταφυλίδης, 2004, Τσολάκης, 1981). Διακρίνονται, όπως και τα ουσιαστικά σε ισοσύλλαβα και ανισοσύλλαβα. Επιπλέον ταξινομούνται σε τρικατάληκτα (19α), δικατάληκτα (19β) και μονοκατάληκτα (19γ), σύμφωνα με τον αριθμό των καταλήξεων που παρουσιάζουν για κάθε γένος (Χατζησαββίδης, 2012). Οι Holton et al (2013) αναφέρονται στην κατηγορία των μονοκατάληκτων και ως άκλιτων επιθέτων.

19α) ο *δίκεος*, η *δίκει*, το *δίκεο*

ο δίκαιος, η δίκαιη, το δίκαιο

19β) ο *επιμελής*, η *επιμελής*, το *επιμελές*

ο επιμελής, η επιμελής, το επιμελές

19γ) ο *γκρι*, η *γκρι*, το *γκρι*

ο γκρι, η γκρι, το γκρι

(Χατζησαββίδης, 2012)

Αναλυτικότερα, αναφερόμενος στη διάκριση των επιθέτων ως προς τον αριθμό των καταλήξεων ανά γένος, ο Τσοπανάκης (2013) σημειώνει, πως παρά το γεγονός ότι συνήθως οι καταλήξεις των επιθέτων διαφέρουν ανά γένος, υπάρχουν επίθετα τα οποία προερχόμενα από τη λόγια παράδοση, πέρασαν στο γραπτό, το διοικητικό και

επιστημονικό λόγο έχοντας τρία γένη, όμως δυο διακριτές καταλήξεις. Τα συγκεκριμένα επίθετα ονομάζονται τριγενή και δικατάληκτα, έναντι των τριγενών και τρικατάληκτων, τα οποία σχηματίζουν τα τρία γένη με διαφορετικές καταλήξεις. Κάποια παραδείγματα τριγενών δικατάληκτων επιθέτων βλέπουμε στο παράδειγμα (20) (Τσοπανάκης, 2013):

(20) ο <i>diarcis ponocèfalos</i>	ο <i>vraχòdis</i>	
ο διαρκής πονοκέφαλος	ο βραχώδης	
το <i>diarcès prònlìma</i>	το <i>vraχòdes</i>	
το διαρκές πρόβλημα	το βραχώδες	(Τσοπανάκης, 2013)

Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις, όπως αναφέρει ο Τσοπανάκης, διγενών μονοκατάληκτων επιθέτων τα οποία προέρχονται από τη λόγια παράδοση (21)

(21) ο <i>fiγ- às</i>	ο <i>àγραγ-as</i>	
ο φυγ-άς	ο άρπαγ-ας	
ι <i>fiγ- às</i>	ι <i>àγραγ-as</i>	
η φυγ-άς	η άρπαγ-ας	(Τσοπανάκης, 2013)

Τέλος, εντοπίζουμε επίθετα μονογενή και μονοκατάληκτα, τα οποία αναφέρονται αποκλειστικά σε γυναικείες ή ανδρικές ιδιότητες (22) (Τσοπανάκης, 2013).

(22) ο <i>εννύχος</i>	
ο ευνούχος	
ι <i>èηfios</i>	
η έγκυος	
το <i>morò</i>	
το μωρό	(Τσοπανάκης, 2013)

Όσον αφορά τον τονισμό των επιθέτων, ο τόνος τείνει να παραμένει στην ίδια συλλαβή, στην οποία τονίζεται η ονομαστική του αρσενικού (Τριανταφυλλίδης, 2004, Τσολάκης, 1981 Χατζησαββίδης, 2012· Τσοπανάκης, 2013), σε ορισμένες ωστόσο περιπτώσεις, σε τυπικό ύφος ο τόνος μετακινείται, όταν το επίθετο τονίζεται στην παραλήγουσα (Χατζησαββίδης, 2012). Τέλος, παρατηρείται συχνά μια δυσκολία στη διάκριση των επιθέτων και των ουσιαστικών, καθώς μία λέξη είναι δυνατό να λειτουργεί, άλλες φορές ως επίθετο και άλλες ως ουσιαστικό. Το γεγονός αυτό, καθιστά δυσκολότερη τη διάκριση μεταξύ ουσιαστικών και επιθέτων, στις περιπτώσεις ιδιαίτερα, όπου το επίθετο χρησιμοποιείται χωρίς το ουσιαστικό, αλλά με πρόταξη του άρθρου (23) (Χατζησαββίδης, 2012).

(23) I enilici na peràsun brostà ce i anilici pìso (εννοείται *άνθρωποι*)

Οι ενήλικοι να περάσουν μπροστά και οι ανήλικοι πίσω.

(Χατζησαββίδης, 2012)

2.6 Η Κλίση στη νέα ελληνική γλώσσα

Η ελληνική γλώσσα ανήκει στις κλιτές γλώσσες, αφού τα ονόματα και τα ρήματα παρουσιάζουν τύπους, οι οποίοι ανάγονται στην κλίση (Χατζησαββίδης, 2012). Ο τομέας της κλίσης, έχει κατά καιρούς διχάσει τους γλωσσολόγους, καθώς υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τον τρόπο που θα πρέπει να προσεγγίζεται. Οι βασικότερες προσεγγίσεις, οι οποίες έχουν τεθεί, είναι: η συντακτική από τον Pollock (1989), η μετασυντακτική από τους Anderson (1982,1992) και Halle & Marantz (1993) και η μορφολογική από τους Booij (1994, 1996) και Ralli (1997, 1998, 1999). Σύμφωνα με τις δύο πρώτες προσεγγίσεις η κλιτική μορφολογία σχετίζεται με τη σύνταξη, αντίθετα κατά την τρίτη προσέγγιση, η κλίση αποτελεί φαινόμενο της μορφολογίας. Ο Booij συγκεκριμένα διαχωρίζει την κλίση σε εγγενή, της οποίας οι παρεχόμενες πληροφορίες δεν πηγάζουν από τη σύνταξη, μπορούν όμως να έχουν συντακτική χρήση, όπως ο αριθμός και σε συμφραστική, οι πληροφορίες της οποίας δικαιολογούνται από το φραστικό περιβάλλον, για παράδειγμα η πληροφορία της αιτιατικής συνδέεται με το άμεσο αντικείμενο. Τις δύο αυτές κατηγορίες, τόσο ο Booij, αλλά και η Ralli, κατατάσσουν στον τομέα της μορφολογίας και όχι της σύνταξης (Ράλλη, 2018).

Σύμφωνα με το Χατζησαββίδη (2012, σελ.115) η κλίση ορίζεται ως «η διαδικασία λεξιλογικού σχηματισμού, με την οποία προκύπτουν διαφορετικές μορφές της ίδιας λέξης, οι οποίες προέρχονται από τον συνδυασμό του θέματος της λέξης με τα κατάλληλα κλιτικά προσφύματα». Ο Τριανταφυλλίδης (2004) αναφέρει για την κλίση, πως είναι ο τρόπος σχηματισμού των πτώσεων των πτωτικών, ενώ οι Holton et al (2013) ορίζουν την κλίση, ως τα συστήματα των καταλήξεων με τα οποία δηλώνεται η πτώση και ο αριθμός. Κατά τον Anderson (1992), η κλίση αποτελεί τον τομέα της μορφολογίας, ο οποίος επηρεάζεται από τους κανόνες της σύνταξης, με αποτέλεσμα την αλληλεπίδραση των κανόνων της συντακτική δομής και του σχηματισμού λέξεων.

Για την κλίση των λέξεων απαιτείται ο συνδυασμός του θέματος με ένα κλιτικό πρόσφυμα, κατά το μοτίβο [Stem-INFL]Word, όπως αναφέρει η Ralli (2016). Τα κλιτικά προσφύματα προσδίδουν χαρακτηριστικά στις λέξεις, όπως η πτώση και ο αριθμός για τα ονόματα, το πρόσωπο και ο χρόνος για τα ρήματα. Παρέχουν δηλαδή πληροφορίες μορφοσυντακτικές ή και σημασιολογικές (Χατζησαββίδης, 2012·Ράλλη, 2018), ενώ το θέμα προσδίδει τη βασική σημασία της λέξης (Ράλλη, 2018). Τα κλιτικά επιθήματα ωστόσο, δεν λειτουργούν ως κεφαλές, αφού δε μεταβάλλουν τη γραμματική κατηγορία της βάσης και δεν επηρεάζουν τη βασική της σημασία. Η κεφαλή των κλιτών λέξεων είναι το θέμα, το οποίο φέρει τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά και τις πληροφορίες σχετικά με την κατηγορία της λέξης (Ράλλη,

2018). Κάθε γλώσσα παρουσιάζει διαφορετικά χαρακτηριστικά ως προς την κλίση, τον αριθμό των πτώσεων, ενώ διαφορές συναντώνται ακόμη, ανάμεσα σε νεότερες και παλαιότερες μορφές της ίδιας γλώσσας. Έτσι στα νέα ελληνικά διακρίνουμε τέσσερις πτώσεις: ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική, ενώ στην αρχαία ελληνική υπήρχε και η δοτική πτώση.

Στη νέα ελληνική δεν είναι δυνατή η κλίση όλων των κατηγοριών των λέξεων. Πιο συγκεκριμένα, τα άρθρα, τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τα ρήματα, οι αντωνυμίες και τα αριθμητικά υπόκεινται στη διαδικασία της κλίσης, αντίθετα τα επιρρήματα, οι σύνδεσμοι, οι προθέσεις και τα επιφωνήματα ανήκουν στα μη κλιτά μέρη του λόγου (Χατζησαββίδης, 2012). Ανάμεσα όμως και στα κλιτά μέρη του λόγου παρατηρούνται διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, η κλίση των ουσιαστικών, των επιθέτων, των άρθρων, των αντωνυμιών και των αριθμητικών διαφέρει σε σχέση με αυτή των ρημάτων. Τα πρώτα αναφέρονται σε ονόματα, πράγματα, ιδέες, ποσά και έχουν γένος, αριθμό και πτώσεις, στοιχεία τα οποία μεταβάλλουν τον τύπο, τη σημασία και το ρόλο της λέξης στην πρόταση. Τα ρήματα δηλώνουν δράση ή κατάσταση, έχουν αριθμό, όχι όμως γένος και πτώσεις, έχουν ωστόσο πρόσωπα, χρόνους και εγκλίσεις. Επιπλέον, στην περίπτωση των ρημάτων, οι αλλαγές στον τύπο της λέξης δεν αφορούν μόνο το τελευταίο μέρος της λέξης, όπως συμβαίνει στα άλλα κλιτά μέρη του λόγου, αλλά και την αρχή (Τσοπανάκης, 2013).

Η κατάκτηση της ονομαστικής κλίσης παρά το γεγονός, ότι είναι απλούστερη από αυτή των ρημάτων, παραμένει μία σύνθετη διαδικασία για τα παιδιά. Η πολύπλοκη κλίση της νέας ελληνικής περιλαμβάνει: την πτώση, διακρίνει συγκεκριμένα, όπως έχει αναφερθεί ήδη, τέσσερις πτώσεις: ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική, τον αριθμό, ενικό και πληθυντικό και το γένος, αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο, ενώ κατηγοριοποιεί τα ονόματα σε κλιτικές τάξεις με βάση ορισμένα κριτήρια, όπως το γένος. Η κλίση, όπως γίνεται κατανοητό, καθίσταται μία αρκετά απαιτητική διαδικασία για τα παιδιά που κατακτούν τη μητρική τους γλώσσα, για το λόγο αυτό η ορθή εφαρμογή της πτώσης και του αριθμού σε αρχικά στάδια της ανάπτυξης, είναι αναμενόμενη σε μεμονωμένες περιπτώσεις και όχι στο σύνολο των λέξεων (Stephany & Christofidou, 2009).

2.6.1 Οι κλιτικές τάξεις των ουσιαστικών και των επιθέτων

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, από τη διαδικασία της κλίσης προκύπτουν διαφορετικές μορφές της ίδιας λέξης, το σύνολο των μορφών αυτών αποτελεί το κλιτικό παράδειγμα των λέξεων (inflectional paradigm) (Χατζησαββίδης, 2012· Ράλλη, 2018). Το κλιτικό παράδειγμα καθορίζεται από τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά κάθε γλώσσας και περιλαμβάνει τον αριθμό και την πτώση για τα ουσιαστικά και την έγκλιση, το χρόνο και το πρόσωπο για τα ρήματα (Booij et al, 2000). Παρατηρούνται ωστόσο αρκετές διαφορές στις μορφές που παίρνουν οι κλιτές λέξεις, για παράδειγμα τα ουσιαστικά, όπως βλέπουμε στο (24).

(24) α. δρόμ-os	β. tamia -s
δρόμ-ος	ταμία-ς
δρόμ-u	tamia -Ø
δρόμ-ου	ταμία- Ø
δρόμ-o	tamia-Ø
δρόμ-o	ταμία- Ø
δρόμ-i	tami -es
δρόμ-οι	ταμί-ες
δρόμ-on	tami- òn
δρόμ-ων	ταμί-ων
δρόμ -us	tami -es
δρόμ-ους	ταμί-ες

(Ράλλη, 2018)

Οι διαφορές αυτές υπάρχουν εξαιτίας του χαρακτηριστικού της κλιτικής τάξης, στην οποία ανήκουν και καθορίζει τον τρόπο κλίσης των λέξεων. Η κλιτική τάξη βοηθά στην ταξινόμηση των ουσιαστικών και αποτελεί το μορφολογικό δείκτη της ομάδας των τύπων, που περιλαμβάνονται στο κλιτικό παράδειγμα μιας λέξης, ενώ παράλληλα διασφαλίζει τον ορθό συνδυασμό θεμάτων και επιθημάτων (Ralli, 2003). Έχει αποκλειστικά μορφολογική λειτουργία και δεν μετέχει σε διαδικασίες της σύνταξης (Ράλλη, 2018). Η ταξινόμηση, ιδιαίτερα των ουσιαστικών σε κλιτικές τάξεις, αποτελεί ένα ζήτημα, που έχει μελετηθεί εκτενώς και αρκετές διαφορετικές απόψεις έχουν αποτυπωθεί σχετικά με την υλοποίησή της και τα κριτήρια, στα οποία θα πρέπει να βασιστεί. Τα κριτήρια που κυριαρχούν, σχετικά με την ταξινόμηση των ουσιαστικών σε κλιτικές τάξεις, είναι το γένος και η ισοσυλλαβία ή ανισοσυλλαβία μεταξύ των κλιτών δομών (Ralli, 2003).

Ο Τριανταφυλλίδης (2004) για παράδειγμα, λαμβάνει υπόψη το γένος ως βασικό κριτήριο για την ταξινόμηση των ουσιαστικών σε κλιτικές τάξεις, έχοντας έτσι ως πρώτη κατηγορία τα αρσενικά, δεύτερη τα θηλυκά και τρίτη τα ουδέτερα και έπειτα την ισοσυλλαβία ή ανισοσυλλαβία, ενώ ο Τσοπανάκης κάνει λόγο για τρεις κλιτικές τάξεις βασισμένες όμως, αρχικά στον αριθμό των συλλαβών, αλλά και στις καταλήξεις των ουσιαστικών. Έχουμε έτσι δύο κλίσεις ισοσύλλαβων και μία κλίση ανισοσύλλαβων ουσιαστικών. Η πρώτη περιλαμβάνει τα ισοσύλλαβα παροξύτονα και προπαροξύτονα αρσενικά σε /-as/, οξύτονα και παροξύτονα αρσενικά σε /-is/(-ης), θηλυκά οξύτονα, παροξύτονα και προπαροξύτονα, σε /-a/ και /-i/(-η) και οξύτονα και παροξύτονα θηλυκά σε /-o/ (-ω). Η δεύτερη κλίση περιλαμβάνει ονόματα, ισοσύλλαβα, οξύτονα, παροξύτονα και προπαροξύτονα, αρσενικά και θηλυκά σε /-os/(-ος), και ουδέτερα σε /-o/ και /-i/(-ι). Η τρίτη κλίση τέλος, περιλαμβάνει ανισοσύλλαβα αρσενικά σε /-as/, /-is/(-ης), /-es/ και /-us/, ανισοσύλλαβα θηλυκά σε /-

a/, /-u/ και /-e/ και τα ανισοσύλλαβα ουδέτερα σε /-ma/, /-imo/ (-simo, -ksimo, psimo), /-as/, /-os/, και /-on/ (Τσοπανάκης, 2013).

Ο Mirambel (1978) προτείνει ένα συνθετότερο τρόπο ταξινόμησης, διακρίνοντας, την κλίση με τέσσερις όρους (*aderfòs, aderfù, aderfò, aderfè/αδερφός, αδερφού, αδερφό, αδερφέ*), με τρεις (*aderfi, aderfòn, aderfùs, aderfi/αδερφοί, αδερφών, αδερφούς, αδερφοί*) και δύο όρους (*mialó, mialù, mialó, mialó/μυαλό, μυαλού, μυαλό, μυαλό*), στην οποία ανήκουν και τα περισσότερα ουσιαστικά και παρουσιάζει περαιτέρω ταξινόμηση ως προς τη μεταβολή ή όχι του καταληκτικού φωνήεντος και έπειτα ως προς την προσθήκη ή μη ενός επιθήματος στην αλλαγή της κατάληξης. Ο Μπαμπινιώτης (2017) θέτει ως βασικό κριτήριο, το αν το ουσιαστικό είναι δικατάληκτο ή τρικατάληκτο, ως δεύτερο κριτήριο τον αριθμό των συλλαβών, εάν πρόκειται για ισοσύλλαβα ή ανισοσύλλαβα ουσιαστικά και τέλος, λαμβάνει υπόψη το γένος. Ο Χατζησαββίδης (2012) λαμβάνει υπόψη αρχικά, το γένος και την ισοσυλλαβία ή μη για την ταξινόμηση των ουσιαστικών σε κλιτικές τάξεις, αλλά και τα ανώμαλα ουσιαστικά.

Η Ράλλη από την άλλη πλευρά διαχωρίζει τα ουσιαστικά σε οκτώ κλιτικές τάξεις, αποκλείοντας το γένος από βασικό κριτήριο καθώς, όπως υποστηρίζει ουσιαστικά του ίδιου γένους ακολουθούν διαφορετικά κλιτικά παραδείγματα, αλλά και εντός ενός κλιτικού παραδείγματος συναντάμε ουσιαστικά διαφορετικού γένους. Θέτει ως βασικά κριτήρια της ταξινόμησης των ουσιαστικών σε κλιτικές τάξεις, «τη συστηματική αλλομορφική ποικιλία των θεμάτων και τη μορφή του συνόλου των κλιτικών επιθημάτων που συνδέονται με αυτά» (Ralli, 2003, σελ.8·Ράλλη, 2018, σελ.118). Τέλος, η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2012) προτείνει έναν πρωτότυπο διαχωρισμό των ουσιαστικών σε έξι κλιτικές τάξεις με βάση τα κλιτικά μορφήματα, που εφαρμόζονται στο θέμα.

Παρά το πλήθος και την ποικιλία των απόψεων και προτάσεων σχετικά με το ζήτημα, ο επικρατέστερος τρόπος ταξινόμησης των ουσιαστικών σε κλιτικές τάξεις, τον οποίο συναντάμε στο σχολικό βιβλίο της Γραμματικής της Ε' και Στ' Δημοτικού των Φιλιππάκη-Warburton, Κοτζόγλου, Γεωργιαφέντη και Λουκά (2015) και διδάσκονται τα παιδιά, είναι με βασικό κριτήριο το γένος, αλλά και τον αριθμό των συλλαβών των ουσιαστικών, όπως βλέπουμε στο σχήμα 1.

Σχήμα 1

Κλιτική Τάξη Α	Κλιτική Τάξη Β	Κλιτική τάξη Γ
Ισοσύλλαβα αρσενικά ουσιαστικά σε: -is (-ης): <i>athlitis, ergatis</i> -as: <i>àdras, agónas</i> -os(-ος): <i>uranòs, kìndinos</i>	Ισοσύλλαβα θηλυκά ουσιαστικά σε: -a: <i>mitèra, thàlasa</i> -i(-η): <i>ðjakopi, pòli</i> -o (-ω): <i>Argiro, ixò</i>	Ισοσύλλαβα ουδέτερα ουσιαστικά σε: -o (-ο): <i>vunò, sinefo</i> -i(-ι): <i>pedi, kalocèri</i> -os(-ος): <i>làthos, èdafos</i>

<p>Ανισοσύλλαβα αρσενικά ουσιαστικά σε:</p> <p>-as: <i>belàs</i></p> <p>-is(-ης): <i>taksidzìs</i></p> <p>-es (-ες): <i>mezès</i></p> <p>-us: <i>parùs</i></p>	<p>Ανισοσύλλαβα θηλυκά ουσιαστικά σε:</p> <p>-a: <i>jajà</i></p> <p>-u: <i>alerpù</i></p>	<p>Ανισοσύλλαβα ουδέτερα ουσιαστικά σε:</p> <p>-ma: <i>sòma, mixànima</i></p> <p>-imo: <i>vàpsimo, trèksimo</i></p> <p>-s: <i>krèas, fos</i></p> <p>-n: <i>endiafèron</i></p> <p>-i (-v): <i>oksi</i></p>

Υπάρχουν όμως αρκετές περιπτώσεις, όπου οι κανόνες των κλιτικών τάξεων δεν είναι δυνατό να εφαρμοστούν. Στην κατηγορία των λεγόμενων ανώμαλων ουσιαστικών ανήκουν τα άκλιτα, τα ελλειπτικά, το ιδιόκλιτα, τα διπλόκλιτα, τα διπλόμορφα και τα διπλοκατάληκτα ουσιαστικά (Τριανταφυλλίδης, 2004, Τσολάκης, 1981).

Τα άκλιτα ουσιαστικά διατηρούν την ίδια μορφή σε όλες τις πτώσεις, η διάκριση της οποίας είναι δυνατή μέσω του άρθρου που τα συνοδεύει. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν λέξεις ξένης προέλευσης (*zeníθ/ζενίθ, rekòr/ρεκόρ*), τα προτακτικά (*karetàn/καπετάν, cir/κυρ, pàter/πάτερ*), το Πάσχα, τοπωνυμίες και ονόματα ξένης προέλευσης (*Ierusalím/Ιερουσαλήμ, Sinà/Σινά, Adàm/Αδάμ, Davíd/Δαβίδ*), οικογενειακά ονόματα σε γενική (*o Jeorjìu/o Γεωργίου, o Papanastasiú/o Παπαναστασίου*) και τα επώνυμα των γυναικών, τα οποία προέρχονται από τη γενική του αρσενικού (*i ciría Melà/η κυρία Μελά-tis cirías Melà/της κυρίας Μελά*) (Τριανταφυλλίδης, 2004). Τα ελλειπτικά ουσιαστικά συναντώνται συνήθως σε κάποιες πτώσεις, κυρίως την ονομαστική και την αιτιατική του ενικού ή του πληθυντικού. Κάποια από αυτά είναι: */to díli/(το δείλι), /ta ípata/(τα ήπατα), /to ófelos/(το όφελος), /proí/(πρωί), /tis proáles/(τις προάλλες)* (Τριανταφυλλίδης, 2004). Τα ιδιόκλιτα ουσιαστικά ακολουθούν το δικό τους τρόπο σχηματισμού και δεν υπακούν στους κανόνες κάποιας κλιτικής τάξης. Ιδιόκλιτα ουσιαστικά είναι:

α. Κάποια αρσενικά σε *-èas*, τα οποία στον ενικό κλίνονται κατά το */tamías/ (ταμίας)*, ενώ στον πληθυντικό αριθμό ακολουθούν την αρχαία κλίση, όπως: */o dekanèas/(ο δεκανέας), /o gramatèas/(ο γραμματέας), /o djanoimèas/(ο διανομέας)*.

β. Ορισμένα ουδέτερα σε */-an/, /-on/, /-en/, /-i/ (-v)*, όπως: */pan/(παν), /siban/(σύμπαν), /parelthón/(παρελθόν), /parón/(παρόν), /midèn/(μηδέν), /foníen/(φωνήεν), /oksí/(οξύ), /dóri/(δόρυ)* (Τριανταφυλλίδης, 2004).

Στα διπλόκλιτα ανήκουν τα ουσιαστικά αυτά, που ακολουθούν δύο κλίσεις. Αυτά είναι κάποια αρσενικά τα οποία σχηματίζουν πληθυντικό σε ουδέτερο γένος (*ο plùtos-ta plùti/o πλούτος-τα πλούτη*) ή σχηματίζουν πληθυντικό και στα δύο γένη, αρσενικό και ουδέτερο (*ο vràchos-i vràci/o βράχος-οι βράχοι και τα vràca/ta βράχια*). Σε ορισμένες περιπτώσεις διπλόκλιτων υπάρχει διαφοροποίηση της σημασίας ανάμεσα στους δύο τύπους του πληθυντικού (*ο lògos – i lòji/o λόγος-οι λόγοι και τα lòja/ta λόγια*) (Τριανταφυλλίδης, 2004). Στα διπλόμορφα ουσιαστικά υπάρχουν ουσιαστικά, τα οποία εμφανίζονται με δύο τύπους, ο ένας εκ των οποίων έχει μία συλλαβή λιγότερη (*jèrodas –jèros/γέροντας-γέρος*). Κάποια διπλόμορφα διατηρούν τους δύο τύπους και στους δύο αριθμούς, ενώ άλλα, μόνο στον ενικό (Τριανταφυλλίδης, 2004). Τα διπλοκατάληκτα τέλος, είναι τα ουσιαστικά, τα οποία σε έναν από τους δύο αριθμούς, σχηματίζουν δύο τύπους (*ξιλι/χείλη και ξίλος/χείλος, ο kapetàhos - i kapetahi/o καπετάνιος-οι καπετάνιοι και i kapetanèi/οι καπετανέοι*) (Τριανταφυλλίδης, 2004).

Αποκλίσεις παρατηρούνται και στην κλίση των επιθέτων. Στα ανώμαλα επίθετα ανήκει το επίθετο: *ο polìs, i polì, to polì/ ο πολύς, η πολλή, το πολύ*, καθώς και ορισμένα επίθετα τα οποία λήγουν σε *-is(-ης), -is(-ης), -es(-ες)*, όπως: *ο sineçis, i sineçis, to sineçès/o συνεχής, η συνεχής, το συνεχές* (Τριανταφυλλίδης, 2004, Τσολάκης, 1981). Η Ράλλη (2018) αναφέρει, πως τα επίθετα τα οποία διαφοροποιούνται ως προς την κλίση, είναι κυρίως, αυτά τα οποία φέρουν το χαρακτηριστικό [+λόγιο], σε αυτά παρατηρείται έλλειψη συστηματικότητας των κλιτικών παραδειγμάτων και αρκετές φορές κενά.

2.6.2 Οι πτώσεις στα νέα ελληνικά

Η πτώση και ο αριθμός αποτελούν τις βασικότερες γραμματικές κατηγορίες των ονομάτων και εκφράζουν διάφορες γραμματοσυντακτικές και σημασιολογικές κατηγορίες (Χατζησαββίδης, 2012). Ο ρόλος των πτώσεων στην επικοινωνία είναι ιδιαίτερα σημαντικός, αφού βοηθούν στην οργάνωση των προτάσεων και καθορίζουν τις βασικές συντακτικές σχέσεις κυρίως των ονομάτων και των αντωνυμιών, στις οποίες στηρίζονται τα νοήματα (Σετάτος 1983-1984·Μπαμπινιώτης, 2017). Σύμφωνα με το Χατζησαββίδη (2012, σελ.288), ένας πιθανός ορισμός θα όριζε την πτώση ως «τη γραμματική κατηγορία με την οποία εκφράζονται ορισμένες σχέσεις μεταξύ των ονομάτων ή μεταξύ των ονομάτων και των ρημάτων». Ο Τομπαΐδης (1995, σελ.163), αναφέρεται στην πτώση ως «τη γραμματική κατηγορία, που συνδέεται με το ονοματικό σύνολο, του οποίου τη συντακτική λειτουργία αποδίδει μέσα στη φράση»

Η πτώση δηλώνει τη μετακίνηση της λέξης από τον έναν στον άλλο τύπο, τη μεταβολή δηλαδή της μορφής της, με αποτέλεσμα τη μεταβολή και της λειτουργικής της σημασίας, όχι όμως της βασικής σημασίας, την οποία εκφράζει το θέμα (Τσοπανάκης, 2013). Τα κλιτά μέρη του λόγου, τα οποία έχουν πτώσεις, ονομάζονται πτωτικά (Τσολάκης, 1981·Τριανταφυλλίδης, 2004, Τσοπανάκης, 2013). Οι

λειτουργίες των πτώσεων διακρίνονται σε γραμματικές ή αφηρημένες και τοπικές ή συγκεκριμένες, ενώ κάθε πτώση μπορεί να επιτελεί περισσότερες από μία λειτουργίες. Προκειμένου να δηλώσουμε μία πτώση στο λόγο, χρησιμοποιούμε ειδικές καταλήξεις ή προσδιορισμούς, συνήθως εμπρόθετους, είτε άλλα γραμματικά στοιχεία (Χατζησαββίδης, 2012), συχνά ωστόσο οι κλιτικές καταλήξεις συγκλίνουν, με αποτέλεσμα η διάκριση μεταξύ των πτώσεων να είναι δυσκολότερη (Mirambel, 1978·Holton et al, 2013).

Ο αριθμός των πτώσεων διαφοροποιείται από γλώσσα σε γλώσσα, αλλά και ανά χρονική περίοδο, αφού παρατηρείται η εξαφάνιση πτώσεων σε βάθος χρόνου, όπως συνέβη με την εξαφάνιση της δοτικής, η οποία χρησιμοποιούνταν στην αρχαία ελληνική, όχι όμως και στη νέα (Χατζησαββίδης, 2012). Η νέα ελληνική γλώσσα έχει τέσσερις πτώσεις: ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική, η καθεμία από τις οποίες χρησιμοποιείται, για να δηλώσει κάτι διαφορετικό. Η ονομαστική, η οποία θεωρείται βασική πτώση και πτώση του υποκειμένου (Χατζησαββίδης, 2012· Holton, Mackridge & Φιλίππáκη-Warburton, 2013· Τσοπανάκης, 2013· Μπαμπινιώτης, 2017· Ράλλη, 2018) χρησιμοποιείται για να δηλώσει το υποκείμενο του ρήματος ή το κατηγορούμενο του υποκειμένου (Holton et al, 2013), ενώ είναι η μόνη πτώση η οποία δεν συντάσσεται με προθέσεις και διατηρεί συντακτική αυτονομία (Μπαμπινιώτης, 2017). Η αιτιατική είναι η πτώση του αντικειμένου (Χατζησαββίδης, 2012· Holton et al, 2013, Μπαμπινιώτης, 2017·Τσοπανάκης, 2013· Ράλλη, 2018), δηλώνει το άμεσο αντικείμενο και το κατηγορούμενο του αντικειμένου (Holton et al, 2013) και συντάσσεται συχνά με προθέσεις (Holton et al, 2013· Μπαμπινιώτης, 2017). Επιπλέον χρησιμοποιείται μετά από κάποιες επιφωνηματικές λέξεις, όπως: /*ma*/(μα), /*kalòs*/(καλώς), /*panàθεμα*/(πανάθεμα), /*krìma*/(κρίμα) (π.χ.*Ma to Θεò/ Μα το Θεò!*), αλλά και επιφωνηματικές εκφράσεις συμπάθειας ή αγανάκτησης (π.χ. *ton kaimèno to Jàni/τον καημένο το Γιάννη, ton ilìthio/τον ηλίθιο!*) (Holton et al, 2013). Δηλώνει επίσης δευτερεύουσες έννοιες, όπως: κίνηση, διάρκεια, έκταση, χρόνο, μέτρο, αξία, ύλη (Mirambel, 1978). Η γενική θεωρείται η πτώση του έμμεσου αντικειμένου, ωστόσο κατέχει και άλλες λειτουργίες, όπως η δήλωση της κτήσης, του κατηγορουμένου και της επιρρηματικής εξειδίκευσης (Holton et al, 2013· Μπαμπινιώτης, 2017), της ποιότητας, της ποσότητας, της αιτίας και της προέλευσης (Mirambel, 1978). Σε επόμενο υποκεφάλαιο θα δούμε αναλυτικότερα τις χρήσεις της γενικής πτώσης στο λόγο. Τέλος, η κλητική πτώση χρησιμοποιείται ως προσφώνηση, ώστε να απευθυνθούμε ή να καλέσουμε κάποιον με το όνομα ή την ιδιότητά του (Τσοπανάκης, 2013), χρησιμοποιείται δηλαδή για επικοινωνιακούς σκοπούς και όχι συντακτικά, ενώ όπως και η ονομαστική, δεν συντάσσεται με προθέσεις (Μπαμπινιώτης, 2017). Τόσο η αιτιατική, η γενική, αλλά και η κλητική θεωρούνται πλάγιες πτώσεις αφού υπόκεινται σε μεταβολή του γραμματικού τους τύπου, αντίθετα η ονομαστική, η οποία λειτουργεί ως υποκείμενο και θεωρείται βασικός τύπος του ονόματος, ονομάζεται ευθεία (Τσοπανάκης, 2013).

Η συχνότητα εμφάνισης των πτώσεων, σύμφωνα με τον Mirambel (1978), είναι άνιση, καθώς αυτή που εμφανίζεται πιο συχνά, είναι η αιτιατική, ακολουθεί η

ονομαστική, έπεται η γενική και τέλος η κλητική. Στις ίδιες παρατηρήσεις καταλήγει σε εργασία του και ο Χατζησάββας (1992), όπως αναφέρεται στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2003). Η εκτεταμένη χρήση της αιτιατικής αναφέρει ο Mirambel, οφείλεται στη συχνή σύνταξή της με τις προθέσεις, ενώ η λιγότερο συχνή χρήση της γενικής, οφείλεται, τόσο στο γεγονός ότι η γενική του πληθυντικού δε χρησιμοποιείται συχνά, όσο και στη δυνατότητα αντικατάστασής της με εμπρόθετη αιτιατική. Αντίστοιχα, ο Χατζησάββας, όπως αναφέρεται στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2003), καταλήγει, πως η λειτουργία της αιτιατικής ως πτώση του αντικειμένου, συνεισφέρει στη συχνή χρήση της, ενώ για την όχι τόσο συχνή εμφάνισή της γενικής θεωρεί ως αιτία τη μη συχνή χρήση της στον καθημερινό λόγο και σε οικείο επίπεδο.

2.6.3 Η γενική πτώση των ονομάτων

Στην παρούσα εργασία θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα η περίπτωση της γενικής πτώσης, για το λόγο αυτό θα αναφερθούμε εκτενέστερα στις λειτουργίες και το ρόλο της στο λόγο, αλλά και στην εφαρμογή της στα ουσιαστικά και τα επίθετα.

Κατά τη μεταβατική περίοδο, ανάμεσα στην αρχαία και τη νεότερη γλώσσα, η ελληνική υπέστη πολλές αλλαγές σε διαφορετικά γλωσσικά επίπεδα. Το κλιτικό σύστημα ήταν ένας από τους τομείς, που επηρεάστηκαν σε βάθος (Mertyris, 2015). Επικεντρώνοντας την προσοχή μας στη γενική πτώση, παρατηρείται πως στη διαχρονία της γλώσσας, η γενική έχει δεχτεί αρκετές μεταβολές. Κάποιες από αυτές είναι: η αντικατάσταση της γενικής πληθυντικού των προσωπικών αντωνυμιών με την αιτιατική, τα κενά στα κλιτικά παραδείγματα πολλών ουσιαστικών, στα οποία δεν είναι δυνατός ο σχηματισμός της γενικής είτε του πληθυντικού είτε και των δύο αριθμών, η εξαφάνιση της γενικής του πληθυντικού από τα βόρεια ιδιώματα και η αντικατάστασή της με εμπρόθετη αιτιατική και άλλες (Mertyris, 2015).

Η γενική πτώση, σε αντίθεση με την ονομαστική και την αιτιατική, διατηρεί έναν πιο δευτερεύοντα ρόλο στην πρόταση, πάντα ακολουθεί και δεν προηγείται του ουσιαστικού ‘κεφαλής’ της πρότασης και δεν επηρεάζεται από τις αλλαγές στην πτώση αυτού (Μπαμπινιώτης, 2017). Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, όπως τα ελλειπτικά κλιτικά παραδείγματα κάποιων λέξεων στη γενική, η τάση των λιγότερο μορφωμένων προς αποφυγή της χρήσης της και η πληθώρα των χρήσεών της, καθιστούν τη γενική μία πτώση δύσκολη στην περιγραφή. Η επίδραση της λόγιας γλώσσας, αλλά και σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών οδήγησε στην επέκταση της χρήσης της γενικής, από τη δήλωση της κτήσης ή κάποιας υποκείμενης έννοιας δοτικής ή αφαιρετικής, αναφερόμενη σε έμψυχα κυρίως όντα στην παραδοσιακή δημοτική, στη διευρυμένη χρήση της στη νεοελληνική κοινή, όχι μόνο στο πλάι ρημάτων και ουσιαστικών, αλλά και σε άλλα μέρη του λόγου (Mackridge, 2011). Στην παραδοσιακή γραμματική η χρήση της γενικής πτώσης με σκοπό την εξειδίκευση των ουσιαστικών ορίζεται ως «ετερόπτωτος προσδιορισμός» και αποτελεί έναν άμεσο και λιτό τρόπο εξειδίκευσής τους (Μπαμπινιώτης, 2017).

Σημσιολογικά η γενική δηλώνει ποικίλες σχέσεις, με την κτήση, τη δήλωση δηλαδή της σχέσης ανάμεσα στον κτήτορα και του ουσιαστικού ‘κεφαλή’, να είναι η κυρίαρχη (25) (Mackridge, 2011·Pouloupoulou, 2015).

(25) To spíti tis Marias.

Το σπίτι της Μαρίας.

I mitèra tis Marias.

Η μητέρα της Μαρίας.

(Pouloupoulou, 2015)

Στη νέα ελληνική ευρεία εφαρμογή βρίσκει και η κατηγορική γενική, κατά τη χρήση της οποίας, συχνά παραλείπεται το οριστικό άρθρο και δημιουργείται έτσι μία περίφραση, ανάμεσα στη γενική και το ουσιαστικό ‘κεφαλή’ (26) (Pouloupoulou, 2015).

(26) kutàli (tis) sùpas

κουτάλι (της) σούπας

flidzàni (tu) kafè

φλυτζάνι (του) καφέ

sokolàta γàlaktos

σοκολάτα γάλακτος

jalà iliù

γαλιά ηλίου

xarti ijias

χαρτί υγείας

(Pouloupoulou, 2015)

Ο τύπος αυτός της γενικής μπορεί συχνά να αντικατασταθεί με τη χρήση των προθέσεων /ja/(για) και /apò/(από) (27)

(27) kutàli tis sùpas =kutàli ja ti sùpa

κουτάλι της σούπας=κουτάλι για τη σούπα

feta Ipiru = feta apò tin Ípiro

φέτα Ηπείρου=φέτα από την Ήπειρο

(Pouloupoulou, 2015)

Οι Holton et al (2013), διαχωρίζουν τις λειτουργίες της γενικής ανάλογα με το αν κυβερνάται από ρήμα ή ουσιαστικό. Στις περιπτώσεις όπου η γενική είναι κυβερνώμενη από ρήμα, η γενική της προσωπικής αντωνυμίας ή μιας ονοματικής φράσης δηλώνει ότι η προσωπική αντωνυμία ή η ονοματική φράση κατέχουν το ρόλο του έμμεσου αντικειμένου. Το έμμεσο αντικείμενο μπορεί να δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα, στο οποίο κάτι δίνεται ή λέγεται (28α), το πρόσωπο για το οποίο γίνεται μια ενέργεια (28β), το πρόσωπο από το οποίο αφαιρείται κάτι (28γ), το πρόσωπο το οποίο επηρεάζεται από την ενέργεια του ρήματος (28δ) ή ακόμη για να δηλώσει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο (28ε).

(28) α) **Mu** èdose èna kolè.

Μου έδωσε ένα κολιέ.

β) **Rçase mu to alàti.**

Πιάσε μου το αλάτι.

γ) **Tu pìran ta jalà.**

Του πήραν τα γυαλιά.

δ) **Tu kòrice to çèri.**

Του κόπηκε το χέρι.

ε) **Ti mu kànis;**

Τι μου κάνεις;

(Holton et al, 2013)

Η γενική χρησιμοποιείται επίσης, ως έμμεσο αντικείμενο ρημάτων, τα οποία δεν μπορούν να πάρουν άμεσο αντικείμενο, όπως τα: /arèsò/(αρέσω), /ràò/(πάω) και /fènomè/(φαίνομαι)(29α), αλλά και σε περιπτώσεις ρημάτων τα οποία προέρχονται από την καθαρεύουσα και συνδυάζονται αποκλειστικά με γενική, χωρίς αυτή να δηλώνει απαραίτητα το έμμεσο αντικείμενο. Κάποια από τα ρήματα αυτά είναι: /ðjafèngò/(διαφεύγω), /epofelùme/(επωφελούμαι), /proiγùme/(προηγούμαι), /iperisçio (υπερισχύω), /proedrèno/ (προεδρεύω) (29β) (Holton et al, 2013).

29α) Δε **mu** arèsi aftò to krasì.

Δε **μου** αρέσει αυτό το κρασί.

Su ràì aftì i fùsta.

Σου πάει αυτή η φούστα.

Δìskolo **mu** fènete.

Δύσκολο **μου** φαίνεται.

29β) **Mu** diafèngi to ònomà tu.

Μου διαφεύγει το όνομά του.

Tu γένματος proijìthice sinèdefksi típu.

Του γένματος προηγήθηκε συνέντευξη τύπου.

(Holton et al, 2013)

Οι λειτουργίες της γενικής μιας ονοματικής φράσης διαφοροποιούνται, όταν αυτή κυβερνάται από ουσιαστικό. Έχουμε έτσι τη γενική *κτητική*, η οποία δηλώνει τον κτήτορα του ουσιαστικού, από το οποίο εξαρτάται (30α) και την υποκατηγορία αυτής, η οποία δηλώνει το όλο του μέρους, το οποίο εκφράζεται με τη φράση που τη συνοδεύει (30β) (Σετάτος, 1983-1884·Mackridge, 2011·Holton et al, 2013).

30α) to spìti tis Lucias

το σπίτι της Λουκίας

30β) ta klarjà ton dèdron

τα κλαριά των δέντρων

(Holton et al, 2013)

Επιπλέον έχουμε τη γενική *υποκειμενική* και *αντικειμενική*, (Σετάτος, 1983-1984· Mackridge, 2011·Holton et al, 2013) που δηλώνουν το υποκείμενο (31α) και το άμεσο αντικείμενο του ρήματος (31β), αντίστοιχα. Η γενική της κατηγορίας αυτής δηλώνει μια πιο αφηρημένη σχέση εξαρτώμενη από ένα αφηρημένο ουσιαστικό (Mackridge, 2011·Holton et al, 2013).

31α) to sfirigma tu trènu

το σφύριγμα του τρένου

31β) o ipurygòs efthìnete ja ti dimiurjìa aftìs tis katàstasis

ο υπουργός ευθύνεται για τη δημιουργία αυτής της κατάστασης

(Mackridge, 2011·Holton et al, 2013)

Ιδιαίτερη κατηγορία αποτελεί η γενική του *τόπου* (32α), του *χρόνου* (32β) και της *αιτίας* (32γ), οι οποίες δηλώνουν αντίστοιχα τον τόπο, το χρόνο ή την αιτία που κάτι συμβαίνει, αλλά και η γενική του *σκοπού* (33), η οποία δηλώνει το σκοπό χρήσης, ενός αντικειμένου για παράδειγμα (Mackridge, 2011·Holton et al, 2013).

32α) i Màxi tis Kritis

η μάχη της Κρήτης

32β) i Èlines tu δέkatu ènatu eòna

οι Έλληνες του δέκατου ένατου αιώνα

32γ) i pikra tu xorismù

η πίκρα του χωρισμού

33) èna potìri tu krasìu

ένα ποτήρι του κρασιού

(Mackridge, 2011·Holton et al, 2013)

Η γενική *επεξηγηματική* αποτελεί μία ακόμα από τις λειτουργίες αυτής της πτώσης και χρησιμοποιείται, ώστε να εξειδικεύσει τη σημασία ενός άλλου ουσιαστικού (34).

(34) gimnàsio thilèon

γυμνάσιο θηλέων

stilò mhas xriseos

στυλό μιας χρήσεως

(Holton et al, 2013)

Παρατηρείται ακόμη, ως ξεχωριστή κατηγορία, η γενική *διαιρετική*. Στην περίπτωση αυτή, το ουσιαστικό από το οποίο εξαρτάται η γενική, δηλώνει ένα μέρος αυτού που εκφράζεται από την ονοματική φράση στη γενική (35) (Holton et al, 2013).

(35) mnìa meγàli merìda tu laù

μια μεγάλη μερίδα του λαού
ùte èna ìxnos anisiçias
ούτε ένα ίχνος ανησυχίας

(Σετάτος, 1983-1984·Holton et al, 2013)

Οι Σετάτος (1983-1984) και Holton et al (2013) αναφέρουν επίσης τη γενική της *ιδιότητας*, με την οποία εκφράζεται μια ιδιότητα, που κατέχει το πρόσωπο ή το πράγμα, το οποίο δηλώνει το ουσιαστικό κεφαλή (36).

(36) sokolàta politelias

σοκολάτα πολυτελείας
sizitisis ipsilù eripèdu
συζητήσεις υψηλού επιπέδου
krasi triòn etòn
κρασί τριών ετών

(Σετάτος, 1983-1984·Holton et al, 2013)

Επίσης η μέτρηση του χρόνου και του τόπου μπορεί να εκφραστεί με τη γενική του *μέτρου* (37) (Holton et al, 2013), ενώ τη σύσταση του ουσιαστικού από το οποίο εξαρτάται εκφράζει η γενική του *περιεχομένου* (38) (Mackridge, 2011·Holton et al, 2013).

(37) èna pedì triòn xronòn

ένα παιδί τριών χρονών
se apostasi ekatò mètron
σε απόσταση εκατό μέτρων

(38) mnìa sirà dèka dialèkseon

μια σειρά δέκα διαλέξεων
stigmès eftiçias
στιγμές ευτυχίας

(Holton et al, 2013)

Ο Mackridge (2011), εντάσσει τη γενική του μέτρου στην ευρύτερη κατηγορία της γενικής της ποιότητας, όπου το ουσιαστικό σε γενική, εκφράζει μία ιδιότητα του βασικού ουσιαστικού (39). Η κατηγορία αυτή της γενικής, που αναφέρεται ως γενική της ποιότητας από τον Mackridge (2011), ταυτίζεται με τη γενική της ιδιότητας, την οποία αναφέρουν οι Holton et al (2013).

(39) ksenοδοçio politelias

ξενοδοχείο πολυτελείας
provlìmata aftù tu ìdus
προβλήματα αυτού του είδους

Τέλος, συχνά χρησιμοποιείται η γενική σε ονόματα δρόμων (40α) και στα επώνυμα (40β).

40α) οδός Sofoklèus

οδός Σοφοκλέους

40β) Afèlu

Αγγέλου

Petriðu

Πετρίδου

(Holton et al, 2013)

Σύμφωνα με το Τζάρτζανο (1946), η γενική επιτελεί ποικίλες λειτουργίες σημασιολογικά. Ο ίδιος διαχωρίζει τις χρήσεις της γενικής με βάση το μέρος του λόγου με το οποίο συντάσσεται, όπως είδαμε και από τους Holton et al. Στην περίπτωση, όπου η γενική συντάσσεται με ουσιαστικά ή επίθετα, προκύπτουν: η γενική κτητική, η γενική της ιδιότητας, του περιεχομένου, η γενική του όλου ή διααιρετική, η γενική υποκειμενική και αντικειμενική και η γενική συγκριτική. Τις παραπάνω λειτουργίες, ο Τζάρτζανος τις διαχωρίζει περαιτέρω σε υποκατηγορίες. Αναλυτικότερα, η γενική κτητική μπορεί να δηλώνει: καταγωγή ή συγγενική εν γένει σχέση (41α), εξάρτηση, αυτόν δηλαδή που εξαρτάται από κάποιον ή εξουσιάζει κάποιον (41β), το δημιουργό ενός έργου (41γ), προέλευση, το πρόσωπο δηλαδή ή το πράγμα από το οποίο προέρχεται κάτι (41δ), τόπο (41ε), χρόνο (41στ), χρήση ή σκοπό (41ζ) και παρομοίωση (41η).

(41) α) i aderfi tu Jàni

η αδερφή του Γιάννη

β) afèdis ton pedjòn mu

αφέντης των παιδιών μου

γ) i Odìsia tu Omìru

η Οδύσσεια του Ομήρου

δ) i vuì tu pelàgu

η βουή του πελάγου

ε) to katòrθoma tu Maraθòna

το κατόρθωμα του Μαραθώνα

στ) i duλès tu kalocerjù

οι δουλειές του καλοκαιριού

ζ) kutàla tu γlikù

κουτάλια του γλυκού

η) ìçe kardjà pedjù

είχε καρδιά παιδιού

(Τζάρτζανος, 1946)

Η γενική της ιδιότητας, στην οποία ανήκει και η γενική που δηλώνει μέτρο ή ποσό, χρησιμοποιείται, για να δηλώσει: έκταση τοπική ή χρονική (42α), ηλικία (42β), βάρος (42γ) και αξία (42δ).

(42) α) takùni dèka pòdon/ pìre àdia triòn minòn

τακούνι δέκα πόντων/πήρε άδεια τριών μηνών

β) ànthropos eksìda xronòn

άνθρωπος εξήντα χρονών

γ) èna yurùni ekatò okàdon

ένα γουρούνι εκατό οκάδων

δ) kapèlo çilion ðraxmòn

καπέλο χιλίων δραχμών

(Τζάρτζανος, 1946)

Η γενική του περιεχομένου (43α) περιλαμβάνει τη γενική επεξηγηματική ή περιγραφική (43β) και τη διασαφητική γενική, η οποία αφορά τη χρήση της προσωπικής αντωνυμίας στη γενική (43γ).

(43) α) arothìci sanù

αποθήκη σανού

β) èglìma esxàtis prodosias

έγκλημα εσχάτης προδοσίας

γ) ðen ìme mònos mu

δεν είμαι μόνος μου

(Τζάρτζανος, 1946)

Η γενική διαιρετική δηλώνει το όλο, μέρος του οποίου αποτελεί το προσδιοριζόμενο (44), ενώ δεν εμφανίζει υποκατηγορίες.

(44) ànthropi tu laù

άνθρωποι του λαού

(Τζάρτζανος, 1946)

Η υποκειμενική γενική δηλώνει το υποκείμενο της ενέργειας, την οποία επιτελεί το προσδιοριζόμενο (45) και η γενική αντικειμενική φανερώνει αντίστοιχα το αντικείμενο της ενέργειας (46).

(45) ìne thèlima Θεù

είναι θέλημα Θεού

(46) xorìs elpìda litromù

χωρίς ελπίδα λυτρωμού

(Τζάρτζανος, 1946)

Τέλος έχουμε τη γενική της αιτίας (47) και τη γενική συγκριτική (48), οι οποίες δεν εμφανίζουν υποκατηγορίες.

(47) *i pikra tu xorismù*

η πίκρα του χωρισμού

(48) *megalìteròs mu*

μεγαλύτερός μου

(Τζάρτζανος, 1946)

Οι λειτουργίες της γενικής, όπως τις παρουσιάζουν οι Holton et al και ο Τζάρτζανος, παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες, ενώ αναγνωρίζεται και στις δύο περιπτώσεις η ποικιλία των λειτουργιών, που επιτελεί η συγκεκριμένη πτώση σημασιολογικά. Η διαφοροποίηση των δύο προσεγγίσεων, έγκειται κυρίως στον τρόπο ταξινόμησης των λειτουργιών σε κατηγορίες και υποκατηγορίες.

Αν και μέχρι τώρα αναφερθήκαμε στις λειτουργίες της γενικής, όταν αυτή κυβερνάται από ρήμα ή ουσιαστικό, υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις, όπου η γενική εξαρτάται από ένα επίθετο, αριθμητικό, αντωνυμία, πρόθεση ή προσδιοριστή. Σύμφωνα με το Σετάτο (1983-1984), μία κατηγορία της γενικής, η οποία συνδυάζεται με επίθετα, είναι η γενική συγκριτική, */megalìteròs mu/* (μεγαλύτερός μου).

Επιπροσθέτως παρατηρείται χρήση της γενικής σε επιφωνηματικές δομές, στις περιπτώσεις αυτές, η ασθενής αντωνυμία στη γενική έχει κυρίως διασαφητική λειτουργία, εκφράζει το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται, λόγου χάρη, μια ευχή (49) (Mackridge, 2011·Holton et al, 2013), αλλά και σε στερεότυπες φράσεις με μεταφορική επιρρηματική ή επιθετική λειτουργία (50) (Σετάτος, 1983-1984·Mackridge, 2011·Holton et al, 2013). Ενώ με προέλευση την αρχαία ελληνική συναντάμε και τη γενική απόλυτη, σε φράσεις είτε στερεότυπες ή σε συνδυασμό με τους κατάλληλους τύπους των */siberilamvanòmenos/(συμπεριλαμβανόμενος)* και */dedomènos/(δεδομένος)* (Holton et al, 2013). Με επιρροή από την καθαρεύουσα, απαραίτητη είναι η χρήση της γενικής πτώσης και σε κάποιες εκφράσεις στις οποίες υπάρχει το ρήμα */ìme/* (είμαι) (51) (Mackridge, 2011).

(49) *Kalimèra sas.*

Καλημέρα σας.

Perastikà tu.

Περαστικά του.

(50) *Ègìne tis kakomìras.*

Έγινε της κακομοίρας.

Èpese tu thanatà.

Έπεσε του θανατά.

Kàni tu kefalù tu.

Κάνει του κεφαλιού του.

Tu kalù cerù.

Του καλού καιρού.

(Holton et al, 2013)

Peθèno tis pìnas.

Πεθαίνω της πείνας.

(Σετάτος, 1983-1984)

(51) Aftò to θèμα den ìne tis diceodosias mu.

Αυτό το θέμα δεν είναι της δικαιοδοσίας μου.

(Mackridge, 2011)

Ο σχηματισμός της γενικής περιλαμβάνει τη μεταβολή του οριστικού άρθρου και της κλιτικής κατάληξης, όπως βλέπουμε στο παράδειγμα (52), όπου αντιπαραβάλλονται οι πτώσεις ονομαστική και γενική (Poulopoulou, 2015).

(52) ο δρόμος → tu δρόμου

ο δρόμος → του δρόμου

ì òra → tis òras

η ώρα → της ώρας

to vivlìo → tu vivlìu

το βιβλίο → του βιβλίου

(Poulopoulou, 2015)

Τα κλιτικά επιθήματα της γενικής του ενικού διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατάληξη της αρχικής λέξης, ενώ δεν παρατηρείται απαραίτητα ομοιογένεια σε λέξεις του ίδιου γένους. Αντιθέτως, λέξεις διαφορετικού γένους μπορεί να ακολουθούν το ίδιο κλιτικό παράδειγμα, ενώ λέξεις του ίδιου γένους όχι. Για παράδειγμα, τα αρσενικά σε *-os* και τα ουδέτερα σε *-o* συμπεριφέρονται κατά τον ίδιο τρόπο (53α), ενώ τα αρσενικά σε *-as/-is* (-ης) και τα θηλυκά σε *-a/-i* (-η) παρουσιάζουν ένα συμπληρωματικό μοτίβο, αφού τα μεν αρσενικά στη γενική χάνουν το τελικό *-s*, στα δε θηλυκά προστίθεται το τελικό *-s* (53β) (Poulopoulou, 2015).

(53α) ο δρόμος → tu δρόμου

ο δρόμος → του δρόμου

to vivlìo → tu vivlìu

το βιβλίο → του βιβλίου

(53β) ο àndras → tu àndra

ο àndras → του àndra

ο xàrtis → tu xàrti

ο χάρτης → του χάρτη

ì òra → tis òras

η ώρα → της ώρας

ì zòni → tis zònis

η ζώνη → της ζώνης

(Poulopoulou, 2015)

Αντίθετα, στη γενική του πληθυντικού, όλα τα ουσιαστικά σχηματίζονται με τον ίδιο τύπο κατάληξης και άρθρου.

(54) (ο δρόμος) → τον δρόμον

(ο δρόμος) → των δρόμων

(ἡ ὥρα) → τον ὄρον

(ἡ ὥρα) → των ὁρών

(το βιβλίον) → τον βιβλίον

(το βιβλίον) → των βιβλίων

(Poulopoulou, 2015)

Παρατηρούμε ωστόσο στην περίπτωση του ουσιαστικού ‘ώρα’ μετακίνηση του τόνου, φαινόμενο που συναντάται συχνά κατά το σχηματισμό της γενικής του ενικού και του πληθυντικού (Poulopoulou, 2015). Αντίστοιχα με τα ουσιαστικά, σχηματίζονται και τα περισσότερα επίθετα στη γενική πτώση, (55α) υπάρχουν ωστόσο κάποιες εξαιρέσεις ανώμαλων επιθέτων, η κλίση των οποίων διαφοροποιείται (55β).

Ενικός αριθμός

Πληθυντικός αριθμός

(55α) νέος → νέου

νέος → νέου

νέα → νέας

νέα → νέας

νέο → νέου

νέο → νέου

τον νεον

των νέων

(55β) ένας → ενός

ένας → ενός

τέσσερις → τεσσάρων

τέσσερις → τεσσάρων

(Poulopoulou, 2015)

2.7 Η παραγωγή στη νέα ελληνική γλώσσα

Γνωρίζουμε πως για τη δημιουργία νέων λέξεων, η γλώσσα μας διαθέτει τρεις μορφολογικές διαδικασίες, την κλίση, την παραγωγή και τη σύνθεση. Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε εκτενώς με το δεύτερο τρόπο σχηματισμού νέων λέξεων, την παραγωγή.

Οι απόψεις του Λατίνου γραμματικού Ουάρωνα (2^{ος}-1^{ος} αι. π.Χ.) οδήγησαν στη διάκριση των διαδικασιών της κλίσης και της παραγωγής. Συγκεκριμένα ο ίδιος αναφέρθηκε στη «φυσική κλίση» (*declinatio naturalis*), δηλαδή την κλίση και στην «επιλεκτική κλίση» (*declinatio voluntaria*), δηλαδή την παραγωγή (Μαγουλάς & Μαγουλά, 2019). Καθώς ο διαχωρισμός των παραγωγικών, από τα κλιτικά

προσφύματα, δεν είναι πάντα εύκολος, υπάρχουν ορισμένα κριτήρια τα οποία συνεισφέρουν στην προσπάθεια αυτή. Τα κριτήρια αυτά είναι τα εξής:

A. Η μεταβολή ή όχι της γραμματικής κατηγορίας της βάσης. Σε περίπτωση που με τη χρήση του προσφύματος, αλλάζει η γραμματική/συντακτική κατηγορία της βάσης, το πρόσφυμα που χρησιμοποιείται είναι συνήθως παραγωγικό, ενώ εάν η γραμματική κατηγορία δε μεταβάλλεται, το πρόσφυμα είναι κλιτικό (*γράφω-γραφικός, λύνω-έλυσα*).

B. Η σημασία των προσφυμάτων. Τα κλιτικά προσφύματα έχουν σταθερή σημασία (*οι* = περισσότεροι από ένα), ενώ τα παραγωγικά όχι πάντα (*προσθήκη -οσύνη, αλλαγή σημασίας, όχι πάντα σταθερή και προβλέψιμη, χριστιανοσύνη, παραφροσύνη*)

Γ. Η παραγωγικότητα των προσφυμάτων. Τα κλιτικά προσφύματα χαρακτηρίζονται από υψηλή παραγωγικότητα, αφού αφορούν όλα σχεδόν τα μέλη μιας γραμματικής κατηγορίας, τα παραγωγικά προσφύματα από την άλλη όχι, αφού υπόκεινται σε αρκετούς περιορισμούς.

Δ. Τα κλιτικά προσφύματα βρίσκονται πιο μακριά από το θέμα, σε αντίθεση με τα παραγωγικά (Ράλλη, 2018). Αυτό συμβαίνει διότι η κλίση έχει συντακτική αξία, συμμετέχει για παράδειγμα στη συμφωνία των όρων μιας πρότασης (Μαγουλάς & Μαγουλά, 2019)

2.7.1 Παραγωγή, παράγωγες και πρωτότυπες λέξεις

«Παραγωγή είναι η διαδικασία λεξικολογικού σχηματισμού, με την οποία προκύπτουν νέες λέξεις, από το συνδυασμό του θέματος της λέξης (γραμματικό μόρφημα) με κατάλληλο παραγωγικό μόρφημα, αλλά και με άλλους τρόπους.» (Χατζησαββίδης, 2009, σελ.125)

Σύμφωνα με τη Ράλλη (2018), παραγωγή είναι η διαδικασία σχηματισμού νέων λέξεων με το συνδυασμό ενός θέματος και ενός παραγωγικού προσφύματος. Προκειμένου όμως να σχηματιστεί ορθώς η νέα λέξη, να είναι ολοκληρωμένη, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για συντακτικούς σκοπούς, απαιτείται η προσθήκη κλιτικού επιθήματος, αφού με το συνδυασμό του θέματος και του παραγωγικού προσφύματος έχουμε στην ουσία το σχηματισμό ενός νέου θέματος (Ralli, 2016). Στο σχήμα που ακολουθεί παρατηρούμε τα πιθανά μοντέλα σχηματισμού παράγωγων λέξεων με τη χρήση προσφυμάτων (Ralli, 2016).

Σχήμα 2

α.[θέμα + παραγωγικό επίθημα]θέμα-κλιτικό επίθημα]λέξη	β.[[παραγωγικό πρόθημα]θέμα-κλιτικό επίθημα]λέξη	γ.[παραγωγικό πρόθημα]λέξη
[[χορ-εύ]-ω]	[[ά-γνωστ]-ος]	[παρα-γελώ]

Με τη διαδικασία της παραγωγής είναι δυνατός ο σχηματισμός ουσιαστικών, επιθέτων, ρημάτων και επιρρημάτων, με την προσθήκη κάθε φορά του κατάλληλου παραγωγικού προσφύματος. Τα επιρρήματα, καθώς και οι αντωνυμίες, δίνουν σε μικρότερο βαθμό παράγωγες λέξεις, όπως και τα επιφωνήματα, ενώ οι νέες λέξεις που προκύπτουν από τη διαδικασία της παραγωγής, μπορούν να είναι ονόματα, ρήματα, αλλά και επιρρήματα, κυρίως τροπικά, τα οποία παράγονται από επίθετα (Παπαγεωργίου, χ.χ. Τσοπανάκης, 2013). Παράγωγα ουσιαστικά, τα οποία δηλώνουν πρόσωπα, επαγγέλματα, εργαλεία, ενέργεια, αποτέλεσμα ενέργειας, τόπο κ.α., μπορούν να προκύψουν από ρήματα (56α), υποκοριστικά και μεγεθυντικά ουσιαστικά προκύπτουν από ουσιαστικά (56β) και ουσιαστικά μέσης σημασίας παράγονται από επίθετα (56γ) (Τσοπανάκης, 2013).

(56) α) ravo → rãf-tis (επάγγελμα)

ράβω → ράφτης

ɖjãvãzo → ɖjãvãz-ma (αποτέλεσμα ενέργειας)

διαβάζω → διάβασμα

ɖikastìrio (τόπο)

δικαστήριο

β) varèli → varel-àci

βαρέλι → βαρελάκι

varèli → varel-a

βαρέλι → βαρέλα

γ) γριγορ-àδα

γρηγοράδα

Xristçan-osini

χριστιανοσύνη

(Τσοπανάκης, 2013)

Επίθετα παράγονται από ουσιαστικά (57α), ρήματα (57β) και επίθετα (57γ) (Τσοπανάκης, 2013).

(57) α) voiθò → voiθit-ikòs

βοηθώ → βοηθητικός

- δjaθèto → δjaθès-imos
 διαθέτω → διαθέσιμος
- β) sideo → sider-èhos
 σίδερο → σιδερένιος
 ikojènia → ikojeni-akòs
 οικογένεια → οικογενειακός
- γ) kodà → kod-inòs
 κοντά → κοντινός
 xthes → xthes-inòs
 χθες → χθεςινός

(Τσοπανάκης, 2013)

Ρήματα μπορεί να παραχθούν από ουσιαστικά (58α) και επίθετα (58β) (Τσοπανάκης, 2013).

- (58) α) jatròs → jatr- èno
 γιατρός → γιατρεύω
 ciklos → cikl-òno
 κύκλος → κυκλώνω
- β) àspros → aspr-izo
 άσπρος → ασπρίζω
 ètimos → etim-àzo
 έτοιμος → ετοιμάζω

(Τσοπανάκης, 2013)

Τέλος, επιρρήματα παράγονται από άλλα επιρρήματα (59α), αντωνυμίες (59β) και αντωνυμικά επίθετα (59γ) (Τσοπανάκης, 2013).

- (59) α) edò → edò-θe
 εδώ → εδόθε
- β) àlos → al- ù
 άλλος → αλλού
- γ) ta pàda → pad-ù
 τα πάντα → παντού

(Τσοπανάκης, 2013)

Οι λέξεις, που σχηματίζονται με την προσθήκη παραγωγικών καταλήξεων στο θέμα άλλων λέξεων, λέγονται παράγωγες, ενώ οι λέξεις, από τις οποίες γεννήθηκαν, λέγονται πρωτότυπες (Σακελλαριάδης, 1997· Τσοπανάκης, 2013). Ωστόσο και από τις παράγωγες λέξεις μπορούν να παραχθούν άλλες παράγωγες και αυτό μπορεί να συνεχιστεί περαιτέρω. Για παράδειγμα, έχουμε τις λέξεις: /ikos/(οίκος), /icia/(οικία), /iciakòs/(οικιακός). Πρωτότυπη λέξη για το /iciakòs/(οικιακός) είναι η λέξη

/içia/(οικία), η οποία είναι παράγωγη της λέξης */ikos/(οίκος)*. Καθαρά πρωτότυπες λέξεις είναι εκείνες, που αποτελούνται μόνο από ρίζα, όμως αυτές οι λέξεις ήταν ελάχιστες ακόμη και στην αρχαία ελληνική. Λέξεις όπως *ο min, το pir* και άλλες (Παπαγεωργίου, χ.χ.). Πρωτότυπες όμως θα πρέπει να θεωρούνται και οι λέξεις εκείνες, που αποτελούνται από ρίζα και κατάληξη (χωρίς επίθημα), δεν παράγονται δηλαδή, από άλλες λέξεις, όπως: */γràfo/ (γράφω)*, */vrèxo/ (βρέχω)*, */sofòs/ (σοφός)* και άλλες (Λιαπής, 1984·Παπαγεωργίου, χ.χ.)

Ο σχηματισμός παράγωγων λέξεων στη νέα ελληνική πραγματοποιείται κυρίως με προσφύματοποίηση και πιο συγκεκριμένα, με προθηματοποίηση (60α), επιθηματοποίηση (60β) ή και προθηματοποίηση και επιθηματοποίηση παράλληλα (60γ) (Tzakosta, Derzekou & Panteloglou, 2021). Υπάρχουν ωστόσο και τρόποι παραγωγής, οι οποίοι δεν απαιτούν την προσθήκη προσφύματος. Παρακάτω θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα οι μέθοδοι με τις οποίες είναι δυνατή η παραγωγή νέων λέξεων.

(60) α) *dia-vivàz-o*

δια-βιβάζ-ω

β) *ped-ik-ós*

παιδ-ικ-ός

γ) *dia-vivast-ik-ós*

δια-βιβαστ-ικ-ός

(Tzakosta et al, 2021)

Με τη διαδικασία της παραγωγής σχηματίζονται λέξεις, οι οποίες έχουν ενδοκεντρική δομή, διατηρείται δηλαδή η γραμματική κατηγορία της βάσης, ή εξωκεντρική δομή, όταν η γραμματική κατηγορία της βάσης αλλάζει. Οι παράγωγες λέξεις, οι οποίες σχηματίζονται με τη διαδικασία της επιθηματοποίησης, έχουν συνήθως ενδοκεντρική δομή, ενώ με τη διαδικασία της προθηματοποίησης προκύπτουν λέξεις ενδοκεντρικής (61α) και εξωκεντρικής δομής (61β) (Ράλλη, 2018).

(61) α) *àgnostos*

άγνωστος

adiγràfo

αντιγράφω

β) *paràteros*

παράταιρος

Όπως παρατηρούμε στο παράδειγμα (61β), τόσο η κατηγορία, όσο και η σημασία της λέξης, δεν προέρχονται ούτε από το πρόθημα, ούτε από το θέμα της λέξης. Καταλήγουμε έτσι στο συμπέρασμα, πως η κεφαλή βρίσκεται εκτός της δομής, άρα πρόκειται για εξωκεντρική δομή (Ράλλη, 2018). Όσον αφορά τη σημασία της παράγωγης λέξης, είναι είτε συνθετική, προκύπτει δηλαδή από το άθροισμα των σημασιών των στοιχείων που την απαρτίζουν, είτε ποικίλου βαθμού συνθετικότητας μέχρι και απρόβλεπτη (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Κυριακοπούλου, 2015).

2.7.2 Παραγωγή χωρίς προσφύματοποίηση

Η παραγωγή λέξεων είναι δυνατή και χωρίς τη χρήση παραγωγικών προσφύματων, με ετεροίωση για παράδειγμα, αλλαγή δηλαδή στο φωνήεν της βάσης, είναι δυνατό να σχηματίσουμε παράγωγες λέξεις (Χατζησαββίδης, 2009· Ράλλη, 2018). Ο συγκεκριμένος τρόπος παραγωγής ήταν δημοφιλής στην αρχαία ελληνική, ιδιαίτερα για την παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα, δε θεωρείται όμως πλέον παραγωγικός, αφού περιορίζεται σε θέματα που προέρχονται από τα αρχαία ελληνικά ή λόγιους σχηματισμούς, κάποια παραδείγματα που απαντώνται και στη νέα ελληνική είναι τα εξής:

(62) fèro	forà	
φέρω	φορά	
trèxo	troxòs	
τρέχω	τροχός	
apexo	apoxì	
απέχω	αποχή	(Ράλλη, 2018)

Μία ακόμη μέθοδος παραγωγής, χωρίς τη χρήση παραγωγικού προσφύματος, είναι η μετάπλαση. Αφορά λέξεις οι οποίες, εάν και έχουν αντίστοιχη μορφή και σημασία, ανήκουν σε διαφορετικές γραμματικές κατηγορίες. Μερικά παραδείγματα είναι τα παρακάτω:

(63) kritikòs (Ουσιαστικό)	Kritikòs (Επίθετο)	
κρητικός	Κρητικός	
cefàla (Ουσιαστικό)	cefàla (s) (Ουσιαστικό)	
κεφάλα	κεφάλας	
thìos (Ουσιαστικό)	thìos (Επίθετο)	
θείος	θείος	(Χατζησαββίδης, 2009· Ράλλη, 2018)
filosofin	(to) filosofin (Ονοματοποίηση αρχαίου απαρεμφάτου)	
φιλοσοφείν	(το) φιλοσοφείν	(Ράλλη, 2018)

Επιπλέον, σχηματισμός παράγωγων λέξεων πραγματοποιείται και με την αλλαγή του τονισμού. Η διαδικασία αυτή, αν και ιδιαίτερα παραγωγική για άλλες γλώσσες, όπως η αγγλική, συναντά αρκετούς περιορισμούς κατά την εφαρμογή της στην ελληνική εξαιτίας της πλούσιας κλίσης της (Χατζησαββίδης, 2009· Ράλλη, 2018). Κάποια παραδείγματα είναι:

(64) vuvàli	vùvalos
βουβάλι	βούβαλος

kalàthi	kàlaθος
καλάθι	κάλαθος
kalàmi	kàlamος
καλάμι	κάλαμος

(Ράλλη, 2018)

2.7.3 Παραγωγή με προσφυματοποίηση

2.7.3.1 Προθηματοποίηση

Ένας τρόπος προσφυματικής παραγωγής λέξεων είναι η προθηματική παραγωγή ή προθηματοποίηση. Πρόκειται για τη δημιουργία νέων λέξεων με την προσθήκη προθημάτων, γραμματικών μορφημάτων, τα οποία τοποθετούνται στην αρχή της λέξης, μπροστά δηλαδή από τη βάση (Μήτσης κ.α., 2012· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Κυριακοπούλου, 2015). Η βάση και το γραμματικό μόρφημα συνενώνονται (65α) ή συνδέονται με τη χρήση της παύλας (65β).

(65α) adinomàrçis

αντινομάρχης

(65β) adi-karkinikòs

αντι-καρκινικός

(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Κυριακοπούλου, 2015)

Η προθηματοποίηση μελετάται από τη μορφολογία, τη σύνταξη, αλλά και τη σημασιολογία, καθώς πρόκειται για σύνθετο φαινόμενο (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Κυριακοπούλου, 2015). Τα προθήματα δεν εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία και δε μεταβάλλουν τη γραμματική κατηγορία της λέξης, στην οποία προστίθενται (Μήτσης κ.α., 2012). Τα περισσότερα προθήματα προέρχονται είτε από προθέσεις, είτε από άκλιτες λέξεις της αρχαίας ελληνικής και λίγα μόνο σχηματίστηκαν τα νεότερα χρόνια. Ορισμένα από τα πιο συνηθισμένα προθήματα είναι τα εξής: /a-/ (α-), /ana-/ (ανα-), /apo -/ (απο-), /dia-/ (δια-), /dis-/ (δυσ-), /epi-/ (επι-), /kata-/ (κατα-), /kse-/ (ξε-), /ipo-/ (υπο-) (Χατζησαββίδης, 2009), /adi-/ (αντί-), /meta-/ (μετά-), /para-/ (παρα-), /peri-/ (περί-), /pro-/ (προ-), /pros-/ (προσ-), /sin-/ (συν-), /iper-/ (υπερ-), /ipò-/ (υπό-) (Μπακάκου-Ορφανού, 2005). Με την προθηματική παραγωγή έχουμε κυρίως παραγωγή ουσιαστικών, επιθέτων και ρημάτων (Μήτσης κ.α., 2012). Στο παράδειγμα (66) βλέπουμε λέξεις, που σχηματίστηκαν με την προσθήκη προθημάτων.

(66) anìlos < a + ìλος

ανήλιος < α + ήλιος

anajènisi < ana + jènisi

αναγέννηση < ανά + γέννηση

δjasporà < dia + sporà
διασπορά < δια + σπορά
epigrāfi < epi + grafī
επιγραφή < επι + γραφή
katàvasi < katà + vāsī
κατάβαση < κατά + βάση
ipòstasi < ipo + stāsī
υπόσταση < υπο + στάση

(Χατζησαββίδης, 2009)

Επιπλέον, προθήματα μπορούμε να προσθέσουμε και σε λέξεις, οι οποίες έχουν προκύψει από επιθηματική παραγωγή, παραδείγματος χάρη, /*metamisθòno*/(*μεταμισθώνω*) (Μπακάκου-Ορφανού, 2005). Η σημασία των λέξεων, οι οποίες προκύπτουν μετά την προθηματοποίηση, ενδέχεται να διαφέρει από τη σημασία της λέξης-βάσης και δεν είναι πάντα διαφανής (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Κυριακοπούλου, 2015).

2.7.3.2 Επιθηματοποίηση

Ένας άλλος τρόπος προσφυματικής παραγωγής είναι η επιθηματοποίηση ή επιθηματική παραγωγή. Πρόκειται για τη διαδικασία παραγωγής λέξεων από άλλες λέξεις με την προσθήκη επιθημάτων, μορφολογικών δηλαδή στοιχείων, που τοποθετούνται στο τέλος του θέματος της λέξης και τα οποία είναι δυνατό να μεταβάλλουν τη γραμματική κατηγορία της πρωτότυπης λέξης. Η νέα ελληνική γλώσσα διαθέτει μεγάλη ποικιλία επιθημάτων, τα οποία χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ουσιαστικών, ρημάτων, επιθέτων και επιρρημάτων (Μπακάκου-Ορφανού, 2005· Μήτσης κ.α., 2012). Παρακάτω θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα οι πιθανοί συνδυασμοί, που οδηγούν στην παραγωγή των κατηγοριών αυτών με την προσθήκη του ανάλογου επιθήματος.

Τα ουσιαστικά που προκύπτουν από επιθηματική παραγωγή και δηλώνουν συνήθως πρόσωπο, τόπο, ενέργεια, όργανο, αποτέλεσμα ενέργειας και άλλα, (Μπακάκου-Ορφανού, 2005· Μήτσης κ.α., 2012) παράγονται από:

A) Ρήματα

-si, -ksi, -psi: apagòrefsi, èklpiksi, kàlipsi
-ση, -ξη, -ψη: απαγόρευση, έκπληξη, κάλυψη
-tis, -tria, -tis: diefθidìs, diefθidria, silèktis
-της, -τρια, -τις: διευθυντής, διευθύντρια, συλλέκτης
-tìras, -tìrio, -tìri: kinitìras, kaθaristìrio, klaδeftìri
-τήρας, -τήριο, τήρι: κινητήρας, καθαριστήριο, κλαδευτήρι

-sià, -psià, -ksià: tripisià, klepsià, rufiksià
-σιά, -ψιά, -ξιά: τρυπησιά, κλεψιά, ρουφηξιά
-simo, -ksimo, -psimo: xtisimo, riksimo, kòpsimo
-σμο, -ξμο, -ψμο: χτίσιμο, ρίξιμο, κόψιμο
-ma: krioma, vàdisma
-μα: κρύωμα, βάδισμα
-ismòs: xorismòs, taftismòs
-ισμός: χωρισμός, ταυτισμός
-mi: dokimì, tomì
-μη: δοκιμή, τομή

(Μπακάκου-Ορφανού, 2005)

B) Ουσιαστικά

Εξαιτίας της πληθώρας των ουσιαστικών, τα οποία παράγονται από άλλα ουσιαστικά με τη χρήση παραγωγικών επιθημάτων, προκύπτει ο διαχωρισμός τους στις εξής κατηγορίες:

Υποκοριστικά

-àci: spit-àci
-άκι: σπιτάκι
-ùla: vroxùla
-ούλα: βροχούλα
-ìtsa: portìtsa
-ίτσα: πορτίτσα
-àcis: Kost-àcis
-άκης: Κωστάκης

Μεγεθυντικά

-àra: karpuzàra
-άρα: καρπουζάρα
-aràs: pseftaràs
-αράς: ψευταράς
-aros: podìkaros
-αρος: ποντίκαρος

Περιεκτικά

- à: kalamhà
-ά: καλαμιά
- ònas: eleònas
-ώνας: ελαιώνας

Εθνικά

- itis: Mesolofitis
- ίτης: Μεσολογγίτης
- òtis: Συλòtis
- ώτης: Σουλιώτης
- anòs: Amerikanòs
- ανός: Αμερικανός
- inòs: Trikalinòs
- ινός: Τρικαλινός
- iòs: Θεsalonicòs
- iός: Θεσσαλονικιός

Τοπικά

- arjò: kabanarjò
- αριό:καμπαναριό
- àdiko: sìderàdiko
- άδικο: σιδεράδικο
- iò: tamìo
- είο: ταμείο

Επαγγελματικά

- às: laδàs
- άς: λαδάς
- aris: fùrnaris
- άρης: φούρναρης
- dzis: kafedzis
- ντζής: καφεντζής

Ανδρωνυμικά

- ena: Jòrjena
- αινα: Γιώργαινα

(Σακελλαριάδης, 1997·Μπαλιάτσας & Μπαλιάτσας, 2003·Χατζησαββίδης, 2012)

Άλλα παραγωγικά επιθήματα

- ià: leμοηà
- iά:λεμονιά
- istis: anthropistis
- ιστής: ανθρωπιστής
- ikò: asimikò

-ικό: ασημικό

(Σακελλαριάδης, 1997·Χατζησαββίδης, 2012)

Γ) Επίθετα

-άδα: γρίγοράδα, ρονιράδα

-άδα: γρηγοράδα, πονηράδα

-osini: dikeosini, karatsosini

-οσύνη: δικαιοσύνη, κατασοσύνη

-tita: γlicìtita, timiòtita

-τητα: γλυκύτητα, τιμιότητα

(Μπακάκου-Ορφανού, 2005)

Στη συνέχεια, έχουμε την παραγωγή επιθέτων, τα οποία μπορεί να δηλώνουν μια ιδιότητα, την προέλευση, το υλικό κατασκευής και άλλα (Μήτσης κ.α., 2012) και σχηματίζονται από:

Α) Ρήματα

-tikòs: djaskedastikòs, riθmistikòs

-τικός: διασκεδαστικός, ρυθμιστικός

-tòs: vatòs, dektòs

-τός: βατός, δεκτός

-otòs: kamarotòs, fudotòs

-οτός: καμαρωτός, φουντωτός

-simos, -ksimos, -psimos: djaθèsimos, elèηksimos, anastrèpsimos

-σιμος, -ξιμος, -ψιμος: διαθέσιμος, ελέγξιμος, αναστρέψιμος

(Μπακάκου-Ορφανού, 2005)

Β) Ουσιαστικά

-iàris: xadjàris

-iάρης: χαδιάρης

-àtos: xliδàtos

-άτος: χλιδάτος

-ènos: metaksènos, tsimedènos

-ένιος: μεταξένιος, τσιμεντένιος

-inos: marmàrinos, pètrinos

-ινος: μαρμάρινος, πέτρινος

-inòs: esperinòs, jortinòs

-ινός: εσπερινός, γιορτινός

-eròs: miteròs

-ερός: μυτερός

-otòs: prionotòs, spondilotòs

-wtòs: prionwtòs, spondylwtòs

(Μπακάκου-Ορφανού, 2005)

-ùlis: ftochùlis

-ούλης: φτωχούλης

-ùtsikos: xamilùtsikos

-ούτσικος: χαμηλούτσικος

(Χατζησαββίδης, 2012)

Γ) Επίθετα

-ikòs/ -ikos: ftochikòs, kitrinàrikos

-ικός/-ικος: φτωχικός, κίτρινιάρικος

-opòs: galazopòs, kitrinopòs

-ωπός: γαλαζοπός, κίτρινοπός

Δ) Επιρρήματα

-inòs: kodinòs, xthesinòs

-ινός: κοντινός, χθесινός

(Μπακάκου-Ορφανού, 2005)

Με επιθηματική παραγωγή σχηματίζονται επίσης ρήματα, τα οποία εκφράζουν την εκτέλεση μίας ενέργειας, την απόδοση μίας ιδιότητας και άλλα (Μήτσης κ.α., 2012). Τα ρήματα παράγονται από:

Α) Ουσιαστικά

-èno: ipèno

-εύω: ιπεύω

-(i)àzo: tromàzo, plisiàzo

-(i)ázω: τρομάζω, πλησιάζω

-izo: elpizo

-ίζω: ελπίζω

-òno: dilòno

-ώνω: δηλώνω

-èno: zestèno

-αίνω: ζεσταίνω

(Μπακάκου-Ορφανού, 2005· Σακελλαριάδης, 1997)

Β) Επίθετα

-izo: paralilizo

-ίζω: παραλληλίζω

-άζο: etimàzo
-άζω: ετοιμάζω
-òνο: paleòno
-ώνω: παλαιώνω
-èνο: zestèno
-αίνω: ζεσταίνω

(Χατζησαββίδης, 2012)

Γ) Ρήματα

-ίζο: klapsurìzo
-ίζω: κλαψουρίζω

Δ) Άκλιτα

-ίζο: adikrìzo
-ίζω: αντικρίζω
-èνο: αγnadèno
-εύω: αγναντεύω
-òνο: anakatòno
-ώνω: ανακατώνω

(Σακελλαριάδης, 1997)

Τα επιρρήματα, τα οποία παράγονται με τη διαδικασία της επιθηματοποίησης, δηλώνουν τόπο, χρόνο, ποσό (Μήτσης κ.α., 2012) και σχηματίζονται από:

Α) Επίθετα

-os: akrivòs, dicèos
-ως: ακριβώς, δικαίως
-a: akrivà, dicea
-α: ακριβά, δίκαια

(Μπακάκου-Ορφανού, 2005)

Β) Αντωνυμίες

-u: alù
-ου: αλλού

Γ) Επιρρήματα

-θε: ecìthe
-θε: εκείθε

Δ) Μετοχές

-a: oniremèna

Τα επιθήματα, στα οποία έγινε αναφορά, είναι μόνο κάποια ενδεικτικά του συνόλου των υπαρχόντων παραγωγικών επιθημάτων της νέας ελληνικής. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται και τα μεγεθυντικά και υποκοριστικά επιθήματα, στα οποία θα γίνει ιδιαίτερη μνεία σε επόμενο κεφάλαιο της εργασίας. Το γεγονός ότι, τα επιθήματα έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τη γραμματική κατηγορία της βάσης και να μεταφέρουν τα δικά τους χαρακτηριστικά σε αυτή, τα διακρίνει ως την κεφαλή των δομών (Ralli, 2016).

2.8 Ο τόνος στη νέα ελληνική γλώσσα

Κεντρικός άξονας του κεφαλαίου είναι η μορφολογία, βασικά γνωρίσματα και διαδικασίες της οποίας παρουσιάστηκαν παραπάνω. Στο σημείο αυτό ωστόσο, θα παρεμβάλλουμε ένα στοιχείο της φωνολογίας, το οποίο επηρεάζει και επηρεάζεται από τον τομέα της μορφολογίας και συνδέεται με το ερευνητικό μέρος της εργασίας.

Ο τόνος αποτελεί προσωδιακό ή υπερτεμαχιακό χαρακτηριστικό, η ιδιότητα του τόνου δηλαδή, αποδίδεται στη συλλαβή και όχι στο τεμάχιο, το φώνημα (Fromkin, Rodman & Hyams, 2012· Μαγουλάς και Μαγουλά, 2017). Η επίδραση του τόνου ασκείται σε ολόκληρη τη συλλαβή η οποία περιλαμβάνει το τονούμενο φωνήεν, προκαλώντας μεγαλύτερη ένταση, η οποία μπορεί να συνοδεύεται και από μεγαλύτερο ύψος. Το φωνήεν που ξεχωρίζει, λόγω του τόνου που φέρει, μπορεί να προφέρεται πιο μακρό από τα υπόλοιπα. Η ένταση, το ύψος και η διάρκεια είναι και τα βασικά φωνητικά χαρακτηριστικά, από τα οποία σύμφωνα με τη Nespor (1999), όπως αναφέρεται στους Μαγουλάς και Μαγουλά, εξαρτάται ο τόνος και είναι δυνατό να συνυπάρχουν σε μία γλώσσα, ενώ σε άλλες μπορεί να μην εμφανίζονται ένα ή δύο από αυτά. Με βάση το βασικό χαρακτηριστικό του τόνου μίας γλώσσας, διακρίνουμε δύο είδη τόνου, τον μουσικό, όπου κυριαρχεί η διαφορά στο ύψος και το δυναμικό τόνο, που προϋποθέτει αυξημένη ένταση. Στην περίπτωση των νέων ελληνικών έχουμε δυναμικό τόνο, ενώ στα αρχαία ελληνικά ο τόνος ήταν μουσικός. Στα νέα ελληνικά ο τόνος κάνει ισχυρότερο το φωνήεν και το προστατεύει από την απαλοιφή, δίνει μεγαλύτερο ύψος και μπορεί να κάνει το τονισμένο φωνήεν λίγο μακρότερο (σε όλες τις συλλαβές εκτός από τη λήγουσα). Το γεγονός ότι δε μακραίνει πολύ το τονισμένο φωνήεν, οφείλεται στο χαρακτηριστικό της ελληνικής, ότι είναι γλώσσα με συλλαβικό χρόνο και όλες οι συλλαβές των λέξεων, ασχέτως αν είναι τονισμένες ή όχι, έχουν περίπου ίση διάρκεια, σε αντίθεση με γλώσσες όπως τα αγγλικά, τα οποία είναι γλώσσα με τονικό χρόνο και ο τόνος μακραίνει πολύ την τονισμένη συλλαβή (Πετρούνιας, 1993). Ωστόσο οι Μαγουλάς και Μαγουλά (2017) εκφράζουν την άποψη, πως ο τόνος της νέας ελληνικής είναι μάλλον ποσοτικός, καθώς «επιμηκύνει τα τονιζόμενα φωνήεντα και βραχύνει τα άτονα, αιτία που προκαλεί την κλειστοποίηση και την αποβολή τους σε ορισμένα ιδιώματα» (Μαγουλάς και Μαγουλά, 2017, σελ. 14).

Ο τόνος της νέας ελληνικής είναι μερικώς λεξικός και μερικώς γραμματικός. Η θέση του τόνου σε μία λέξη δεν εξαρτάται αποκλειστικά από το θέμα της λέξης, αλλά και από τα χαρακτηριστικά που φέρει το κλιτικό ή παραγωγικό επίθημα, που προστίθεται σε αυτό, το οποίο μπορεί να είναι μαρκαρισμένο, ώστε να φέρει τον τόνο, όπως η κλιτική κατάληξη */-omun/ (-ομουν)* του παρατατικού (*kimotun/κοιμόμουν*) ή να προκαλεί μετακίνηση του τόνου, όπως η κατάληξη της γενικής του ενικού */-u/ (-ου)* (*anθρόru/ανθρώπου*). Σύμφωνα με τους Touratzidis & Ralli (1992) ο τόνος της κεφαλής, η οποία βρίσκεται πάντα στη δεξιά πλευρά της λέξης, ο τόνος του κλιτικού επιθήματος για παράδειγμα, είναι αυτός που καθορίζει και τον τόνο της λέξης. Εάν ωστόσο, η κεφαλή δεν είναι μαρκαρισμένη ως προς τον τόνο, ο τόνος της λέξης καθορίζεται από το θέμα της (Touratzidis & Ralli, 1992).

Ο λεξικός τόνος μπορεί να είναι «ελεύθερος», τοποθετείται δηλαδή σε οποιαδήποτε συλλαβή, με βάση πάντα τους γραμματικούς κανόνες κάθε γλώσσας, ή «σταθερός», τοποθετείται δηλαδή σε μία συγκεκριμένη συλλαβή (Πετρούνιας, 1993· Μαγουλάς & Μαγουλά, 2017). Στην περίπτωση της ελληνικής γλώσσας ο τόνος δεν είναι σταθερός, αλλά κινητός (Τομπαΐδης, 1995· Μαγουλάς & Μαγουλά, 2017), τοποθετείται με βάση τα χαρακτηριστικά της κεφαλής και του θέματος της λέξης.

Επιπλέον, έχουν ιδιαίτερη σημασία οι λειτουργίες του τόνου μέσα στη λέξη, αφού έχει φωνολογική λειτουργία, καθώς δρα διαφοροποιητικά σε αρκετές περιπτώσεις όπως: */nómos-nomós/(νόμος-νομός)* και κορυφωτική λειτουργία, αφού προβάλλει κάποιες συλλαβές περισσότερο από τις άλλες (Τομπαΐδης, 1995· Μαγουλάς & Μαγουλά, 2017). Αναλυτικότερα, ο τόνος μπορεί να έχει διαχωριστική, διακριτική ή και μορφολογική λειτουργία. Η διαχωριστική λειτουργία του τόνου αφορά τη δυνατότητα που δίνει, ώστε να χωρίζεται σε λεξικές ενότητες ο λόγος, ενώ η διακριτική λειτουργία αναφέρεται στις περιπτώσεις, όπου με τη βοήθεια του τόνου διακρίνονται σημασιολογικά, όμοιες κατά τα άλλα λέξεις ή αλλιώς *ελάχιστα ζενγάρια* ή *τονικά παρώνυμα*, όπως: */fóra-forà/ (φορά-φορά)*, */arósi-arosì/(απόχη-αποχή)* (Πετρούνιας, 1993· Τομπαΐδης, 1995). Υπάρχουν ωστόσο περιπτώσεις ομόφωνων λέξεων με σύμπτωση τόνου, οι οποίες διακρίνονται σε επίπεδο γραφής (*κερί-καιροί, ψιλόσ-ψηλόσ*), αλλά και ελάχιστες περιπτώσεις ομώνυμων λέξεων οι οποίες συμπίπτουν ως προς τη θέση του τόνου και της ορθογραφίας (*[ρόκα (σαλατικό)-ρόκα (γνέσιμο)]*) (Τομπαΐδης, 1995). Τέλος, ο τόνος σε συνάρτηση με τις κλιτικές ή παραγωγικές καταλήξεις των λέξεων βοηθά, ώστε να αποδοθούν γραμματικές σχέσεις και να καθοριστεί η μορφολογία των λέξεων. Στα νέα ελληνικά η λειτουργία του τόνου είναι κυρίως διακριτική ή μορφολογική (Πετρούνιας, 1993).

Η πλειοψηφία των τονούμενων λέξεων είναι αυτές με πλήρες νόημα, τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τα ρήματα, τα επιρρήματα. Αντίθετα, συνήθως άτονες είναι οι λειτουργικές λέξεις, όπως τα άρθρα, οι προθέσεις, οι σύνδεσμοι, τα μόρια, χωρίς βέβαια αυτό να ισχύει για το σύνολο των λειτουργικών λέξεων. Οι άτονες λέξεις αποκαλούνται και κλιτικές, καθώς «κλίνουν», όπως αναφέρει ο Πετρούνιας (1993) σε κάποια άλλη με έμφυτο τόνο, διακρίνονται δε, σε προκλιτικές και εγκλιτικές ανάλογα με τη θέση τους σε σχέση με την τονισμένη λέξη. Εάν η άτονη λέξη

προηγείται της τονισμένης, τότε είναι προκλιτική, εάν όμως προηγείται η τονισμένη και έπεται η άτονη λέξη, τότε ονομάζεται εγκλιτική. Παραδείγματα προκλιτικών λέξεων είναι το οριστικό άρθρο, οι προθέσεις, οι σύνδεσμοι, ενώ εγκλιτικές είναι οι κτητικές αντωνυμίες. Υπάρχουν επίσης κλιτικές λέξεις, όπως οι προσωπικές αντωνυμίες, οι οποίες τοποθετούνται πριν ή και μετά την τονισμένη λέξη. Ο συνδυασμός της τονισμένης λέξης και των κλιτικών αποτελεί μία τονική ενότητα, ή αλλιώς μία φωνολογική λέξη και διαφοροποιείται από τις επιμέρους λεξιλογικές λέξεις (Πετρούνιας, 1993). Παρατηρείται συχνά το φαινόμενο, να υπάρχει δυνατότητα τονισμού της λέξης σε δύο διαφορετικές θέσεις-συλλαβές, φαινόμενο το οποίο συχνά οφείλεται στη λαϊκή και λόγια κλίση (Πετρούνιας, 1993).

Ανάλογα με τη θέση του τόνου οι λέξεις διακρίνονται σε:

A. οξύτονες, όταν τονίζονται στη λήγουσα: /*jatì*/ (γιατί), *pedì*(παιδί)

B. παροξύτονες, όταν τονίζονται στην παραλήγουσα: /*trèxa*/ (τρέχα), /*taçidrómos*/ (ταχυδρόμος)

Γ. προπαραξύτονες, όταν τονίζονται στην προπαραλήγουσα: /*ànthropos*/ (άνθρωπος), /*gìmnastìrio*/ (γυμναστήριο) (Τριανταφυλλίδης, 2004).

Κάποιοι βασικοί κανόνες τονισμού περιλαμβάνουν: την αδυναμία τονισμού των μονοσύλλαβων λέξεων, όπως οι: /*ne*/ (ναι), /*ja*/ (γεια) με εξαιρέσεις κάποιων τύπων, όπως ο διαζευκτικός σύνδεσμος *ή* και τα ερωτηματικά /*rù*/ (πού) και /*ròs*/ (πώς), τη μη ύπαρξη τόνου σε περιπτώσεις αφαίρεσης όπως: /*tha thela*/ (θα' θελα), /*mi dose*/ (μου' δωσε) και τη δυνατότητα ύπαρξης δύο τόνων σε μία λέξη π.χ. /*i mèthodòs mas*/ (η μέθοδός μας), /*to prònlìmà mas*/ (το πρόβλημά μας) (Μπουλογιώργος, 1991). Ο βασικότερος όμως κανόνας τονισμού της νέας ελληνικής, είναι ο κανόνας της τρισυλλαβίας, ο οποίος ορίζει πως καμία λέξη δεν μπορεί να τονίζεται πέραν της τρίτης από το τέλος συλλαβής (Touratzidis & Ralli, 1992· Σακελλαριάδης, 1997).

Όπως οι λέξεις, έτσι και τα κλιτικά και παραγωγικά μορφήματα, συχνά φέρουν τόνο ή το χαρακτηριστικό να αλλάζουν τη θέση του τόνου. Έτσι, η κατάληξη /-òn/ (-ών) της γενικής του πληθυντικού των ουδετέρων σε /-i/ (-ι) είναι τονισμένη, ενώ η ίδια στην περίπτωση των ουδετέρων σε -α, προκαλεί αλλαγή στη θέση του τόνου. Επίσης παραγωγικά επιθήματα, όπως: /-as/ (επαγγελματικό), /-àci/ (-άκι), /-ùla/ (-ούλα) (υποκοριστικά), είναι τονισμένα. Ο τόνος των λέξεων επηρεάζεται από τα χαρακτηριστικά των μορφημάτων αυτών, γίνεται έτσι αντιληπτό, πως η θέση του τόνου στη λέξη καθορίζεται τόσο από φωνολογικά (ο νόμος της τρισυλλαβίας), όσο και μορφολογικά κριτήρια. Παρουσιάζονται παρακάτω κάποιες ενδεικτικές περιπτώσεις, όπου η θέση του τόνου καθορίζεται με βάση τις καταλήξεις των λέξεων. Τονίζονται στην παραλήγουσα τα ρήματα σε: /-àzo/ (-άζω), /-iàzo/ (-ιάζω), /-ìzo/ (-ίζω), /-èno/ (-αίνω), /-èvo/ (-εύω), /-àro/ (-άρω), /-èrno/ (-έρνω), /-òno/ (-ώνω) και τα ουσιαστικά σε: /-èas/ (-έας), /-ìdi/ (-ίδι), /-ùra/ (-ούρα), /-àla/ (-άλα), /-tìras/ (τήρας), /-tìri/ (-τήρι), /-àci/ (-άκι), /-àkos/ (-άκος), /-ùla/ (-ούλα), /-àra/ (-άρα), /-àris/ (-άρης), /-ièra/ (-ιέρα), /-ìla/ (-ίλα), /-àda/ (-άδα), /-osìni/ (-οσύνη), /-ìmi/ (-ίμι).

Τονίζονται στη λήγουσα τα ουσιαστικά σε: /-mòs/ (-μός), /-itò/ (-ιτό), /-arjò/ (-αριό), /-tzìs/ (-τζής), /-ismòs/ (-ισμός).

Τονίζονται στην προπαραλήγουσα τα ουσιαστικά σε: /-àtoras/ (-άτορας), /-sìmo/ (-σίμο), /-tìrio/ (-τήριο), /-àdiko/ (-άδικο), /-ìdiko/ (-ίδικο), /-àrios/ (-άριος) (Σακελλαριάδης, 1997).

Στις περιπτώσεις αυτές η θέση του τόνου είναι δυνατό να προβλεφθεί μέσω των παραπάνω κριτηρίων, όταν όμως δεν υφίστανται τέτοια κριτήρια, ο τόνος καθορίζεται «λεξιλογικά» και οι λέξεις φέρουν το χαρακτηριστικό της θέσης του τόνου σαν ιδιαίτερο γνώρισμά τους, για παράδειγμα: *τόνος στη λήγουσα ή τόνος στην παραλήγουσα* (Πετρούνιας, 1993). Αν και η θέση του τόνου είναι καθορισμένη για αρκετές κατηγορίες λέξεων, παρατηρούνται παραλλαγές στον τονισμό ορισμένων, οι οποίες οφείλονται στην ύπαρξη παράλληλων τύπων, ενός λαϊκού και ενός λόγιου. Σχετικά παραδείγματα αποτελούν τα ουσιαστικά με καταλήξεις: /-ia/ (-ια και -εια), όπως *καλοκαιρία*(λόγιο) - *καλοκαιριά*(λαϊκό), *δουλεία*(λόγιο)-*δουλειά*(λαϊκό). Στην περίπτωση του δεύτερου παραδείγματος μάλιστα, έχουμε και αλλαγή της σημασίας της λέξης. Αντίστοιχες παραλλαγές εντοπίζουμε και σε εθνικά ονόματα σε /-ànos/ (-άνος) και τα παράγωγά τους σε /-ìkos/ (-ικος), *Αμερικάνος*(λόγιο)-*Αμερικανός*(λαϊκό), *αθηναϊκός*(λόγιο) - *αθηναίικος*(λαϊκό) (Σακελλαριάδης, 1997). Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε, πως η θέση του τόνου επηρεάζεται από φωνητικά, φωνολογικά, μορφολογικά και λεξιλογικά κριτήρια (Τομπαΐδης, 1995).

Τέλος, στη νέα ελληνική, αλλά και σε άλλες γλώσσες επικρατεί η τάση να διατηρείται σταθερή η θέση του τόνου σε όλο το κλιτικό παράδειγμα, ώστε με μεγαλύτερη ευκολία να διακρίνονται οι διάφοροι τύποι της κλιτής λέξης και να ανάγονται στην αρχική τους μορφή, τάση η οποία έρχεται σε ρήξη με τη μορφολογική λειτουργία του τόνου. Στον τομέα της κλίσης ιδιαίτερα, έχουν παρατηρηθεί περιπτώσεις επιθημάτων, τα οποία ενώ «τραβούσαν τον τόνο προς το μέρος τους», μετατρέπονται σε άτονα (Πετρούνιας, 1993, σελ. 553). Αν και ο νόμος της τρισυλλαβίας εμποδίζει συχνά την εφαρμογή της τάσης αυτής, πολλά ουσιαστικά και επίθετα έχουν επηρεαστεί, με αρκετές εξαιρέσεις ωστόσο, πολλές εκ των οποίων οφείλονται στην καθαρεύουσα (Πετρούνιας, 1993).

2.9 Το λόγιο στοιχείο στη νέα ελληνική

Τα δημώδη και λόγια στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη νέα ελληνική, σε επίπεδο κυρίως φωνολογίας και μορφολογίας, αποτελούν μέρος της παράδοσης, της ιστορίας και της εξέλιξης της γλώσσας (Μπακάκου-Ορφανού, 2005). Το λόγιο επίπεδο προήλθε μέσω της διαχρονικής κληρονομησης, του τυπικού γραπτού ή προφορικού λόγου, της γλώσσας της διοίκησης και της εκκλησίας, του επιστημονικού λόγου, αλλά και της αναγωγής της αρχαίας ελληνικής ως πρότυπο (Καμηλάκη, 2012, στο Φλιάτουρας και Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019), ενώ το δημώδες στοιχείο

προέρχεται από τη φυσική εξέλιξη του προφορικού λόγου και της καθημερινής ομιλίας (Μπακάκου-Ορφανού, 2005).

Σύμφωνα με τους Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Φλιάτουρα (2004), δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση σε χρηστικά και όχι ετυμολογικά κριτήρια, ως λόγιο επίπεδο της νέας ελληνικής ορίζονται «τα στοιχεία, οι δομές, οι γλωσσικές διαδικασίες από προγενέστερες γλωσσικές φάσεις σε όλα τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης (φωνολογία, μορφολογία, σημασιολογία, σύνταξη, πραγματολογία), καθώς και στο λεξιλόγιο, που χρησιμοποιούνται στο τυπικό χρηστικό επίπεδο». Το λόγιο επίπεδο στη νέα ελληνική είναι μερικώς λειτουργικό, καθώς συνεχίζει να δημιουργεί ή να ανασύρει λέξεις από το παρελθόν, προσαρμόζεται και επικαιροποιείται με βάση τη δημοτική. Η χρήση του αποτελεί άλλοτε αναγκαστική επιλογή και άλλοτε προσφέρει ποικιλία στην έκφραση, ενώ αναδεικνύει υφολογικές επιλογές και κοινωνιοπραγματολογικά στοιχεία (Φλιάτουρας και Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, λόγια στοιχεία συναντάμε σε όλα τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης. Στη φωνολογία λόγια στοιχεία αποτελούν κάποια συμφωνικά συμπλέγματα, όπως: /kt/(κτ), /pt/(πτ), /fθ/(φθ), /sθ/(σθ), /xθ/(χθ), /kv/(κβ), /lθ/(λθ), το ληκτικό /-n/(-ν), η ασυνίζητη προφορά και χασμωδία: /zimìa/ (ζημία), /fòros klironomìas/ (φόρος κληρονομίας) και σε επίπεδο τονισμού, οι τονικές ιδιότητες κλιτικών επιθημάτων όπως /-ikós/ (-ικός) (*vulgarikós/βουλγαρικός*) και /-ikos/ (-ικος) (*vulgàrikos/βουλγάρικος*) και ο καταβιβασμός του τόνου στη γενική: /rión enerjias/ (ποιόν ενεργείας), /zóni asfalías/ (ζώνη ασφαλείας). Συχνά, η αποφυγή της συνίζησης των /i/ (ι) και /e/ (ε), με τα ακόλουθο φωνήεν, προκαλεί αλλαγές στη σημασία μεταξύ των αντίστοιχων λέξεων σε λαϊκό και λόγιο τύπο, για παράδειγμα έχουμε τις λέξεις /ènia/(έννοια)=σημασία και /èna/(έννοια)=σκοτούρα (Πανάρετου, 2004-2005). Σε επίπεδο μορφολογίας και συγκεκριμένα στον τομέα της κλίσης, κάποια λόγια στοιχεία είναι: η διατήρηση στοιχείων του κλιτικού συστήματος της αρχαίας ελληνικής (*tàkseos/τάξεως, thalàsis/θαλάσσης*), η εσωτερική αύξηση κατά την κλίση προθηματοποιημένων ρημάτων στον παρατατικό και τον αόριστο (*prosthete/προσέθετε, eksidlise/εξήντησε*), η διατήρηση, σε στερεότυπες εκφράσεις, πτώσεων και εγκλίσεων, που δεν υφίστανται στη νέα ελληνική (*tis pàsi/tois pási, nàsi/βάσει, λόγo/λόγω + γενική*) (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2015). Συχνά παρατηρείται παράλληλη ύπαρξη δύο τύπων κατά την κλίση, ιδιαίτερα στη γενική πτώση, όπως: /tu sifenì-tu sifenùs/(του συγγενή-του συγγενούς), γεγονός που οφείλεται στη διάκριση λαϊκού και λόγιου επιπέδου (Paradia & Mitsis, 2013). Λόγια στοιχεία στη σύνταξη αποτελούν η χρήση ρημάτων και λόγων προθέσεων, που συντάσσονται με γενική, ο μακροπερίοδος λόγος, με χρήση πολλών δευτερευουσών προτάσεων και άλλα. Συναντάμε λόγια στοιχεία και σε επίπεδο σημασιολογίας, αλλά και στο λεξιλόγιο, με τη χρήση λεξικής άρνησης (*mi analisimos/μη αναλύσιμος*) και την αποφυγή χρήσης δάνειων λέξεων (Φλιάτουρας και Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019). Το επικοινωνιακό περιβάλλον και το ύφος, τυπικό ή μη τυπικό, καθορίζουν συνήθως και τη χρήση του κατάλληλου τύπου, λόγιου ή δημώδους. Έχουμε για παράδειγμα τις λέξεις /fagàdiko/ (φαγάδικο) και /estiatório/ (εστιατόριο), /eleotrivìo/ (ελαιοτριβείο) και /kotrìnjó/ (λιοτριβείο), οι οποίες εκφράζουν το δημώδες και το λόγιο στοιχείο

αντίστοιχα και χρησιμοποιούνται με βάση το επικοινωνιακό πλαίσιο (Μπακάκου-Ορφανού, 2005). Συνηθέστερη βέβαια είναι η εμφάνιση λόγιων στοιχείων σε επίσημο/τυπικό λόγο, όπως στο διοικητικό/νομικό λεξιλόγιο (*o kàtothi ipojegramènos/o kàtothi υπογεγραμμένος*), σε επιγραφές/ ταμπέλες (*othisate/ωθήσατε, èlksate/έλξατε*), σε τοπωνύμια/οδούς (*Ducìsis Placedìas/Δουκίσσης Πλακεντίας*), στην ορολογία και το επιστημονικό λεξιλόγιο (*teθlasmèni/τεθλασμένη, osteoarthritis/οστεοαρθρίτιδα*), στην εκκλησιαστική γλώσσα (*Xristós Anèsti/Χριστός Ανέστη*) και άλλες περιστάσεις (Φλιάτουρας και Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019).

Όπως επισημαίνει η Πανάρετου (2004-2005), οι όροι λόγιος και λαϊκός/δημώδης, δηλώνουν τόσο την προέλευση, αλλά και το επίπεδο ύφους της λέξης. Όσον αφορά την προέλευσή της, η λέξη εξετάζεται διαχρονικά, ενώ το επίπεδο ύφους, σύμφωνα με τη συγχρονική χρήση των λέξεων. Ο διαχωρισμός αυτός στη μελέτη των δύο όρων είναι απαραίτητος, καθώς υπάρχουν λέξεις λόγιες ως προς την προέλευση, όμως όχι επίσημες σε επίπεδο ύφους, όπως για παράδειγμα οι λέξεις: */leoforìo/ (λεωφορείο), /aleksicèranvo/ (αλεξικέραυνο)* (Πανάρετου, 2004-2005) και συχνά συναντάμε τύπους λόγιους και δημώδεις να συνυπάρχουν, διαδραματίζοντας διαφορετικούς υφολογικά και σημασιολογικά ρόλους (Μπακάκου-Ορφανού, 2005). Αντίστοιχα, αναφέρει η Καμηλάκη (2012), πως οι λόγιοι τύποι δεν ταυτίζονται σε επίπεδο συγχρονίας με το υψηλό/τυπικό επίπεδο, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις αποτελούν τη νόρμα (*stròma thalàsis/ στρώμα θαλάσσης*), διαλεκτικό στοιχείο (*thigatèra/θυγατέρα*) ή εξυπηρετούν ακόμη και χιουμοριστικό σκοπό (Καμηλάκη, 2012, στο Φλιάτουρας και Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019). Για το λόγο αυτό, η Πανάρετου (2004-2005) προτείνει την κατηγοριοποίηση των λέξεων σε καθημερινές, λόγιες και λαϊκές, λαμβάνοντας υπόψη και τα δύο κριτήρια, την προέλευση και το επίπεδο του ύφους, ώστε να μην υπάρχει σύγχυση κατά τη χρήση τους και να διευκολύνεται η διδασκαλία τους. Στην κατηγορία των καθημερινών λέξεων εντάσσει λέξεις που χρησιμοποιούνται στον καθημερινό λόγο ανεξαρτήτως προέλευσης, ενώ στις λόγιες συμπεριλαμβάνονται λέξεις σε επίσημο και αρχαιοπρεπές ύφος, οι οποίες χρησιμοποιούνται σε επίσημο λόγο, προφορικό ή γραπτό. Τέλος στην κατηγορία των λαϊκών λέξεων εντάσσει τις μαρκαρισμένες λέξεις, συχνά δάνειες από άλλες γλώσσες, των οποίων συνώνυμες, συναντάμε συνήθως στο καθημερινό λεξιλόγιο (Πανάρετου, 2004-2005).

Κεφάλαιο 3^ο

Τα Υποκοριστικά

Σύμφωνα με τους Bakema & Geeraerts (2004), τα υποκοριστικά μιας γλώσσας αναφέρονται σε κάθε σχηματισμό, ο οποίος εκφράζει την αναφορική σημασία «μικρό» και πιθανόν ένα πλήθος νοημάτων, τα οποία δηλώνουν κάποιου είδους αξιολόγηση/εκτίμηση. Υποδεικνύουν τόσο το μικρότερο μέγεθος, όσο και το βαθμό της οικειότητας ανάμεσα στους συνομιλητές (Daltas, 1985). Στην ελληνική γλώσσα, η εμφάνιση των υποκοριστικών στον παιδικό λόγο ξεκινά περίπου στην ηλικία των 2 ετών (Stephany, 1995 στο Tzakosta & Hatzidaki, 2013). Η μορφολογική και σημασιολογική διαφάνεια και η παραγωγικότητα, που χαρακτηρίζει τα υποκοριστικά (Dalalakis, 1996, στο Tzakosta & Hatzidaki, 2013), καθιστά ευκολότερη τη διάσπασή τους (Tzakosta & Hatzidaki, 2013).

3.1 Σχηματισμός των υποκοριστικών

Η συχνότερη μέθοδος σχηματισμού υποκοριστικών είναι η επιθηματοποίηση (Daltas, 1985· Makri-Tsilirakou, 2003), είναι μάλιστα η μόνη, η οποία εμφανίζεται στο λόγο των παιδιών και στο λόγο που απευθύνεται σε παιδιά (Thomadaki & Stephany, 2007). Κατά το σχηματισμό τους αφαιρείται το κλιτικό επίθημα της βάσης και τοποθετείται το υποκοριστικό επίθημα (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Κυριακοπούλου, 2015). Τα υποκοριστικά επιθήματα προστίθενται είτε στο θέμα, είτε στο θεματικό αλλόμορφο, εάν υπάρχει, της λέξης. Το θεματικό αλλόμορφο σχηματίζεται με την επέθεση συμφώνου ή προσαρτάται μετά από μια ειδική επένθετη συλλαβή, η οποία διαφοροποιείται από λέξη σε λέξη (Mackridge, 2011). Υπάρχουν ωστόσο και άλλοι τρόποι σχηματισμού υποκοριστικών, όπως με τη χρήση προθημάτων (67α), ελεύθερων λεξημάτων (σύνθεση) (67β), περιφραστικά (67γ), αλλά και με συνδυασμό μεθόδων (67δ) (Daltas, 1985).

(67) α) *meγàloses* → *parameγàloses*

μεγάλωσες → παραμεγάλωσες

β) *mikròs* + *èboros* → *mikrèboros*

μικρός + έμπορος → μικρέμπορος

γ) *mikrò pedì*

μικρό παιδί

δ) *mikrò scil-àci*

μικρό σκυλ-άκι

(Daltas, 1985)

Οι βάσεις των υποκοριστικών είναι κυρίως ουσιαστικά, αν και τα επίθετα επίσης προσφέρονται για το σχηματισμό αρκετών υποκοριστικών τύπων και παρουσιάζουν ελευθερία στη χρήση (Κατσαρός, 2018).

Τα υποκοριστικά εμφανίζονται και στα τρία γένη, είτε με ξεχωριστά για κάθε γένος επιθήματα, είτε με κοινά επιθήματα για τα δύο ή και τα τρία γένη. Παρά το γεγονός, πως είναι απαραίτητη η συμφωνία του γένους της λέξης-βάσης με το υποκοριστικό πρόσφυμα, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της νέας ελληνικής είναι, πως από βάσεις αρσενικού και θηλυκού γένους μπορούν να παραχθούν υποκοριστικά του ίδιου γένους με τη βάση, αλλά και ουδέτερου γένους (68) (Κατσαρός, 2018).

(68) *ànthropos* → *anthropàkos* → *anthrop-àci*

άνθρωπος → *ανθρωπάκος* → *ανθρωπ-άκι*

karèkla → *kareklitsa* → *karekl-àci*

καρέκλα → *καρεκλίτσα* → *καρεκλ-άκι*

(Κατσαρός, 2018)

Κατά την κλίση των υποκοριστικών δεν παρατηρείται μετακίνηση του τόνου, ο οποίος τοποθετείται πάντα στο υποκοριστικό επίθημα. Στο σχηματισμό του πληθυντικού μπορεί να παρατηρηθεί τροποποίηση του θέματος (Thomadaki & Stephany, 2007). Σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη (1963), οι πτώσεις στις οποίες συχνότερα μεταχειριζόμαστε τα υποκοριστικά, είναι η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική, ενώ στη γενική σπανιότερα εμφανίζεται η ανάγκη χρήσης των υποκοριστικών.

3.2 Υποκοριστικά Επιθήματα

Τα βασικότερα υποκοριστικά επιθήματα είναι δισύλλαβα, φέρουν το δικό τους κλιτικό επίθημα και τόνο, ο οποίος πέφτει στην πρώτη συλλαβή. Ο τροχαϊκός πόδας, που δημιουργείται, παραμένει σταθερός σε όλο το κλιτικό παράδειγμα (Thomadaki & Stephany, 2007). Κάποιες από τις καταλήξεις, που χρησιμοποιούνται συχνά για το σχηματισμό υποκοριστικών ουσιαστικών αρσενικού γένους, είναι: */-àcis/* (-άκης), */-àkos/* (-άκος), */-ùlis/* (-ούλης), */-aràkos/* (-αράκος), για υποκοριστικά ουσιαστικά θηλυκού γένους: */-ìtsa/* (-ίτσα), */-orùla/* (-οπούλα), */-ùla/* (-ούλα), */-ùda/* (-ούδα), */àka/* (-άκα) και για υποκοριστικά ουσιαστικά ουδέτερου γένους: */-àci/* (-άκι), */-uid-àci/* (-ουδ-άκι), */-ar-àci/* (αρ-άκι), */-al-àci/* (αλ-άκι), */-òpulo/* (-όπουλο), */-ùdi/* (-ούδι), */-èli/* (-έλι), */-ìdio/* (-ίδιο) (Makri-Tsilipakou, 2003· Τσοπανάκης, 2013· Ευθυμίου, 2015). Κάποια από τα υποκοριστικά επιθήματα, τα οποία χρησιμοποιούνται συχνότερα για το σχηματισμό υποκοριστικών επιθέτων, είναι τα: */-útsikos/* (-ούτσικος), */-úli/* (-ούλι), */-úlikos/* (-ούλικος), */-ulós/* (-ουλός), */-opós/* (-ωπός), και */-iderós/* (-ιδερός) (Τσοπανάκης, 2013· Ευθυμίου, 2015). Αναλυτικότερα παρουσιάζονται οι βασικότερες υποκοριστικές καταλήξεις με παραδείγματα, παρακάτω.

-àci (-άκι)	<p>lulùdi → luluδ-àci λουλούδι → λουλουδ-άκι</p> <p>ànthropo(s) → anthrop-àci άνθρωπο(ς) → ανθρωπ-άκι</p> <p>arnì → arn -àci αρνί → αρν-άκι</p>
-àci(s)(-άκη(ς))	<p>kòsmo(s) → kosm-àci(s) κόσμο(ς) → κοσμ-άκη(ς)</p> <p>Jòrgo(s) → Jorg-àci(s) Γιώργο(ς) → Γιωργάκη(ς)</p>
-àk(os)(-άκ(ο)ς)	<p>δàskal(os) → daskal-àk(os) δάσκαλ(ο)ς → δασκαλ-άκ(ο)ς</p> <p>maθiti(s) → maθit-àk(os) μαθητή(ς) → μαθητ-άκ(ο)ς</p>
-ìtsa (-ίτσα)	<p>karèkla → karekl-ìtsa καρέκλα → καρεκλίτσα</p> <p>petalùda → petaluδ-ìtsa πεταλούδα → πεταλουδίτσα</p>
-ùla (-ούλα)	<p>vrisi → vris-ùla βρύση → βρυσ-ούλα</p> <p>mitèra → miter-ùla μητέρα → μητερ-ούλα</p>
-ùli(s) (-ούλη(ς))	<p>aðerf(òs) → aðerf-ùli (s) αδερφ(ός) → αδερφ-ούλη(ς)</p> <p>papù(s) → pap-ùli (s) παπού(ς) → παπ-ούλη(ς)</p>
-ùli (-ούλι)	<p>kriфт(ò) → kriфт-ùli κρυφτ(ό) → κρυφτ-ούλι</p> <p>mikr(ò) → mikr-ùli μικρ(ό) → μικρ-ούλι</p>

-òpul(o)/-opùla (-όπουλ(ο)/-οπούλα)	vosk(òs) → vosk-òpul(o) βοσκ(ός) → βοσκ-όπουλο xorjât(is) → xorjat-òpulo(o) χωριάτ(ης) χωριατ-όπουλ(ο) vosk(òs) → vosk-opùla βοσκ(ός) → βοσκοπ-ούλα prifipa(ς) → prifip-opùla πρίγκιπα(ς) → πριγκιπ-οπούλα (Τριανταφυλλίδης, 2004·Μελισσαροπούλου, 2006)
-ùda/-ùdi (-ούδα/-ούδι)	korèla → kopel-ùdi κοπέλα → κοπελ-ούδι àfelos → afel-ùdi άγγελος → αγγελ-ούδι maθitìs → maθit-ùdi μαθητής → μαθητ-ούδι (Σακελλαριάδης, 1997·Τριανταφυλλίδη, 2004)
-ar-àci (-αρ-άκι)	milo → milar-àci μήλο → μηλαρ-άκι filo → filar-àci φύλλο → φυλλαρ-άκι
-uδ-àci (-ουδ-άκι)	laγòs → laγυδ-àci λαγός → λαγουδ-άκι xorjò → xorjuδ-àci χωριό → χωρι-ουδάκι
-ìdio (-ίδιο)	kràtos → krat-ìdio κράτος κρατ-ίδιο sfèra → sfer-ìdio σφαίρα σφαιρ-ίδιο
- ìskos (-ίσκος)	thàlamos → thalamìskos θάλαμος → θαλαμ-ίσκος (Τριανταφυλλίδης, 2004)

Υπάρχουν περιπτώσεις, όπου ένα υποκοριστικό παράγεται από ένα άλλο, έτσι παρατηρείται το φαινόμενο ορισμένες υποκοριστικές καταλήξεις, να παράγονται από τη συνένωση δύο σχετικών καταλήξεων, όπως η λέξη *afeliud-àci* (*ùdi* + *-àci*) (Σακελλαριάδης, 1997). Ωστόσο, δε συνδυάζονται όλα τα υποκοριστικά επιθήματα μεταξύ τους. Στις περιπτώσεις συνδυασμού δύο υποκοριστικών επιθημάτων, ιδιαίτερη σημασία δίνεται στη σειρά τοποθέτησής τους, καθώς υπάρχουν σχετικοί περιορισμοί. Για παράδειγμα, το επίθημα */-ùli/* (*-ούλι*) τοποθετείται πάντα πρώτο κατά το συνδυασμό του με τα επιθήματα: */-ìtsa/* (*-ίτσα*) (69α), */-àkos/* (*-άκος*) (69β), */-àci/* (*-άκι*) (69γ) (Melissaropoulou, 2006).

(69) α) *man-ul- itsa*

μαν-ουλ-ίτσα

vark-ul-itsa

βαρκ-ουλ-ίτσα

β) *jatr-ul- àkos*

γιατρ-ουλ-άκος

misθ-ul- àkos

μισθ-ουλ-άκος

γ) *avγ-ul-àci*

αυγ-ουλ-άκι

mikr-ul-àci

μικρ-ουλ-άκι

(Melissaropoulou, 2006)

Τα υποκοριστικά επιθήματα */-àci/* (*-άκι*) και */-ìtsa/* (*-ίτσα*), θεωρούνται μαρκαρισμένα ως καταληκτικά [+closing], όταν συνδυάζονται δηλαδή με άλλα επιθήματα, τοποθετούνται στην περιφέρεια του παραγώγου και δεν ακολουθούνται από άλλο επίθημα (Melissaropoulou & Ralli, 2010). Όπως αναφέρθηκε, είναι δυνατή η συνύπαρξη δύο διαφορετικών υποκοριστικών επιθημάτων στην ίδια βάση (Makri-Tsilirakou, 2003·Κατσαρός, 2018), όχι όμως της επανάληψης του ίδιου (Κατσαρός, 2018). Η επιλογή των υποκοριστικών επιθημάτων, τα οποία προστίθενται στις βάσεις, δεν είναι αυθαίρετη, αλλά υπόκειται σε περιορισμούς. Σύμφωνα με τον Grandì (2002), όπως αναφέρεται στο Κατσαρός (2018), οι περιορισμοί αυτοί είναι: φωνολογικοί, στην ιταλική γλώσσα για παράδειγμα η επιλογή του υποκοριστικού επιθήματος εξαρτάται από το συμφωνικό χαρακτήρα του θέματος, περιορισμοί σχετικά με το γένος της βάσης, καθώς τα περισσότερα επιθήματα συνδυάζονται με βάσεις ενός γένους, μορφολογικοί, οι οποίοι αφορούν τη συνδυαστικότητα των επιθημάτων στην ίδια βάση, περιορισμοί διαστρωμάτωσης του λεξικού, περιορισμοί επιπέδου ύφους και σημασιολογικοί. Οι σημασιολογικοί περιορισμοί είναι ιδιαίτερα σημαντικοί, καθώς αποτρέπουν μη επιτρεπτούς σχηματισμούς, οι οποίοι θα προέκυπταν με την προσθήκη υποκοριστικών επιθημάτων σε έννοιες εξειδικευμένες ή αφηρημένες (Κατσαρός, 2018).

Στη νέα ελληνική η επιλογή των υποκοριστικών επιθημάτων μπορεί να καθορίζεται από σημασιολογικά ή μορφολογικά χαρακτηριστικά του θέματος της λέξης-βάσης ή και τη σημασία την οποία θέλει να εκφράσει ο ομιλητής (Καρρά, 2006). Δεν υπάρχει ωστόσο, κάποιος αυστηρός διαχωρισμός ως προς τη σημασία των υποκοριστικών (Μελισσαροπούλου, 2006). Το υποκοριστικό επίθημα /-àci/ (-άκι) για παράδειγμα, το οποίο είναι και το δημοφιλέστερο, χρησιμοποιείται για να δηλώσει ένα σύνολο διαφορετικών σημασιών. Ωστόσο, άλλα επιθήματα όπως τα: /-àkos/ (-άκος), /-àcis/ (άκης), /-àcas/ (-άκας), συνδυάζονται κυρίως με [+ανθρώπινες] βάσεις και χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν αξιολογικές σχέσεις, ενώ το /-àkos/ (-άκος), το οποίο συνήθως προστίθεται σε βάσεις, που δηλώνουν επάγγελμα ή ιδιότητα, χρησιμοποιείται για τη δήλωση μειωτικής σημασίας, όπως και το επίθημα /-àcas/ (-άκας), το επίθημα /-àcis/ (-άκης) από την άλλη, τοποθετείται κυρίως σε αρσενικά βαφτιστικά ονόματα, προσδίδοντας θετική συνδήλωση (Melissaropoulou, 2006).

Η χρήση των υποκοριστικών επιθημάτων επιφέρει σημασιολογικές αλλαγές στη βάση, είναι δυνατό για παράδειγμα, να προσθέσει στην παράγωγη λέξη το χαρακτηριστικό [+μετρήσιμο], να εξειδικεύσει και να περιορίσει το νόημα της βάσης (70).

(70) psomì [-μετρήσιμο] → psom-àci [+μετρήσιμο]

ψωμί

ψωμ-άκι

(Melissaropoulou&Ralli, 2008)

Κάποιες φορές μάλιστα, το νόημα της παράγωγης λέξης που σχηματίζεται, δεν είναι αποτέλεσμα της σύνθεσης των συστατικών της λέξης· στις περιπτώσεις αυτές έχουμε σημασιολογική λεξικοποίηση (71).

(71) melidzàna → melidzan-àci (γλυκό του κουταλιού)

μελιτζάνα → μελιτζαν-άκι

rapùtsça → raputsàca (συνταγή με μελιτζάνες)

παπούτσια → παπουτσάκια

(Melissaropoulou&Ralli, 2008)

3.3 Περιστάσεις χρήσης των υποκοριστικών

Η χρήση των υποκοριστικών εμφανίζεται κυρίως στον ανεπίσημο προφορικό ή γραπτό λόγο και λιγότερο στον επίσημο λόγο (Daltas, 1985· Bakema & Geeraerts, 2004). Παρατηρείται βέβαια πολύ συχνά, εμφάνιση υποκοριστικών στα παιδικά παραμύθια (Klimaszewska, 1983 στο Bakema & Geeraerts, 2004), αλλά και σε διηγήματα, στη λυρική ποίηση και την κωμωδία, όπου μέσω της γλώσσας εκφράζονται στοιχεία της καθημερινής, οικογενειακής και συναισθηματικής μας ζωής (Τριανταφυλλίδης, 1963).

Στην ελληνική γλώσσα, η χρήση των υποκοριστικών είναι ιδιαίτερα συχνή κατά τη συνομιλία με παιδιά ή κατά την αναφορά στα παιδιά. Με τη χρήση των

υποκοριστικών οι ενήλικες «εκφράζουν τη στοργή τους προς τα παιδιά και παρουσιάζουν τον κόσμο ως ένα φιλικό μέρος», σύμφωνα με τη Sifianou (1991, σελ. 158). Παρά το γεγονός ότι η χρήση των υποκοριστικών προέρχεται κυρίως από τις αλληλεπιδράσεις με παιδιά, η χρήση τους έχει διευρυνθεί και χρησιμοποιούνται σε αρκετές περιστάσεις από τους ενήλικες (Sifianou, 1991), προς αγαπημένα πρόσωπα, κατοικίδια, σε ευχάριστες και τρυφερές στιγμές (Bakema & Geeraerts, 2004). Σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη (1963) η χρήση υποκοριστικών είναι εκτενής στο λόγο που απευθύνεται στα παιδιά, σε ανθρώπους με τους οποίους αισθανόμαστε οικειότητα, για τους οποίους τρέφουμε αισθήματα και όχι στον επίσημο και επιστημονικό λόγο, καθώς με τον τρόπο αυτό εκφράζουμε τον ίδιο μας τον εαυτό.

Μία χαρακτηριστική περίπτωση, κατά την οποία γίνεται χρήση των υποκοριστικών, είναι κατά την υποβολή ενός αιτήματος, μιας και στην ελληνική πραγματικότητα τα αιτήματα δε γίνονται αντιληπτά σαν επιβολή. Η χρήση των υποκοριστικών γίνεται κυρίως για τη διατήρηση ή τη δημιουργία μίας σχέσης αλληλεγγύης με τον αποδέκτη και όχι για την άμβλυνση της επιβολής, που ενέχει το αίτημα (Sifianou, 1991). Επιπλέον η χρήση υποκοριστικών τύπων είναι συνδεδεμένη με αντικείμενα, που δηλώνουν φαγητό, ποτό, αντικείμενα και σκεύη γενικότερα, που σχετίζονται με κάποιο γεύμα. Η ανταλλαγή υποκοριστικών τύπων ανάμεσα στους συνομιλητές, στο πλαίσιο της θετικής ευγένειας, είναι σύννηθος φαινόμενο για τους Έλληνες κατά τη διάρκεια του γεύματος. Οι περιστάσεις αυτές συνδέονται με την προσφορά, η οποία αποτελεί σημαντική στρατηγική ευγένειας, κατά την οποία ο ομιλητής προσπαθεί να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του αποδέκτη (Sifianou, 1991). Οι φιλοφρονήσεις αποτελούν επίσης ένα πεδίο, που επιτρέπει την αυξημένη χρήση υποκοριστικών. Ο ομιλητής με τον τρόπο αυτό δηλώνει την αποδοχή, το θαυμασμό σχετικά με κάτι που αφορά τον αποδέκτη, στην προσπάθειά του να τον κάνει να αισθανθεί καλά (Sifianou, 1991). Αυτές είναι μόνο κάποιες από τις κυριότερες περιστάσεις, στις οποίες έχουμε την εμφάνιση υποκοριστικών τύπων. Στην πραγματικότητα η χρήση των υποκοριστικών αποτελεί στοιχείο της καθημερινότητας σε όλες σχεδόν τις περιστάσεις, δηλώνοντας οικειότητα και έλλειψη τυπικότητας (Sifianou, 1991).

Η συχνότητα χρήσης των υποκοριστικών, υποστηρίζεται από ειδικούς, πως ίσως επηρεάζεται από πολιτισμικά στοιχεία. Μεταξύ των γλωσσών διαφοροποιείται τόσο η ποιότητα, αναφορικά με τους τρόπους παραγωγής υποκοριστικών, όσο και η ποσότητα των υποκοριστικών, που παράγουν και χρησιμοποιούν (Bakema & Geeraerts, 2004). Κατά τον Wierzbicka (1991, στο Bakema & Geeraerts, 2004) σε πολιτισμικά περιβάλλοντα, όπου τα συναισθήματα, η στοργή, η τρυφερότητα εκφράζονται ανοιχτά, είναι σημαντική η ύπαρξη ενός πλούσιου συστήματος υποκοριστικών. Οι διαφοροποιήσεις λοιπόν, που συναντώνται ανάμεσα στις γλώσσες, αντικατοπτρίζουν τις πολιτισμικές τους αξίες (Bakema & Geeraerts, 2004). Σύμφωνα με τους Triandis & Vassiliou (1972), όπως αναφέρεται στις Καβαρνού και Μπέλλα (2012), η αυθόρμητη έκφραση των συναισθημάτων αποτελεί χαρακτηριστικό του ελληνικού πολιτισμικού ήθους. Με τη χρήση υποκοριστικών λοιπόν, παρέχεται η

δυνατότητα συναισθηματικής εμπλοκής και αλληλεγγύης προς τον αποδέκτη στο πλαίσιο παραδείγματος χάρη μίας φιλοφρόνησης.

Στη νέα ελληνική η χρήση των υποκοριστικών επεκτείνεται και ως στρατηγική για την ενσωμάτωση δάνειων λέξεων στο γλωσσικό σύστημα. Για παράδειγμα, η λέξη *bar* ενσωματώθηκε στο κλιτικό σύστημα με τη χρήση του υποκοριστικού επιθήματος */-àci/* (-άκι), *bar-àci* (μπαρ-άκι). Η προσθήκη του επιθήματος δεν επιφέρει αλλαγή στο νόημα της λέξης, αλλά στην οικειότητα χρήσης της (Giannoulorouliou, 2010).

3.4 Σημασιολογία και πραγματολογία των υποκοριστικών

Οι αναφορές σχετικά με τη σημασιολογία των υποκοριστικών αναδεικνύουν την κυριολεκτική, αλλά και τη μεταφορική χρήση τους, καθώς και τη θετική ή αρνητική σημασία που φέρουν. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες από τις αναφορές αυτές.

Ο Παπαγεωργίου (χ.χ) υποστηρίζει, πως η χρήση των υποκοριστικών δηλώνει σμίκρυνση της έννοιας, της σημασίας, της αξίας της βάσης, ενώ λειτουργούν και ως χαϊδευτικά ή και υποτιμητικά για ένα πρόσωπο, πράγμα ή γεγονός. Αντίστοιχα, ο Μπαμπινιώτης (2017) αναφέρει, πως με τη χρήση των υποκοριστικών δηλώνεται ποσοτική ή συναισθηματική σμίκρυνση. Εκφράζουν αποδοχή, χάρη, συμπάθεια, αγάπη, στοργή, αλλά και μείωση ή απόρριψη κ.α. Κατά τους Holton et al (2013), τα υποκοριστικά δηλώνουν μικρό μέγεθος, οικειότητα, συμπάθεια, ή και υποτίμηση. Ο Τριανταφυλλίδης (2004) σημειώνει, πως τα υποκοριστικά στα οποία αναφέρεται και ως χαϊδευτικά, δηλώνουν τη σμίκρυνση της πρωτότυπης λέξης, αλλά δε χρησιμοποιούνται πάντα για να δηλώσουν ότι κάτι είναι πραγματικά μικρό, αλλά ως ένδειξη αγάπης, σαν χαϊδευτικό. Σε περιστάσεις όπου θέλουμε να εκφράσουμε συμπάθεια, τρυφερότητα, αγάπη, να κάνουμε μία παράκληση, να δείξουμε ευγένεια, να μετριάσουμε τη σημασία αυτού που λέμε, ακόμα και για να δείξουμε περιφρόνηση ή ειρωνεία, χρησιμοποιούμε υποκοριστικούς τύπους (Τριανταφυλλίδης, 1963).

Από σημασιολογικής άποψης οι Bakema και Geeraerts διαχωρίζουν τα υποκοριστικά σε δύο βασικές κατηγορίες, τα υποκοριστικά τα οποία δηλώνουν το περιεχόμενο της βάσης ως μικρό και τα επεξηγηματικά υποκοριστικά, ενώ περαιτέρω τα διακρίνουν στα υποκοριστικά που έχουν εκφραστική σημασία και δηλώνουν οικειότητα (π.χ. *filar-àci/φιλαρ-άκι*), στοργή (π.χ. *karðùla/καρδ-ούλα*), ευγένεια (π.χ. *glik-àci/γλυκ-άκι*), προσέγγιση (π.χ. *mesimer-àci/μεσημερ-άκι*), υποτίμηση-δυσφήμιση (π.χ. *daskalàkos/δασκαλ-άκος*), υποκοριστικά τα οποία έχουν μετριστική λειτουργία, δημιουργώντας από μία μη μετρήσιμη βάση, ένα μετρήσιμο όνομα (π.χ. *sokolat-àci* → *sokolàta/σοκολατ-άκι* → *σοκολάτα*)¹ και τα υποκοριστικά, τα οποία εμφανίζουν μία γραμματικοποιημένη (grammaticalized) μετασημασιολογική λειτουργία, για παράδειγμα, το υποκοριστικό */tilefon-àci/* (τηλεφων-άκι) δε χρησιμοποιείται μόνο για

¹ Παραδείγματα από Μελισσαροπούλου, 2006, σελ.56

να δηλώσει το μικρό μέγεθος, ή κάποιο συναίσθημα, αλλά και μια τηλεφωνική συνομιλία.

Αν και η χρήση των υποκοριστικών δηλώνει κατά βάση την ελάττωση της έννοιας, στην οποία προστίθεται το υποκοριστικό επίθημα, σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη (1963) η ελάττωση αυτή μπορεί να είναι υποκειμενική ή αντικειμενική, μπορεί δηλαδή να εκφράζει την έννοια, όπως πραγματικά είναι ή να πρόκειται για προσωπική εκτίμηση αντίστοιχα. Κατά τους Dressler & Barbaresi (1994) η υποκειμενικότητα που διακρίνει τα υποκοριστικά, αλλά και τα μεγεθυντικά κατά την έκφραση της εκτίμησης μιας αξίας, ανάλογα με τα κίνητρα και τις αντιλήψεις του αξιολογητή, οδηγεί στην αδυναμία ανάλυσής τους αποκλειστικά σημασιολογικά, καθώς έτσι θα οδηγούμασταν σε μη αποδεκτό αναγωγισμό. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η ανάλυσή τους πραγματολογικά. Οι ίδιοι αποδίδουν στα υποκοριστικά (όπως και στα μεγεθυντικά) το πραγματολογικό χαρακτηριστικό [non-serious], χαρακτηριστικό το οποίο, όπως υποστηρίζει η Croco Galeas (2002), αφορά στη συνολική λεκτική πράξη στο πλαίσιο μιας συνομιλίας. Η ίδια τονίζει επίσης, πως γενικότερα η πραγματολογική θεώρηση των υποκοριστικών επιθημάτων δε στηρίζεται στη λέξη ή την πρόταση, αλλά στη λεκτική πράξη. Υπάρχουν μάλιστα ενδείξεις, πως η πραγματολογική τους ερμηνεία προηγείται της σημασιολογικής, αφού η χρήση των υποκοριστικών σε αρχικά στάδια της γλωσσικής κατάκτησης δε δηλώνει το μικρότερο μέγεθος (Dressler & Barbaresi, 1994), αλλά χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις, όπου η ερμηνεία τους είναι κυρίως πραγματολογική, για την ονομασία μελών του σώματος, κατοικίδιων ζώων, φαγητού, μελών της οικογένειας (Stephany, 1997 στο Dressler & Barbaresi, 1994). Σε μια αντίστοιχη παρατήρηση οδηγήθηκε και η Alexopoulos (1993, σελ. 283) ορμώμενη από την ευκολία των φυσικών ομιλητών να ερμηνεύουν υποκοριστικά, τα οποία δεν επιδέχονται κυριολεκτικής ερμηνείας (π.χ. *orúles/ωρούλες*) και αναφέρει πως «η αρχική λειτουργία των υποκοριστικών στη νέα ελληνική γλώσσα, δεν είναι η δήλωση του υποκορισμού, αλλά η μεταφορά συγκινησιακών και επικοινωνιακών νοημάτων». Η Croco-Galeas (2002) επίσης, αναφέρεται σε περιπτώσεις χρήσης υποκοριστικών τύπων αποκλειστικά για την εκπλήρωση πραγματολογικών και όχι σημασιολογικών σκοπών, όπως για παράδειγμα: */αγαρίλα/ (αγαπούλα)*, γεγονός που ενισχύει τις παραπάνω απόψεις.

Η Croco-Galeas (2004) αναλύει σε δύο επίπεδα τις έννοιες που εκφράζουν τα υποκοριστικά. Στο επίπεδο της σημασιολογίας, τα αλλόσημα (*allosemes*), τα οποία δηλώνουν τις έννοιες μικρό, μη σημαντικό, εξασθενημένο και από το επίπεδο της πραγματολογίας. Συμμεριζόμενη τη μορφοπραγματολογική προσέγγιση, την οποία παρουσίασαν οι Dressler & Barbaresi (1994), αναφέρεται στις αλλοπραγματολογικές (*allo-pragms*) εκδοχές τις οποίες μπορεί να εκφράζει το χαρακτηριστικό [non-serious] των υποκοριστικών. Αυτές περιλαμβάνουν: α) τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα, β) τη μείωση/ μετριασμό, δηλαδή στην περίπτωση αιτημάτων ή προσταγών, ως ένδειξη μετριοφροσύνης, ακόμη και ειρωνείας, γ) τον καθαρό υποκορισμό, όταν το παιδί είναι ο ομιλητής, αποδέκτης ή συμμετέχων στη συζήτηση, δ) περιπτώσεις ομιλίας προς αγαπημένα πρόσωπα, παιδιά ή κατοικίδια, με τη μεταφορική χρήση

παιδοκεντρικού λόγου, ε) συναισθηματικότητα, για την έκφραση συναισθημάτων όπως: χαρά, δέσιμο, θαυμασμό, έκπληξη, ενδιαφέρον, συμπάθεια στ) οικειότητα, ζ) συμπάθεια και συμπόνια. Η μορφοπραγματολογία ασχολείται με μορφολογικά στοιχεία, η σημασία των οποίων έγκειται κατά κύριο λόγο στην πραγματολογία και είναι συχνά απροσδιόριστη, καθώς δεν παρουσιάζουν σταθερή σημασιολογική αξία (Croco-Galeas, 2002). Την ίδια άποψη εκφράζουν και οι Thomadaki & Stephany, (2007) σημειώνοντας, πως αρκετές φορές υπερισχύει η πραγματολογική ερμηνεία των υποκοριστικών, ως ένδειξη οικειότητας και εγγύτητας (72).

(72) ta fotàca tu Xristujenàtiku dèdru

τα φωτάκια του Χριστουγεννιάτικου δέντρου

sikose vorjad-àci

σήκωσε βοριαδ-άκι

ìne filar-àci

είναι φιλαρ-άκι

(Thomadaki & Stephany, 2007)

Η χρήση των υποκοριστικών προσφέρει μια αίσθηση ευγένειας και μείωσης της «απόστασης» ανάμεσα στους συνομιλητές, ενώ ανάμεσα σε δύο αγαπημένα πρόσωπα, όπως της μητέρας και του παιδιού, λειτουργούν πραγματολογικά ως ένδειξη στοργής και τρυφερότητας (Thomadaki & Stephany, 2007). Η προσθήκη του υποκοριστικού επιθήματος σε μια λέξη με αρνητική χροιά, μπορεί να μειώσει την αρνητική διάθεση που φέρει, ενώ η χρήση των υποκοριστικών κατά την αναφορά σε προσωπικές επιτυχίες, χαρακτηριστικά και αγαθά, δηλώνει ένα αίσθημα μετριοφροσύνης (Sifianou, 1991). Η ευελιξία που διακρίνει τα υποκοριστικά αποτελεί ένα μέσο έκφρασης των συναισθημάτων για τους Έλληνες και εκφράζει την μη προτίμησή τους στην τυπικότητα, ενώ διευκολύνει την έκφραση της θετικής ευγένειας με έναν τρόπο λιγότερο τυπικό, εμφανή, και απροκάλυπτο, έτσι ώστε σε αρκετές περιπτώσεις και οι ίδιοι δεν αντιλαμβάνονται τη χρήση των υποκοριστικών, ως μία στρατηγική θετικής ευγένειας (Sifianou, 1991).

3.5 Λεξικοποιημένα υποκοριστικά

Η απόδοση της σημασίας της βάσης ως κάτι μικρό με τη χρήση των υποκοριστικών επιθημάτων αποτελεί φαινόμενο, το οποίο στη διαχρονία της γλώσσας μπορεί να χαθεί. Αν αναλογιστούμε για παράδειγμα το ουσιαστικό /pedion/ (παιδίον), το οποίο σχηματίστηκε αρχικά ως υποκοριστικό της αρχαιοελληνικής λέξης /pes/ (παῖς), ενώ στη νέα ελληνική χρησιμοποιείται με τη μορφή /pedi/ (παιδί), για να εκφράσει την πρωτότυπη έννοια, γίνεται αντιληπτό, πως στην εξέλιξη της γλώσσας υποχώρησε η λέξη-βάση και η υποκοριστική σημασία της παραγόμενης λέξης έπαυε να υφίσταται (Τσερές, 2014). Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται στη βιβλιογραφία ως «λεξικοποίηση» (lexicalization) ή «αποσημασιοποίηση» (desemantisation) των υποκοριστικών (Eloeva, 1997, στο Τσερές, 2014). Στη νέα ελληνική γλώσσα

υπάρχουν αρκετές λέξεις οι οποίες δεν αναγνωρίζονται πια ως υποκοριστικά, καθώς έχουν λεξικοποιηθεί (73).

(73) pàgos → pag-àci

πάγος → παγ-άκι

astir → aster-iskos

αστήρ → αστερ-ίσκος

(Makri-Tsilipakou, 2003)

Υπάρχουν επίσης, περιπτώσεις «εν μέρει λεξικοποιημένων» υποκοριστικών, στα οποία υπάρχει διαφάνεια ανάμεσα στη σημασία της λέξης-βάσης και της παράγωγης λέξης, είναι εμφανής δηλαδή η σημασιολογική σχέση των δύο. Υποκοριστικά αυτού του τύπου είναι τα: /scinàci/ (σκοινάκι), /patatàca/ (πατατάκια), /sideràca/ (σιδεράκια). Οι λέξεις αυτές θα μπορούσαν να θεωρηθούν αναλύσιμες, λαμβάνοντας υπόψη το σημασιολογικό κριτήριο σχετικά με τη σχέση βάσης και παράγωγης λέξης, ενώ λέξεις όπως: /to skon-àci/ (το σκον-άκι) (μέθοδος αντιγραφής), /to sak-àci/ (το σακ-άκι) δεν θεωρούνται αναλύσιμες (Σταυριανάκη, 2008). Οι Thomadaki & Stephany (2007), κάνουν λόγο για δύο είδη λεξικοποιημένων υποκοριστικών. Το πρώτο αφορά τις λέξεις, οι οποίες περιέχουν επίθημα ομόφωνο με αυτό παραγωγικών υποκοριστικών επιθημάτων, δεν λαμβάνονται όμως υπόψη σημασιολογικά, ως υποκοριστικές (74α), ενώ το δεύτερο περιλαμβάνει λέξεις, των οποίων η κατάληξη έχει χάσει την υποκοριστική της σημασία (74β).

(74α) avl-àci

αυλάκι

majiritsa

μαγειρίτσα

sakùla

σακούλα

(74β) tiri

τυρί

(Thomadaki & Stephany, 2007)

3.6 Η θέση των υποκοριστικών στη μορφολογία

Δεν υπάρχει μία σαφής και καθολική άποψη σχετικά με τη θέση του υποκορισμού στη μορφολογία, παρατηρούνται διαφορετικές απόψεις, οι οποίες επηρεάζονται από τη γλώσσα υπό μελέτη. Ως προς το σχηματισμό των υποκοριστικών οι απόψεις δίστανται, καθώς μία προσέγγιση θέλει τον υποκορισμό να υπάγεται στη διαδικασία της κλίσης και η άλλη στη διαδικασία της παραγωγής. Ένας από τους υποστηρικτές της πρώτης προσέγγισης είναι ο Anderson. Ο Anderson (1992) βασίστηκε σε δεδομένα γλωσσών, όπως η Fula και Kikuyu και υποστηρίζει πως τα αξιολογικά στοιχεία ομοιάζουν με την κλίση. Τη θέση αυτή υποστηρίζει, στηριζόμενος σε στοιχεία, όπως την παραγωγικότητα των υποκοριστικών επιθημάτων, την

ενσωμάτωσή τους στο κλιτικό παράδειγμα και την αλληλεπίδρασή τους με το μορφολογικό δείκτη του πληθυντικού (plural marker), ο οποίος θεωρείται κλιτικό χαρακτηριστικό (Melissaropoulou & Ralli, 2008). Η Ράλλη και ο Booij στον αντίποδα, θεωρούν πως ο υποκορισμός, σαν διαδικασία σχηματισμού λέξεων, ανήκει στην παραγωγή. Οι απόψεις τους στηρίζονται σε στοιχεία από την ελληνική και την ολλανδική γλώσσα. Υποστηρίζουν, πως τα υποκοριστικά επιθήματα είναι παραγωγικά και αποτελούν μάλιστα την κεφαλή της λεξικής μονάδας. Τα παραγωγικά επιθήματα σύμφωνα με τη Melissaropoulou (2006), αποτελούν την κεφαλή της λέξης, δε συμβαίνει ωστόσο το ίδιο με τα προθήματα, ενώ όπως αναφέρει η παραγωγική επιθηματοποίηση στην ελληνική γλώσσα εμπίπτει στον κανόνα της δεξιόστροφης κεφαλής. Παρά το γεγονός ότι τα υποκοριστικά επιθήματα δε μεταβάλλουν τη γραμματική κατηγορία της βάσης, επηρεάζουν το γένος, αλλά και την κλιτική τάξη, στην οποία ανήκει η παραγόμενη λέξη (Καρρά, 2006 ·Melissaropoulou & Ralli, 2008). Η Καρρά (2006) μάλιστα προσθέτει, πως τα υποκοριστικά επιθήματα φέρουν εγγενώς το χαρακτηριστικό της κλιτικής τάξης, το οποίο μεταβιβάζουν στην παράγωγη λέξη. Επιπλέον, το γεγονός ότι με την προσάρτηση στην πρωτότυπη λέξη των υποκοριστικών επιθημάτων είναι δυνατό, να δημιουργηθούν κενά στο κλιτικό παράδειγμα της παραγόμενης λέξης, τα οποία δεν υπήρχαν στο κλιτικό παράδειγμα της λέξης-βάσης, συνηγορεί στην κατηγοριοποίηση του υποκορισμού ως παραγωγικής διαδικασίας (Καρρά, 2006).

Μία άλλη άποψη υιοθετείται από τον Scalise (1987), ο οποίος αποδίδει στον υποκορισμό χαρακτηριστικά κλιτικά, αλλά και παραγωγικά. Από τη μία πλευρά τα υποκοριστικά επιθήματα δε μεταβάλλουν τη γραμματική κατηγορία της βάσης και δεν επηρεάζουν τα συντακτικά χαρακτηριστικά, στοιχεία που θα μπορούσαν να ορίσουν τον υποκορισμό ως μία κλιτική διαδικασία και από την άλλη πλευρά, τα υποκοριστικά επιθήματα μεταβάλλουν το αρχικό νόημα της βάσης, ενώ υπάρχει η δυνατότητα να συνδυαστούν περισσότερα τους ενός υποκοριστικά επιθήματα για το σχηματισμό ενός υποκοριστικού, στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον υποκορισμό, ως παραγωγική διαδικασία (Κατσαρός, 2018).

Σύμφωνα με τις Mellisaropoulou & Ralli (2008), ανάμεσα στις γλώσσες, ακόμη και τις διαλέκτους της ίδιας γλώσσας, παρουσιάζονται ποικίλες απόψεις σχετικά με την υπόσταση των υποκοριστικών επιθημάτων, ως παραγωγικά, αλλά και ως κεφαλών της λέξης. Η άποψη που οι ίδιες ενστερνίζονται, είναι πως τα υποκοριστικά επιθήματα είναι παραγωγικά και λειτουργούν ως κεφαλές, καθώς εμφανίζουν περιορισμούς ως προς την επιλογή της βάσης και συχνά προκαλούν σημασιολογικές μεταβολές. Επιπλέον έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλλουν το γένος και την κλιτική τάξη της βάσης, ενώ αποτελούν την αιτία σε ορισμένες περιπτώσεις για την εμφάνιση κενών στο κλιτικό παράδειγμα της παραγόμενης λέξης, το οποίο δεν εμφανίζεται στην αρχική λέξη. Εάν υποθέσουμε, ότι τα υποκοριστικά επιθήματα υπάγονται στον τομέα της κλίσης, απαιτείται η συμμόρφωσή τους με συνέπεια σε κάποια βασικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα κλιτικά επιθήματα, όπως η εφαρμογή των ίδιων υποκοριστικών επιθημάτων σε ουσιαστικά και επίθετα και η ευαισθησία ως προς το

γένος της βάσης, καθώς η επιλογή των κλιτικών επιθημάτων εξαρτάται άμεσα από το γένος της βάσης. Υιοθετούν μάλιστα τη θεωρία του Bybee (1985) για το Μορφολογικό συνεχές (Morphological continuum), με την οποία θέτει τα υποκοριστικά προσφύματα ανάμεσα στους δύο πόλους, οι οποίοι είναι: τα κλιτικά προσφύματα από τη μία πλευρά και τα παραγωγικά προσφύματα από την άλλη. Με βάση το εκάστοτε γλωσσικό σύστημα και τις αρχές (values) του συγκεκριμένου επιθήματος, στο οποίο γίνεται αναφορά, η θέση του υποκοριστικού προσφύματος πλησιάζει τον έναν ή τον άλλο πόλο (Melissaropoulou & Ralli, 2008). Η προσέγγιση των Melissaropoulou και Ralli (2008) θέτει τον υποκορισμό ως παραγωγική διαδικασία, βασισμένη στους περιορισμούς που εμπίπτουν κατά τη χρήση τους, όπως η επιλογή του υποκοριστικού επιθήματος με βάση τη γραμματική κατηγορία της βάσης, συντακτικά, μορφολογικά και σημασιολογικά κριτήρια, τη δυνατότητα χρήσης διαφορετικών επιθημάτων στην ίδια βάση και τη θέση των συστατικών μέσα στη λέξη.

3.7 Υποκοριστικά και αξιολογική μορφολογία

Η μελέτη των υποκοριστικών εντάσσεται στο πλαίσιο της αξιολογικής μορφολογίας, εφόσον αντικείμενο μελέτης αποτελεί τόσο η μορφή, όσο και οι λειτουργίες τους (Τσερές, 2014). Η αξιολογική μορφολογία (evaluative morphology) αποτελεί έναν τομέα της παραγωγικής μορφολογίας και ασχολείται με το σχηματισμό γλωσσικών δομών, μέσω διαδικασιών προσφύματοποίησης, σύνθεσης, αναδιπλασιασμού και άλλων, η σημασία των οποίων παρεκκλίνει από τη 'νόρμα', η οποία δηλώνεται από τη βάση και εκφράζει μία εκτίμηση/αξιολόγηση, όπως σμίκρυνση ή μεγέθυνση. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του τομέα της αξιολογικής μορφολογίας είναι τα εξής (Efthymiou, 2018):

- Τα αξιολογικά μορφήματα δε μεταβάλλουν τη γραμματική κατηγορία της βάσης.
- Μεταβάλλουν την αρχική σημασία της βάσης, δηλώνοντας μια παρέκκλιση από την αρχική της σημασία.
- Ένα μόρφημα συνδυάζεται με βάσεις διαφορετικής γραμματικής κατηγορίας.
- Τα αξιολογικά μορφήματα είναι δυνατό να εναλλάσσονται μεταξύ τους, λειτουργούν δηλαδή σαν ελεύθερες μεταβλητές.
- Επιτρέπεται η επαναλαμβανόμενη εφαρμογή τους.

Η σημασία τους μπορεί να προσδίδει ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά (Efthymiou, 2018). Σύμφωνα με τον Grandi οι σχηματισμοί, που εντάσσονται στο πλαίσιο της αξιολογικής μορφολογίας, εκφράζουν ένα από τα τέσσερα θεμελιακά σημασιολογικά στοιχεία, τα οποία είναι: μικρό, μεγάλο, καλό, κακό. Διαχωρίζει περαιτέρω την αξιολογική μορφολογία σε δύο υποκατηγορίες, αντικειμενική ή ποσοτική και υποκειμενική ή ποιοτική, οι οποίες φέρουν τα σημασιολογικά στοιχεία μικρό, μεγάλο και καλό, κακό, αντίστοιχα. Στις ευρωπαϊκές γλώσσες εκφράζονται

συνήθως με τη χρήση προθημάτων και επιθημάτων οι έννοιες μικρό και μεγάλο, η έννοια καλό με τη χρήση προθημάτων και με τη χρήση επιθημάτων δηλώνεται συνήθως η έννοια κακό (Grandi & Montermini, 2005). Ωστόσο ένας αξιολογικός σχηματισμός μπορεί να εκφράζει περισσότερες από μία σημασίες (Booij, 2005, στο Efthymiou, 2015).

3.8 Έρευνες σχετικά με τον Υποκορισμό

Στο σημείο αυτό θα παρουσιαστούν περιληπτικά κάποιες από τις έρευνες, οι οποίες εστιάζουν στον υποκορισμό στη νέα ελληνική. Παρά το γεγονός πως οι έρευνες για τα ελληνικά δεδομένα είναι λιγοστές, παρέχουν ωστόσο σημαντικά στοιχεία για τη θέση του υποκορισμού στη νέα ελληνική.

Η έρευνα του Dalta (1985) στηρίζεται σε τρεις καταγεγραμμένες άτυπες συζητήσεις δεκαεσάρων συνομήλικων νέων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στις αρχές του 1970. Οι τρεις συζητήσεις διαφέρουν ως προς το ύφος, ενώ και οι σχέσεις μεταξύ των συνομιλητών είναι διαφορετικές. Οι συμμετέχοντες σε κάθε συζήτηση και το πλαίσιο στο οποίο έλαβε χώρα, αναφέρονται με σχετικές λεπτομέρειες στην έρευνα, καθώς αποτελούν ενδεχόμενους παράγοντες επιρροής της γλωσσικής συμπεριφοράς. Από τις τρεις συζητήσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν, η τρίτη θεωρείται η πιο τυπική, καθώς τα θέματα στα οποία αναφέρθηκαν οι συμμετέχοντες ήταν σοβαρότερα, αφορούσαν την εκπαίδευση, την οικονομία, την υγεία. Όπως διαπιστώθηκε, στο πλαίσιο της τρίτης συζήτησης, έγινε λιγότερη χρήση υποκοριστικών τύπων, καθιστώντας το ύφος της συζήτησης και την επισιμότητα/τυπικότητα του λόγου, ένα σημαντικό παράγοντα για την αποφυγή της χρήσης υποκοριστικών τύπων. Επιπλέον, παρατηρήθηκε μεγαλύτερη συχνότητα στη χρήση υποκοριστικών από τις γυναίκες που συμμετείχαν. Σε αυτό βέβαια συνέβαλλε το γεγονός, πως στη δεύτερη συζήτηση ήταν παρόντα τα παιδιά των συνομιλητών και οι γυναίκες ήταν εκείνες, οι οποίες τους απηύθυναν το λόγο, απέχοντας από τις συζητήσεις των ενηλίκων. Τέλος, στην έρευνα διαπιστώθηκε η προτίμηση των υποκοριστικών επιθημάτων */-àci/* (-άκι), */-àcis/* (-άκης), */-ùla/* (-ούλα), */-àkos/* (-άκος) */-ítsa/* (-ίτσα), καθώς και των απαρχαιωμένων */-ì/* (-ί) και */-ìon/* (-ίον).

Η Alexopoulos (1993) βασισμένη στην υπόθεση, πως η λειτουργία του υποκορισμού και της μεγέθυνσης στη νέα ελληνική, είναι πρωτίστως πραγματολογική, χρησιμοποιείται δηλαδή, για τη δήλωση συναισθημάτων και κοινωνικούς σκοπούς και όχι για τη δήλωση της σμίκρυνσης ή της μεγέθυνσης αντίστοιχα, προχώρησε στο σχεδιασμό ενός ερωτηματολογίου 41 ερωτήσεων, το οποίο συμπληρώθηκε από 50 φυσικούς ομιλητές της ελληνικής. Οι απαντήσεις κατηγοριοποιήθηκαν ως εξής: ποσοτική διαφορά, ποιοτική διαφορά, εμπλοκή του ομιλητή, ειρωνεία, καμία διαφορά, ακατάλληλη χρήση, διαφορά σημασίας, μη ταξινομήσιμα. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν την αρχική υπόθεση. Η βασική χρήση των υποκοριστικών

ήταν η έκφραση συναισθημάτων και πληροφοριών σχετικά με το κοινωνικό πλαίσιο της γλωσσικής χρήσης, ενώ συχνά η χρήση τους αποδίδεται στη δήλωση ευγένειας.

Η Makri-Tsilirakou (2003) συγκεντρώνοντας αποσπάσματα από αλληλεπιδράσεις ομιλητών της ελληνικής από εκπομπές της τηλεόρασης, αλλά και γραπτά κείμενα, οδηγήθηκε στη διαπίστωση, πως οι άντρες ήταν αυτοί που έκαναν συχνότερα χρήση υποκοριστικών τύπων, σε αντίθεση με τις συνήθεις απόψεις, που θέλουν τη χρήση υποκοριστικών να αποτελεί χαρακτηριστικό του λόγου των γυναικών. Η χρήση των υποκοριστικών από τον ανδρικό πληθυσμό περνά συχνά απαρατήρητη, καθώς συμβαδίζει με τη γενικότερη πολιτισμική τάση της λεκτικής χαλαρότητας, στοιχείο χαρακτηριστικό του λόγου μεταξύ ανδρών. Σημαντική παρατήρηση της έρευνας ήταν η χρήση υποκοριστικών σε μεγαλύτερο ποσοστό για άψυχες οντότητες, σε αντίθεση με τα αποτελέσματα της έρευνας του Lees, σύμφωνα με τα οποία κυριάρχησαν οι υποκοριστικοί τύποι έμψυχων οντοτήτων.

Η Thomadaki (2007) μελέτησε το λόγο ενός κοριτσιού φυσικής ομιλήτριας της ελληνικής, από την ηλικία των 1,8 έως 3 ετών. Ο συνολικός χρόνος των καταγεγραμμένων συνομιλιών του κοριτσιού με τη μητέρα του ή άλλους ενήλικες ήταν 37 ώρες. Τα δεδομένα της μελέτης ανέδειξαν τα υποκοριστικά επιθήματα: /-áci/ (-άκι), /-ùla/ (-ούλα) και /-itsa/ (-ίτσα), ως τα προτιμητέα του μικρού κοριτσιού, με το επίθημα -áci, να καταγράφει τα υψηλότερα ποσοστά ανάμεσα τους. Τα αποτελέσματα ήταν αντίστοιχα με το λόγο που απευθυνόταν στη μικρή από τους ενήλικες του περιβάλλοντός της, ο λόγος των ενηλίκων δηλαδή, επηρέασε το λόγο της μικρής. Παρατηρήθηκε ακόμη η χρήση του συγκεκριμένου υποκοριστικού επιθήματος για το σχηματισμό νέων λέξεων κάθε μήνα. Τα νέα υποκοριστικά που εμφανίζονταν στο λόγο του παιδιού, δε συνυπήρχαν με τις αντίστοιχες λέξεις-βάσεις, μέχρι περίπου τα 2,4 έτη, στη συνέχεια η εικόνα αυτή άλλαξε και στην ηλικία των 2,11, η πρωτότυπη και η παράγωγη λέξη εμφανίζονται σχεδόν πάντα μαζί. Στην ηλικία του μικρού κοριτσιού η χρήση των υποκοριστικών ήταν για την έκφραση συναισθημάτων και τρυφερότητας και όχι για τη δήλωση του μικρού μεγέθους, για τη δήλωση του οποίου χρησιμοποιείται συνήθως περιφραστικός τρόπος με τη λέξη /mikró/ (μικρό) και το ουσιαστικό αναφοράς. Ο διαχωρισμός των λειτουργιών αυτών από το κορίτσι πραγματοποιήθηκε κατά το τέλος του 3^{ου} έτους. Όπως σημειώνεται βέβαια στην έρευνα, καθώς το παιδί μεγαλώνει η χρήση των υποκοριστικών τύπων μειώνεται και η συνεισφορά τους στην ανάπτυξη του λεξιλογίου παύει να υφίσταται, όταν η χρήση πρωτότυπων λέξεων και υποκοριστικών αγγίζει τις αναλογίες της χρήσης τους από τους ενήλικες.

Η έρευνα των Tzakosta και Hatzidaki (2013) μελετά την παραγωγικότητα των διαδικασιών του υποκορισμού και της μεγέθυνσης, καθώς και της σύνθεσης, ως διαδικασιών σχηματισμού λέξεων. Το δείγμα αποτελούνταν από 20 παιδιά τυπικής γλωσσικής ανάπτυξης, τα οποία φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο. Τα παιδιά κλήθηκαν να κατονομάσουν τις εικόνες που τους δόθηκαν, σχηματίζοντας τα αντίστοιχα υποκοριστικά και μεγεθυντικά των λέξεων, καθώς και σύνθετες δομές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ο υποκορισμός διακρίθηκε ως η παραγωγικότερη

διαδικασία σχηματισμού λέξεων και το υποκοριστικό επίθημα /-àci/ (-άκι) πρώτο στις προτιμήσεις των παιδιών, με τα /-ítsa/ (-ίτσα) και /-ùla/ (-ούλα) να ακολουθούν. Οι συγγραφείς επισημαίνουν, πως φωνολογικοί και λεξιλογικοί παράγοντες επηρεάζουν την ανάπτυξη των διαδικασιών σχηματισμού λέξεων από τα παιδιά, τονίζοντας πως δεν αποτελούν αποκλειστικά φαινόμενο της μορφολογίας.

Ακόμη μία έρευνα που μελετά τη χρήση των υποκοριστικών στον προφορικό λόγο, είναι αυτή του Τσερέ (2014), ο οποίος συνέλεξε τα δεδομένα του από 110 σώματα κειμένων, διάρκειας 30 λεπτών το καθένα, εντοπίζοντας τα υποκοριστικά τα οποία υπήρχαν σε αυτά, τα οποία στη συνέχεια κατηγοριοποίησε με βάση το περιεχόμενο. Η έρευνα επικεντρώθηκε στα υποκοριστικά ουσιαστικά, κάνοντας ωστόσο αναφορά και στα υποκοριστικά επίθετα. Από τα παραπάνω δεδομένα αναδείχθηκαν με τη σειρά που παρουσιάζονται, οι ακόλουθες υποκοριστικές καταλήξεις ως συχνότερα εμφανιζόμενες: /-àci/ (-άκι), /-ùla/ (-ούλα), /-ítsa/ (-ίτσα), /-àcis/ (-άκης), /-àkos/ (-άκος). Το ποσοστό εμφάνισης του υποκοριστικού /-àci/ (-άκι) (72,99%) ήταν σαφώς, με μεγάλη διαφορά υψηλότερο από των υπόλοιπων επιθημάτων. Θεωρώντας πως τα υποκοριστικά επιθήματα αποτελούν λεξικά στοιχεία διαφορετικών επιπέδων, ο ερευνητής προχώρησε στη διάκριση των υποκοριστικών σε κατηγορίες, των οποίων κοινό χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός, ότι προκύπτουν εξαιτίας άλλων παραγόντων, όπως η δήλωση διαφορετικής σημασίας από τη λέξη-βάση, η συμμετοχή τους σε κάποια στερεότυπη φράση, η πραγματικότητα του εκφωνήματος που εκφράζεται και όχι από επιλογή του ομιλητή. Οι κατηγορίες αυτές είναι:

A) Υποκοριστικά με διαφορετική σημασία από τη λέξη-βάση.

B) Υποκοριστικά ως μέρη περιφράσης.

Γ) Υποκοριστικά, η χρήση των οποίων διαφοροποιεί την περιγραφική σημασία της πρότασης.

Η τέταρτη κατηγορία της έρευνας περιελάμβανε τα υποκοριστικά, που αποτέλεσαν προϊόν επιλογής των ομιλητών και είναι αυτά, που συγκέντρωσαν το υψηλότερο ποσοστό εμφάνισης, 63,29%.

Από τα αποτελέσματα γίνεται αντιληπτή η πληθώρα των χρήσεων των υποκοριστικών, από τη δήλωση της σμίκρυνσης της πρωτότυπης λέξης, έως και την έκφραση της συμπάθειας, της ειρωνείας και άλλων πραγματολογικών λειτουργιών. Πιο αναλυτικά, κάποιες από τις λειτουργίες των υποκοριστικών, που παρατηρήθηκαν στα δεδομένα, ήταν: η δήλωση της ποσοτικής ή ποιοτικής διαφοράς από τη λέξη-βάση, η εμπλοκή εκ μέρους του ομιλητή, η δήλωση ευγένειας, η δήλωση ειρωνείας ή χιούμορ, η έκφραση της κοινωνικής σχέσης μεταξύ των συνομιλητών και άλλα, των οποίων η λειτουργία δεν ήταν ξεκάθαρη και αφορούσαν συχνά δάνειες λέξεις. Η χρήση υποκοριστικών, που υποδηλώνει την εμπλοκή του ομιλητή, τη στάση και τα συναισθήματά του προς το αντικείμενο αναφοράς, συγκέντρωσε το υψηλότερο ποσοστό εμφανίσεων (25,83%), ενώ επόμενα στη σειρά εμφάνισης ήταν τα υποκοριστικά, τα οποία δηλώνουν ποσοτική διαφορά από τη λέξη-βάση (20,50%).

Υψηλό ποσοστό εμφάνισης είχαν και τα υποκοριστικά, που δηλώνουν ευγένεια (13,50%).

Στην περίπτωση των επιθέτων, η χρήση του υποκοριστικού τύπου δηλώνεται ως επικοινωνιακή επιλογή του ομιλητή, ώστε να εκφράσει την αξιολόγησή του, το μετριασμό μιας ιδιότητας και άλλα, διαφοροποιούνται δηλαδή από τα υποκοριστικά ουσιαστικά, καθώς δεν υπόκεινται σε περιοριστικούς παράγοντες. Η χρήση των υποκοριστικών επιθέτων, με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι σε μεγάλο βαθμό όμοια με αυτή των ουσιαστικών. Τα περισσότερα υποκοριστικά επίθετα χρησιμοποιήθηκαν για τη δήλωση της εμπλοκής του ομιλητή (50%), τη δήλωση ευγένειας (18,42%) και για να εκφράσουν την ποσοτική διαφορά από τη βάση (13,16%). Από τα συμπεράσματα της έρευνας αναδεικνύεται η χρήση των υποκοριστικών για τη δήλωση κυρίως πραγματολογικών λειτουργιών, αλλά και η πολυπλοκότητα του προφορικού λόγου, η οποία εκφράζεται μέσα από τις πολλαπλές λειτουργίες των υποκοριστικών.

Σε σχετική έρευνα του Lees (2016), όπου μελέτησε τη χρήση των υποκοριστικών στη γλώσσα των παιδιών στα κοινωνικά δίκτυα, διακρίνουμε ενδιαφέροντα στοιχεία για το ρόλο του υποκορισμού στη γλώσσα των εφήβων. Όπως υποστηρίζει μάλιστα, ο ανεπίσημος χαρακτήρας του ψηφιακού λόγου και ιδιαίτερα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, επιτρέπει την απόδοση στα υποκοριστικά, που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο αυτού, το χαρακτηρισμό τους ως στοιχείων προφορικότητας. Το υλικό της έρευνας συγκεντρώθηκε από σώματα κειμένων στα κοινωνικά δίκτυα δεκαπέντε μαθητών/τριών ηλικίας 13-14 ετών, οι οποίοι φοιτούσαν στη δεύτερη τάξη του γυμνασίου. Στη συγκεκριμένη έρευνα, της οποίας τα αποτελέσματα είναι κατά κύριο λόγο ποιοτικά, δόθηκε έμφαση στην πραγματολογία του υποκορισμού. Τα υποκοριστικά επιθήματα, που εμφανίζονταν συχνότερα στο λόγο των παιδιών ήταν τα /-àci/ (-άκι), /-ùlis/ (-ούλης), /-ùla/ (-ούλα), τα οποία χρησιμοποιήθηκαν κυρίως σε έμπυχες οντότητες και φιλικά πρόσωπα. Στο υποκοριστικό επίθημα /-àci/ (-άκι), έδειξαν ιδιαίτερη προτίμηση τα κορίτσια, χρησιμοποιώντας το σαν «χαϊδευτικό», προσδίδοντας συναισθηματική σημασία στην αναφορά τους, θαυμασμό, ή φιλοφρόνηση. Αντιθέτως, για τα αγόρια που συμμετείχαν στην έρευνα, είχε κυρίως αναφορική σημασία, ενώ χρησιμοποιούνταν κυρίως σε άψυχα αντικείμενα. Τα /-ùlis/ (-ούλης), /-ùla/ (-ούλα) δεν επιλέχθηκαν από τα αγόρια, ενώ η χρήση τους από τα κορίτσια είχε συναισθηματική σημασία. Τέλος, παρατηρήθηκε η χρήση από τα κορίτσια μη υπαρκτών τύπων υποκοριστικών, τα οποία οι μαθητές αναγνωρίζουν ως μέρος της δικής τους «διαλέκτου», δε συμμορφώνονται ωστόσο, με τους μορφολογικούς κανόνες της νέας ελληνικής, αλλά αποτελούν ένα δείγμα της δημιουργικότητας των νέων.

Η έρευνα των Tzakosta et al (2021) εξέτασε την επίδραση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο εστιάζει στη μορφολογική ανάπτυξη των νηπίων και πιο συγκεκριμένα στη διαδικασία της παραγωγής. Στην έρευνα συμμετείχαν 94 παιδιά προσχολικής ηλικίας και 54 ενήλικες, οι οποίοι αποτέλεσαν την ομάδα ελέγχου του πειράματος. Εστιάζοντας στα αποτελέσματα της έρευνας, που αφορούν τον

υποκορισμό, παρατηρείται προτίμηση παιδιών και ενηλίκων στο υποκοριστικό επίθημα */-áci/* (*άκι*) για το σχηματισμό υποκοριστικών. Επόμενα στις προτιμήσεις και των δύο ομάδων ήταν τα υποκοριστικά επιθήματα */-ítsa/* (*-ίτσα*) και */-úla/* (*-ούλα*). Τα ποσοστά μάλιστα και των τριών αυτών υποκοριστικών επιθημάτων αυξήθηκαν μετά την εφαρμογή της παρέμβασης. Αν και, όπως ήταν αναμενόμενο, οι επιδόσεις των παιδιών ως προς το σχηματισμό των υποκοριστικών ήταν χαμηλότερες από αυτές των ενηλίκων, η παρέμβαση που πραγματοποιήθηκε, συνέβαλλε στη βελτίωση των επιδόσεών τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας και της παρέμβασης, που έλαβε χώρα στο πλαίσιο αυτής, ανέδειξαν τη σημασία και την ανάγκη για τη χρήση εκπαιδευτικών εργαλείων, που εστιάζουν σε συγκεκριμένα γραμματικά φαινόμενα για την ενίσχυση της γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών.

Κεφάλαιο 4^ο

Τα Υποκοριστικά σε *-àci*

Ο βασικός προβληματισμός της εργασίας αφορά την πληθώρα των υποκοριστικών της νέας ελληνικής, τα οποία σχηματίζονται με την υποκοριστική κατάληξη */-àci/* (*-άκι*). Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν στοιχεία σχετικά με την προέλευση του επιθήματος, τα μορφολογικά και σημασιολογικά του χαρακτηριστικά και την ιδιαιτερότητα, που εμφανίζεται στο κλιτικό παράδειγμα των λέξεων, στις οποίες προστίθεται και δε σχηματίζουν τη γενική ενικού και πληθυντικού.

4.1 Η υποκοριστική κατάληξη *-àci*

Η υποκοριστική κατάληξη */-àci/* (*-άκι*) προέρχεται από την υποκοριστική κατάληξη της αρχαίας ελληνικής */-ion/* (*-ιον*) (Τομπαΐδης, 1995· Τσοπανάκης, 2013). Καθώς η αρχαία ελληνική διέθετε πολλά ανισοσύλλαβα ονόματα με χαρακτήρα κάποιο ουρανικό σύμφωνο (*k, γ, x*) και η κατάληξη */-ion/* (*-ιον*) χρησιμοποιούνταν κατά κόρον, αφού θεωρούνταν ιδιαίτερα εύκολη στη χρήση, το αποτέλεσμα ήταν ο σχηματισμός πολλών ουσιαστικών με την κατάληξη */-àcion/* (*-άκιον*). Δημιουργήθηκε έτσι η εντύπωση, πως η υποκοριστική κατάληξη ήταν */-àcion/* (*-άκιον*) και όχι */-ion/* (*-ιον*). Η κατάληξη */-àcion/* (*-άκιον*) μετέπειτα, εξελίχθηκε φωνητικά στην κατάληξη */-àci/* (*-άκι*), που μέχρι σήμερα αποτελεί τη δημοφιλέστερη υποκοριστική κατάληξη (Τσοπανάκης, 2013). Από αυτή δημιουργήθηκαν, όπως σημειώνει ο Σακελλαριάδης (1997) και άλλες υποκοριστικές καταλήξεις, όπως: */-àcis/* (*-άκης*), */-àcias/* (*-άκιας*) και η μεγεθυντική κατάληξη */-àkas/* (*-άκας*).

Το */-àci/* (*-άκι*) είναι το συχνότερα εμφανιζόμενο υποκοριστικό επίθημα και είναι ιδιαίτερα προσφιλές στα παιδιά (Κατσαρός, 2018), έπειτα ακολουθούν τα υποκοριστικά επιθήματα */-ùla/* (*-ούλα*) και */-ítsa/* (*-ίτσα*) (Mackridge, 2011). Τοποθετείται σε ουσιαστικά, που δηλώνουν πρόσωπο (*αγòρι* → *αγορ-àci/* *αγόρι* → *αγορ-άκι*), μικρό ζώο (*γάτα* → *γατ-àci/* *γάτα* → *γατ-άκι*), επάγγελμα ή ιδιότητα (*ναύτις* → *ναύτ-àci/* *ναύτης* → *ναυτ-άκι*), σε επίθετα, που δηλώνουν χρονικό διάστημα (*απόγευμα* → *απογευματ-àci/* *απόγευμα* → *απογευματ-άκι*), χρώμα (*κίτρινο* → *κιτριν-àci/* *κίτρινο* → *κιτριν-άκι*), αλλά και δάνειες λέξεις (Κατσαρός, 2018). Το υποκοριστικό επίθημα */-àci/* (*-άκι*) συνδυάζεται συνήθως με βάσεις ουδέτερου γένους, μπορεί ωστόσο, σε αντίθεση με άλλες υποκοριστικές καταλήξεις, όπως */-ùla/* (*-ούλα*), */-ítsa/* (*-ίτσα*), να συνδυαστεί και με βάσεις αρσενικού και θηλυκού γένους (Melissaropoulou & Ralli, 2008· Thomadaki, 2012), μεταβάλλοντας όμως το γένος της βάσης σε ουδέτερο (75) (Melissaropoulou & Ralli, 2008).

(75) *domáta* (θηλυκό) → *domat-àci*

ντομάτα → ντοματάκι

άνθρωπος (αρσενικό) → *anθrop-àci*

άνθρωπος → ανθρωπάκι

trapézi (ουδέτερο) → *trapez-àci*

Η προσθήκη της κατάληξης */-àci/ (-άκι)* σε δάνεια ουσιαστικά βοηθά στην ενσωμάτωσή τους στην κλιτική τάξη των ουσιαστικών σε */-àci/ (-άκι)*, λειτουργεί δηλαδή, ως δείκτης ενσωμάτωσης. Με τον τρόπο αυτό οι ομιλητές αρχίζουν συχνά, να αποδίδουν υποκοριστικά χαρακτηριστικά στις δάνειες αυτές λέξεις (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2004 στο Giannouloroulou, 2010· Joseph & Tserdanelis, 2003). Ο Τσερές (2014, σελ. 155) μάλιστα αναφέρει, πως η κατάληξη */-àci/ (-άκι)* λειτουργεί ως μία «ανεξάρτητη μορφολογική διαδικασία» για την ένταξη των δάνειων λέξεων στο μορφολογικό σύστημα της νέας ελληνικής, εφόσον πολλές φορές η χρήση της δεν πραγματοποιείται για την εκπλήρωση ιδιαίτερων επικοινωνιακών σκοπών.

Κατά τη Σταυριανάκη (2008, σελ.765), ο ρόλος του υποκοριστικού επιθήματος */-àci/ (-άκι)* έγκειται κατά κύριο λόγο «στο σημάδεμα των παραγώγων από μια αξιολογική σφραγίδα, η οποία προϋποθέτει την έννοια της ιδιοποίησης». Με κλητικές προσφωνήσεις, όπως *'filar-àci'* (φιλαρ-άκι), μειώνεται η απόσταση ανάμεσα στους συνομιλητές και γίνεται εμφανής μια οικειότητα ανάμεσά τους. Με την προσθήκη του υποκοριστικού επιθήματος */-àci/ (-άκι)* σε επαγγελματικά ονόματα (π.χ. *jatrud-àci/γιατροδ-άκι*), ο ομιλητής αμφισβητεί ή και υποτιμά τις γνώσεις και τις ικανότητες του συγκεκριμένου προσώπου, που αποκαλεί κατ' αυτόν τον τρόπο. Με τη χρήση του στις περιπτώσεις: */adr-àci/ (αντρ-άκι)*, */jinek-àci/ (γυναικ-άκι)* γίνεται μείωση των στερεοτυπικών χαρακτηριστικών, που συνδέονται με τα δύο φύλα και σχετίζονται με την εμφάνιση και τη συμπεριφορά. Σε επικοινωνιακές περιστάσεις όπου συμμετέχουν παιδιά, αγαπημένα πρόσωπα, η αξιολόγηση που δηλώνεται με τη χρήση του υποκοριστικού επιθήματος */-àci/ (-άκι)*, μπορεί να έχει θετική χροιά. Σε πολλές περιπτώσεις βέβαια, όταν γίνεται αναφορά σε αντικείμενα της καθημερινότητας, σε φυσικά και ζωικά είδη, ο σημασιολογικός ρόλος του υποκοριστικού επιθήματος είναι πρωταρχικά η απόδοση μιας αξιολογικής κρίσης σχετικά με τις διαστάσεις του (Σταυριανάκη, 2008).

Σε κάθε περίπτωση από τις παραπάνω προϋποτίθεται η έννοια της ιδιοποίησης των αντικειμένων αναφοράς του παραγώγου, είτε πρόκειται για πράγματα, πρόσωπα ή ενέργειες (Σταυριανάκη, 2008).

4.2 Η υποκοριστική κατάληξη *-ùli*

Το επίθημα */-ùli/ (-ούλι)* αποτελεί ένα από τα συχνότερα εμφανιζόμενα υποκοριστικά επιθήματα της νέας ελληνικής. Προέρχεται από το μεσαιωνικό επίθημα */-ùlin/ (-ούλιν)*, το οποίο με τη σειρά του προέρχεται από το αρχαιοελληνικό */-ìlion/ (-ίλιον)* (Katramadou, 2000). Ο Παπαγεωργίου (χ.χ.) εκφράζει μία διαφορετική εκδοχή σχετικά με την προέλευση του επιθήματος, το οποίο όπως υποστηρίζει, έχει ρίζες λατινικές-ιταλικές, *ulus-a-um*, σχετίζεται όμως και με την ελληνική κατάληξη */-ìlos/ (-ύλος)*, την οποία συναντάμε σε αρχαία ονόματα, όπως Αισχύλος, καμπύλος, αγκύλη.

Συνδυάζεται με βάσεις ουσιαστικών και επιθέτων, συχνότερη βέβαια είναι η χρήση του σε επίθετα (Παπαγεωργίου, χ.χ. Katramadou, 2000). Αρκετά από τα υποκοριστικά, τα οποία έχουν σχηματιστεί με την προσθήκη αυτού, θεωρούνται λεξικοποιημένα (76) (Katramadou, 2000). Επίσης καλύπτει σε αρκετές περιπτώσεις ονομάτων το κενό, που παρατηρείται στον θηλυκό τύπο: /Pètros-Petrùla/ (Πέτρος-Πετρούλα), /Stàvros-Stavrùla/ (Σταύρος-Σταυρούλα), χωρίς να προσδίδει βέβαια υποκοριστική σημασία. (Παπαγεωργίου, χ.χ.).

(76) xerùli

χερούλι

fasùli

φασούλι

sakùli

σακούλι

pezùli

πεζούλι

(Katramadou, 2000)

Από το επίθημα /-ùli/ (-ούλι), έχουν προκύψει και τα ακόλουθα υποκοριστικά επιθήματα: /-ùla/ (-ούλα), /-ùlaci/ (-ουλάκι), /-ùlis/ (-ούλης) (Katramadou, 2000).

4.3 Ο σχηματισμός της γενικής των υποκοριστικών σε -àci

Οι Melissaropoulou & Ralli (2008) αναφέρουν, πως τα υποκοριστικά ουδέτερου γένους της νέας ελληνικής δε σχηματίζουν τη γενική πτώση, σε αντίθεση με τη λέξη-βάση (77).

(77)

Ονομαστική: redì

παιδί

Γενική: redjù

παιδιού

Υποκοριστικό

red-àci

παιδ-άκι

(Melissaropoulou & Ralli, 2008)

Επίσης οι Παπαγεωργίου (χ.χ.), Τομπαΐδης (1995), Μπαλιάτσας & Μπαλιάτσας (2003), Holton et al (2012), Χατζησαββίδης (2012) και Ράλλη (2018) υποστηρίζουν, πως η γενική ενικού και πληθυντικού των υποκοριστικών με την κατάληξη /-àci/ (-άκι), δε σχηματίζεται, ενώ την ίδια άποψη εκφέρει και ο Σακελλαριάδης (1997) αναφέροντας, πως συνήθως η γενική της κατηγορίας αυτής των υποκοριστικών δε σχηματίζεται και πως οι ομιλητές τείνουν να αποφεύγουν τη χρήση της. Οι Joseph & Tserdanelis (2003) επίσης παρατηρούν το κενό της γενικής πληθυντικού των υποκοριστικών με την κατάληξη /-àci/ (-άκι) και την αντικατάστασή του με κάποια περίφραση. Ο Κατσαρός (2018) προσθέτει, πως αντίστοιχο κενό στο κλιτικό τους

παράδειγμα, παρουσιάζουν τα υποκοριστικά με καταλήξεις: /-ka/ (-κα), /-óka/ (-όκα), /-adzík/ (-ατζίκ), /-udzík/ (-ουτζίκ), αλλά και τα /-ítsa/ (-ίτσα), /-ùla/ (-ούλα) αναφερόμενος κυρίως στη γενική του πληθυντικού. Αντίστοιχα και σε άλλες παραγωγικές καταλήξεις, όπως: /-ádi/ (-άδι), /-àri/ (-άρι), /-èli/ (-έλι), /-ìdi/ (-ίδι), /-ìci/ (-ίκι), /-lìci/ (-λίκι), /-ùdi/ (-ούδι) και /-ùli/ (-ούλι), αλλά και σε περιπτώσεις σύνθετων (*stavròdromi/σταυροδρόμι*) και απλών λέξεων (*kolìbi/κολύμπι*) παρατηρείται κενό στο κλιτικό τους παράδειγμα (Mertyris, 2019). Το κενό στη γενική πτώση των υποκοριστικών με την κατάληξη /-ùli/ (-ούλι), παρατηρούν και οι Μπαλιάτσας & Μπαλιάτσας (2003).

Σύμφωνα με τον Παπαγεωργίου στο φαινόμενο αυτό υπάρχουν εξαιρέσεις, στις περιπτώσεις για παράδειγμα των κύριων ονομάτων, τα οποία φέρεται να σχηματίζουν τη γενική (78), μόνο όμως όταν λειτουργούν ως τοπωνυμικά και όχι στην περίπτωση για παράδειγμα της λέξης /kalamàci/ (καλαμάκι), δηλαδή μικρό καλάμι, τότε το ουσιαστικό δε σχηματίζει τη γενική.

(78) Kalam-àci → Kalamacù

Καλαμ-άκι → Καλαμακιού

ή

Kalam-àcion → Kalamaciù

Καλαμάκιον → Καλαμακίου

Lutr-àci(on) → Lutraciù (Καθαρεύουσα)

Λουτράκι(ον) → Λουτρακίου

(Παπαγεωργίου,χ.χ.)

Αντίστοιχη παρατήρηση γίνεται και από τη Thomadaki (2012) σχετικά με την εκτενή χρήση της γενικής σε ονόματα περιοχών (79).

(79) Platìa Kolonacíu

Πλατεία Κολωνακίου

Nerò Lutracíu

Νερό Λουτρακίου

Δìmos Tibakíu/Muzacíu

Δήμος Τιμπακίου/Μουζακίου

Stenà Dervenacíon

Στενά Δερβενακίων

(Thomadaki, 2012)

Σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη (1963), οι υποκοριστικές λέξεις της ελληνικής με την κατάληξη /-àci/ (-άκι), οι οποίες όμως δεν έχουν υποκοριστική σημασία, είτε γιατί ποτέ δεν είχαν ή δε λαμβάνονται πια υπόψη ως υποκοριστικές, δεν παρουσιάζουν κενά στο κλιτικό τους παράδειγμα και σχηματίζουν χωρίς προβλήματα τη γενική πτώση, λόγω της ανάγκης για τη χρήση των τύπων αυτών και της αδυναμίας αντικατάστασής τους. Ο Παπαγεωργίου αναφέρει ακόμη, πως στις

περιπτώσεις των λέξεων αυτών η γενική σχηματίζεται, καθώς το /k/ υπάρχει στο θέμα τους. Κάποια παραδείγματα τέτοιων λέξεων είναι:

(80) kap-àci → kapacù

καπ-άκι → καπακιού

srap-àci → srapacù

σπαν-άκι → σπανακιού

jer-àci → jeracù

γερ-άκι → γερακιού

sak-àci → sakacù

σακ-άκι → σακακιού

(Τριανταφυλλίδης, 1963)

mer-àci → meracù

μερ-άκι → μερακιού

avl-àci → avlacù

αυλ-άκι → αυλακιού

(Παπαγεωργίου, χ.χ.)

Επίσης οι Thomadaki & Stephany (2007) σημειώνουν, πως τα λεξικοποιημένα υποκοριστικά, σε αντίθεση με τα μη λεξικοποιημένα, δεν εμφανίζουν κενά στο κλιτικό τους παράδειγμα, σχηματίζουν δηλαδή κανονικά τη γενική, εφόσον λαμβάνονται υπόψη ως απλά ουσιαστικά που λήγουν σε /-í/ (-ί). Το ίδιο ισχύει για ονόματα, τα οποία φέρουν το υποκοριστικό επίθημα /-àci/ (-άκι) και έχουν αποκτήσει μία ιδιοσυγκρασιακή σημασία (81) και δάνειες λέξεις (82). (Thomadaki, 2012).

(81) avl-àci → avlacù, avlacòn

αυλ-άκι → αυλακιού, αυλακιών

ped-àci → □pedacù, □pedacòn

παιδ-άκι → □παιδακιού, □παιδακιών

(Thomadaki & Stephany, 2007)

(82) suvl-àki → suvlacjù, suvlacjòn²

σουβλ-άκι → σουβλακιού, σουβλακιών

sok-àki → sokacjù, sokacjòn

σοκ-άκι → σοκακιού, σοκακιών

(Thomadaki, 2012)

Η Thomadaki (2012) αναφέρεται ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις δάνειων λέξεων όπως, /tsard-àci/ (τσαρδ-άκι), /rasum-àci/ (πασουμ-άκι), των οποίων το κλιτικό παράδειγμα, μετά την ανάλυσή τους ως υποκοριστικά με την κατάληξη /-àci/ (-άκι), παρουσιάζει ελλείψεις (Thomadaki, 2012). Ο Mertyris (2019) θέτει τη χρονική

² Μεταγραφή από Thomadaki, 2012, σελ.552

προέλευση των επιθημάτων στη γλώσσα, ως παράγοντα επιρροής της δυνατότητας ή μη του σχηματισμού τους στη γενική. Χαρακτηριστικά κάποια υποκοριστικά, τα οποία αντικατέστησαν τύπους της αρχαίας ελληνικής και δε φέρουν πια υποκοριστική σημασία, δεν παρουσιάζουν προβλήματα στο σχηματισμό της γενικής (83)

(83) *lànvraks* → *lavr-àci* → *lavracù*

λάβραξ → λαβρ-άκι → λαβρακιού

rèza → *pez-ùli* → *pezulù*

πέζα → πεζ-ούλι → πεζουλιού

(Mertyris, 2019)

Παρά το γεγονός ότι στις περισσότερες διαλέκτους, όπως και στην κοινή ελληνική γλώσσα, παρατηρείται η απουσία της γενικής από το κλιτικό παράδειγμα των ουσιαστικών σε */-àci/ (-άκι)*, καθώς και άλλων τύπων, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπάρχουν δεδομένα από διαλέκτους της νότιας κυρίως Ελλάδας, όπου ο σχηματισμός και η χρήση της γενικής των επιθημάτων αυτών θεωρείται γραμματική.

(84) α) των κοπελλοδγκιών < κοπελλ-ούδι < κοπέλλα “young girl”

ton kopelodǵòn < *kopelùdi* < *kopèla*

Kos, Dodecanese (Dieterich 1908: 297)

β) παιδ-ακ-ιούνε < παιδ-άκι < παιδί “child”

peð-ac-ùne < *peð-àci* < *peði*

Tenaro, Mani, Peloponnese (Koutsilieris 1962: 332)

γ) σκυλλ-ακ-ακι-ού < σκυλλ-ακ-άκι < σκυλλ-άκι < σκυλλί “dog”

scil-ac-ù < *scil-ak-àci* < *scil-àci* < *scili*

Cythera, south-western Aegean (Kontosopoulos 1981: 132)

δ) του χωρι-ουλ-ακι-ού < χωρι-ουλ-άκι < χωριό “village”

tu xorj-ul-ac-ù < *xorg-ul-àci* < *xorjò*

(Mykonos, Cyclades (Veroni-Kammi 1992: 97)

ε) του κοπελλ-ουκι-ού < κοπελλ-ούιν < κοπέλλιν “boy”

tu kopel-uc-ù < *kopel-ùin* < *kopèlin*

(Cyprus (Symeonidis 2006: 383)

στ) μαντηλ-ακι-ού < μαντηλ-άκιν < μαντήλι “kerchief”

madil-ac-ù < *madil-àcin* < *madili*

(Livisi, south-western Asia Minor)

(Andriotis 1961: 62, στο Mertyris, 2019, σελ.167)

Τα υποκοριστικά σε /-àci/ (-άκι), τα οποία δεν παρουσιάζουν κενά στο κλιτικό τους παράδειγμα, ακολουθούν την κλίση των ουδετέρων σε /-i/ (-ί), όπως η λέξη /molìvi/ (μολύβι) (Thomadaki, 2012).

4.4 Πιθανές αιτίες για το κενό της γενικής

Αν και κάποιοι θα μπορούσαν να θεωρήσουν το γεγονός της απουσίας της γενικής από το κλιτικό παράδειγμα των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι) γενικότερο χαρακτηριστικό των υποκοριστικών, η υπόθεση αυτή δεν μπορεί να υποστηριχθεί, αφού δεν παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο σε όλα τα υποκοριστικά επιθήματα. Επιπλέον στο νησί της Χίου, αλλά και σε άλλες διαλεκτόφωνες περιοχές της Ελλάδας, τα υποκοριστικά σε /-àci/ (-άκι) δεν εμφανίζουν κενό στο κλιτικό τους παράδειγμα και σχηματίζουν τη γενική πτώση (*peð-acì-ù/παιδ-ακι-ού*) (Melissaropoulou & Ralli, 2008). Κατά τον Τριανταφυλλίδη (1963) ο λόγος της απουσίας της γενικής πτώσης των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι), έγκειται κυρίως σε συνδυασμό μορφολογικών και συντακτικών παραγόντων και όχι φωνολογικών ή αμιγώς συντακτικών, ενώ ο Σακελλαριάδης (1997) αποδίδει την απουσία της γενικής στη φύση του υποκορισμού. Σύμφωνα με τις Melissaropoulou & Ralli (2008, σελ.12) το φαινόμενο του κενού της γενικής πτώσης από το κλιτικό παράδειγμα των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι) αποτελεί «λεξική, ιδιοσυγκρασιακή ανωμαλία» του υποκοριστικού επιθήματος, η οποία μεταβιβάζεται στην παράγωγη λέξη.

Η Καρρά (2006) επεκτείνει την άποψη των Melissaropoulou και Ralli (2006), θεωρώντας, πως κάθε υποκοριστικό επίθημα διαθέτει ένα ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό, από το οποίο εξαρτάται η δημιουργία του συγκεκριμένου κενού στο κλιτικό παράδειγμα των υποκοριστικών. Μία δεύτερη πιθανή ερμηνεία σχετικά με το κενό της γενικής στο κλιτικό παράδειγμα των υποκοριστικών, δίνεται από την ίδια και αφορά τη θέση του τόνου. Ο τονισμός, όπως αναφέρει, διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο για την εμφάνιση του φαινομένου αυτού. Σύμφωνα με τον Emonds (1985), όπως αναφέρεται στην Καρρά (2006), τα υποκοριστικά και τα κλιτικά επιθήματα, εάν και δε φέρουν σημασιολογικό βάρος, προσφέρουν πληθώρα μορφοφωολογικών πληροφοριών και αποτελούν δομές με μαρκαρισμένη τονική συμπεριφορά. Παράλληλα, οι Touratzidis και Ralli (1992) σημειώνουν, πως τα προσφύματα καταγράφονται στο λεξικό με τις τονικές τους ιδιότητες, ενώ τα κλιτικά επιθήματα /-u/ (-ου) και /-on/ (-ων) καταγράφονται με το χαρακτηριστικό [+μετατόπιση τόνου]. Το αποτέλεσμα είναι η σύγκρουση των δύο στοιχείων, του υποκοριστικού και του κλιτικού επιθήματος, τα οποία εμφανίζουν εξίσου ισχυρή τονική συμπεριφορά, κατά συνέπεια ο σχηματισμός του τύπου της γενικής καθίσταται αδύνατος (Καρρά, 2006). Η Katramadou (2000) εκφέρει την ίδια άποψη, τονίζοντας από τη μία πλευρά το γεγονός ότι τα υποκοριστικά επιθήματα φέρουν το δικό τους τόνο και καθορίζουν τη θέση του τόνου στην παράγωγη λέξη και από την άλλη, το χαρακτηριστικό των κλιτικών επιθημάτων /-ù/ (-ού) του ενικού και /-òn/ (-ών) του

πληθυντικού των ουδετέρων, να φέρουν επίσης τον τόνο. Το αποτέλεσμα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω μετά τη ρήξη των δύο στοιχείων, είναι ο μη σχηματισμός της γενικής. Η Thomadaki (2012) αναφέρεται επίσης στη θέση του τόνου ως μία πιθανή εξήγηση για το κενό της γενικής των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι), την οποία όμως στη συνέχεια απορρίπτει. Όπως υποστηρίζει, η θέση του τόνου και η τοποθέτησή του στη λήγουσα στη γενική πτώση του ενικού και του πληθυντικού, δεν αποτελεί επαρκή αιτία για το κενό που παρουσιάζεται στο κλιτικό παράδειγμα των υποκοριστικών σχηματισμών με το επίθημα /-àci/ (-άκι), καθώς η υπόθεση αυτή δεν επεξηγεί τους λόγους, που ο ιδιοματισμός αυτός εμφανίζεται μόνο στους υποκοριστικούς τύπους σε /-àci/ (-άκι) και όχι σε όλα τα ουδέτερα με κατάληξη /-i/ (-ί).

Ο Mertyris (2019) βασισμένος στις απόψεις των Καρρά (2006) και Katramadou (2012) σχετικά με το ρόλο της θέσης του τόνου, εξετάζει το σχηματισμό της γενικής παράγωγων ουσιαστικών σε /-i/ (-ί) σε διαλέκτους, όπου παρουσιάζεται το φαινόμενο της συνίζησης στις ακολουθίες των φωνηέντων /iu/ (ίου), /io/ (-ιο) και σε αυτές που δεν παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο, ώστε να διαπιστώσει εάν στην πρώτη περίπτωση η γενική εμφανίζεται σε μεγαλύτερη συχνότητα. Με βάση την εξέταση των δεδομένων από τις διαλέκτους της Κύμης, της Μάνης, της Κεφαλονιάς, τα Ποντιακά και άλλες, στις οποίες εμφανίζεται το φαινόμενο της συνίζησης, είτε σε μικρό βαθμό είτε καθόλου, παρατηρεί τη διατήρηση της γενικής των υποκοριστικών σε /-i/ (-ί). Σύμφωνα με τον ίδιο ο άλλοτε κοινώς σχηματιζόμενος τύπος της γενικής των υποκοριστικών σε /-i/ (-ί), έπαψε να χρησιμοποιείται μετά την εμφάνιση του φαινομένου της συνίζησης (Mertyris, 2019).

Το γεγονός ότι κάποιες φορές στα πλαίσια του καθημερινού λόγου, συναντώνται οι τύποι της γενικής, οι οποίοι εκλείπουν από το κλιτικό παράδειγμα των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι), αναδεικνύει την τάση των ομιλητών προς αποφυγή των τύπων αυτών, αλλά όχι την αδυναμία σχηματισμού τους. Δεν υπάρχουν αυστηροί φωνολογικοί, μορφολογικοί ή σημασιολογικοί κανόνες, οι οποίοι καθιστούν ανέφικτο το σχηματισμό τους, ο οποίος θεωρείται ωστόσο, μη αποδεκτός (Thomadaki, 2012). Ωστόσο, η μικρή σε συχνότητα χρήση των τύπων της γενικής γενικότερα στα νέα ελληνικά, σε συνδυασμό με την υψηλή παραγωγικότητα υποκοριστικών με την κατάληξη /-àci/ (-άκι), οδηγεί σε καθεστώς απόρριψης το σχηματισμό της γενικής των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι). Το φαινόμενο αυτό, του ελλειπτικού κλιτικού παραδείγματος των υποκοριστικών με την κατάληξη /-àci/ (-άκι), τείνει να θεωρείται από τους ομιλητές ως *κανονικότητα* (Thomadaki, 2012). Προκειμένου μάλιστα, να αποφύγουν τη χρήση ενός υποκοριστικού τύπου, που σπάνια συναντάται, οι ομιλητές καταφεύγουν είτε στη χρήση της πρωτότυπης λέξης σε υποκοριστικό τύπο με διαφορετική κατάληξη ή στον υποκορισμό κάποιας λέξης, που βρίσκεται σε άλλη πτώση και όχι στη γενική, στην αλλαγή της φράσης, ώστε να μη χρειαστεί η χρήση του υποκοριστικού στη γενική πτώση ή ακόμα και στη χρήση του υποκοριστικού στην ονομαστική, αντί στη γενική πτώση (Τριανταφυλλίδης, 1963· Katramadou, 2000). Επιπλέον, επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν στη γενική πτώση τη λέξη-βάση,

χωρίς την προσθήκη του υποκοριστικού επιθήματος (Katramadou, 2000 · Thomadaki, 2012· Mertyris, 2019), ή λιγότερο συχνά χρησιμοποιούν την πρόθεση «από» σαν δείκτη κτήσης (85) (Thomadaki, 2012· Mertyris, 2019).

(85) to ped-àci èçi èna pexnìdi

το παιδ-άκι έχει ένα παιχνίδι

to pexnìdi tu pedjù

το παιχνίδι του παιδιού

to pexnìdi apò to ped-àci

το παιχνίδι από το παιδ-άκι

(Mertyris, 2019)

Η Thomadaki (2012) αναφερόμενη στην άποψη του Bauer (2001) σχετικά με την αμφισημία της ‘παραγωγικότητας’, ανάμεσα στη ‘διαθεσιμότητα’ και την ‘αποδοτικότητα’, η οποία κυρίως σχετίζεται με την παραγωγή, επεκτείνει την οπτική αυτή και στον τομέα της κλίσης και συγκεκριμένα στο σχηματισμό της γενικής των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι). Εξηγεί λοιπόν, πως με βάση την παραπάνω θεωρία, υπάρχει η διαθεσιμότητα, η δυνατότητα για το σχηματισμό της γενικής όλων των ουδέτερων ουσιαστικών σε /-i/ (-i), η αποδοτικότητά τους όμως, η χρήση τους δηλαδή, είναι πολύ περιορισμένη όσον αφορά την κατηγορία των υποκοριστικών με την κατάληξη /-àci/ (-άκι). Το κενό δηλαδή, που παρατηρείται στη γενική πτώση του κλιτικού τους παραδείγματος, δεν οφείλεται στη δυνατότητα σχηματισμού του τύπου της γενικής, αλλά στην αποδοτικότητά του. Προσθέτει επίσης, πως το γεγονός ότι τα υποκοριστικά αποτελούν παράγωγες δομές, τα διαφοροποιεί από τα ουδέτερα ουσιαστικά που λήγουν σε /-i/ (-i), τα οποία δεν παρουσιάζουν κενά στο κλιτικό τους παράδειγμα. Οι κλιτικοί τύποι, αν και υποχρεωτικοί και γενικευμένοι, άρα ιδιαίτερα παραγωγικοί, δεν εφαρμόζονται ομοίως στο σύνολο των κλιτών λέξεων, αφού η αποδοτικότητά τους επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Αντίστοιχα η αποδοτικότητα των ουδέτερων ουσιαστικών σε /-i/ (-i), επηρεάζεται από την κατηγοριοποίησή τους, ως παράγωγες δομές ή όχι (Thomadaki, 2012).

Κεφάλαιο 5^ο

5.1 Μεθοδολογία της έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστεί αναλυτικά ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της έρευνας. Θα αναφερθούν στοιχεία σχετικά με το περιεχόμενο του εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της, το δείγμα και τον τρόπο, με τον οποίο έγινε η χορήγηση του εργαλείου, καθώς και τα ερωτήματα και οι υποθέσεις, που τέθηκαν κατά το σχεδιασμό της έρευνας.

5.1.1 Σκοπός της έρευνας

Βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση, η καταγραφή και η ανάλυση των τάσεων σχετικά με το σχηματισμό του τύπου της γενικής των υποκοριστικών με καταλήξεις /-àci/ (-άκι) και /-ùli/ (-ούλι). Η βιβλιογραφία που σχετίζεται με το θέμα, το οποίο πραγματεύεται η συγκεκριμένη εργασία, είναι αρκετά περιορισμένη. Ελάχιστοι συγγραφείς αναφέρονται αναλυτικά στο ζήτημα της γενικής των υποκοριστικών αυτών, με τους περισσότερους να κάνουν λόγο για αδυναμία σχηματισμού της. Ωστόσο, παρατηρείται σε ορισμένες διαλέκτους η χρήση της γενικής ενικού και πληθυντικού των υποκοριστικών αυτών χωρίς περιορισμούς. Αρκετές φορές στα πλαίσια της καθημερινότητας παρατηρείται η ανάγκη για τη χρήση των τύπων αυτών, κάποιες φορές μάλιστα διστάζοντας, αποφεύγουμε με διάφορους τρόπους το σχηματισμό τους, άλλες πάλι διακρίνουμε ένα δίλλημα σχετικά με το σχηματιζόμενο τύπο. Αναδύεται έτσι το ερώτημα: /valitsacù/ (βαλιτσακιού) ή /valitsaciù/ (βαλιτσακίου). Το ερώτημα αυτό επιχειρεί να απαντήσει η έρευνα που πραγματοποιήθηκε προσφέροντας στοιχεία για τον τύπο, ο οποίος τείνει να επικρατεί.

5.1.2 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις

Τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας εστιάζουν γενικότερα, στις τάσεις που αναμένουμε σχετικά με τον προτιμητέο τύπο της γενικής των υποκοριστικών που εξετάζονται και ειδικότερα, στις διαφοροποιήσεις που ενδέχεται να συναντήσουμε ανάμεσα στις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες του δείγματος και στις διαφοροποιήσεις, που ίσως υπάρξουν ανάλογα με τον αριθμό των συλλαβών των λέξεων του εργαλείου. Αναλυτικότερα τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας είναι:

- Ποιος τύπος της γενικής των υποκοριστικών θα κυριαρχήσει στο σύνολο του δείγματος, αλλά και ανά ηλικιακή ομάδα;
- Θα αποτελέσουν η ηλικία και η τάξη φοίτησης, παράγοντες διαφοροποίησης των αποτελεσμάτων μεταξύ των ομάδων συμμετεχόντων;
- Το λόγιο στοιχείο θα αποτελέσει παράγοντα επιρροής των απαντήσεων των ενηλίκων;

- Ο αριθμός των συλλαβών των λέξεων επηρεάζει τον τρόπο, που επιλέγει το δείγμα να σχηματίσει τον τύπο της γενικής;

Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που παρατίθενται παραπάνω αναφέρονται οι ερευνητικές υποθέσεις της έρευνας:

- Αναμένεται ισάξια κατανομή στις προτιμήσεις του συνόλου του δείγματος των δύο τύπων της γενικής και κυριαρχία του τύπου *-iu,-ion*, για τους ενήλικες, ο οποίος παραπέμπει σε λόγιο τύπο, χαρακτηριστικό από το οποίο επηρεάζεται συχνά ο λόγος των ενηλίκων.
- Η ηλικία και η τάξη φοίτησης θα αποτελέσουν σημαντικό διαφοροποιητικό παράγοντα κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων.
- Ο αριθμός των συλλαβών των λέξεων δε θα επηρεάσει τα αποτελέσματα.

5.1.3 Το εργαλείο της έρευνας

Για τη διεξαγωγή της έρευνας σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο 52 συνολικά ερωτήσεων. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο μέρη, το πρώτο αποτελείται από δύο ασκήσεις όπου οι συμμετέχοντες καλούνταν να επιλέξουν τον προτιμητέο τύπο της λέξης από τις δύο οι οποίες δίνονταν. Στην πρώτη άσκηση οι λέξεις δίνονται στον ενικό αριθμό και στη δεύτερη οι ίδιες λέξεις δίνονται στον πληθυντικό αριθμό. Στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, η τρίτη και τέταρτη άσκηση είναι ανοιχτού τύπου και καλεί τους συμμετέχοντες να συμπληρώσουν κατά τη δική τους κρίση και προτίμηση τον τύπο της γενικής των λέξεων που δίνονταν στον ενικό και τον πληθυντικό αριθμό αντίστοιχα. Το περιεχόμενο των ασκήσεων του πρώτου και του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου είναι παρόμοιο, στο δεύτερο μέρος ωστόσο προσφέρεται μεγαλύτερη ευελιξία και ελευθερία στην έκφραση των προτιμήσεων του δείγματος.

Αναλυτικότερα βασικό ζητούμενο των ασκήσεων ήταν ο σχηματισμός του τύπου της γενικής υποκοριστικών λέξεων με καταλήξεις *-aci* και *-ili*. Στις δύο πρώτες ασκήσεις απαιτούνταν η επιλογή μίας εκ των δύο καταγεγραμμένων απαντήσεων, για παράδειγμα: *valitsacù* ή *valitsaciου*, *valitsacòn* ή *valitsacion*, ενώ στις επόμενες δύο, υπήρχε η δυνατότητα να καταγράψουν οι ίδιοι τις απαντήσεις τους. Στην περίπτωση αυτή δινόταν ένα σχετικό παράδειγμα, το οποίο μπορούσαν να συμβουλευθούν εάν το επιθυμούσαν.

Η συμπλήρωση του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου έγινε προφορικά στα παιδιά του νηπιαγωγείου με τη βοήθεια της φοιτήτριας, ενώ στα παιδιά της Α' δημοτικού δόθηκε η δυνατότητα να μην το συμπληρώσουν. Τα παιδιά Β' έως και Στ' δημοτικού συμπλήρωσαν το σύνολο του ερωτηματολογίου, όπως και οι ενήλικες χωρίς να αντιμετωπίσουν κάποια δυσκολία.

Οι λέξεις που επιλέχθηκαν ως μέρος του ερωτηματολογίου, αποτελούν λέξεις γνωστές και οικείες στα παιδιά, είτε ως στοιχεία του καθημερινού λεξιλογίου επηρεασμένα από το περιβάλλον των παιδιών, είτε ως στοιχεία από το λεξιλόγιο παραμυθιών και ιστοριών που απευθύνονται σε παιδιά. Επιπλέον παρουσιάζουν ποικιλία ως προς τον αριθμό των συλλαβών που τις απαρτίζουν με αποτέλεσμα να ποικίλουν και ως προς το βαθμό συνθετότητας και δυσκολίας για τα παιδιά. Η επιλογή δισύλλαβων, τρισύλλαβων και πολυσύλλαβων λέξεων έγινε συνειδητά, με σκοπό την ανάδυση τυχών διαφοροποιήσεων ως προς τη διαχείρισή τους από το σύνολο του δείγματος. Χαρακτηριστικά κάποιες από τις λέξεις ήταν: /pap-àci/(παπ-άκι), /maksilar-àci/(μαξιλαράκι), /mistikùli/(μαξιλαράκι), /bal-àci/(μπαλ-άκι), /morùli/(μωρ-ούλι), /kalikantzar-àci/(καλικαντζαρ-άκι), /spit-àci/(σπιτ-άκι).

5.1.4 Η διαδικασία της έρευνας

Κάθε συμμετέχων εξετάστηκε ατομικά, ενώ δεν πραγματοποιήθηκε κάποια παρέμβαση. Όσον αφορά τις τάξεις του νηπιαγωγείου, ένα ένα τα παιδιά προσέρχονταν σε αίθουσα, που παραχωρούσε το εκάστοτε νηπιαγωγείο, ώστε να αποφευχθεί η επιρροή από τους συμμαθητές και ο περισπασμός από ερεθίσματα στην τάξη. Γινόταν γνωστό σε κάθε παιδί πως ακολουθεί μία σειρά ερωτήσεων, στις οποίες θα έπρεπε να επιλέξει μία απάντηση, πιο συγκεκριμένα τη λέξη που προτιμά. Θέλησα επίσης να κάνω εξαρχής ξεκάθαρο στα παιδιά, πως δεν υπήρχε μία σωστή απάντηση και πως για μένα μετρά η προτίμηση του καθενός.

Τα παιδιά με μεγάλη χαρά συμμετείχαν στο «παιχνίδι των λέξεων» που θα παίζαμε, όπως το αποκαλούσα, ανυπομονούσαν να έρθει η σειρά τους και φάνηκε να διασκεδάζουν με τη διαδικασία. Κάποιες λέξεις τους έκαναν εντύπωση, άλλες τους φαίνονταν αστείες και η διαδικασία δε διαρκούσε περισσότερο από 10 λεπτά. Παρά το γεγονός αυτό, το μέγεθος του ερωτηματολογίου ήταν αρκετά μεγάλο για αυτά, αφού στις τελευταίες πια ερωτήσεις κουράζονταν. Τα περισσότερα παιδιά που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο, χρειάστηκαν μεγαλύτερη βοήθεια στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, όπου έπρεπε μόνα τους να σχηματίσουν τον τύπο της γενικής που προτιμούσαν. Στις περιπτώσεις όπου το αρχικό παράδειγμα, το οποίο δινόταν σε όλους, δεν ήταν αρκετό, συνέχιζα παραθέτοντάς τους δύο επιλογές, όπως γινόταν και στο πρώτο μέρος της έρευνας. Η γενικότερη εντύπωση που συγκρατώ από τα παιδιά του νηπιαγωγείου, ήταν η έλλειψη δισταγμού, ο οποίος παρατηρείται έντονα σε μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες κατά το σχηματισμό λέξεων άγνωστων, που δεν έχουν ακούσει ξανά ενδεχομένως, όσον αφορά βέβαια τον τύπο της γενικής και όχι την αρχική λέξη, αλλά και ο ενθουσιασμός τους προς καθετί καινούργιο, το οποίο έσπευσαν να μοιραστούν και με τους γονείς τους.

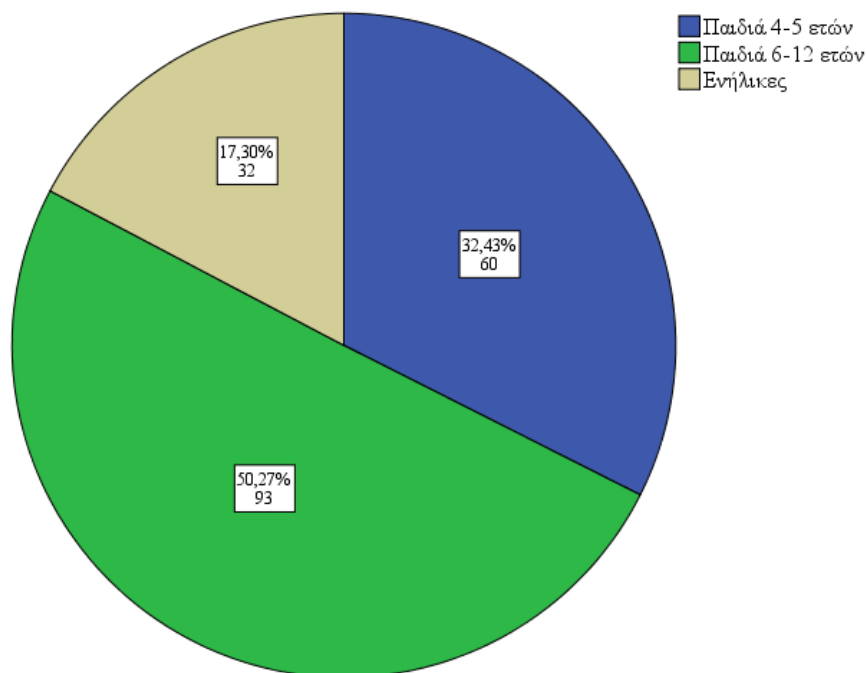
Στα παιδιά του δημοτικού δόθηκαν οι απαραίτητες οδηγίες σχετικά με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, καθώς και τα απαραίτητα παραδείγματα, όπου απαιτούνταν. Έπρεπε να επιλέξουν μία από τις δύο απαντήσεις στο πρώτο μέρος του

ερωτηματολογίου και να συμπληρώσουν τις απαντήσεις τους στο δεύτερο. Έγινε επίσης ξεκάθαρο το γεγονός, πως δεν πρόκειται για ένα τεστ αξιολόγησης των σωστών απαντήσεων, αλλά για τη διερεύνηση των προτιμήσεών τους. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, από τα παιδιά της Α' δημοτικού δεν απαιτούνταν η συμπλήρωση και του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου.

Τέλος, η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από τους ενήλικες έγινε μετά από διευκρινήσεις σχετικά με το σκοπό της έρευνας και της επισήμανσης, πως δεν υπάρχει μία σωστή απάντηση, αλλά μελετώνται οι τάσεις των προτιμήσεών τους. Με ευκολία συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, παραθέτοντας αρχικά ωστόσο, στην πλειονότητά τους, τη δήλωση: «αυτό δεν υπάρχει/δε σχηματίζεται/δεν το λέμε».

5.1.5 Το δείγμα της έρευνας

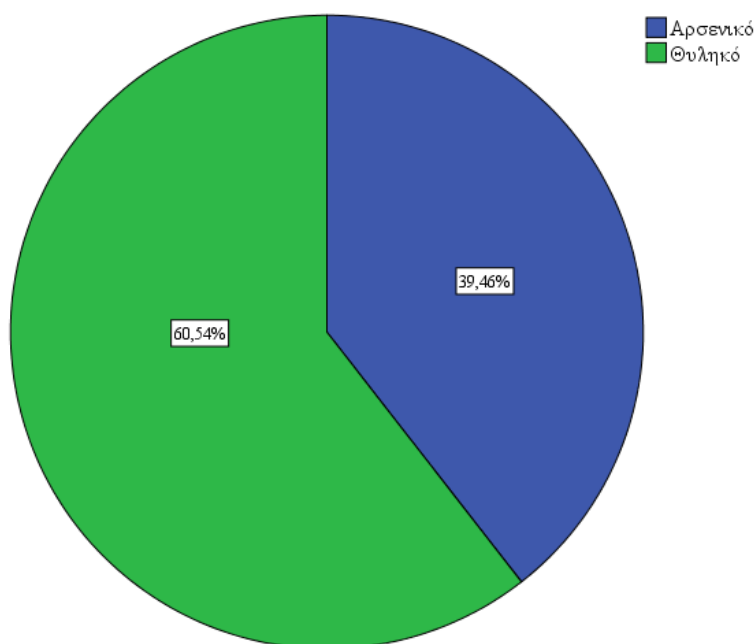
Στο πλαίσιο της έρευνας επιλέχθηκε ένα ευρύ δείγμα, αποτελούμενο από συμμετέχοντες διαφορετικών ηλικιών, επιπέδου μόρφωσης και καταγωγής. Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε τυχαία. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν 60 παιδιά 4-5 ετών, τα οποία φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο, 93 παιδιά 6-12 ετών τα οποία φοιτούσαν στις τάξεις Α', Β', Γ', Δ', Ε' και Στ' του δημοτικού και 32 ενήλικες ηλικίας 19-75 ετών όπως παρατηρούμε και στο γράφημα 1, ενώ αναλυτικότερα στον πίνακα 1 βλέπουμε και την κατανομή των παιδιών 6-12 ετών ανά τάξη του δημοτικού. Αναφορικά με το φύλο των συμμετεχόντων, η πλειοψηφία αποτελείται από κορίτσια σε ποσοστό 60,54% του συνόλου.

Γράφημα 1: Κατανομή του δείγματος

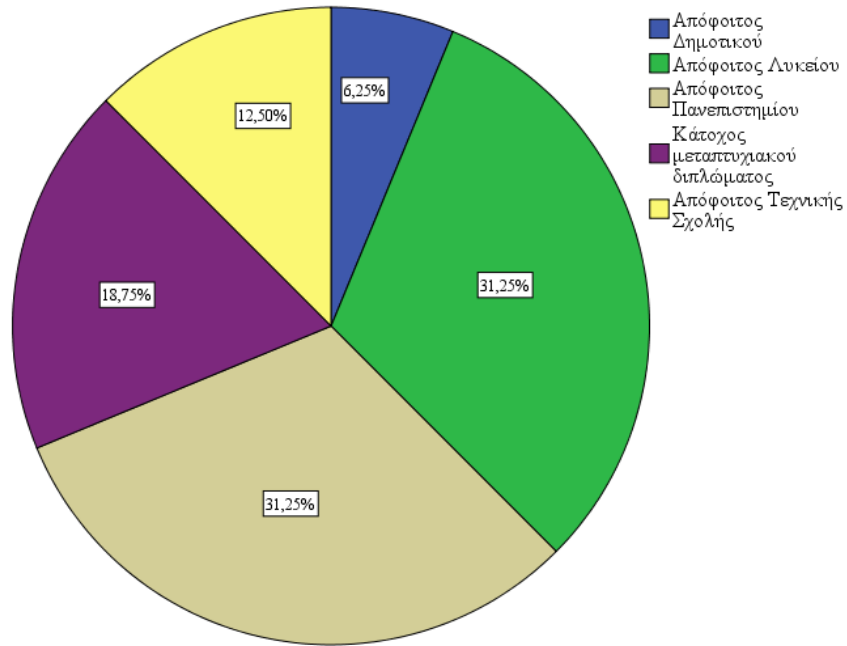
	Συχνότητα	Ποσοστό
Νηπιαγωγείο	60	32,4
Α' Δημοτικού	13	7,0
Β' Δημοτικού	19	10,3
Γ' Δημοτικού	14	7,6
Δ' Δημοτικού	19	10,3
Ε' Δημοτικού	13	7,0
Στ' Δημοτικού	15	8,1
Ενήλικες	32	17,3
Σύνολο	185	100,0

Πίνακας 1: Αναλυτική κατανομή του δείγματος

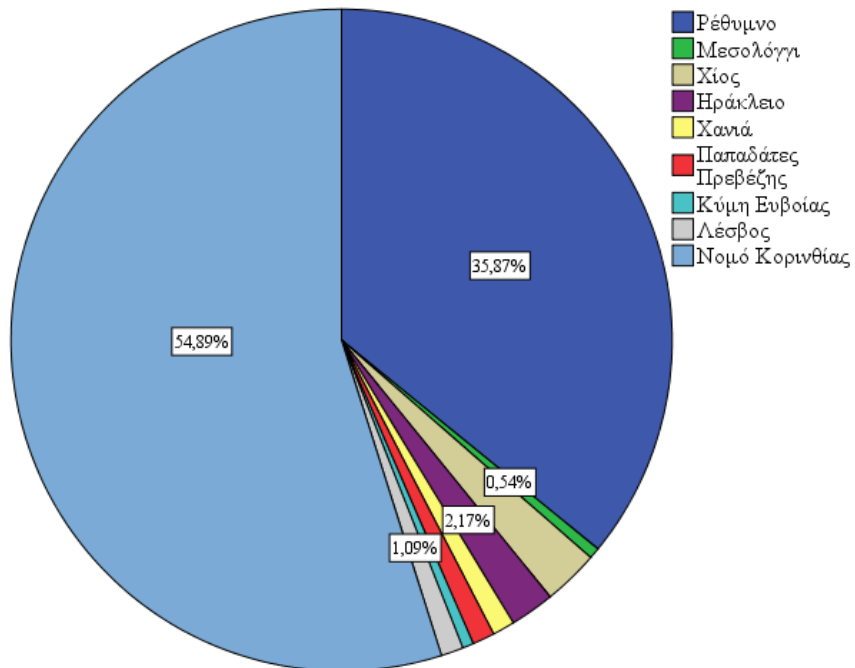

Γράφημα 2: Φύλο συμμετεχόντων

Στην ομάδα των ενηλίκων συμπεριλαμβάνονται απόφοιτοι του δημοτικού, του λυκείου, του πανεπιστημίου, καθώς και κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος, αναλυτικότερα βλέπουμε τα στοιχεία αυτά στο γράφημα 3. Επίσης, αναφορικά με την καταγωγή των συμμετεχόντων παρατηρείται σημαντική ποικιλία, όπως φαίνεται και στο σχήμα 4. Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων έχουν καταγωγή από το νομό Κορινθίας και το Ρέθυμνο, έχουμε όμως και συμμετέχοντες με καταγωγή από τη Χίο, την Κύμη, το Μεσολόγγι και άλλα.

Γράφημα 3: Μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων

Γράφημα 4: Τόπος καταγωγής συμμετεχόντων

5.2 Αποτελέσματα ασκήσεων

Το πρόγραμμα που χρησιμοποιήθηκε για την καταγραφή, ταξινόμηση περιγραφική και επαγωγική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν, ήταν το στατιστικό πακέτο SPSS 21. Οι μεταβλητές της έρευνας ήταν κατηγορικές δύο έως έξι επιπέδων. Αναφορικά με την περιγραφική ανάλυση των δεδομένων, όπως θα δούμε παρακάτω υπολογίστηκαν οι απόλυτες συχνότητες και τα ποσοστά εμφάνισης κάθε απάντησης ανά ερώτημα, τόσο για το σύνολο του δείγματος, αλλά και με κριτήριο το φύλο, την ηλικιακή ομάδα, την τάξη και άλλα. Η επαγωγική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του κριτηρίου χ^2 , εφόσον οι μεταβλητές της έρευνας ήταν κατηγορικές.

Αφού είδαμε τη μεθοδολογία της έρευνας, θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων, την ανάλυση και το σχολιασμό τους. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν προέρχονται από τις τέσσερις ασκήσεις, οι οποίες έχουν ομαδοποιηθεί σε ζεύγη με βάση τον τρόπο συμπλήρωσής τους και τις λέξεις που περιείχαν. Πρώτο ζεύγος είναι οι ασκήσεις 1 και 2, οι οποίες περιελάμβαναν τις ίδιες λέξεις και ζητούμενο ήταν να επιλεγεί μία εκ των δύο προτεινόμενων απαντήσεων στον ενικό και τον πληθυντικό αντίστοιχα για καθεμία άσκηση. Δεύτερο ζεύγος είναι οι ασκήσεις 3 και 4, στις οποίες δίνονταν οι ίδιες λέξεις, με σκοπό να σχηματιστεί από τους συμμετέχοντες ο τύπος της γενικής ενικού και πληθυντικού των λέξεων αυτών.

5.2.1 Ασκήσεις 1 και 2

Μετά την ολοκλήρωση της έρευνας, τη συγκέντρωση, καταγραφή και ανάλυση των δεδομένων, οδηγούμαστε σε ορισμένα αποτελέσματα, τα οποία θα παρουσιαστούν εκτενώς με τη βοήθεια πινάκων και γραφημάτων. Ξεκινώντας με κάποια γενικότερα αποτελέσματα για το σύνολο του δείγματος βλέπουμε, πως η επιλογή της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων στις δύο πρώτες ασκήσεις, ήταν η γενική των υποκοριστικών τονισμένη στη λήγουσα, επέλεξαν δηλαδή τις καταλήξεις */-ì/(-ού)* και */-òn/(-ών)* για τον ενικό (άσκηση 1) και τον πληθυντικό (άσκηση 2) αντίστοιχα. Ελάχιστες ήταν οι περιπτώσεις επιλογής και των δύο εκδοχών καταλήξεων, ενώ πολύ χαμηλό ήταν και το ποσοστό των περιπτώσεων, όπου κάποιος συμμετέχων επέλεξε να μην δώσει κάποια απάντηση.

Ασκηση1 (ενικός)	Απαντήσεις				
	N	Ποσοστό	Ασκηση2 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
-ι <u>υ</u>	1099	45,7%	-ι <u>ον</u>	1000	41,6%
- <u>υ</u>	1278	53,1%	- <u>ον</u>	1381	57,4%
Και τα δύο	8	0,3%	Και τα δύο	8	0,3%
Καμία Απάντηση	20	0,8%	Καμία απάντηση	16	0,7%
Σύνολο	2405	100,0%	Σύνολο	2405	100,0%

Πίνακας 2.1 Προτιμητέες καταλήξεις συνόλου για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα ξεχωριστά για κάθε φύλο διακρίνεται μία ταύτιση στις επιλογές των δύο φύλων, αν και οι συμμετέχουσες στην έρευνα έδειξαν, με βάση τα ποσοστά που παρουσιάζονται στους πίνακες, μία θερμότερη προτίμηση στις καταλήξεις /-υ/(-ού) με ποσοστό 55,1% και /-ον/(-ών) 58,4% σε σχέση με τους συμμετέχοντες με τα αντίστοιχα ποσοστά να είναι 50,2% και 56%.

Φύλο	Απαντήσεις					
	Ασκηση1 (ενικός)	N	Ποσοστό	Ασκηση2 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
Αρσενικό	-ι <u>υ</u>	458	48,3%	-ι <u>ον</u>	413	43,5%
	- <u>υ</u>	476	50,2%	- <u>ον</u>	531	56,0%
	Και τα δύο	0	0	Και τα δύο	3	0,3%
	Καμία Απάντηση	15	1,6%	Καμία απάντηση	2	0,2%
	Σύνολο	949	100,0%	Σύνολο	949	100,0%
Θηλυκό	-ι <u>υ</u>	641	44,0%	-ι <u>ον</u>	587	40,3%
	- <u>υ</u>	802	55,1%	- <u>ον</u>	850	58,4%
	Και τα δύο	8	0,5%	Και τα δύο	5	0,3%
	Καμία Απάντηση	5	0,3%	Καμία απάντηση	14	1,0%
	Σύνολο	1456	100,0%	Σύνολο	1456	100,0%

Πίνακας 2.2 Προτιμητέες καταλήξεις ανά φύλο για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Θέλοντας να διερευνήσουμε τον παράγοντα της ηλικίας σε σχέση με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, έγινε διαχωρισμός των αποτελεσμάτων με βάση την ηλικία, σε παιδιά και ενήλικες. Έτσι είδαμε, πως στην πρώτη άσκηση, όπου δίνονταν δύο εκδοχές της γενικής ενικού των υποκοριστικών, τα αποτελέσματα των δύο ηλικιακών ομάδων σχεδόν ταυτίζονταν με ποσοστά 45,5% και 46,6% για την κατάληξη /-ιυ/(-ίου) από τα παιδιά και τους ενήλικες αντίστοιχα και 53,1% και 53,4% για την

κατάληξη /-ῖ/(-ού) . Ωστόσο στην άσκηση 2, όπου καλούνταν να επιλέξουν τη γενική πληθυντικού των ίδιων υποκοριστικών, η προτίμηση των παιδιών ήταν σαφώς πιο ξεκάθαρη στην κατάληξη /-ὸν/(-ών) , η οποία συγκέντρωσε ποσοστό 58.9%, ενώ οι ενήλικες ήταν σχεδόν μοιρασμένοι στη μέση με το 50,5% να επιλέγει την κατάληξη /-ὸν/(-ών) .

Ηλικία	Απαντήσεις					
	Άσκηση1 (ενικός)	N	Ποσοστό	Άσκηση2 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
Παιδιά	-ῖ	905	45,5%	-ῖον	794	39,9%
	-ὶ	1056	53,1%	-ὸν	1171	58,9%
	Και τα δύο	8	0,4%	Και τα δύο	8	0,4%
	Καμία απάντηση	20	1,0%	Καμία απάντηση	16	0,8%
	Σύνολο	1989	100,0%	Σύνολο	1989	100,0%
Ενήλικες	-ῖ	194	46,6%	-ῖον	206	49,5%
	-ὶ	222	53,4%	-ὸν	210	50,5%
	Σύνολο	416	100,0%	Σύνολο	416	100,0%

Πίνακας 2.3 Προτιμητέες καταλήξεις ανά ηλικιακή ομάδα για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Εξετάζοντας τα αποτελέσματα αναλυτικότερα με βάση την τάξη στην οποία φοιτούσαν τα παιδιά, αλλά και το μορφωτικό επίπεδο των ενηλίκων αντλούμε περισσότερα στοιχεία για τις προτιμήσεις του δείγματος. Όπως φαίνεται και στους πίνακες παρακάτω τα παιδιά που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο επέλεξαν σε υψηλότερο ποσοστό τις καταλήξεις /-ῖ/(-ού) και /-ὸν/(-ών) στις ασκήσεις 1 και 2 αντίστοιχα. Ανάλογα αποτελέσματα παρατηρούνται και στις τάξεις Α', Γ', Δ' και Ε' του δημοτικού. Ωστόσο τα παιδιά τα οποία φοιτούσαν στην Β' τάξη του δημοτικού προτίμησαν στην άσκηση 1 την κατάληξη /-ῖου/(-ίου) , η οποία συγκέντρωσε ποσοστό 51%, αλλά την κατάληξη /-ὸν/(-ών) με ποσοστό 58,7% στην άσκηση 2. Τέλος τα παιδιά της έκτης τάξης στις δύο ασκήσεις προτίμησαν τους τύπους της γενικής, όπου ο τόνος έπεφτε στην παραλήγουσα, δηλαδή τις καταλήξεις /-ῖου/(-ίου) και /-ῖον/(-ίων) αντίστοιχα.

Τάξη	Απαντήσεις	
	N	Ποσοστό
Νηπιαγωγείο	-ῖ	365 46,8%
	-ὶ	410 52,6%
	Και τα δύο	2 0,3%
	Καμία Απάντηση	3 0,4%
	Σύνολο	780 100,0%
Α' Δημοτικού	-ῖ	76 45,0%
	-ὶ	92 54,4%

	Καμία Απάντηση	1	0,6%
	Σύνολο	169	100,0%
Β' Δημοτικού	-ιυ	126	51,0%
	-ù	111	44,9%
	Και τα δύο	6	2,4%
	Καμία Απάντηση	4	1,6%
	Σύνολο	247	100,0%
Γ' Δημοτικού	-ιυ	66	36,3%
	-ù	105	57,7%
	Καμία Απάντηση	11	6,0%
	Σύνολο	182	100,0%
Δ' Δημοτικού	-ιυ	90	36,4%
	-ù	157	63,6%
	Σύνολο	247	100,0%
Ε' Δημοτικού	-ιυ	67	39,6%
	-ù	101	59,8%
	Καμία Απάντηση	1	0,6%
	Σύνολο	169	100,0%
Στ' Δημοτικού	-ιυ	115	59,0%
	-ù	80	41,0%
	Σύνολο	195	100,0%

Πίνακας 2.4 Προτιμητέες καταλήξεις ανά τάξη για τη γενική ενικού

Τάξη		Απαντήσεις	
		N	Ποσοστό
Νηπιαγωγείο	-ιον	325	41,7%
	-òπ	454	58,2%
	Και τα δύο	1	0,1%
	Σύνολο	780	100,0%
Α' Δημοτικού	-ιον	73	43,2%
	-òπ	88	52,1%
	Καμία απάντηση	8	4,7%
	Σύνολο	169	100,0%
Β' Δημοτικού	-ιον	91	36,8%
	-òπ	145	58,7%
	Και τα δύο	5	2,0%
	Καμία απάντηση	6	2,4%
	Σύνολο	247	100,0%
Γ' Δημοτικού	-ιον	52	28,6%
	-òπ	129	70,9%

	Καμία απάντηση	1	0,5%
	Σύνολο	182	100,0%
Δ' Δημοτικού	-ιον	74	30,0%
	-όν	171	69,2%
	Και τα δύο	1	0,4%
	Καμία απάντηση	1	0,4%
	Σύνολο	247	100,0%
Ε' Δημοτικού	-ιον	77	45,6%
	-όν	91	53,8%
	Και τα δύο	1	0,6%
	Σύνολο	169	100,0%
Στ' Δημοτικού	-ιον	102	52,3%
	-όν	93	47,7%
	Σύνολο	195	100,0%

Πίνακας 2.5 Προτιμητέες καταλήξεις ανά τάξη για τη γενική πληθυντικού

Στη συνέχεια, θέλοντας να διαπιστώσουμε εάν η τάξη φοίτησης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις επιλογές των παιδιών εφαρμόσαμε τον έλεγχο χ^2 (Pearson's bivariate test of independence) για τις τάξεις του δημοτικού. Από τα αποτελέσματα είδαμε ότι υπάρχει ισχυρά στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην τάξη του δημοτικού στην οποία φοιτούσαν τα παιδιά και τον προτιμώμενο τύπο της γενικής των υποκοριστικών τόσο στην άσκηση 1 ($\chi^2 = 33,499$, $df=5$, $p<0,01$), αλλά και στην άσκηση 2 ($\chi^2 = 36,222$, $df=5$, $p<0,01$).

Αντίστοιχος έλεγχος πραγματοποιήθηκε, ανάμεσα στα παιδιά που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο, το σύνολο των παιδιών που φοιτούσαν στο δημοτικό και τους ενήλικες. Μεταξύ των νηπίων και των μαθητών του δημοτικού, δεν παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική σχέση των προτιμήσεων και της τάξης των παιδιών, σε καμία από τις δύο πρώτες ασκήσεις. Εξετάζοντας όμως αναλυτικότερα τα αποτελέσματα και τις απαντήσεις των παιδιών του νηπιαγωγείου, σε σχέση με αυτές των παιδιών κάθε τάξης του δημοτικού ξεχωριστά, λάβαμε τα εξής αποτελέσματα, τα οποία ισχύουν και για τις δύο πρώτες ασκήσεις. Ανάμεσα στην τάξη και τα αποτελέσματα υπήρχε ισχυρά στατιστικά σημαντική σχέση, όταν συγκρίναμε τις απαντήσεις των νηπίων με αυτές των μαθητών των Γ', Δ' και Στ' τάξεων του δημοτικού.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα των ενηλίκων ανά μορφωτικό επίπεδο, παρατηρείται συμφωνία μεταξύ των αποφοίτων δημοτικού, πανεπιστημίου και τεχνικής σχολής ως προς την προτίμηση της κατάληξης */-i/(-ού)* στην πρώτη άσκηση και της κατάληξης */-on/(-ών)* στην άσκηση 2. Αντίθετα οι απόφοιτοι λυκείου προτίμησαν τις καταλήξεις */-iu/(-ίου)* και */-ion/(-ίων)* αντίστοιχα, για την πρώτη και τη δεύτερη άσκηση. Οι κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος πάλι, δεν έδειξαν μία ξεκάθαρη προτίμηση στην άσκηση 1, αφού και οι δύο επιλογές καταλήξεων συγκέντρωσαν ποσοστό 50%, ενώ στην άσκηση 2 η κατάληξη */-ion/(-ίων)* συγκέντρωσε υψηλότερο ποσοστό.

Μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων		Απαντήσεις	
		N	Ποσοστό
Απόφοιτος Δημοτικού	- ιυ	4	15,4%
	- ύ	22	84,6%
	Σύνολο	26	100,0%
Απόφοιτος Λυκείου	- ιυ	89	68,5%
	- ύ	41	31,5%
	Σύνολο	130	100,0%
Απόφοιτος Πανεπιστημίου	- ιυ	46	35,4%
	- ύ	84	64,6%
	Σύνολο	130	100,0%
Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος	- ιυ	39	50,0%
	- ύ	39	50,0%
	Σύνολο	78	100,0%
Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής	- ιυ	16	30,8%
	- ύ	36	69,2%
	Σύνολο	52	100,0%

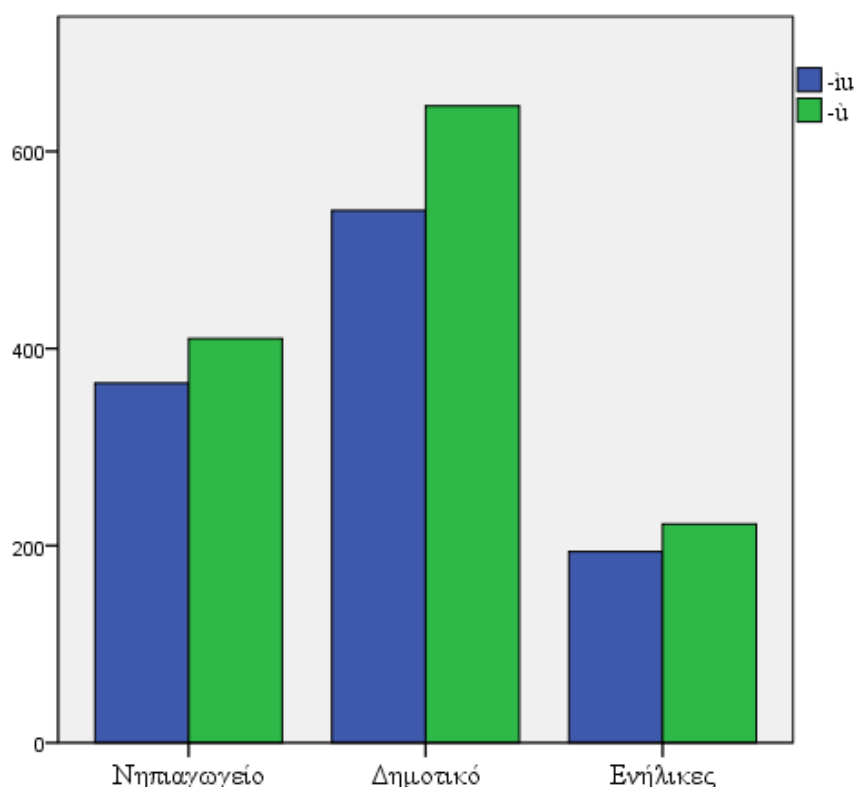
Πίνακας 2.6 Προτιμητέες καταλήξεις ανά μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων για τη γενική

Μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων		Απαντήσεις	
		N	Ποσοστό
Απόφοιτος Δημοτικού	- ιον	7	26,9%
	- ον	19	73,1%
	Σύνολο	26	100,0%
Απόφοιτος Λυκείου	- ιον	86	66,2%
	- ον	44	33,8%
	Σύνολο	130	100,0%
Απόφοιτος Πανεπιστημίου	- ιον	48	36,9%
	- ον	82	63,1%
	Σύνολο	130	100,0%
Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος	- ιον	48	61,5%
	- ον	30	38,5%
	Σύνολο	78	100,0%
Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής	- ιον	17	32,7%
	- ον	35	67,3%
	Σύνολο	52	100,0%

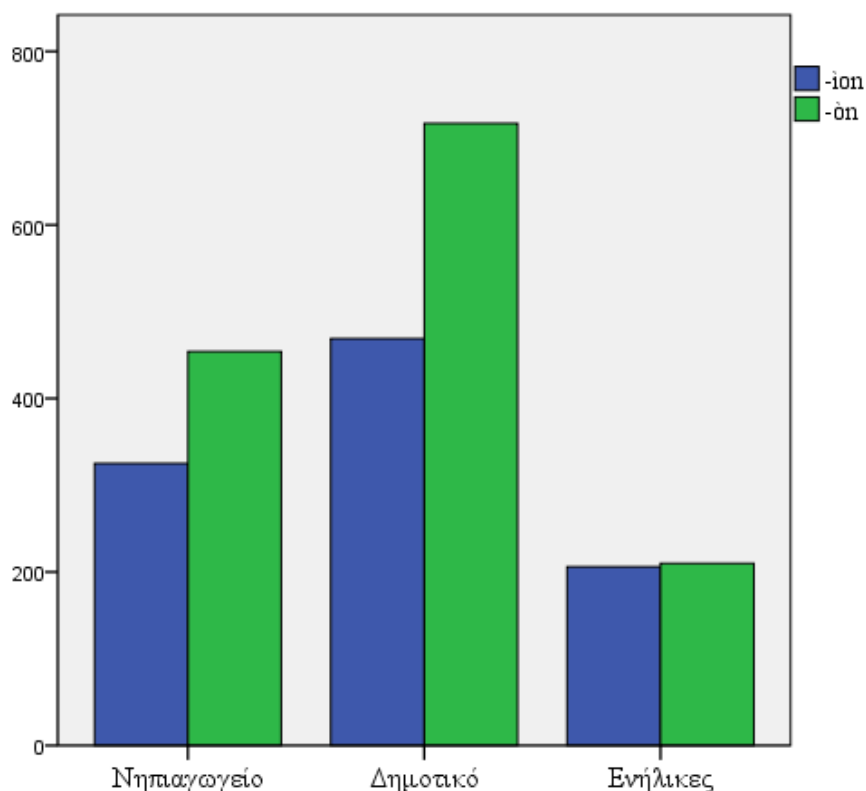
Πίνακας 2.7 Προτιμητέες καταλήξεις ανά μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων για τη γενική πληθυντικού

Επίσης διαπιστώθηκε, πως η ηλικία αποτέλεσε στατιστικά σημαντικό παράγοντα για την επιλογή των απαντήσεων μεταξύ ενηλίκων και νηπίων ($\chi^2=6,681$, $df=1$, $p=0,01$), αλλά και μεταξύ ενηλίκων και μαθητών δημοτικού ($\chi^2=12,567$, $df=1$, $p<0,01$), γεγονός που ίσχυε στη δεύτερη άσκηση, όχι όμως και στην πρώτη.

Στα γραφήματα που ακολουθούν βλέπουμε συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας στις δύο πρώτες ασκήσεις και διακρίνουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές στις προτιμήσεις τους. Στο πρώτο γράφημα διακρίνεται ξεκάθαρα το γεγονός ότι υπερτερεί η επιλογή της κατάληξης *-i* για τα παιδιά που φοιτούν στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό, αλλά και για τους ενήλικες, με σημαντική μάλιστα διαφορά από την κατάληξη *-iu/(-ίου)*. Στο δεύτερο γράφημα γίνεται σαφής η προτίμηση των δύο πρώτων υποομάδων στην κατάληξη */-on/(-ών)*, όχι όμως και των ενηλίκων, οι οποίοι με πολύ μικρή διαφορά, προτιμούν την κατάληξη */-on/(-ών)*, έναντι της κατάληξης */-ion/(-ίων)*.

Γράφημα 5.1 Προτιμητέες καταλήξεις για τη γενική ενικού

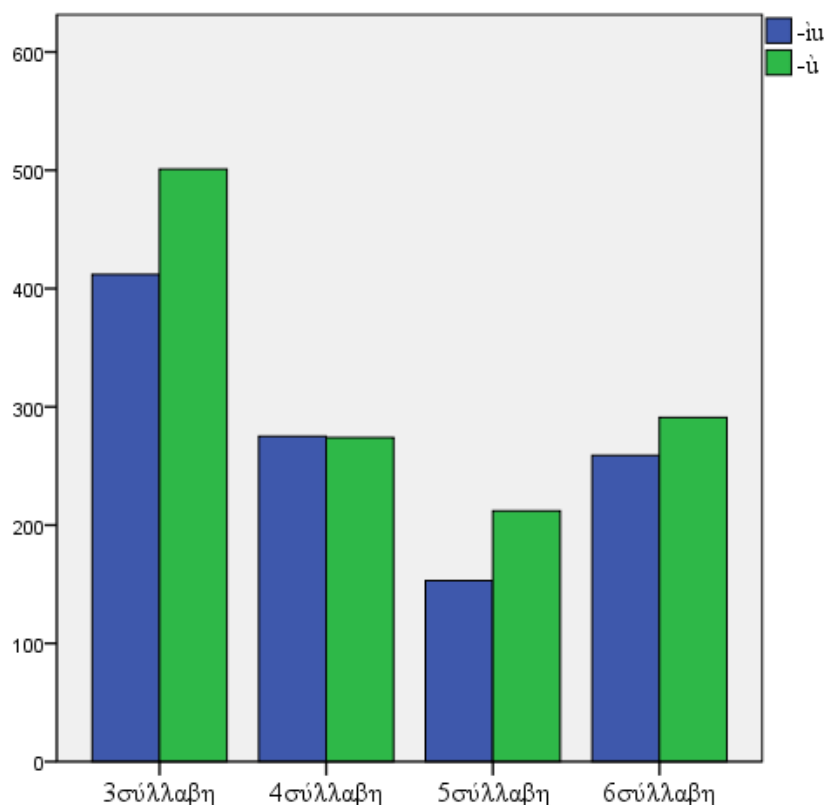

Γράφημα 5.2 Προτιμητέες καταλήξεις για τη γενική πληθυντικού

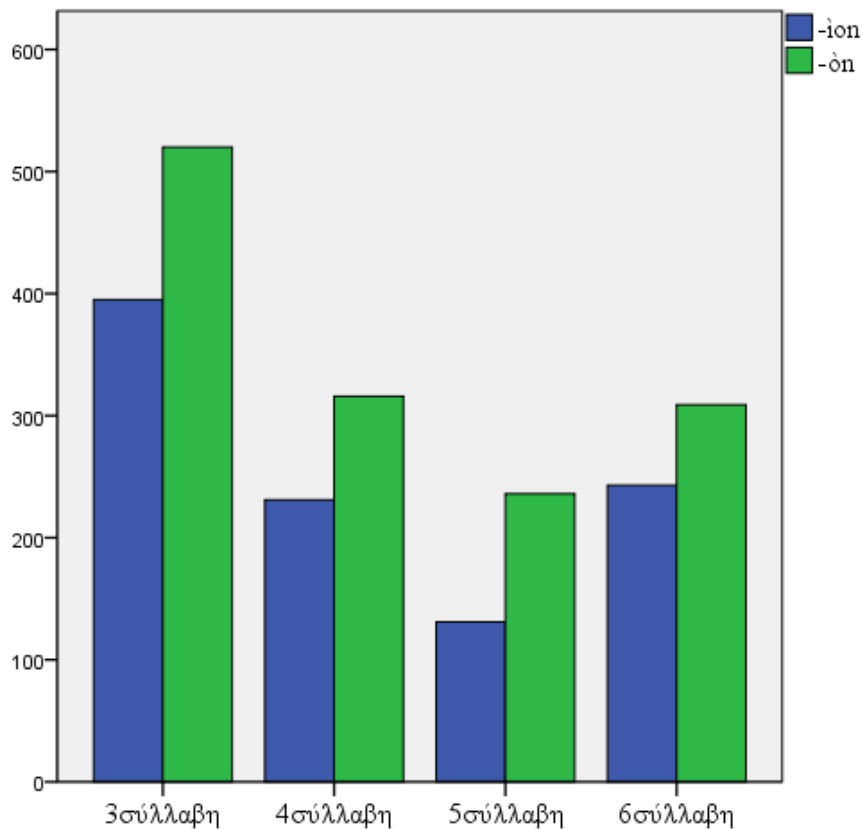
Εξετάζοντας τα αποτελέσματα ως προς τον αριθμό των συλλαβών των υποκοριστικών λέξεων, που χρησιμοποιήθηκαν στο εργαλείο της έρευνας, παρατηρήθηκε, πως οι προτιμήσεις των συμμετεχόντων είναι σταθερές στο σύνολο σχεδόν των λέξεων, ανεξαρτήτως του αριθμού των συλλαβών τους. Όπως μπορούμε να δούμε στον πίνακα και τα γραφήματα που ακολουθούν, με εξαίρεση τις τετρασύλλαβες υποκοριστικές λέξεις στην πρώτη άσκηση, όπου η κατάληξη */-iɯ/(-ίου)* διατηρεί ένα πολύ μικρό προβάδισμα (0,2%), οι συμμετέχοντες προτίμησαν τόσο στον ενικό, αλλά και τον πληθυντικό τους τύπους, οι οποίοι τονίζονταν στη λήγουσα, */-i/(-ού)* και */-on/(-ών)* αντίστοιχα. Σύμφωνα και με τον έλεγχο χ^2 που πραγματοποιήθηκε, ο αριθμός των συλλαβών των υποκοριστικών λέξεων, δε φαίνεται να έπαιξε στατιστικά σημαντικό ρόλο, ως μεταβλητή κατά την επιλογή των απαντήσεων από τους συμμετέχοντες.

Αριθμός συλλαβών	Άσκηση1 (ενικός)	N	Ποσοστό	Άσκηση2 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
3σύλλαβη	- ι υ	412	45,1%	- ι ο ν	395	43,2%
	- υ	501	54,9%	- ο ν	520	56,8%
	Σύνολο	913	100,0%	Σύνολο	915	100,0%
4σύλλαβη	- ι υ	275	50,1%	- ι ο ν	231	42,2%
	- υ	274	49,9%	- ο ν	316	57,8%
	Σύνολο	549	100,0%	Σύνολο	547	100,0%
5σύλλαβη	- ι υ	153	41,9%	- ι ο ν	131	35,7%
	- υ	212	58,1%	- ο ν	236	64,3%
	Σύνολο	365	100,0%	Σύνολο	367	100,0%
6σύλλαβη	- ι υ	259	47,1%	- ι ο ν	243	44,0%
	- υ	291	52,9%	- ο ν	309	56,0%
	Σύνολο	550	100,0%	Σύνολο	552	100,0%

Πίνακας 2.8 Προτιμητέες καταλήξεις ανά αριθμό συλλαβών για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Γράφημα 6.1 Προτιμητέες καταλήξεις ανά αριθμό συλλαβών για τη γενική ενικού

Γράφημα 6.2 Προτιμητέες καταλήξεις ανά αριθμό συλλαβών για τη γενική πληθυντικού

5.2.2 Ασκήσεις 3 και 4

Αφού είδαμε τα αποτελέσματα των δύο πρώτων ασκήσεων, όπου οι συμμετέχοντες καλούνταν να επιλέξουν μία από τις απαντήσεις που δίνονταν, προχωράμε στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων των ασκήσεων 3 και 4, στις οποίες οι συμμετέχοντες καλούνταν να καταγράψουν οι ίδιοι την απάντηση που επιθυμούν. Στον πίνακα που ακολουθεί βλέπουμε τα γενικότερα αποτελέσματα από το σύνολο του δείγματος. Όπως γίνεται αντιληπτό, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων επέλεξε να σχηματίσει τη γενική των υποκοριστικών τονισμένη στη λήγουσα, επέλεξαν δηλαδή τις καταλήξεις /-ῶ/(-ού) και /-ὄν/(-ών) για τον ενικό (άσκηση 3) και τον πληθυντικό (άσκηση 4) αντίστοιχα. Παρατηρείται επίσης ένα μικρό ποσοστό διαφοροποιημένων απαντήσεων, αλλά και κάποιες περιπτώσεις όπου δε δόθηκε καμία απάντηση.

Άσκηση3 (ενικός)	Απαντήσεις				
	N	Ποσοστό	Άσκηση4 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
-ιυ	1084	48,5%	-ιον	998	44,6%
-ύ	1119	50,0%	-ον	1193	53,4%
Και τα δύο	2	0,1%	Και τα δύο	1	0,05%
Άλλη απάντηση	21	0,9%	Άλλη απάντηση	15	0,7%
Αλλαγή θέσης τόνου	4	0,2%	Αλλαγή θέσης τόνου	10	0,4%
Καμία Απάντηση	6	0,3%	Καμία απάντηση	19	0,8%
Σύνολο	2236	100,0%	Σύνολο	2236	100,0%

Πίνακας 3.1 Προτιμητέες καταλήξεις συνόλου για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα ξεχωριστά για κάθε φύλο, διακρίνουμε μία διαφοροποίηση ανάμεσα στις συμμετέχουσες και τους συμμετέχοντες της έρευνας στην άσκηση 3, αφού οι πρώτες προτίμησαν την κατάληξη της γενικής /-ι/(-ού) με ποσοστό 52,1%, ενώ οι συμμετέχοντες προτίμησαν την κατάληξη /-ιυ/(ίου) με ποσοστό 51,49%. Στην επόμενη ωστόσο άσκηση, κοινή προτίμηση συμμετεχουσών και συμμετεχόντων, ήταν η κατάληξη της γενικής /-ον/(-ών) με ποσοστό 54,9% και 50,9% αντίστοιχα.

Φύλο	Απαντήσεις					
	Άσκηση3 (ενικός)	N	Ποσοστό	Άσκηση4 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
Αρσενικό	-ιυ	452	51,9%	-ιον	409	47,0%
	-ύ	408	46,8%	-ον	443	50,9%
	Και τα δύο	2	0,2%	Και τα δύο	0	0
	Άλλη απάντηση	7	0,8%	Άλλη απάντηση	1	0,1%
	Αλλαγή θέσης τόνου	0	0	Αλλαγή θέσης τόνου	2	0,2%
	Καμία Απάντηση	2	0,2%	Καμία απάντηση	16	1,8%
	Σύνολο	871	100,0%	Σύνολο	871	100,0%
Θηλυκό	-ιυ	632	46,3%	-ιον	589	43,2%
	-ύ	711	52,1%	-ον	750	54,9%
	Και τα δύο	0	0	Και τα δύο	1	0,1%
	Άλλη απάντηση	14	1,0%	Άλλη απάντηση	14	1,0%
	Αλλαγή θέσης τόνου	4	0,3%	Αλλαγή θέσης τόνου	8	0,6%
	Καμία Απάντηση	4	0,3%	Καμία απάντηση	3	0,2%
	Σύνολο	1365	100,0%	Σύνολο	1365	100,0%

Πίνακας 3.2 Προτιμητέες καταλήξεις ανά φύλο για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Αναλύοντας τα αποτελέσματα με βάση την ηλικία των συμμετεχόντων, βλέπουμε πως τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες, προτίμησαν την κατάληξη /-ῖ/(-ού) με ποσοστό 50,3% και 48,8% αντίστοιχα, για την άσκηση 3 και την κατάληξη /-ὸν/(-ὄν) με ποσοστά 53,5% και 52,6% αντίστοιχως για την άσκηση 4. Τα ποσοστά που συγκέντρωσαν οι υπόλοιπες κατηγορίες, όπως «άλλες απαντήσεις», «καμία απάντηση», «και τα δύο», ήταν ιδιαίτερα χαμηλά.

Ηλικία	Απαντήσεις					
	Άσκηση3 (ενικός)	N	Ποσοστό	Άσκηση4 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
Παιδιά	-ῖ	889	48,8%	-ιον	821	45,1%
	-ὸ	916	50,3%	-ὸν	974	53,5%
	Και τα δύο	2	0,1%	Και τα δύο	1	0,05%
	Άλλη απάντηση	7	0,4%	Άλλη απάντηση	2	0,1%
	Αλλαγή θέσης τόνου	0	0	Αλλαγή θέσης τόνου	3	0,2%
	Καμία απάντηση	6	0,3%	Καμία απάντηση	19	1,0%
	Σύνολο	1820	100,0%	Σύνολο	1820	100,0%
Ενήλικες	-ῖ	195	46,9%	-ιον	177	42,5%
	-ὸ	203	48,8%	-ὸν	219	52,6%
	Και τα δύο	0	0	Και τα δύο	0	0
	Άλλη απάντηση	14	3,4%	Άλλη απάντηση	13	3,1%
	Αλλαγή θέσης τόνου	4	1,0%	Αλλαγή θέσης τόνου	7	1,7%
	Καμία απάντηση	0	0	Καμία απάντηση	0	0
	Σύνολο	416	100,0%	Σύνολο	416	100,0%

Πίνακας 3.3 Προτιμητέες καταλήξεις ανά ηλικιακή ομάδα για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Αφού ταξινομήσαμε περαιτέρω την ομάδα των παιδιών ανά τάξη, στην οποία φοιτούν και των ενηλίκων με βάση το μορφωτικό τους επίπεδο, είμαστε σε θέση να δούμε σε ποιο βαθμό τα αποτελέσματα ομοιάζουν ή διαφέρουν με βάση τα κριτήρια αυτά. Όπως φαίνεται και στους πίνακες παρακάτω, τα παιδιά που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο, επέλεξαν σε υψηλότερο ποσοστό τις καταλήξεις /-ῖ/(-ίου) και /-ὸν/(-ὄν) στις ασκήσεις 3 και 4 αντίστοιχα. Τα παιδιά, τα οποία φοιτούσαν στις τάξεις Β', Γ' και Δ' του δημοτικού, προτίμησαν τις καταλήξεις /-ῖ/(-ού) και /-ὸν/(-ὄν) στις δύο ασκήσεις, ενώ σύμφωνα με τα αποτελέσματα τα παιδιά της Ε' τάξης επέλεξαν σε μεγαλύτερο ποσοστό την κατάληξη /-ῖ/(-ού) στην τρίτη άσκηση και την κατάληξη /-ιον/(-ίων) στην τέταρτη άσκηση. Τέλος, τα παιδιά της έκτης τάξης στις δύο ασκήσεις προτίμησαν τους τύπους της γενικής, όπου ο τόνος έπεφτε στην παραλήγουσα, δηλαδή τις καταλήξεις /-ῖ/(-ίου) και /-ιον/(-ίων) αντίστοιχα.

Τάξη		Απαντήσεις	
		N	Ποσοστό
Νηπιαγωγείο	-ιυ	406	52,1%
	-ù	370	47,4%
	Καμία απάντηση	4	0,5%
	Σύνολο	780	100,0%
Β' Δημοτικού	-ιυ	116	47,0%
	-ù	131	53,0%
	Σύνολο	247	100,0%
Γ' Δημοτικού	-ιυ	67	36,8%
	-ù	108	59,3%
	Άλλη απάντηση	6	3,3%
	Καμία απάντηση	1	0,5%
	Σύνολο	182	100,0%
Δ' Δημοτικού	-ιυ	119	48,2%
	-ù	128	51,8%
	Σύνολο	247	100,0%
Ε' Δημοτικού	-ιυ	81	47,9%
	-ù	85	50,3%
	Και τα δύο	2	1,2%
	Άλλη απάντηση	1	0,6%
	Σύνολο	169	100,0%
Στ' Δημοτικού	-ιυ	100	51,3%
	-ù	94	48,2%
	Καμία απάντηση	1	0,5%
	Σύνολο	195	100,0%

Πίνακας 3.4 Προτιμητέες καταλήξεις ανά τάξη για τη γενική ενικού

Τάξη		Απαντήσεις	
		N	Ποσοστό
Νηπιαγωγείο	-ιον	386	49,5%
	-ον	393	50,4%
	Και τα δύο	1	0,1%
	Σύνολο	780	100,0%
Β' Δημοτικού	-ιον	92	37,2%
	-ον	140	56,7%
	Άλλη απάντηση	1	0,4%
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	0,4%
	Καμία απάντηση	13	5,3%
	Σύνολο	247	100,0%
Γ' Δημοτικού	-ιον	69	37,9%
	-ον	112	61,5%
	Άλλη απάντηση	1	0,5%
	Σύνολο	182	100,0%
Δ' Δημοτικού	-ιον	88	35,6%
	-ον	157	63,6%
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	0,4%
	Καμία απάντηση	1	0,4%
	Σύνολο	247	100,0%
Ε' Δημοτικού	-ιον	88	52,1%
	-ον	77	45,6%
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	0,6%
	Καμία απάντηση	3	1,8%
	Σύνολο	169	100,0%
Στ' Δημοτικού	-ιον	98	50,3%
	-ον	95	48,7%
	Καμία απάντηση	2	1,0%
	Σύνολο	195	100,0%

Πίνακας 3.5 Προτιμητέες καταλήξεις ανά τάξη για τη γενική πληθυντικού

Έπειτα εφαρμόσαμε τον έλεγχο χ^2 , ώστε να διερευνήσουμε τη σχέση της τάξης φοίτησης με τις προτιμήσεις των παιδιών που φοιτούν στο δημοτικό και είδαμε ότι υπάρχει ισχυρά στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην τάξη του δημοτικού, στην οποία φοιτούσαν τα παιδιά και τον προτιμώμενο τύπο της γενικής των υποκοριστικών για την άσκηση 4 ($\chi^2=19,787$, $df=4$, $p<0,01$), όχι όμως την άσκηση 3.

Στον έλεγχο που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στα παιδιά που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο και τα παιδιά που φοιτούσαν στο δημοτικό, παρουσιάστηκε στατιστικά

σημαντική σχέση της τάξης με τις απαντήσεις που κατέγραψαν τα παιδιά στην άσκηση 3 ($\chi^2=5,125$, $df=1$, $p=0,02$) και ισχυρά στατιστικά σημαντική σχέση των παραπάνω μεταβλητών στην άσκηση 4 ($\chi^2=8,061$, $df=1$, $p<0,01$). Ειδικότερα, παρατηρήθηκε ισχυρά στατιστικά σημαντική σχέση των απαντήσεων με την τάξη, στην οποία φοιτούσαν τα παιδιά κατά τον έλεγχο των απαντήσεων των νηπίων και των μαθητών της Γ΄ τάξης του δημοτικού στην άσκηση 3 ($\chi^2=11,250$, $df=1$, $p<0,01$) και κατά τη σύγκριση των απαντήσεων των νηπίων με αυτές των μαθητών της Β΄ τάξης ($\chi^2=7,023$, $df=1$, $p<0,01$), της Γ΄ τάξης ($\chi^2=7,695$, $df=1$, $p<0,01$) και της Δ΄ τάξης του δημοτικού ($\chi^2=13,932$, $df=1$, $p<0,01$) στην άσκηση 4.

Στα αποτελέσματα των ενηλίκων ανά μορφωτικό επίπεδο, παρατηρείται συμφωνία μεταξύ των αποφοίτων δημοτικού, πανεπιστημίου, τεχνικής σχολής και των κατόχων μεταπτυχιακού διπλώματος, ως προς την προτίμηση της κατάληξης /-ι/(-ού) στην άσκηση 3 και της κατάληξης /-ον/(-ών) στην άσκηση 4. Ιδιαίτερα, οι απόφοιτοι τεχνικής σχολής σε ποσοστό 71,2% σχημάτισαν τη γενική ενικού των υποκοριστικών με την κατάληξη /-ι/(-ού), ενώ οι απόφοιτοι δημοτικού με ποσοστό 80,8% έδειξαν την προτίμηση τους στην κατάληξη /-ον/(-ών) για το σχηματισμό της γενικής πληθυντικού των υποκοριστικών που τους δίνονταν. Αντίθετα, οι απόφοιτοι λυκείου προτίμησαν την κατάληξη /-ι/(-ίου) με πολύ υψηλό ποσοστό μάλιστα, 70,8% για την άσκηση 3 και /-ιον/(-ίων) με ποσοστό 64,6%, για την τέταρτη άσκηση της έρευνας.

Μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων		Απαντήσεις	
		N	Ποσοστό
Απόφοιτος Δημοτικού	-ι/ιου	12	46,2%
	-ον/ων	14	53,8%
	Σύνολο	26	100,0%
Απόφοιτος Λυκείου	-ι/ιου	92	70,8%
	-ον/ων	37	28,5%
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	0,8%
	Σύνολο	130	100,0%
Απόφοιτος Πανεπιστημίου	-ι/ιου	51	39,2%
	-ον/ων	79	60,8%
	Σύνολο	130	100,0%
Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος	-ι/ιου	25	32,1%
	-ον/ων	36	46,2%
	Αλλαγή θέσης τόνου	3	3,8%
	Άλλη απάντηση	14	17,9%
	Σύνολο	78	100,0%
Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής	-ι/ιου	15	28,8%
	-ον/ων	37	71,2%
	Σύνολο	52	100,0%

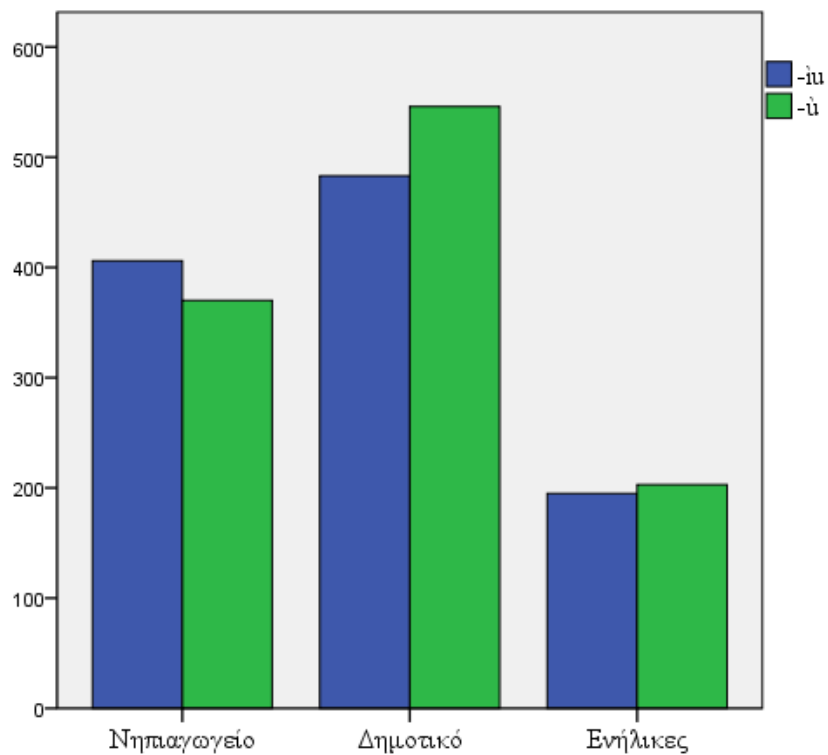
Πίνακας 3.6 Προτιμητέες καταλήξεις ανά μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων για τη γενική

Μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων		Απαντήσεις	
		N	Ποσοστό
Απόφοιτος Δημοτικού	-ιον	5	19,2%
	-όν	21	80,8%
	Σύνολο	26	100,0%
Απόφοιτος Λυκείου	-ιον	84	64,6%
	-όν	45	34,6%
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	0,8%
	Σύνολο	130	100,0%
Απόφοιτος Πανεπιστημίου	-ιον	49	37,7%
	-όν	81	62,3%
	Σύνολο	130	100,0%
Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος	-ιον	22	28,2%
	-όν	37	47,4%
	Άλλη απάντηση	13	16,7%
	Αλλαγή θέσης τόνου	6	7,7%
	Σύνολο	78	100,0%
Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής	-ιον	17	32,7%
	-όν	35	67,3%
	Σύνολο	52	100,0%

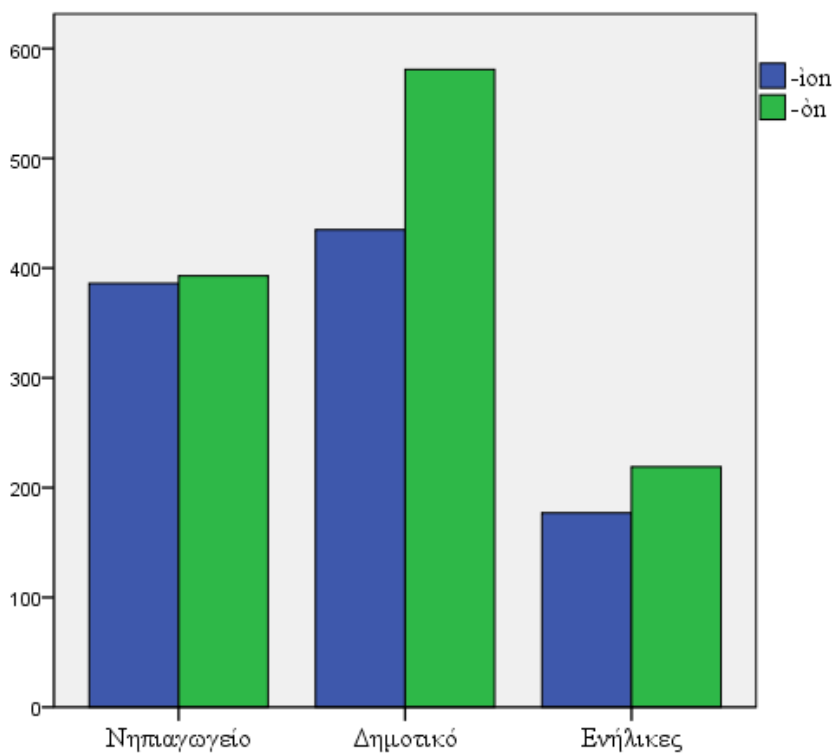
Πίνακας 3.7 Προτιμητέες καταλήξεις ανά μορφωτικό επίπεδο ενηλίκων για τη γενική πληθυντικού

Στον έλεγχο που πραγματοποιήθηκε για να διερευνηθεί πιθανή σχέση ανάμεσα στην ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων και τις προτιμώμενες απαντήσεις τους για τις ασκήσεις 3 και 4, διαπιστώθηκε, πως δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην ηλικία και τις απαντήσεις, που έδωσαν ενήλικες και παιδιά.

Στα γραφήματα που ακολουθούν, βλέπουμε συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων της έρευνας στις ασκήσεις 3 και 4. Στο πρώτο γράφημα παρατηρούμε, ότι υπερτερεί η επιλογή της κατάληξης */-i/(-ού)* για τα παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό, αλλά και για τους ενήλικες, με μικρή βέβαια διαφορά από την κατάληξη */-iu/(-ίου)*. Αντίθετα, τα παιδιά που φοιτούν στο νηπιαγωγείο, προτίμησαν το σχηματισμό της γενικής των υποκοριστικών με την κατάληξη */-iu/(-ίου)*. Στο δεύτερο γράφημα διακρίνεται η προτίμηση όλων στην κατάληξη */-on/(-ών)*, η οποία όμως δεν υπερिशύει σημαντικά έναντι της κατάληξης */-ion/(-ίων)* για τα παιδιά του νηπιαγωγείου.

Γράφημα 7.1 Προτιμητέες καταλήξεις για τη γενική ενικού

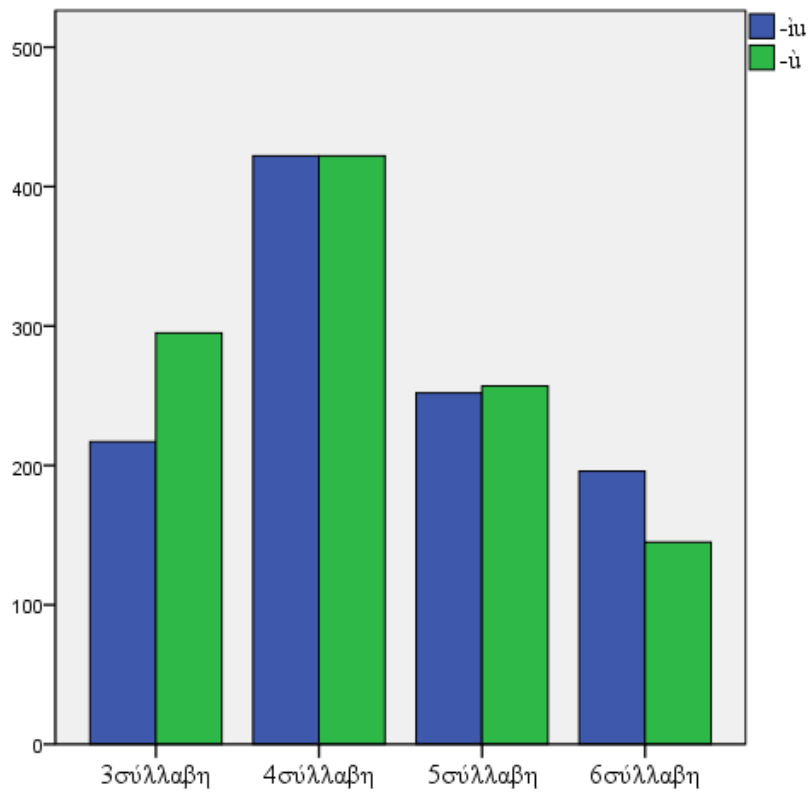
Γράφημα 7.2 Προτιμητέες καταλήξεις για τη γενική πληθυντικού

Εξετάζοντας τα αποτελέσματα ως προς τον αριθμό των συλλαβών των υποκοριστικών λέξεων, που δίνονταν στους συμμετέχοντες, παρατηρούμε στον πίνακα και τα γραφήματα που ακολουθούν, πως στις περιπτώσεις των τρισύλλαβων και πεντασύλλαβων λέξεων προτίμησαν τις καταλήξεις /-*ù*/(*-ού*) και /-*òn*/(*-ών*,) για τον ενικό και τον πληθυντικό αντίστοιχα. Στην περίπτωση των τετρασύλλαβων λέξεων και τον ενικό αριθμό παρατηρείται ποσοστό 50% και στις δύο καταλήξεις, /-*iu*/(*-ίου*) και /-*ù*/(*-ού*), ενώ στον πληθυντικό αριθμό, στην άσκηση 4 δηλαδή, υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσε η κατάληξη /-*òn*/(*-ών*). Τέλος, βλέπουμε προτίμηση της κατάληξης /-*iu*/(*-ίου*) για τον ενικό και /-*ìon*/(*-ίων*) για τον πληθυντικό, κατά το σχηματισμό της γενικής πτώσης των εξασύλλαβων υποκοριστικών λέξεων.

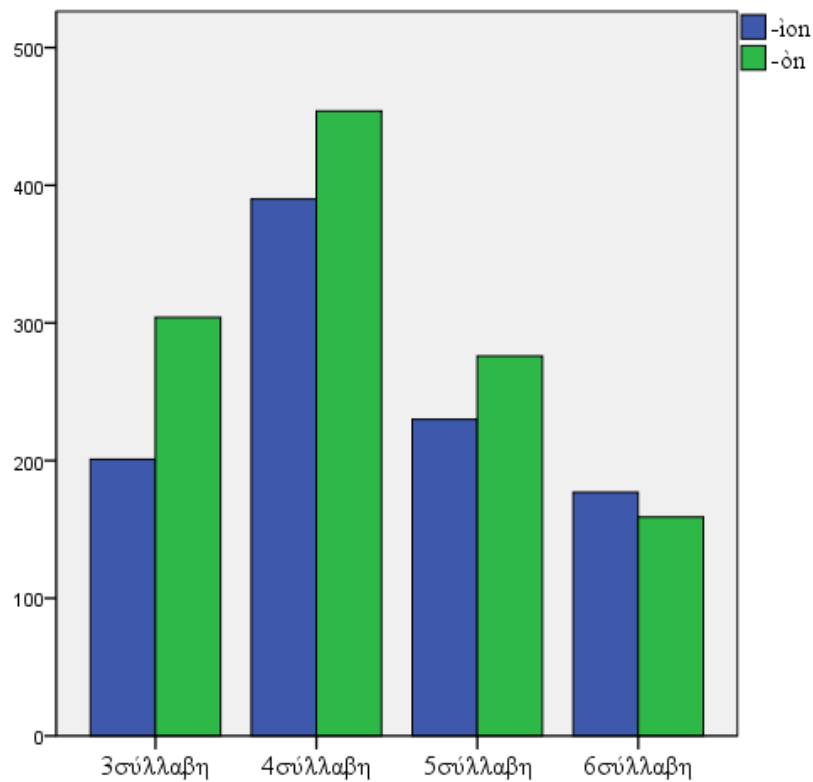
Αναφορικά με το ρόλο του αριθμού των συλλαβών των υποκοριστικών κατά το σχηματισμό τους στη γενική, όπως έδειξαν τα αποτελέσματα του ελέγχου χ^2 , που πραγματοποιήθηκε, σχετίζεται ισχυρά στατιστικά σημαντικά με τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες στην άσκηση 3 ($\chi^2=19,086$, $df=3$, $p<0,01$) και την άσκηση 4 ($\chi^2=13,761$, $df=3$, $p<0,01$).

Αριθμός συλλαβών	Άσκηση1 (ενικός)	N	Ποσοστό	Άσκηση2 (πληθυντικός)	N	Ποσοστό
3σύλλαβη	- <i>iu</i>	216	42,3%	- <i>ìon</i>	201	39,8%
	- <i>ù</i>	295	57,7%	- <i>òn</i>	304	60,2%
	Σύνολο	512	100,0%	Σύνολο	505	100,0%
4σύλλαβη	- <i>iu</i>	422	50,0%	- <i>ìon</i>	390	46,2%
	- <i>ù</i>	422	50,0%	- <i>òn</i>	454	53,8%
	Σύνολο	844	100,0%	Σύνολο	844	100,0%
5σύλλαβη	- <i>iu</i>	251	49,4%	- <i>ìon</i>	230	45,5%
	- <i>ù</i>	257	50,6%	- <i>òn</i>	276	54,5%
	Σύνολο	509	100,0%	Σύνολο	506	100,0%
6σύλλαβη	- <i>iu</i>	195	57,4%	- <i>ìon</i>	177	52,7%
	- <i>ù</i>	145	42,6%	- <i>òn</i>	159	47,3%
	Σύνολο	341	100,0%	Σύνολο	336	100,0%

Πίνακας 3.8 Προτιμητέες καταλήξεις ανά αριθμό συλλαβών για τη γενική ενικού και πληθυντικού

Γράφημα 8.1 Προτιμητέες καταλήξεις ανά αριθμό συλλαβών για τη γενική ενικού

Γράφημα 8.2 Προτιμητέες καταλήξεις ανά αριθμό συλλαβών για τη γενική πληθυντικού

5.3 Συζήτηση και Συμπεράσματα

Πριν προχωρήσουμε σε μία συνολική εκτίμηση των αποτελεσμάτων που συλλέχθηκαν από την παρούσα έρευνα, θεωρώ χρήσιμο να αναφερθώ ξανά στο περιεχόμενο των τεσσάρων ασκήσεων. Στο πλαίσιο των δύο πρώτων ασκήσεων, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν μία εκ των δύο επιλογών που τους δίνονταν, σχετικά με τον τύπο της γενικής ενικού και πληθυντικού που προτιμούν, ενώ στην τρίτη και τέταρτη άσκηση καλούνταν να συμπληρώσουν εκείνοι τον τύπο που επιθυμούν. Η διαφοροποίηση των τύπων, που δίνονταν ως πιθανές επιλογές των δύο πρώτων ασκήσεων, ήταν η θέση του τόνου· στην παραλήγουσα ή τη λήγουσα. Η πρώτη επιλογή, στην οποία ο τόνος του υποκοριστικού στη γενική, έπεφτε στην παραλήγουσα, έφερε στοιχεία της λόγιας γλώσσας, χαρακτηριστικό γνώρισμα της οποίας, είναι η αποφυγή της συνίζησης των /i/ και /e/ και δηλώνει το επίσημο ύφος (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2015). Στη δεύτερη επιλογή, η θέση του τόνου στη γενική ακολουθεί το κλιτικό παράδειγμα των ουσιαστικών σε /-i/(-ι), όπου ο τόνος τοποθετείται στη λήγουσα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα από το σύνολο του δείγματος, η πλειοψηφία προτίμησε τις καταλήξεις /-ù/(-ού) για τον ενικό (ασκήσεις 1 και 3) και /-òñ/(-ών) για τον πληθυντικό (ασκήσεις 2 και 4). Επίσης, οι συμμετέχουσες διατήρησαν την προτίμησή τους στην κατάληξη /-ù/(-ού) στις ασκήσεις 1 και 3 και στην κατάληξη /-òñ/(-ών) στις ασκήσεις 2 και 4. Οι συμμετέχοντες από την άλλη πλευρά, στην άσκηση 1 επέλεξαν σε μεγαλύτερο ποσοστό την κατάληξη /-ù/ (-ού), ενώ στην άσκηση 3, την κατάληξη /-ìù/ (-ίου). Στις ασκήσεις 2 και 4 η προτίμηση ήταν κοινή για την κατάληξη /-òñ/(-ών). Παρατηρώντας τις απαντήσεις ανά ηλικιακή ομάδα είδαμε, πως παιδιά και ενήλικες επέλεξαν συχνότερα τις καταλήξεις /-ù/ (-ού) και /-òñ/ (-ών) στις ασκήσεις 1, 3 και 2, 4 αντίστοιχα. Διαφοροποιήσεις παρατηρήσαμε ωστόσο μεταξύ των παιδιών, με βάση την τάξη στην οποία φοιτούσαν, έτσι τα παιδιά που φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο, για παράδειγμα στην πρώτη άσκηση έδειξαν την προτίμησή τους στους τύπους της γενικής με την κατάληξη /-ù/(-ού), ενώ στην άσκηση 3 σχημάτισαν περισσότερους τύπους της γενικής με την κατάληξη /-ìù/(-ίου), στις ασκήσεις 2 και 4 οι απόψεις ταυτίστηκαν και υπερίσχυσε η επιλογή της κατάληξης /-òñ/(-ών). Αντίθετα, με βάση τις απαντήσεις των παιδιών της έκτης τάξης του δημοτικού, υπερτερεί η κατάληξη /-ìù/ (-ίου) της γενικής ενικού, στις ασκήσεις 1 και 3 και η κατάληξη /-ìòñ/(-ίων) της γενικής πληθυντικού, στις ασκήσεις 2 και 4. Επιπλέον, ανάμεσα στους ενήλικες, οι απόφοιτοι λυκείου ήταν οι μόνοι, οι οποίοι προτίμησαν την κατάληξη /-ìù/(-ίου) στις ασκήσεις 1 και 3 και την κατάληξη /-ìòñ/ (-ίων) στις ασκήσεις 2 και 4. Εξετάζοντας τις απαντήσεις με βάση τον αριθμό των συλλαβών των λέξεων είδαμε, πως στην περίπτωση μόνο των εξασύλλαβων λέξεων διαφοροποιείται η γενικότερη προτίμηση στις καταλήξεις /-ù/(-ού) και /-òñ/ (-ών), καθώς στις ασκήσεις 3 και 4 σε αντίθεση με τις 1 και 2, υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσαν οι καταλήξεις /-ìù/(-ίου) και /-ìòñ/(-ίων). Όσον αφορά τις κατηγορίες των άλλων απαντήσεων, τις περιπτώσεις όπου επιλέχθηκαν δύο απαντήσεις ή δε δόθηκε καμία απάντηση, θα πρέπει να σημειώσω, πως δε συγκέντρωσαν σημαντικό

ποσοστό σε καμία από τις ασκήσεις, ενώ και οι περιπτώσεις, στις οποίες παρατηρήθηκε αλλαγή της θέσης του τόνου, ήταν ελάχιστες και οι περισσότερες προέρχονταν από μεμονωμένα άτομα, τα οποία σχημάτισαν τα υποκοριστικά στη γενική και τοποθέτησαν τον τόνο στην προπαραλήγουσα, π.χ. /*elefandàcion*/ (ελεφαντάκιων), /*psalidàcion*/ (ψαλιδάκιων), /*balaciù*/ (μπαλάκιου). Στην κατηγορία «άλλες απαντήσεις» συμπεριλήφθηκαν περιπτώσεις, όπου διατηρήθηκε η αρχική μορφή της λέξης, έγινε παράλειψη συλλαβών ή σχηματίστηκε η λέξη με διαφορετική υποκοριστική κατάληξη, καθώς και οι περιπτώσεις όπου προτιμήθηκε ο περιφραστικός σχηματισμός των υποκοριστικών στη γενική (τον συγκεκριμένο τρόπο προτίμησε ένας μόνο ενήλικας στο σύνολο του δείγματος).

Τόσο στις ασκήσεις οι οποίες αφορούσαν τη γενική ενικού (ασκήσεις 1 και 3), αλλά και τις ασκήσεις, που αφορούσαν τη γενική πληθυντικού των υποκοριστικών (ασκήσεις 2 και 4), η πλειοψηφία επέλεξε ή σχημάτισε περισσότερους τύπους της γενικής, όπου ο τόνος τοποθετούνταν στη λήγουσα συλλαβή της λέξης, ακολουθώντας το κλιτικό παράδειγμα των ουδετέρων σε /-i/(-i), όπως: /*ped- i*/ (παιδ-ί), /*gat-i*/ (γατ-ι). Παρά μάλιστα την αρχική υπόθεση, πως το λόγιο στοιχείο θα αποτελούσε παράγοντα επιρροής για τις απαντήσεις των ενηλίκων, οι οποίοι έχουν έρθει σε μεγαλύτερη επαφή με αυτό σε σχέση με τα παιδιά, τα ποσοστά των απαντήσεών τους, ανέδειξαν την προτίμησή τους στο κλιτικό παράδειγμα της νέας ελληνικής.

Από τις αναλύσεις που έγιναν στη συνέχεια, προκειμένου να εντοπιστούν οι παράγοντες, οι οποίοι επηρέασαν στατιστικά σημαντικά την έκβαση των αποτελεσμάτων, συγκεντρώθηκαν ενδιαφέροντα στοιχεία. Εξετάστηκαν ως παράγοντες επιρροής η ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων, εάν επρόκειτο δηλαδή, για ενήλικες ή παιδιά, η τάξη στην οποία φοιτούσαν τα παιδιά, καθώς και ο αριθμός των συλλαβών της αρχικής υποκοριστικής λέξης, που δινόταν στους συμμετέχοντες. Υπήρξαν διαφοροποιήσεις από άσκηση σε άσκηση, γεγονός που υποδεικνύει, πως η διαφορετική διαδικασία συμπλήρωσης μεταξύ των ασκήσεων, εφόσον η μία έδινε τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ δύο ήδη σχηματισμένων απαντήσεων και η δεύτερη καλούσε τους συμμετέχοντες να σχηματίσουν οι ίδιοι τον τύπο της γενικής που επιθυμούσαν, αλλά και το γεγονός ότι οι δύο ασκήσεις αφορούσαν τον ενικό αριθμό και οι άλλες δύο τον πληθυντικό, ίσως έπαιξαν επίσης ρόλο στη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων.

Η τάξη φοίτησης των παιδιών εντός του δημοτικού είχε στατιστικά σημαντική σχέση με την επιλογή ή το σχηματισμό των απαντήσεών τους στις ασκήσεις 1, 2 και 4, ενώ και η φοίτηση σε νηπιαγωγείο ή δημοτικό επηρέασε τις απαντήσεις που δόθηκαν στις ασκήσεις. Επιπλέον, η ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων επηρέασε την έκβαση των αποτελεσμάτων, καθώς υπήρχαν διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις μεταξύ ενηλίκων και παιδιών. Ακόμη, ο αριθμός των συλλαβών φαίνεται πως επηρέασε τις απαντήσεις που σχημάτισαν οι συμμετέχοντες στις ασκήσεις 3 και 4.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό, πως η ερευνητική υπόθεση σύμφωνα με την οποία δε θα επικρατούσε ένας τύπος κατάληξης της γενικής, αλλά τα αποτελέσματα θα μοιράζονταν ισάξια ανάμεσα στις δύο επιλογές, καταρρίπτεται, καθώς το σύνολο του δείγματος έδειξε την προτίμησή του στις καταλήξεις */-i/(-ού)* για τον ενικό και */-on/(-ών)* για τον πληθυντικό, ενώ και η ομάδα των ενηλίκων μεμονωμένα παρουσίασε τις ίδιες τάσεις και δεν επηρεάστηκε από τη χρήση λογιότερων τύπων. Η ηλικία και η τάξη φοίτησης αναδείχθηκαν όντως ως παράγοντες σχετιζόμενοι με τις απαντήσεις, όπως αναμενόταν από την αρχή της έρευνας, ενώ και ο αριθμός των συλλαβών σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται, πως έπαιξε ρόλο κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, επιβεβαιώνοντας έτσι μία από τις αρχικές ερευνητικές υποθέσεις.

Μία γενικότερη εντύπωση που προέκυψε από τη διεξαγωγή της έρευνας, είναι πως από τη μία πλευρά οι ενήλικες που συμμετείχαν, φάνηκαν αρκετά διστακτικοί στην αρχή με τη χρήση της γενικής των υποκοριστικών σε */-aci/(-άκι)* και */-ili/(-ούλι)* και την ορθότητα των τύπων αυτών, προχώρησαν ωστόσο στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία, δείχνοντας να συνηθίζουν στην ανάγνωση και το άκουσμα των τύπων αυτών. Κάποιοι από τους ενήλικες μάλιστα, όντας διαλεκτόφωνοι, χρησιμοποιούσαν ανέκαθεν τη γενική πτώση των υποκοριστικών σε */-aci/(-άκι)* και */-ili/(-ούλι)*, έτσι για αυτούς οι λέξεις που έβλεπαν, δεν αποτελούσαν πρωτόγνωρο θέαμα, πόσο μάλλον λανθασμένο ή απαγορευτικό. Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά αντιμετώπισαν τη διαδικασία πιο ευχάριστα, χωρίς να αμφιταλαντεύονται σχετικά με την ύπαρξη ή μη, την ορθότητα ή μη των λέξεων, που άκουγαν και διάβαζαν, αν και αρχικά έβρισκαν κάποιες από αυτές αστείες ή περίεργες. Αυτό ίσως συμβαίνει, επειδή τα παιδιά δε διακατέχονται από τη γλωσσική ανασφάλεια, που κατακλύζει συχνά τους ενήλικες. Όπως αναφέρει ο Labov (1972, 317-318, στο Μητσιάκη & Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019), οι ομιλητές επηρεάζονται άμεσα από τις «υψηλού κύρους» γλωσσικές νόρμες κατά την παραγωγή λόγου και συχνά οδηγούνται στην υπερδιόρθωση. Οι ενήλικες προσπαθώντας να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της κοινωνίας και να παράγουν κοινωνικώς αποδεκτό λόγο, παρασύρονται ευκολότερα από τις τάσεις της εποχής και τις επικρατούσες απόψεις στο πλαίσιο του κοινωνικού τους περιγύρου. Έτσι, συχνά προβαίνουν στην αυτοδιόρθωση, στην αποφυγή κάποιων τύπων της γενικής και την αντικατάστασή τους με άλλους πιο «αποδεκτούς», αλλά συχνά μη οικονομικούς για τη γλώσσα τύπους. Σημαντικός βέβαια κρίνεται ο ρόλος του περιβάλλοντος, του κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου, του τόπου καταγωγής, του μορφωτικού επιπέδου, αφού παραδείγματος χάρη, σε αρκετές διαλέκτους της νέας ελληνικής η κλίση των υποκοριστικών σε */-aci/(-άκι)* και */-ili/(-ούλι)* δεν εμφανίζει κενά στη γενική πτώση, η οποία σχηματίζεται και χρησιμοποιείται στον καθημερινό λόγο.

Όπως αναφέρθηκε και στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, το κενό στο κλιτικό παράδειγμα των συγκεκριμένων υποκοριστικών δεν οφείλεται στην αδυναμία σχηματισμού τους, λόγω σοβαρών φωνολογικών, μορφολογικών ή σημασιολογικών κανόνων, η πλειοψηφία ωστόσο τείνει να αποφεύγει τη χρήση τους στη γενική πτώση, η οποία έχει σε πολλές περιπτώσεις της νέας ελληνικής υποκατασταθεί από

άλλους τύπους και παραμένει πιο ενεργή στο γραπτό και επίσημο, κυρίως λόγο. Η τάση αυτή της πλειοψηφίας τείνει να γενικευθεί και να αντιμετωπίζεται ως κανονικότητα, όπως αναφέρει και η Thomadaki (2012). Οι αντιδράσεις που συνέλεξα εγώ ωστόσο κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, ήταν θα έλεγα ενθαρρυντικές, καθώς ιδιαίτερα οι ενήλικες, υπερπήδησαν το εμπόδιο της συνήθειας και της θέσης περί κοινωνικώς αποδεκτού και γραμματικώς ορθού και σχημάτισαν τους τύπους της γενικής, που στην καθημερινότητα δίσταζαν να χρησιμοποιήσουν. Τα παιδιά από την άλλη, ως πιο ανεπηρέαστοι από τα κοινωνικά πρότυπα και τη διδασκαλία φυσικοί ομιλητές, αντιμετώπισαν με μεγαλύτερη ευελιξία και άνεση, το ζητούμενο της έρευνας.

5.4 Περιορισμοί και Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Μετά τη διεξαγωγή της έρευνας και τη σύνταξη της εργασίας, έχουμε τη δυνατότητα να παρατηρήσουμε περιορισμούς, που θα μπορούσαν να βελτιωθούν μελλοντικά σε αντίστοιχη έρευνα. Βασικό περιορισμό της έρευνας αποτελεί το μέγεθος του ερωτηματολογίου, το οποίο για τα παιδιά νηπιακής ηλικίας ιδιαίτερα, ήταν αρκετά εκτενές, γεγονός που μπορεί να κουράσει τα παιδιά. Επιπροσθέτως, θα συνέβαλλε στα αποτελέσματα της έρευνας, εάν συμμετείχαν διαλεκτόφωνοι φυσικοί ομιλητές στο δείγμα, ώστε να συγκριθούν οι προτιμήσεις τους με αυτές των μη διαλεκτόφωνων. Η παρατήρηση αυτή αποτελεί και μία πρόταση για μελλοντική έρευνα, καθώς θα παρουσίαζε μεγάλο ενδιαφέρον η μελέτη των απαντήσεων διαλεκτόφωνων, οι οποίοι χρησιμοποιούν και στην καθημερινότητά τους κάποιους τύπους της γενικής, οι οποίοι εξετάζονται στο ερωτηματολόγιο της έρευνας. Γενικότερα κρίνεται απαραίτητη η εξέταση ενός ευρύτερου φάσματος δείγματος φυσικών ομιλητών, διαφορετικής ηλικίας, καταγωγής, μορφωτικού και κοινωνικού επιπέδου, ώστε να αποκτήσουμε μία σαφέστερη άποψη σχετικά με τις τάσεις του γενικού πληθυσμού. Επιπλέον, θα ήταν χρήσιμο να εξεταστούν αντίστοιχες «ανωμαλίες» και σε άλλες κατηγορίες λέξεων, είτε υποκοριστικά με διαφορετικές υποκοριστικές καταλήξεις, μεγεθυντικά και άλλα ουσιαστικά και επίθετα. Τέλος, θα ήταν διαφωτιστική μία έρευνα με στόχο την καταγραφή των απόψεων των φυσικών ομιλητών σχετικά με τα κενά στα κλιτικά παραδείγματα αρκετών λέξεων της νέας ελληνικής, όπως τα υποκοριστικά που εξετάστηκαν και στην παρούσα έρευνα, ποια πιστεύουν ότι είναι τα αίτια, που προκαλούν τα κενά αυτά και για ποιο λόγο οι ίδιοι χρησιμοποιούν ή όχι τέτοιους «αμφιλεγόμενους» τύπους.

Επίλογος

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να επαναλάβω συνοπτικά κάποια από τα κυριότερα ζητήματα που θίξαμε στην παρούσα εργασία. Με το θεωρητικό μέρος της εργασίας προσπάθησα να θέσω τα «θεμέλια», ώστε να μπορέσω στη συνέχεια να παρουσιάσω και να τεκμηριώσω τα στοιχεία, που σχετίζονταν με την έρευνα. Έτσι, έγινε αρχικά μία αναφορά σε γενικότερα στοιχεία που αφορούν τη γλώσσα και τη γλωσσολογία, σε κάποιους από τους κυριότερους σταθμούς στη μελέτη της γλώσσας, τα στάδια της γλωσσικής ανάπτυξης, τη γλωσσική κατάκτηση και το θεμελιώδη ρόλο του εγκεφάλου για την επίτευξή της.

Εν συνεχεία, ασχοληθήκαμε με τον τομέα της μορφολογίας, ο οποίος εξετάζει την κλίση και την παραγωγή, διαδικασίες που αφορούν άμεσα το κεντρικό ζήτημα, το οποίο πραγματεύεται η διπλωματική μελέτη. Παρουσιάστηκαν δεδομένα σχετικά με την κατάκτηση της μορφολογίας από τα παιδιά, αποδόθηκαν χρήσιμοι ορισμοί και προχωρήσαμε σε μια αναφορά στα μέρη του λόγου και πιο συγκεκριμένα στα ουσιαστικά και τα επίθετα. Προβλήθηκαν στοιχεία, που αφορούν τη χρήση και τη λειτουργία τους στο λόγο, την ταξινόμηση και την κλίση τους. Ακολούθως αναφερθήκαμε στις διαδικασίες της κλίσης και της παραγωγής, έγινε λόγος για τις κλιτικές τάξεις και τις πτώσεις της νέας ελληνικής, όπου επικεντρωθήκαμε στη γενική πτώση και για την παραγωγή λέξεων, με αλλά και χωρίς προσφύματοποίηση. Αναφέρθηκαν επίσης εν συντομία κάποια βασικά γνωρίσματα του τόνου της νέας ελληνικής και των λόγιων στοιχείων που τη χαρακτηρίζουν. Έπειτα, δόθηκε έμφαση στην κατηγορία των υποκοριστικών, στο σχηματισμό τους, στα υποκοριστικά επιθήματα και τη θέση τους στη μορφολογία. Ακόμη σταθήκαμε σε σημασιολογικά και πραγματολογικά στοιχεία που αφορούν τη χρήση τους, είδαμε τις περιστάσεις, κατά τις οποίες συνήθως χρησιμοποιούνται υποκοριστικοί τύποι και αναφερθήκαμε σε μια ιδιαίτερη κατηγορία, τα λεξικοποιημένα υποκοριστικά. Παρουσιάστηκαν επίσης έρευνες, που έχουν κατά καιρούς διεξαχθεί και έχουν προσφέρει αρκετές πληροφορίες σχετικά με τα υποκοριστικά, από μορφολογική, σημασιολογική και πραγματολογική άποψη.

Στη συνέχεια εμβαθύνουμε περισσότερο στο θέμα της εργασίας εξετάζοντας πιο συγκεκριμένα τα υποκοριστικά με καταλήξεις */-àci/* (-άκι) και */-ùli/* (-ούλι). Παρουσιάστηκαν εν πρώτοις κάποια γενικά στοιχεία, σχετικά με την απαρχή των καταλήξεων και τη χρήση τους στην καθημερινότητα και έπειτα αναδείξαμε με θεωρητικά στοιχεία το πρόβλημα, που συναντάται κατά το σχηματισμό της γενικής πτώσης του ενικού και του πληθυντικού των συγκεκριμένων υποκοριστικών. Εκτέθηκαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με την ύπαρξη ή όχι των τύπων αυτών της γενικής, καθώς και τα αίτια στα οποία θα μπορούσε ενδεχομένως να οφείλεται το κενό κατά την κλίση τους. Αρκετές απόψεις έδειχναν να συμπίπτουν αναφορικά με τη μη ύπαρξη των τύπων της γενικής, όχι όμως και η αιτιολογία. Κάποιοι θεωρούν, πως το κενό αυτό της γενικής οφείλεται στον τονισμό, άλλοι αναφέρονται στην ύπαρξη ενός ιδιοσυγκρασιακού χαρακτηριστικού των υποκοριστικών, ή σε μορφολογικούς και συντακτικούς παράγοντες.

Τι συμβαίνει όμως με τις εξαιρέσεις; Σε αρκετές διαλέκτους παραδείγματος χάρη, η γενική των υποκοριστικών αυτών σχηματίζεται χωρίς προβλήματα, όπως συμβαίνει και με κάποιες ακόμη περιπτώσεις που αποτελούν εξαίρεση, όπως τα λεξικοποιημένα υποκοριστικά σε /-àci/ (-άκι) και οι λέξεις με κατάληξη /-àci/ (-άκι), οι οποίες όμως δεν έχουν υποκοριστική σημασία. Υπάρχει όντως κάποια αιτία, που απαγορεύει το σχηματισμό της γενικής πτώσης των υποκοριστικών με τις καταλήξεις /-àci/(-άκι) και /-ùli/ (-ούλι) ή μήπως το κενό, για το οποίο γίνεται λόγος, πρόκειται στην ουσία για μία επιβεβλημένη από τη συνήθεια και το δισταγμό κανονικότητα;

Η έρευνα, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εργασίας, επιθυμεί να δώσει μία κατεύθυνση προς την απάντηση για το υποβληθέν ερώτημα. Δόθηκε λοιπόν σε παιδιά νηπιαγωγείου και δημοτικού, αλλά και σε ενήλικες, ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο τους ζητούσε να επιλέξουν, στις πρώτες δύο ασκήσεις και να καταγράψουν στις δύο επόμενες, τον τύπο που περισσότερο προτιμούν για το σχηματισμό της γενικής ενικού και πληθυντικού υποκοριστικών σε -àci(-άκι) και /-ùli/(-ούλι). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας κοινή προτίμηση παιδιών και ενηλίκων, αποτέλεσαν οι καταλήξεις /-ù/ (-ού) και /-òn/ (-όν) για τον ενικό και τον πληθυντικό αντίστοιχα, ενώ η ηλικία, η τάξη φοίτησης, αλλά και ο αριθμός των συλλαβών των υποκοριστικών λέξεων, αποτέλεσαν μεταβλητές, που επηρέασαν την έκβαση των αποτελεσμάτων. Ενήλικες και παιδιά με σχετική ευκολία, μετά από μία αρχική έκπληξη και αμφισβήτηση, από την πλευρά των ενηλίκων κυρίως, επέλεξαν και σχημάτισαν τη γενική πτώση των υποκοριστικών σε /-àci/ (-άκι) και /-ùli/(-ούλι).

Λαμβάνοντας υπόψη το θεωρητικό υπόβαθρο, τα ποσοτικά αλλά και ποιοτικά αναφορικά με τις αντιδράσεις των συμμετεχόντων, δεδομένα, θεωρώ άκαιρη τη μη αποδοχή λεξικών τύπων, οι οποίοι δεν περιορίζονται από συγκεκριμένους γραμματικούς κανόνες, αλλά από υποθέσεις και κοινωνικώς προσδιορισμένες νόρμες, που επηρεάζουν και ενδεχομένως επιβάλλουν, συγκεκριμένους λεξικούς τύπους, ενώ αποκλείουν το σχηματισμό άλλων. Θεωρώ σημαντική την προσφορά της παρούσας έρευνας και εργασίας κατ'επέκταση, η οποία μέσα από μία σφαιρική θεώρηση και ανασκόπηση των υπαρχόντων βιβλιογραφικών αναφορών και την εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε ένα σημαντικό, όσον αφορά το πλήθος, δείγμα, αναδεικνύει τα ζητήματα αυτά και αποτελεί ίσως ένα κίνητρο για περαιτέρω έρευνα, σχετικά με τον τονισμό της γενικής των υποκοριστικών με τις καταλήξεις /-àci/ (-άκι) και /-ùli/(-ούλι), αλλά και άλλων κατηγοριών καταλήξεων, όπου εντοπίζονται αντίστοιχα προβλήματα στην κλίση τους. Η παρούσα έρευνα συμβάλλει παρέχοντας στην υπάρχουσα βιβλιογραφία γνώσεις σχετικά με τις καταλήξεις που προτιμούν, αλλά και τη στάση ενηλίκων και παιδιών απέναντι στο ζήτημα του τονισμού της γενικής των υπό εξέταση υποκοριστικών και προτρέπει στη μη καθιέρωσή ορισμένων τύπων, ως ανύπαρκτων ή απαγορευτικών, εφόσον δεν υφίστανται συγκεκριμένοι γραμματικοί κανόνες, που ορίζουν κάτι τέτοιο. Με την ελπίδα, πως μελλοντικά θα υπάρξουν κι άλλες έρευνες, που θα ασχοληθούν με το παρόν ζήτημα, αυτή είναι μία πρώτη απόπειρα, ώστε να μπορέσει να σκιαγραφηθεί η δυνατότητα χρήσης της γενικής των υποκοριστικών με τις καταλήξεις /-àci/ (-άκι) και /-ùli/(-ούλι) στο πλαίσιο της

καθημερινής ζωής, στον καθημερινό, προφορικό κυρίως λόγο από τους φυσικούς ομιλητές της ελληνικής.

Τέλος θα ήθελα να επαναλάβω, όπως αναφέρθηκε και στο θεωρητικό μέρος αυτής της μεταπτυχιακής μελέτης, πως μέσω της χρήσης των υποκοριστικών αντλούμε στοιχεία πολιτισμικά για τους ομιλητές μιας γλώσσας και αποκαλύπτονται χαρακτηριστικά του τρόπου με τον οποίο επικοινωνούν. Αναδεικνύονται παράλληλα, η επιθυμία και η «ανάγκη» των ομιλητών να εκφράσουν και να αναδείξουν τα συναισθήματά τους, καθώς η χρήση υποκοριστικών αποτελεί εν γένει και έκφραση του ίδιου μας του εαυτού, όπως αναφέρει ο Τριανταφυλλίδης (1963). Η γλώσσα λοιπόν, ως μέσο επικοινωνίας και προσωπικής έκφρασης, δε θα πρέπει να καθίσταται ένας ακόμη στρεσογόνος παράγοντας της καθημερινότητας, ο οποίος οδηγεί στην αμφισβήτηση, από τους ίδιους τους φυσικούς ομιλητές, των λέξεων που χρησιμοποιούν, την υπερβολική αυτοδιόρθωση και την εξαφάνιση ενδεχομένως σε βάθος χρόνου, γλωσσικών τύπων. Με σεβασμό στους υπάρχοντες γραμματικούς κανόνες, απαλλαγμένοι όμως από τις υψηλές γλωσσικές απαιτήσεις του κοινωνικού περίγυρου, αποδίδοντας μεγαλύτερη σημασία και αξία στις απόψεις των παιδιών και με ανοιχτό μυαλό, μπορούμε με μεγαλύτερη ευκολία και ανοχή να υποδεχτούμε και να αποδεχτούμε την επερχόμενη γλωσσική αλλαγή.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Alexopoulos, E. C. (1993). *The use of diminutives and augmentatives in Modern Greek*. In I. Philippaki- Warburton, K. Nicolaidis & M. Sifianou (Eds), *Themes in Greek Linguistics* (pp. 283-288). Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Anderson, S., R. (1992). *A-Morphous Morphology*. New York: Cambridge University Press.

Bakema, P. & Geeraerts, D. (2004). Diminution and augmentation. In G. Booij, C. Lehmann, J. Mugdan & S. Skopeteas (Eds.), *Morphology: An International Handbook on Inflection and Word-Formation, Vol 2 (1045-1052)*. Berlin: De Gruyter.

Crocco Galéas, G. (2002). *A morphopragmatic approach to Greek diminutives*. In C. Clairis (Ed.), *Recherchers en linguistique greque I* (pp. 151–154). Paris: L'Harmattan.

Croco-Galeas, G. (2004). *Diminutives within the theory of morphopragmatics*. Kitis, E.(Ed.) (pp.9-18).

Daltas P. (1985). *Some patterns of variability in the use of diminutive and augmentative suffixes in spoken Modern Greek Koine (MGK)*. *Glossologia* 4: 63-88.

Dressler W.U. & L. Merlini Barbaresi. (1994). *Morphopragmatics: of diminutives and augmentatives: On the priority of pragmatics over semantics*. In I. Kenesei & R., M. Harnish (Eds), *Perspectives on semantics, Pragmatics and Discourse* (pp. 43-59). Berlin: MoutondeGruyter.

Efthymiou, A. (2015). *Modern Greek diminutive and augmentative adjectives (in a cross-linguistic perspective)*. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, 21 (1), 57-71.

Efthymiou, A. (2018). A morphosemantic investigation of diminutive verbs in French and Modern Greek. In N. Koutsoukos, J. Audring & F. Masini (Eds.), *Morphological Variation: Synchrony and Diachrony – Online Proceedings of the Eleventh Mediterranean Morphology Meeting (MMM11)*, Nicosia, Cyprus, 22-25 June 2017 (pp. 26-35).

Giannouloupoulou, G. (2010). *Diminutive suffixes in modern Greek dialects*. In A. Ralli, B. Joseph, M. Janse, A. Karasimos (Eds.), *Proceedings of the 4th International Conference in Modern Greek Dialects and Linguistic Theory (MGDLT4)*, Chios, 11-14 June, 2009 (pp. 75-80). Patras: University of Patras.

Grandi, N. & Montermini, F. (2005). *Prefix-suffix neutrality in evaluative morphology*. In G. Booij, E. Guevara, A. Ralli, S. Sgroi & S. Scalise (Eds),

Proceedings of the 4th Mediterranean Meeting of Morphology, Morphology and Linguistic Typology, 21-23 September 2003(pp. 143-156).

Joseph, B. D., & Tserdanelis, G. (2003). *Modern Greek*. In Roelcke, T. (Ed), *Variationstypologie / Variation Typology*. Berlin, Boston: DeGruyter. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110202021.5.823>

Karlsson, F. (2000). *Defectivity*. In Booij G., Lehmann C., Mugdan J., & Skopeteas S. (Eds.), *Morphology: An International Handbook on Inflection and Word-Formation (647-653)*. Berlin, New York: De Gruyter.

Katramadou, K. (2000). The Greek Diminutive(Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή). Rand Afrikaans University. South Africa.

Makri-Tsilipakou, M. (2003). Greek diminutive use problematized: Gender, culture and common sense. *Discourse&Society*, Vol14 (No6), 699-726.

Melissaropoulou, D. & Ralli, A. (2008). *Headedness in diminutive formation:Evidence from Modern Greek and its dialectal variation*. *Acta Linguistica Hungarica*, 55, pp.183-204. DOI: 10.1556/ALing.55.2008.1-2.10.

Melissaropoulou, D. & Ralli, A. (2010). *Greek derivational structures: Restrictions and constraints*. *Morphology*, 20, pp. 343-357. DOI: 10.1007/s11525-010-9183-0.

Mertyris, D. (2019). Defective genitives of –ι-neuters nouns in Modern Greek: The role of synzesis. *Modern Greek Dialects and Linguistics Theory*, Vol 8 (No 1), 163-176.

Mertyris, D. (2015). *The Loss of the Genitive in Greek: A Diachronic and Dialectological Analysis*. *Journal of Greek Linguistics*, 15, pp.159-169. doi: 10.1163/15699846-01501008.

Paradia, M. & Mitsis, N., (2013). *The distinction between laiko and logio as a particular characteristic of the Modern Greek language: historical interpretation, contemporary function and didactic usage*. In M. Tsianikas, N. Maadad, G. Couvalis, & M. Palaksoglou (eds.), *Greek Research in Australia: Proceedings of the Biennial International Conference of Greek Studies, Flinders University June 2011*, (pp377-387). Flinders University Department of Language Studies - Modern Greek: Adelaide.

Poulopoulou, M. (2015). *Back to Nouns: Genitive Case*. In Poulopoulou, M., *Modern Greek Grammar Notes for Absolute Beginners*. [ebook] Athens:Hellenic Academic Libraries Link.<http://hdl.handle.net/11419/4402>.

Ralli, A. (2003). *Morphology in Greek Linguistics: A State Of The Art*. *Journal of Greek Linguistics*, 4, 77-130.

Ralli, A. (2016). "Greek". In Müller, P. O., Ohnheiser, I., Olsen, S., & Rainer, F. (Eds.). *Word-Formation*, (p.p.3138-3156). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton doi: <https://doi.org/10.1515/9783110424942-004>

Scalise, S. (1987). *Generative Morphology*. Dordrecht: Foris.

Sifianou, M. 1992. *The use of diminutives in expressing politeness: Modern Greek versus English* *Journal of Pragmatics*, 17, 155-173.

Stephany, U., & Christofidou, A. (2009). *The emergence of nominal inflection in Greek*. In U. Stephany & M., D. Voeikova (Eds), *Development of Nominal Inflection in First Language Acquisition: A Cross-Linguistic Perspective* (pp.217-264). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.

Thomadaki, E. (2007). *On the productivity of the diminutive suffixation in Greek child language*. In Eleni Agathopoulou, Maria Dimitrakopoulou and Despina Papadopoulou (Eds.), *Selected Papers on Theoretical and Applied Linguistics, 17th International Symposium, Vol 2*, (pp. 486-497). Department of Theoretical and Applied Linguistics, School of English, Aristotle University of Thessaloniki.

Thomadaki, E. And Stephany, U. (2007). *Diminutives in Greek child language*. In Ineta Savickienė and Wolfgang U. Dressler (Eds.), *The Acquisition of Diminutives: A Cross-Linguistic Perspective*, 89-123. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Thomadaki, E. (2012). *Paradigm structure, defectiveness and derivational productivity*. In Z. Gavriilidou, A. Efthymiou, E. Thomadaki & P. Kambakis-Vougiouklis (Eds), *Selected papers of the 10th ICGL* (pp.550-558). Komotini/Greece: Democritus University of Thrace.

Touratzidis, L. & Ralli, A. (1992). A computational treatment of stress in greek inflected forms. *Language and Speech*, 35 (4), 435-453.

Tzakosta, M. & Hadzidaki, M. (2013). *Word formation in child speech: evidence from preschoolers*. In the *E-proceedings of the 10th International Conference of Greek Linguistics*, Komotini: Department of Philology, Democritus University of Thrace, 571-577. <http://www.icgl.gr/el/papers-in-english.html>.

Tzakosta, M., Derzekou, Ch., Aleksopoulou, A. & Padeloglou, G. (2021). 'Is a little doll truly a little doll?' *Morphology teaching through children's stories: the case of derivation*. *Research Papers in Language Teaching and Learning* 11. 104-123.

Ελληνόγλωσση

Αναστασιάδη- Συμεωνίδη, Α. (2012). *Το νεοελληνικό κλιτικό σύστημα των ουσιαστικών και οι τάσεις του*. Στο Ζ. Γανριλίδου, Α. Εφθymiου, Ε. Thomadaki & Ρ. Kambakis-Vougiouklis (Επιμ.), *Selected papers of the 10th ICGL* (σελ.23-40). Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Αναστασιάδη- Συμεωνίδη, Α. (2015). *Γραμματική του Νεοελληνικού Επιστημονικού Λόγου (ΓΝΕΛ) μέσα από το πρίσμα της γλωσσολογίας*, Εισήγηση στο 10ο Συνέδριο της ΕΛΕΤΟ, Αθήνα 2015 (<http://www.eleto.gr/gr/Conference10>).

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2003). *Η μορφολογική δομή της νέας ελληνικής και η διδακτική της*. Γλωσσολογία, Τεύχος 15, σελ. 25-34.

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. & Κυριακοπούλου, Π. (2015). *Αυτόματη επεξεργασία λέξεων*. Στο Α. Τάντος, Σ. Μαρκαντωνάτου, Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Π. Κυριακοπούλου (Επιμ.), *Υπολογιστική γλωσσολογία*. (σ.σ. 42-107). Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2207>.

Ανδρέου, Γ. (2012). *Γλώσσα: θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Πεδίο.

Fromkin, V, Rodman, R. & Hyams, N. (2012). *Εισαγωγή στη μελέτη της γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκη.

Holton, D., Mackridge, P. & Φιλίππκη-Warburton, E. (2013). *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκη.

Καρβανού, Θ. & Μπέλα, Σ. (2012). *Κοινωνιοπραγματολογική ικανότητα και διδασκαλία της Ελληνικής: Η περίπτωση των υποκοριστικών*. Γλωσσολογία, 20, 65-88.

Καρρά, Α. (2006). *Προβλήματα κλίσης και υποκορισμού στην ελληνική και στα ευρωπαϊκά συστήματα* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Κατή, Δ. (2000). *Γλώσσα και επικοινωνία στο παιδί*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Κατσαρός, Π., Δ. (2018). *Υποκορισμός στην ελληνική και ιταλική: Θεωρία της Μορφοπραγματολογίας*. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Κατσιμάλη, Γ. (2007). *Γλωσσολογία σε εφαρμογή*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Lees, C. (2016). *Από τον «τοίχο» του Facebook στη σχολική τάξη: Η χρήση υποκοριστικών και μεγεθυντικών στις ψηφιακές γλωσσικές πρακτικές μαθητών/τριών γυμνασίου και προτάσεις για τη διδασκαλία τους*. Στο Α. Στάμου, Π. Πολίτης & Α. Αρχάκης (Επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της*

μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα (σ.σ. 204-229). Καβάλα: Σαίτα.

Λιαπής (1984). *Γλώσσα η Ελληνική*. Θεσσαλονίκη.

Μαγουλάς, Γ.& Μαγουλά, Ε. (2019). *Γλωσσολογία και ελληνική γλώσσα: θέματα διαχρονίας και συγχρονίας*. Αθήνα: Πεδίο.

Μαγουλάς, Γ., Μαγουλά, Ε. (2017). *Φωνολογία*. Στο Μαγουλάς, Γ., Μαγουλά, Ε. 2017. *Θέματα Συγχρονικής και Διαχρονικής Γλωσσολογίας*. Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/6505>

Mackridge, P. (2011). *Η Νεοελληνική Γλώσσα: Περιγραφική Ανάλυση της Νεοελληνικής Κοινής*. Αθήνα: Πατάκης.

Μελισσαροπούλου, Δ. (2006).*Η μορφολογική διαδικασία του υποκορισμού στη διαλεκτική ποικιλία της Ελληνικής-Σύγκριση με την ΚΝΕ (Μεταπτυχιακή Εργασία)*. Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Μήτσης, Ν., Παραδιά, Μ., & Μήτση Α. (2012). *Το λεξιλόγιο, Θεωρητική προσέγγιση και διδακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg

Μήτσης, Ν., Σπ. (2015). *Γραμματική και Επικοινωνία: Η Γραμματική ως Θεωρία και Πρακτική στο Πλαίσιο της Επικοινωνιακής Προσέγγισης της Γλώσσας* . Αθήνα: Gutenberg.

Μητσιάκη, Μ. & Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. (2019). *Υπερδιορθώνοντας τη γενική πληθυντικού: μια περίπτωση γλωσσικής ανασφάλειας*;. Μελέτες για την ελληνική γλώσσα, 39, 651-670.

Mirambel, A. (1978). *Η νέα ελληνική γλώσσα. Περιγραφή και ανάλυση* (Στ. Καρατζάς, Μεταφ.). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Μπακάκου-Ορφανού, Α. (2005). *Η λέξη της Νέας Ελληνικής στο γλωσσικό σύστημα και στο κείμενο*. Αθήνα: Περιοδικό «Παρουσία», παράρτημα αρ.65.

Μπαλιάτσας, Β. & Μπαλιάτσας, Π. (2003). *Γραμματική της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Έννοια.

Μπαμπινιώτης, Γ., Δ. (2017). *Σύγχρονη Σχολική Γραμματική για όλους*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπασλής, Γ. (2006). *Εισαγωγή στη διδασκαλία της γλώσσας: Μια Σύγχρονη Ολιστική και Επικοινωνιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Νεφέλη.

Μπουλογιόργος, Α . (1991). *Γλωσσική αγωγή*. Τρίκαλα: Βιβλιοπωλείο Κηρήθρες.

Παναρέτου, Ε. (2004-2005). Παρατηρήσεις στις λόγιες και λαϊκές λέξεις της Ελληνικής. *Παρουσία. Επιστημονικό περιοδικό του Συλλόγου Διδακτικού Προσωπικού Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών*, 17-18 (1), 145-151.

Παπαγεωργίου, Γ. (αχρονολ.). *Η παραγωγή και η σύνθεση λέξεων στη νέα ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: βιβλιοπωλείο Κοντού-Φυλακτού.

Πετρούνιας, Ε. (1993). *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Ράλλη, Α. (2018). *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκη.

Σακελλαριάδης, Γ. (1997). *Στοιχεία μορφολογίας. Μορφήματα και παραγωγικές καταλήξεις της νεοελληνικής*. Αθήνα: Σαββάλας.

Σετάτος, Μ. (1983-1984). *Παρατηρήσεις στις πτώσεις της νέας ελληνικής*. *Γλωσσολογία*, Τεύχος 2-3, σελ. 69-74.

Σταυριανάκη, Κ. (2008). –άκι & –ette: *Τα υποκοριστικά επιθήματα της ελληνικής και της γαλλικής. Συγκριτική μελέτη και προεκτάσεις για τη γλωσσική εκμάθηση και διδασκαλία*. Διεθνές Συνέδριο: 2008, Ευρωπαϊκό έτος διαπολιτισμικού διαλόγου: Συνομιλώντας με τις γλώσσες-πολιτισμούς, 12-14 Δεκεμβρίου 2008 (σ.σ. 759-769). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Συνώδη, Ε, Τζακώστα, Μ. (2014). *Ακιαροσίτσα. Τα ταξιδάκια μιας σαρανταποδαρούσας στη χώρα της γραμματικής. Οδηγός προς γονείς και εκπαιδευτικούς*. Χανιά: Γλαύκη

Τζάρτζανος, Α., Α. (1946). *Νεοελληνική Σύνταξις (της Κοινής Δημοτικής)*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων.

Τομπαΐδης, Δ. (1995). *Διδασκαλία Νεοελληνικής Γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Τριανταφυλλίδης Μ. (1926). «Η γενική των υποκοριστικών σε –άκι και το νεοελληνικό κλιτικό σύστημα». *Άπαντα*, 2ος τόμος, *Ερευνητικά*: 141-171. Θεσσαλονίκη (επανεκδόση 1963).

Τριανταφυλλίδης, Μ. (2004). *Νεοελληνική Γραμματική*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

Τσερές, Ν. (2014). Η λειτουργία των υποκοριστικών στην προφορική συνομιλία. Στο Δ. Γούτσος (Επιμ.), *Ο προφορικός λόγος στα Ελληνικά* (σ.σ.139-161). Καβάλα: Σαΐτα.

Τσολάκης, Χ. (1981). *Νεοελληνική Γραμματική της Ε' και Στ' Δημοτικού*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

Τσοπανάκης, Α., Γ. (2013). *Νεοελληνική Γραμματική*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Φιλιππάκη- Warburton, E. (1992). *Εισαγωγή στην θεωρητική γλωσσολογία*. Αθήνα: Νεφέλη.

Φιλιππάκη-Warburton, E., Κοτζόγλου, Γ., Γεωργιαφέντης, Μ. & Λουκά, Μ. (2015). *Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

Φλιάτουρας, Α. & Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. (2019). *Το λόγιο επίπεδο της σύγχρονης Νέας Ελληνικής: Σύγχρονικές και διαχρονικές τάσεις*. Στο Α. Φλιάτουρας & Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (Επιμ.), *Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη νέα ελληνική: Θεωρία, Ιστορία, Εφαρμογή* (σελ.15-55). Αθήνα: Πατάκης.

Φλιάτουρας, Α., Γιαπαντζαλή, Σ., Μαϊμάρη, Ε., Μαυρίδου, Σ. & Αθανασιάδου, Α. (2019). *Πιπεριές Φλωρίνης", "Νεκρά Θάλασσα", "δια πυρός και σιδήρου", "Τράπεζα της Ελλάδος" και άλλα συμπαρομαρτούντα. Η ονοματική λόγια ποικιλία στη σύγχρονη νέα ελληνική: ανάλυση με βάση σώματα κειμένων*. Στο Α. Φλιάτουρας & Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (Επιμ.), *Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη νέα ελληνική: Θεωρία, Ιστορία, Εφαρμογή* (σελ.15-55). Αθήνα: Πατάκης.

Χατζησαββίδης, Σ. (2009). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής: Θεωρητικές βάσεις και περιγραφή, Τόμος Α', Φωνητική-Φωνολογία-Μορφολογία*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χατζησαββίδης, Σ. (2012). *Νεοελληνική Γραμματική: Θεωρητικές Βάσεις και Περιγραφή*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Άσκηση 1

Επιλέξτε τον τύπο της γενικής ενικού που προτιμάτε:

Λέξη 1: παπάκι

παπακίου

παπακιού

Λέξη 2: κρυφτούλι

κρυφτουλιού

κρυφτουλίου

Λέξη 3: βαλιτσάκι

βαλιτσακίου

βαλιτσακίου

Λέξη 4: μαξιλαράκι

μαξιλαρακίου

μαξιλαρακιού

Λέξη 5: ραδιοφονάκι

ραδιοφωνακίου

ραδιοφωνακιού

Λέξη 6: ανθρωπάκι

ανθρωπακίου

ανθρωπακιού

Λέξη 7: μικρούλι

μικρουλιού

μικρουλίου

Λέξη 8: παιδάκι

παιδακίου

παιδακιού

Λέξη 9: αυτοκινητάκι

αυτοκινητακιού

αυτοκινητακίου

Λέξη 10: κροκοδειλάκι

κροκοδειλακίου

κροκοδειλακιού

Λέξη 11: σπιτάκι

σπιτακιού

σπιτακίου

Λέξη 12: μυστικούλι

μυστικουλιού

μυστικουλιού

Λέξη 13: καλικαντζαράκι

καλικαντζαρακίου

καλικαντζαρακιού

Άσκηση 2

Επιλέξτε τον τύπο της γενικής πληθυντικού που προτιμάτε:

Λέξη 1: παπάκι

παπακίων

παπακιών

Λέξη 2: κρυφτούλι

κρυφτουλιών

κρυφτουλίων

Λέξη 3: βαλιτσαάκι

βαλιτσακίων

βαλιτσακίων

Λέξη 4: μαξιλαράκι

μαξιλαρακίων

μαξιλαρακίων

Λέξη 5: ραδιοφονάκι

ραδιοφωνακίων

ραδιοφωνακίων

Λέξη 6: ανθρωπάκι

ανθρωπακίων

ανθρωπακίων

Λέξη 7: μικρούλι

μικρουλιών

μικρουλίων

Λέξη 8: παιδάκι

παιδακίων

παιδακίων

Λέξη 9: αυτοκινητάκι

αυτοκινητακίων

αυτοκινητακίων

Λέξη 10: κροκοδειλάκι

κροκοδειλακίων

κροκοδειλακίων

Λέξη 11: σπιτάκι

σπιτακίων

σπιτακίων

Λέξη 12: μυστικούλι

μυστικουλίων

μυστικουλίων

Λέξη 13: καλικαντζαράκι

καλικαντζαρακίων

καλικαντζαρακίων

Άσκηση 3

Σχηματίστε τη γενική ενικού των παρακάτω λέξεων:

Παράδειγμα: μπουκαλάκι→μπουκαλακιού ή μπουκαλακίου, μαρούλι→μαρουλιού ή μαρουλίου.

Σημείωση: Παρακαλώ να δώσετε έναν μόνο από τους παραπάνω τύπους της γενικής.

1. Χεράκι: _____
2. Φαγητούλι: _____
3. Ποτηράκι: _____
4. Ελεφαντάκι: _____
5. Αυτοκολλητάκι: _____
6. Ψαλιδάκι: _____
7. Νοστιμούλι: _____
8. Κρεβατάκι: _____
9. Αεροπλανάκι: _____
10. Παραμυθάκι: _____
11. Μπαλάκι: _____
12. Μωρούλι: _____
13. Παραθυράκι: _____

Άσκηση 4

Σχηματίστε τη γενική πληθυντικού των παρακάτω λέξεων:

Παράδειγμα: μπουκαλάκια→μπουκαλακιών ή μπουκαλακίων, μαρούλια→μαρουλιών ή μαρουλιών.

Σημείωση: Παρακαλώ να δώσετε έναν μόνο από τους παραπάνω τύπους της γενικής.

1. Χεράκια: _____
2. Φαγητούλια: _____
3. Ποτηράκια: _____
4. Ελεφαντάκια: _____
5. Αυτοκολλητάκια: _____
6. Ψαλιδάκια: _____
7. Νοστιμούλια: _____
8. Κρεβατάκια _____ :
9. Αεροπλανάκια: _____
10. Παραμυθάκια: _____
11. Μπαλάκια: _____
12. Μωρούλια: _____
13. Παραθυράκια: _____

Απαντήσεις

Άσκηση 1

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	paraciù	86	46,5
	paracù	96	51,9
	Και τα δύο	1	,5
	Καμία Απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	kriřtuliù	83	44,9
	kriřtułù	99	53,5
	Και τα δύο	1	,5
	Καμία Απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	valitsaciù	88	47,6
	valitsacù	93	50,3
	Και τα δύο	1	,5
	Καμία Απάντηση	3	1,6
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	maksilaraciù	71	38,4
	maksilaracù	111	60,0
	Και τα δύο	1	,5
	Καμία Απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	radiofonaciù	95	51,4
	radiofonacù	87	47,0
	Και τα δύο	1	,5
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	anθropaciù	104	56,2
	anθropacù	80	43,2
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	mikruliù	82	44,3
	mikrulù	101	54,6
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	pedaciù	70	37,8
	pedacù	111	60,0
	Καμία απάντηση	4	2,2
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	aftocinitaciù	107	57,8
	aftocinitacù	78	42,2
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	kροκοδιlaciù	82	44,3
	kροκοδιlacù	101	54,6
	Και τα δύο	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	spitaciù	91	49,2
	spitacù	94	50,8
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	mistikuliù	83	44,9
	mistikulù	101	54,6
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	kalikandzaraciù	57	30,8
	kalikandzracù	126	68,1
	Και τα δύο	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

Άσκηση 2

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	paracìon	60	32,4
	paracòn	124	67,0
	Και τα δύο	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	kriřtulìon	99	53,5
	kriřtulòn	85	45,9
	Και τα δύο	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	valitsacìon	92	49,7
	valitsacòn	90	48,6
	Και τα δύο	2	1,1
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	maksilaracìon	58	31,4
	maksilaracòn	125	67,6
	Και τα δύο	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	radiofonacion	84	45,4
	radiofonacion	101	54,6
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	Αρθροραcion	76	41,1
	Αρθροραcion	105	56,8
	Και τα δύο	2	1,1
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	Mikruclion	88	47,6
	mikruclion	94	50,8
	Καμία απάντηση	3	1,6
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	pedacion	59	31,9
	pedacion	123	66,5
	Καμία απάντηση	3	1,6
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	aftocinitacion	98	53,0
	aftocinitacion	86	46,5
	Και τα δύο	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
--	--	-----------	---------

Valid	Κροκοδιλασιον	73	39,5
	Κροκοδιλασιον	111	60,0
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	spitacion	89	48,1
	spitacion	94	50,8
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	mistikulion	63	34,1
	mistikulion	121	65,4
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	kalikandzaracion	61	33,0
	kalikandzaracion	122	65,9
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	185	100,0

Άσκηση 3

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	xeraciù	69	37,3
	xeracù	102	55,1
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	fagituliù	83	44,9
	fagituλù	86	46,5
	Άλλη απάντηση	3	1,6
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	rotiraciù	87	47,0
	rotiracù	83	44,9
	Και τα δύο	1	,5
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	elefadaciù	88	47,6
	elefadacù	81	43,8
	Άλλη απάντηση	2	1,1
	Καμία Απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	aftokolitaciù	97	52,4
	Aftokolitacù	74	40,0
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	psalidaciù	75	40,5
	psalidacù	95	51,4
	Άλλη απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	nostimuliù	92	49,7
	nostimulù	74	40,0
	Και τα δύο	1	,5
	Άλλη απάντηση	3	1,6
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	,5
	Καμία Απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	krevataciù	85	45,9
	krevatacù	84	45,4
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Καμία Απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	aeroplanaciù	99	53,5
	aeroplanacù	71	38,4
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Καμία Απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	paramithaciù	72	38,9
	paramithacù	98	53,0
	Άλλη απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	balaciù	67	36,2
	balacù	104	56,2
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	moruliu	81	43,8
	morulù	89	48,1
	Άλλη απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	paraθiraciù	92	49,7
	paraθiracù	78	42,2
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

Άσκηση 4

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	xeracìon	63	34,1
	xeracòn	106	57,3
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	faγituliòn	73	39,5
	faγituλòn	95	51,4
	Άλλη απάντηση	2	1,1
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	potiracìon	74	40,0
	potiracòn	95	51,4
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	elefadacion	82	44,3
	elefadacòn	86	46,5
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	,5
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	aftokolitacion	80	43,2
	aftokolitacòn	87	47,0
	Άλλη απάντηση	2	1,1
	Αλλαγή θέσης τόνου	2	1,1
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	psalidacion	76	41,1
	psalidacòn	93	50,3
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	nostimulion	85	45,9
	nostimulòn	84	45,4
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	krevatacion	82	44,3
	krevatacòn	87	47,0
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	aeroplanacion	97	52,4
	aeroplanacòn	72	38,9
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Αλλαγή θέσης τόνου	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	paramithacion	75	40,5
	paramithacòn	95	51,4
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	balacion	65	35,1
	balacòn	102	55,1
	Και τα δύο	1	,5
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Αλλαγή θέσης τόνου	2	1,1
	Καμία απάντηση	1	,5
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	morulìon	73	39,5
	morulòh	96	51,9
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Καμία απάντηση	2	1,1
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0

		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	paraθiracion	73	39,5
	paraθiracòn	95	51,4
	Άλλη απάντηση	1	,5
	Καμία απάντηση	3	1,6
	Σύνολο	172	93,0
Missing	System	13	7,0
Σύνολο		185	100,0